

MA
11586

MAGYAR KÖNYVTÁR

KÖZÉPKORI
MAGYAR ÍRÁSOK

KÖZÉPKORI MAGYAR ÍRÁSOK

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

MAGYAR KÖNYVTÁR

Szerkeszti

CSANÁDI IMRE

E kötetet összeállította

MEZEY LÁSZLÓ

OSZK

MAGVETŐ KÖNYVKIADÓ

KÖZÉPKORI MAGYAR
ÍRÁSOK

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

BUDAPEST 1957

OSZK

MA 11586

R
2

ORSZÁGOS SZÉCHÉNYI KÖNYVTÁR
Nővadásnapló
1857 évi A. 8127 sz.

R
1965

HALOTTI BESZÉD

(Atfirt szöveg)

Látjátok, feleim, szemetekkel, mik vagyunk? Isa (bizony), por és hamu vagyunk! Mennyi malasztban teremté eleve (Isten) a mi ősünket Ádámot és adotta vala neki a paradicsomot házává, és mind paradicsomban való gyümölcsöktől mondá neki élnie. Héon (csupán), tiltá őt egy fa gyümölcsétől és mondá neki miért nem ennék:

— Isa, ki napon eendel ez gyümölcstől, halálnak halálával halsz!

Hallá holtát teremtő Istentől, de feledé. Engede ördög intetvinek és evék az tiltott gyümölcstől és az gyümölcsben halálát evé. És az gyümölcsnek oly keserű vala íze, hogy torkukat megszakasztja vala. Nem héon magának, de mind ő fájának halálát evé.

Haraguvék Isten és veté őt ez munkás világ belé és lön halálnak és pokolnak fésze (fészke), és mind ő nemének, kik azok mi vagyunk, hogy is ti látjátok szemetekkel. Isa, és nem egy ember múlhatja (kerülheti el) ez vermet. Isa, mind azhoz járók vagyunk!

Imádjuk Urunk Istenünk kegyelmét ez lélekért, hogy jorgosson (irgalmazzon) őnéki és kegyedjen (kegyelmezen) és bocsássa mind ő bűnét!

És imádjuk szent asszony Máriát és boldog Mihály arkangyalt és mind angyalokat, hogy imádjanak érette!

És imádjuk Szent Péter urat, kinek adatott hatalom oldania és kötnie, hogy oldja mind ő bűnét!

És imádjuk mind szenteket, hogy legyenek néki segéd Urunk színe előtt, hogy Isten az ő imádságuk miá bocsássa ő bűnét. És szabadítsa őt ördög ildetvitől (üldözésétől) és pokol kínzatjától és vezesse őt paradicsom nyugalmá-belé (nyugalmába). És adjon néki mennyország-belé útat és mind jóban részet.

És kiáltsátok Urunkhoz háromul (háromszor): Kyrie eleison! (Uram, irgalmazz!)

Szerelmes barátim! Imádjunk ez szegény ember lelkeért, kit Úr ez napon ez hamis világ tömlöcé-belől (tömlöcéből) mente, kinek ez napon testét temetjük, hogy Úr őt kegyelmével Ábrahám, Izsák, Jákob kebelébe helyezze, hogy bírság-nap (az utolsó ítéletre) jutva mind Ő szentei és önöttei közikön (övéi között) jobb felől jogtatná (iktatná), illesztje őt és tibennetek.

Pray-kódex

BIBLIA-FORDÍTÁSOK

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

ZSOLTÁROK

1. zsoltár

Bódog ember, ki kegyetleneknek tanácsába nem járt és ki bíneseknek útára nem állott és ki veszedelmnek székibe nem ült.

De ő akaratja Úrnak tervényébe, gondolkodik ő neki tervényébe éjjel és nappal.

És léssen, miképpen folyóvíznek mellette iltetett fa, ki ő idejébe adja ő gyümölcsét.

És ő levele el nem hull és mindeneket kiket téssen, bétöltetnek.

Nem úgy kegyetlenek, nem úgy, de miként por, kit szél elfútt földnek színéről.

Azért kegyetlenek ítéletbe nem támadnak fel, sem bínesek igazaknak tanácsába.

Mert Úr igazaknak útát megismerte és a kegyetleneknek úta elvész.

2. zsoltár

Mire zendülének nemzetek, és népek hívságokat gondolának?

A földi királyok elővé (elől) állnak és a fejedelmek egybe gyülének Úrnak ellene és ő Krisztusuknak ellene:

„Szaggassok meg ű köteleket és ű terheket vessek el mirólunk!”

Ki lakozik az mennyekben, megmeveti űket, és űr űket megmosolyogja.

Azkoron szól űnekik ű haragjában és ű mérgében megháborejtja űket.

Én kedég vagyok szerzett király, ű szent hegyén Si-onon hirdetvén ű parancsolatját.

űr mondá nékem: „Te én fiam vagy, én téged ma szülélek. Kérj éntülem, és én adok tenéked nemzetet, te erekségedet és te valáodat, földnek végít.

Birod űket vasostorral, és megtered űket, miképpen fazékgyártónak edényét.”

És immár, királyok, értsetek,
Gorombaság-kível legyetek
Kik földön-valókat itéltek.

Szolgáljatok űrnek félelmébe, és örvendjetez neki reszketve. Vegyétez fegyelmét, hogy valaha űr meg ne haragudjék, és el ne veszjetez az igaz útból.

Mikoron hertelen jutand ű haragja, bódogok mind kik űbenne bíznak.

Kulcsár-kódex 1-3. — Nyelvemléktár VIII. 255-256.

91. z s o l t á r

Jó vallani űrnek és dicsérnie Felségednek nevét.
Hirdetni reggel te irgalmasságodat és te bizonyágo-dat éjjel.

Tízhúrú hegedűben, hegedűbéli inekkel dí űrlek.

Mert gyenyerkedtétel engemet, Uram, te tétém-nyidben, és te kezedeznek cselekedésében vígadok.

Mely igen felmagasztaltattanak az te dolgaid, igen mélységessé lettenek az te gondolatid!

Az esztelen ember nem ismeri és az bolond nem érti ezt.

Mikoron kikelendnek az bínések, miképpen az széna, és megtetszenek mind, kik mívelik az kegyetlenséget.

Hogy elvesszenek örökkön örökké: te kedég, felséges Úr, örökké!

Mert íme, Uram, az te ellenségid, mert íme, az te ellenségid elvesznek, és elvesznek mind, kik mívelkedik az kegyetlenséget.

Felmagasztaltatik, miképpen unikornisnak, én szarvam, és én vénségem irgalmasságnak bőségében.

És megutálja én ellenségemet én szemem, és gonoszúl énreám támadókat meghallja én filem.

Az igaz, miképpen az pálmafa, megvirágozik, miképpen Libanon nevő hegyen való cédrusfa, megsokasul.

Palántáltatának Úrnak házában, mi Istenönknek gáadorában megvirágoznak.

Miglen megsokasulnak vénségnek bőségében és az jól szenvedők lesznek, hogy meghirdessék:

Mert igaz az mi Uronk Istenünk, és nincsen kegyetlenség úbenne.

Kulcsár-kódex, 277-279. — Nyelvemléktár VIII. 375-376.

150. z s o l t á r

Dicsérjétek Urat ú szentibe, dicsérjétek útet ú erejének erességébe.

Dicsérjétek útet ú jószágiba, és dicsérjétek útet ú nagyságának sokasága szerént.

Dicsérjétek útet kürtnek hangosságába, dicsérjétek útet kintornába és hegedúbe.

Dicsérjétek ütet dobba és karba, dicsérjétek ütet húrba és orgonába.

Dicsérjétek ütet jó, hangos szavú cimbalomba; dicsérjétek ütet vigasságos cimbalomba: minden lélek dicsérje Urat!

Kulcsár-kódex, 363-364. — Nyelvelméltár VIII. 415.

JOHEL PRÓFÉTA JÖVENDŐLÉSE

1

Az Urnak igéje, mel lött Johelhez, Fátuel fiához: „Hallgassátok ezt vének és füleitekkel füleljetek földnek minden lakozói.

Ha lött ez tő napjaitokban, avagy tő atyáitoknak napiban, erről tő fiaitoknak hirdessetek és tő fiaitok az ő fioknak, és ő fiok egyéb nemzeteknek.

A hernyóknak maradékát megötte a sáska és a sáskának maradékát megötte a csajva, és a csajvának maradékát a ragya ötte meg.

Ébredjete fel részegek, és sírjátok és ordéhatok mind, kik bort édességben isztok, mert elvész tő szátokból.

Mert nemzet jó fel az én földemre, erős és számtalan. Ő fogok, mint oroslánnak fogai és ő zápjok, mint az oroslán kölykeié.

Veté én szőlőmet a kietlenbe és én fügémet meghámzotta. Megmezeiteleneitvén megfosztotta őtet és elvette — megfejrültenek ő ágok...”

Elveszett az áldozat is, az áldozat az Uristennek házából, és sirtanak a papok, Urnak szolgái.

Megpusztejtatott a vidék, sírt a föld, mert megpusztejtatott a búza és meggyaláztatott a bor és megbetegült az olaj és meggyaláztatott a szántók, ordeitottanak a szőlő-őrízők a gabonán, boron és árpán, mert elveszett a mezőnek aratása.

A szőlő megaláztatott és a füge megleletezett, a malogranatum és a pálma és a malus és a mezőnek minden fája megasztanak, mert meggyaláztatott a vigasság az embereknek fiaitól.

Papok övedzjétek meg magatokat és sírjátok! Ordéghatok, oltárnak szolgái, mennjétek be, fedjétek zsákban én Istenemnek szolgái, mert elveszett én Uram Istenemnek házából az áldozat és ajánlat. Szenteljétek a bőjtöt, hívjátok a sereget, egybegyűhétel a véneket és a földnek minden lakozóit, a mű Urunk Istenönknek házába...

Mi de nem tű szemeitek elől elvesztenek-é az eledelek? Mi Urunk Istenönknek házából öröm és vigasság? A barmok megbúzhödtenek az ő ganéjukban, megtörttenek a csűrök, eltékozlatták... mert meggyaláztatott a búza.

Mit nyegett a lelkes, réjottanak (sírtak) az apró barmoknak csordái, mert nincs őnekik ő eledelek. De is nagy barmoknak csordái elhimlettenek.

Uram, tehozjád üvöltök, mert a tűz megette a kietlennek drágalátosít és a láng meggerjesztette a vidékeknek minden fáit...

Trombitával énekeljétek Sionban, ordéhhatok én szent hegyemen. Megháborodjanak a földnek minden lakozói, mert jó Urnak napja, mert közel vagyon setéségeknak és homálynak napja. A ködnek és vésznek napja kiterjesztetett a hegyekre...

Egyenlő övele nem volt kezdettől fogván és őutána nem léssen mend nemzeteknek és nemzeteknek eszten-deejekiglen.

Ő orcája előtt maró tűz és őutána kietlennek pusztasága és nincsen ki eltávoztassa őtet. Az ő nézésük lovaknak nézése és ugyan futosnak, miként lovagok. Hegyeknek tetein szöknek, miként szekereknek szózatja, miként a pozdorját megmaró tűz lángjának szózatja, miként viadalra készült erős nép.

És Úr adta ő szavát, ő seregének orcája előtt. Mert igen sok ő vára, mert erősek és tevők ő erői. Mert nagy az Urnak napja és igen félelmetes, és ki túrheti őtet?

Ma azért úgymond az Uristen: „Forduljatok énhozzám mind ti szivetekkel, bőjtben és siralomban és gyászolatban. És metéljétek meg tú sziveteket és nem a ti ruháitokat. És fordoljatok tú Uratok Istenhez, mert kegyes és irgalmas, engedelmes és sok irgalmasságú...”

„Ime, én ereszték tünektek gabonát, bort és olajat... És nem adlak titeket továbbá nemzetekben bosszuságra.

És ötet, ki északról vagyon, messze teszem titóletek. És kiüzöm ötet a földbe, az útba és pusztába, és orcáját a napkeleti tenger ellen. És ő utólját az utolsó tengerbe. És felmegyen ő búze és felmegyen ő rothadatossága, mert kevélyöl mívelkedett...”

Bécsi-kódex, 203-207. — Nyelvemléktár I. 117-119.

JOHEL PRÓFÉTA JÖVENDÖLÉSE

Vala egy néminemű gazdag ember, ki öltözik vala bársonyba és bíborba, és gyenyerkedik vala minden napon fényesen. És vala egy néminemő koldos, Lázár nevő, ki fekszik vala az ő ajtajára, teljes varakkal. Kivánván megelégedni a derebecből (morzsákból), mellyek hullnak vala le a gazdagnak asztaláról, és senki őneki nem adja vala. De jönnek vala az ebek, és megnyalják vala ő varait.

Úgy lött kedég, hogy meghalna a koldus és vitetnék az angyaloktól Ábrahámnak ölébe. Meghala kedég a gazdag is, és temették pokolba. Felemelvén kedég az ő szemeit, mikor volna az ő gyetelmekben, látta messzöl Ábrahámot, és Lázárt az ő ölében. És ivöltvén mondá:

— Atyám, Ábrahám, irgalmazj énnekem, és ereszjed Lázárt, hogy mártsa ő ujjának utólját a vízbe és hiede!mezje meg én nyelvemet, mert gyötretem e lángban!

És mondá őneki Ábrahám:

— Fiam, emlékezzél meg, mert sok jókat vöttél te életedben és Lázár azonképpen gonoszokat. De ma ez vigasztaltatik, te kedég gyetretel. És mindezekben nagy közlet erősejtetett miközöttünk és tiköztetek, hogy ezek,

kik akarnának innen tihozjátok menni, nem mehetnek, sem jöhetnek ide onnaton.

És mondá:

— Kérlek tégedet azért atyám, ereszjed őtet az én atyámnak házába, mert vannak öt atyámfiái, hogy tanuljon (tanúskodjon) azoknak és ők ne jöjjenek ide, e gyötrelmnek helyére.

És mondá őneki Ábrahám:

— Mójzest és prófétákat vallnak, hallgassák azokat.

És ő mondá:

— Nem, nem, atyám Ábrahám, de ha ki halottaiból menne őhozójok, penitenciát mívelkednének.

Mondá kedég őneki:

— Ha Mójzest és a prófétákat nem hallgatjátok, és ha ki halottaiból felkelend, nem hisznek őneki . . .

Müncheni-kódex, 149-150. — Nyelvemléktár I. 320.

DEBORÁH ÉNEKE

Énekeljünk az Úrnak, mert dicsőséggel tiszteltetett: lovat reája ülővel, tengerben hajított.

Én erességem és az én dicséretem Úr, és lött énnékem idvességre: ez én Istenem, az én atyámnak Istene, és felmagasztalom őtet!

Úr miként vívó ember, ő neve minden-tehető:

Fáraónak szekerét és az ő seregét a tengerbe úzván, vize beborította őket, és alászállottanak fenékre, miként kő.

Uram, a te jogod megnagyult, erősebben Uram a te jogod verte az ellenséget, és a te dicsőségednek sokságában levetted ellenségimet.

Bocsáttad haragodat, ki őket benyelte, miként szálkát, és te mérgednek lelkében vizek meggyülekeztenek, folyóvíz megállott, özönük vizi meggyűltenek a tengernek közepében...

Uram, ki hozjád hasonló, nagyságos szentségben dicseretes és csodálatosokat tevő...

Vezér voltál irgalmasságban népeknek, kit megváltottál: és elvitted őket te erősségedbe, te szent lakodalmadba...

Úr örökké országlott és még továbbá: mert bement a Fáraó az ő szekereivel és lovagosival a tengerbe is: meghozta az Úr őreájuk a tengernek vizét, Izraelnek fiai pedig szárazon jártanak ő közepi által...

Apor-kódex, 143-144. — Nyelvemléktár VIII. 238-239.

AZ ÚR SZÍNEVÁLTOZÁSA NAPJÁN EVANGÉLIUM

Azidőben felvevé Jézus Pétert és Jakobot, és úneki atyjafiát, Jánost, és vezeté őket egy magas hegyre, és eltűnék ú előttök, megfénylek úneki orcája, miként nap. Ú öltözeti fejjérré lőnek miként hó. És íme jelenének únekik Mojzes és Illés, úvele szólók. Felelvén kedég Péter mondá Jezusnak:

— Uram, jó nekönk itt lennönk! Ha akarod tegyönk itt három hajlékot: neked egyet, Mojzesnek egyet és Illésnek egyet.

Még ő szóltában, íme fényes köd árnyékba vevé ütét és íme szó az ködből mondván:

— Itt vagyon én szerető fiam, kiben én jól kellettem: ütét hallgassátok!

Ezt hallván tanejtványok, ő orcájokra esének, és igen félének. És előméne Jézus és tapasztalá (illeté) űket és mondá nekik:

— Keljetek fel és ne akarjatok félnetek.

Szemeket kedég felemelvén senkit nem látának, hanem csak Jézust. És űnekik hegyről leszállottukban parancsola nekik Jézus mondván:

— Senkinek ne mondjátok ez látást, mígnem embernek fia halálból feltámad.

Döbrentei-kódex, 494. — Nyelvemléktár XII. 259-260.

SALAMON ÍNEKLÉSE

(Isten anyaszentegyházzal egyembe.)

1

Ő szájának apolásával engem megcsókoljon, mert te igen jó kenetekkel turgyagozó (duzzadó) emlőid bornál jobbak. Kiötlött olaj te neved, azért leányok téged igen szeretének. Húzz utánad engemet, te kenetednek illatán futosonk. Király engem bevűn ű pincéjébe: örvendönk és vígadonk tebenned, te emlőidet emlejtván. Igazak bor fölött szeretnek tégedet.

Ő Jerusálem leányi, fekete vagyok, de természetes (jó termetű): miként Cedárnak hajloki, miként Salamonnak gereznái. Ne gondoljátok, hogy én meghirvadtam, mert nap engem megképtelenejtett (eléktelenített), és anyámnak fiai vívának én ellenem. Engem szőlők-őrízővé tőnek, én szőlőmet nem őriztem.

Én lelkem kit szeret! Mutasdd meg délbe hol nyugoszol, hogy ne kezdjek búdosnom, te társidnak csordái után. Ó, te ki asszony nép között szép vagy, ha nem tudod, magad kelj ki és menj el az csordáknak nyomába, és te ürüidet őrizjed az pásztoroknak hajlokinál.

Farahó szekeriben való ígétésemhez hasonlalak téged, én barátom. Szépek te tügyid, mint gerlicének. Te nyakad miként nyakbavető készség. Aranyas egérlőket (karpereceket) gyártonk neked, ezüsttel szereztetek (ékesítettetek).

Midőn király ú nyugalmában volna, én nardosom ú illatját adá. Mirrhából kötött kéve én szeretőm, énnékőm én emlőim között nyugoszék. Cipriai szöllőfürt én szeretőm, énnékem Endegadnak szöllőibe.

Én barátom, te szép vagy! Ime, te szép, te szemeid galambszemek. Én szeretőm, te szép vagy és ékes. Virágos mi kis ágyonk; mi házonknak héjazatja cédrosfából, tornácink cipresszos fából.

2

Én mezői virág vagyok és völgyeknek lilioma. Miként liliom tövis között, ugyan én barátom leányok között. Miként málosfa erdői fák között, ugyan én szeretőm fiak között. Kit én kívánok vala, annak árnyékán ülök és ú gyümölcse édes én torkomnak.

Király engem borpincébe vőn, énbennem szerelmet szerze. Virágokkal ékeséhhetek engemet, málosfákkal szorohhatok meg engem, mert szeretet miá ellankadék. Ű balja én fejem alatt, és Ű jobbja engem megölel.

Ó, Jerusálemnek leányi, esketlek titeket,

Mezőknek kecskéire és szarvasira:

Én szeretőmet fel ne serkentsétek,

Fel se ébreszjétek,
Mígnem ú akarja!

Én szeretőmnek szava:

„Ime, ez hegy-közbe szökdösve jött,
Dombokat általszökött.”

Én szeretőm kecskéhez hasonlott és gímborjóhoz. Ime, ú mi falonk alatt áll, ablakon néz és rostélyokon kakucsol (kukucsgál). Ime, én szeretőm szól énnékem:

„Kelj fel, én barátom, én galambom, én jó teremtem! Siess és jöjj! Mert immár tél elmúlt, hideg eltávozott és elment. Mi földönkbe virágok jelentek, irtásnak ideje bejött. Mi földönkbe gerliceszó hallatott, figefák bomboztak, virágos szőlők illatjokat adták. Kelj fel, én barátom, én szépem, én galambom, és jöjj el erős kúlyiakba, kúrakásnak vermébe! Mutasd meg te orcádat énnékem! Te szód hangasuljon én fülemben: mert édes te szód és ékes te orcád...”

Fogjátok meg magatoknak az kis ravaszokat (rókákat), kik szállót pusztejtanak. Mert mi szállónk megvirágzott én szeretőmnek. És ú énnékem, ki lilium között ül.

Míg nap támad és árnyékok elhajolnak, én szeretőm térj meg! Légy olyan, mint kecske, avagy Bethel hegybéli gímborjók.

3

Én ágyacskámban éjt-által keresém, kit én lelkem szeret. Keresem útet, és meg nem lelem.

És felkelek és környöljárom az várost, szegeleteken és utcákon: megkeresem, kit én lelkem szeret.

Keresem útet, és meg nem lelem.

Az virrasztók, kik azt várost őrizik vala, meglelének engem.

Nemde láttatok-e, kit én lelkiem szeret?

Ke vessé hogy elmúltam volna: meglelem űtet, kit én lelkiem szeret. Megtartom űtet és el sem bocsátom, mígnem űtet anyám házába viszem, és én szállómnek röjtökébe.

Ó, Jerusálemnek leányi, esketlek titeket,
Mezőnek kecskéire és szarvasira:
Fel ne serkentsétek,
Fel se ébreszjétek szeretómet,
Mígnem ű akarja!

4

Ki ez, ki a pusztából felhág, miként füstnek vesszeje, mirrhának és temjénnek illatjából, és minden patika-béli pornak! Ime, Salamonnak ágyacskáját, Jerusálemnek igen erősiből hatvan erős állja környől! Mindenik tört tart és igen tudósok viadalra. Kinek mind ű töre ünön farán, éji félelmért.

Salamon király ágyacskát gyártá magának Libán hegyének fájából. Ű lábait ezüstből gyártá, —
feje-alját aranyast,
felhágóját bíborost;

közepit szerelemmel megvette Jerusálemnek leányiért.

Sion leányi, menjetek ki, és lássátok Salamon királyt az koronában, kivel koronázta űtet ű anyja, ű menyegző-jének napján és ű szíve vigasságának napján!

Mely szép vagy, én barátom! Mely szép vagy! Te szemeid galamboké, — attól megválva, mi belől enyészik... Te fürtid, mint Gálaád hegyéről hágó kecskécske. Te fogaid, miként nyirett csordák, kik mosodóból hágnak, és mindenik két ollóval (gidával), és közöttök nincsen meddő... Te ajakid, miként erősből gyártott fűkö-

tő, és édes te beszéded... Te nyakad, miként Dávid tor-
nya, ki raktatott viadal-helyekkel: belőle ezer paizs csügg,
erőseknek minden fegyveri... Te két emlőd, miként két
gímborjó, egy-hastól, kiket őriznek liliomban, — mignem
nap támad és árnyékok elhajoljanak... Miként panya-
ika-alma-szemek, te tügyid attól megválva, mi belől
enyészik...

Menjek el mirrhának hegyére és temjénnek domb-
jára, és szóljak én jegyesemnek:

Én barátom, teljességgel szép vagy, tebenned szeplő
nincsen. Jöjj Libánról, én jegyesem! Jöjj Libánról, jöjj
Amana fejéből: koronáztatol Sanir és Hermon tetejéből:
oroszlányoknak fészkekből és párducoknak hegyekből!
Én húgom, én jegyesem: megsebesejtéd én szívemet!
Megsebesejtéd én szívemet, egyik szemedbe és nyakad-
nak egyik hajába!... Én húgom, én jegyesem, mely
szépek te emlőid; te csecseid bornál szebbek. És te kene-
tednek illati minden írek felött... Jegyesem, te ajakid
csepegő-méz szín! nyelved alatt méz és tej vagyon. És öltö-
zetednek illatja, miként tömjény-illat... Én húgom,
én jegyesem berekesztett kert, beszegezett kútfő. Te kifo-
lyásid panyika almának paradicsoma: almafának gyü-
mölcsevel, Cipros nárdosával, nárdos és sáfrány, fisztula
és cinnamom. Libánnak minden fáival: mirrha aloéssel,
minden élő kenetekkel...

Kerteknek kúta, eleven vizeknek folyása, kik Libán
hegyéből nagy sebbel folynak: Kelj fel, felszél, és jöjj,
alszél: fúdd meg én kertemet és folynak ű drága illati...

5

Én szeretőm jöjjön ünön kertébe és egye ű almáinak
gyömölcsét. Én húgom, én jegyesem, jöjj én kertembe.

Én mirrhámot megarattam mind én aromáimval. Mézszint én mézemvel eszöm, én boromat én tejemvel iszom. Én barátim, egyetek és igyatok és részegöljetekek meg.

Én aloszok, és én szívem vigyáz. Én csergető szeretőmnek szava ez: Húgom nyissadd meg énnekem; én barátom, én galambam, én szeplőtelenem. Mert én fejem teljes harmattal, és én fűrtim éji csepegéssel. Szoknyámot levettem; hogy' vegyem megen reám? Én lábaim megmostam, hogy' fertőztessem (piszkítsam) meg őket? Én szeretőm résen kezét nyojta, és én hasam ú illetétől megrettene.

Felkelek, hogy megnyitnám én szeretőmnek. Én kezem mirrhát hullata és én ujjaim teljesekek választott mirhákkkal. Ajtómnak küszöbét megnyitám én szeretőmnek. Tahát ú lehajlott és elment vala. Én lelkem ellankada, hogy szóla:

Keresem és ütök meg nem lelem,

Kiáltám és nem felele énnekem.

Város őrizők, kik az várost őrizik vala, engem meglelének. Verénekek engem, sebesejtenekek engem, megvevékek palástomat az kűfal-őrizők.

Ó Jerusálemnek leányi, rátok eskeszem, ha meglelenditekek szeretőmet, hirdessétekek meg úneki, hogy szerelm miá lankadtam. Szeretőd közöl minemő az te szeretőd, mert miránk így esköl. Én szeretőm fehér-piros, ezer közöl választott. Ű feje igen jó arany; Ű fűrti, miként pálma széles leveli. Feketéjekek, miként holló Ű szemei, miként galambaknak víz csergetegeken, kik tebe ferödtekek (mosottak) és teljes folyó vizeknél laknak.

Ű hasa ébur képő (régi elefánt tetem). Ű tűgyi, miként patikáros-gyártott, kedves illatú kenetekek. Ű ajaki élő mirrhát csepegetnekek. Ű kezei völgyesekek. Teljesekek jácintossal Ű fülei. Ű hasa ébur képő, zafir kövekekkel válogatott. Ű szárai (lábszárai) márványkű lábak, kik álla-

nak arany ékeken. Ű színe, miként Libán hegye, választott, miként cédrus. Ű torka édességes, és kívánatos teljességgel. Ilyetén én szeretóm és ű én barátom. Ó Jerusálem leányi. Asszony nép között szép, hová ment te szeretőd? Hová hajlott te szeretőd és űtet mi teveled keressük.

6

Én szeretóm alászállott ű kertébe,
Aromának ű kedvére.
Hogy az kertekbe éljen,
És liliomokat szedjen,
Én szeretóm.

És én szeretóm énnekem, ki liliomok között él. Én barátom szép vagy. Édes és ékes, miként Jerusálem. Ijedetes, miként seregeknek szerzett arcok (hadrend) Fordejtsd el te szemeidet énrólam, még űk engem elrepejtenek. Te fürtid, miként kecskék csordái, kik Gálaád hegyéből jelentek. Te fogaid, miként juhcsordák, kik mosdóból hágnak, mindenik kettős ellővel és meddő nincsen közöttök. Miként panyika alma haja, úgyan te tűgyid, titkodtól megválva.

Hatvan királyné asszony vagyon és nyolcvan szerető, és lányoknak nincsen száma. Egy én galambom, én tökéletesem. Egy vagyon ű anyjának választotta és ű szüleinek. És az Sionbeli leányok látták űtet, és hirdették űtet bódognak királyné asszonyok.

Száz szeretők dicsérék űtet: mely ez, ki elő megyen, miként feltámadó hajnal? Szép, miként hold, választott, miként nap. Ijedetes, miként szerzett seregeknek orra. Leszállék az dióskertbe, hogy völgyeknek almáit látnám, és megnézném, ha az szőlők virágoztak volna és ha pa-

nyika almák termettek volna. És nem tudám: én lelkem Aminadab szekereiért megháborejta engem. Térj meg, térj meg, Szunamitisz, térj meg, térj meg, hogy lásson téged.

7

Mit látok az Szünamitiszben, ha nemcsak seregeknek szerit.

Ő fejedelemnek leánya, mely szépek te lépteid az saruban. Te farodnak egybeszerkezése, miként násfák, kiket mesteri kéz gyártott. Te köldököd, miként hajtogatott kep (pohár): fedeles serleg, ki soha nem szükös venyerékkal (ital'al). Te hasad, miként búzaasztag, liliomval környéközött. Te két emlőid, miként két vadkecske, állók (állva). Te nyakad, miként eburbeli (elefántcsont) torony. Te szemeid, miként ezebonbeli halastók, kik vannak sok leányoknak kapuiba. Te orrod, miként Libánnak tornya, ki Damaskosra néz. Te fejed, miként kardnyél. Te fejednek fürti, miként királi bíbor, töréshez szerkezött.

Mely szép vagy, én barátom, és mely ékes vagy én szerelmesem, gyönyörőségbe.

Te állatod (alakod) pálmához hasonló és te csecsid szőlőfűhöz. Mondám: felhágok az pálmára és gyümölcsét ragadom.

És te emlőid olyattanok lesznek, mint szőlőfű, és te illatod, miként másosnak illatja. Te torkod, miként igen jó bor, kit én szeretőmnek méltó innia és ű fogainak kérődni.

Én szeretőmnek is űneki fordulása énhozzám:

Jöjj, én szeretőm és menjünk ki az mezőbe, lakozjonk az falukba. Reggel keljünk az szőlőkbe, és lássuk, ha az

szőlő virágzott, ha az virágok gyümölcsöt bomboznak (hoznak), ha az panyika almák virágoztak. Ott én neked adom én emlőimet. Mandragórák mi kapunkon illatot adtak. Én szeretőm, mind új almákat és ó almákat is neked tartottam.

8

Ki adja azt énnékem, hogy én anyámnak emlőjét szopó atyámfiaát künn leljem? Künn leljem és megcsókoljam, és immár engem senki ne utáljon.

Megragadlak téged és én anyám házába viszlek és én szőlőmet rejtekébe, ott megtanejtasz engem, és én elvegyejtett borból adok neked venyeréket és gránátos almának (gránátalmának) mustját.

Ű balja én fejem alatt és ű jogja megölel engem.

Ó Jerusálem leányi, rátok eskeszem: fel ne serkentétek, fel se ébreszjétek én szeretőmet, míg nem ű akarja.

Mely ez, ki felhág az pusztából, gyönyörűségbe tört, és ű szeretőjéhez támaszkodott.

Málos fa alatt ébresztelek fel tégedet, én barátom. Ott rothada meg te anyád, ott töreték meg te szüléd.

Tégy engem te szivedre, mint jegyet. Mint jegyet te karodra. Mert szeretet olyan erős, mint halál. Kedvelés kemény, mint pokol.

Űneki lámpási, tűznek és lángaknak lámpási.

Sok vizek nem olthatják meg az szerelmet és folyóvizek sem borejthették el űtet. Ha ember mind házabeli vagyonát adnája szeretetért, és úgyan megútálja az vagyont, miként semmit...

Lőn kedég mikoron némely napon jöttek volna Istennek fiai, és állanának Úrnak előtte, és jött vala Sátán is ű közöttök és állana Úrnak előtte, hogy mondaná Úr Sátánnak:

— Honnét jössz ki?

Felelvén mondá:

— Földet megkerölém és ütet megjárám.

És mondá Úr, Sátánnak:

— Nemde gondoltad-e én szolgámat Jóbot, hogy ne légyen földön hozjá hasonló egyenes, igaz ember és istenfélő, és gonosztól távozó. Te kedég engem ű ellene indítál, hogy ütet hiába gyötörném.

Kinek felelvén a Sátán, mondá:

— Bőrt bőrért. És valamije vagyon embernek, mindent elad ű lelkéért. Hanem kedég, bocsássad a te kezedet és üssed ű száját és testét, és tahát látod majd, ha arcel (arcodba) áldjon-e téged?

Mondá azért Úr Sátánnak:

— Ami te kezedben vagyon (bocsásd rá), de maga ű lelkét tartsad meg.

Kimenvén azért Sátán Úrnak orcája elől, üté Jóbot igen gonosz fekélyvel, talpától fogván tetejéig. Ki az fekélynek sennyedékét cseréppel vakarja vala, ganajon ülvén. Mondá kedig neki ű felesége, Diána:

— Mégis te egyenességben lakozol-e? Áldjad meg Istent és halj meg!

Ki felelvén mondá neki:

— Úgyan szólál, miként illik asszonyembereknek. Ha jószágokat vettünk Úrnak kezéből, gonoszokat mire ne szenvedjünk?

Mind ezekben Jób nem vétkezett ű ajakiban.

Hallván ezért Jóbnak három barátja minden gonoszt, ami történt volna úneki, ki mind eljőve ű helyéből. . . hogy egyemben jövék, meglátnáják űtet és vigasztalnák. Holott távol felemelték volna ű szemeket, nem ismerék meg űtet, és felüvöltvén sirának, és ruhájukat szaggatván ű fejek felére port hányának és földre leülének ű vele hét napon és hét éjjel. És senki úneki egy szót sem szól vala, mert látnak vala lenni igen nagy bánatot.

Ezek után Jób megnyitá ű száját és ű napját megátkozá és szóla mondván:

— Elveszjen az nap, kibem szilettem és az éj kibem mondották: ember fogant. Az nap setétségre forduljon, felöl űtet Isten meg ne keresse és ne legyen emleitetben (említésben) és ne fényljék világok miá. Setétség elfedje űtet és halálnak árnyéka, foglalja űtet fekete feleg és boruljon keserűségbe. Éjjet setét forgószél foglalja, ne számláltassék esztendők napjainak számába, sem hóba (hónapba) ne számláltassék. Legyen az éj egyedöl és méltatlan dicséretre. Átkozják űtet, kik napot átkoznak, kik közé Leviátánt ébresztenék. Csillagok ű fekete fellegétől megsetétöljenek. Fényességet várjon és ne lása szem feltámadó hajnalnak eredetét. . . Mire nem holtam meg anyámnak méhében? Hasból kijöven, mire nem vesztem el legottan? Mire fogtak térdre? Mire emlettek csecsből? Mert immár mostan aluván veszteglenék és az én álmomban nyugodnék királyokkal és földnek fejedelmivel, kik magaknak várakat raknak, avagy fejedelmekkel, kik aranyat bírnak és házokat ezüsttel töltik meg. Avagy nem volnék, miként elröjtett idétlen, avagy miként világot látatlan? . . . Kegyetlenek ott megszüntek a zöngéstől és ott megnyugodtak erőkbem fogyottak. És néha egybekötöztek nehézség nélkül; nem hallották rovónak szavát. Nagy és kised hol vannak és urától

szabad szolgál? Mire adatott nyavalyásnak világ, és élet azoknak, kik lelkeknek keserűségében vannak, kik halált várnak és nem jó és miként kincset vájók (kinczsások) ingyen vigadnak, ha koporsót lelendnek. Embernek uta elröjtözött, és Isten űtet setétséggel környékezte, mielőtt önön fohászokodom, és miként árvíznek ugyan az én rívásom. Mert félelmelek, melyet félek vala, juta nekem, és kit szégyenlek vala, történik nekem. Nemde elhallgatam-e, nemde veszteglettem-e, nemde nyugodom-e és (mégis) nagy harag juta énreám?...

Felelvén kedég Jób mondá:

— Ó, én bűneim, kik miá haragot érdemlettem, és ez a nyomoruság, kit túrók, vettetnének mérlegbe, hogyha tengernek fővényénél nehezebbnek tetszik? Azért is én beszédem bánattal teljes, mert Úrnak nyilai énbennem vannak, kiknek mérgek megitták én lelkemet és Úrnak retteneti ellenem vitézlenek... Atyámfiái elmulának előttem, miként árvíz, ki sebbel völgybe foly. Ki zúzmarától fél, hó esik rája...

Döbrentei-kódex, 511-521. — Nyelvemléktár XII. 268-273.

LEGENDÁK

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

NÉMI ÍRÁSOK BOLDOG FERENCŐRŐL ÉS TARSIRŐL

Szent Ferencnek fráter Leóra való tanojtásáról

Néminemő téli időben, mikoron Szent Ferenc jó vala Párizsból, fráter Leóval, Szent Máriához *de Angelis* (az Angyalos Boldogasszony templomába), és őtet hideg keményen gyetri vala, hívá fráter Leót, ki némi kevéssé eléve haladott, és mondá:

— Ó, fráter Leó! Jóllehet, hogy ez szerzetnek fráteri minden földben adnák szentségben és jó építésnek (épületességnek) jó példáját, te örömet eszedbe vegyed, hogy nincs ott tekéletes vigasság!

És hogy valamennyit járt volna, ismét hívá őtet és mondá:

— Ó, fráter Leó! Jóllehet ez szerzet vakokat világo-sohnon, görbéket terjessen, ördögöket kiűzzön, siketeknek hallomást, sántáknak járást, némáknak adjon szólást, és, hogy mégis negyednapi halottat felkölt; immár ma írjad: mert még ott sincsen tökéletes vigasság!

És tovább kajáltván mondja vala:

— Ó, fráter Leó, ha ez szerzet tudná minden népeknek nyelvét és minden tanuságát és írásait, úgy hogy prófétálná és jelentene nemcsak az jövőndőt, de egye-

beknek tudományát is, írjad azért, mert nincsen ott tökéletes vigasság.

Mégis legottan az járónak (az előtte járónak) kiált vala:

— Ó, fráter Leó, kérem azokat, kik vannak Isten-nel, hogy jóllehet ez szerzet szóljon angyali nyelvvel és tudná húgyaknak folyását (a csillagok járását) és füveknek erejét és minden földeknek kincsei volnának néki megjelentettek, és megesmerné madaraknak, halaknak és lelkes embereknek, fának és gyökereknek és köveknek és vizeknek jószágait írjad: mert nincsen ott tökéletes vigasság!

De ez mondás tartá két jó mélyföldet (mér földet). De fráter Leó mend ezekről fennyen csudálkozván mondá:

— Kérlek téged atyám, Istennek felőle, hogy mondjad meg énnékem, holott vagyon tökéletes vigasság?

Kinek Szent Ferenc mondá:

— Mikoron megyünk szent Máriához de Angelis, és ezképpen az helynek kapujára szózatlonk, és az kaputartó jó haragudván és mondja: „Kik vagytok ti?” és mi mondjuk: „Mi vagyunk ketten te atyádfiai közöl”. És mondja ő, az ellenség: „Ti vagytok két latrok, kik ez világot kernyel kerengik, szegények alamizsnáját elragadozván!” És nem nyitja meg nekünk, de állat minket az havon és vizen és hidegen és éhséggel éjféligen. Tehát ha mi az bosszúságokat és az vetéseket (szidásokat) háborulás nákil és zúgás nákil engedelmezt szenvedendjök és szerelmezt és alázatost gondolandjok, hogy az kaputartó igazán (méltán) fedd minket és Isten ő nyelvét magasztalja mi ellenönk, fráter Leó írjad: hogy ott vagyon tökéletes vigasság, ha mi megvárandjok csengetvén és az kaputartó miképpen nyugatlan, háborodván kijő és keménységes menykőcsapásokkal meggyötörjön mondván: „Menjetek el innét, jeles tolvajok és galyádok és,

menjetez az hospitálba! Ti mendenestölfogván nyugodtak vagytok, (hogy) itt nem esztek!" És ha ezt örömost szenvedendjök és ezképpen bosszósoltattak mind szivünkkel és szerelemmel szenvedendjök, írjad fráter Leó: mert ott vagyon tekéletes vigasság. És ha mendenfelöl (mind ezek felett) minket ezképpen nyomorultakat éhségnek szorojtása miatt, hidegségnek gyetrése miatt meg annak felette éjnek kezelejtése miatt csergetönk, kiáltunk és és siralomval állunk, hogy megnyittassék nekönk és az isteni furdalásnak miatta mondaná: „Ezek gonosz emberek és kemények, azért én kimegyek és megütögetem öket.” És kijöven nagyfejő bottal, minket, kapuciumonkon fogván, feldre leüt, sárra és hóra és úgy ver minket ez felülmondott rúddal, hogy mindenütt minket bétölt csapásokkal; és ha ez ennyé gonoszokat, bosszúságokat, verésegeket, örömvél szenvedendönk, gondoljuk, hogy áldott Krisztusnak kínjait mi kellettönk szenvedni. Ó fráter Leó írjad: mert ott vagyon tekéletes vigasság! Azért fráter Leó hallgasd végezetit: a Szentléleknek mend ajándóki között, kiket Krisztus ő barátinak engede és engedi ez: Krisztusért és Istennek szereleméért magát [le]gyözetni... bosszúságot szenvedni. Mert mend ez felülmondott csudákban mi nem dicsekedhetünk, mert nem a mieink, de Istené. De maga mid vagyon, melyet Istentöl nem vettél volna, vagy ha vötted mit dicsekedel, hogy ha nem vötted volna? De töredelemnek és gyetrelmnek keresztjén dicsekedhetönk, mert mienk az. Azért mondja apostol: „Nekem ne kelljen dicsekednem, hanem csak mi Urunk Jézus Krisztusnak keresztfáján, kinek legyen dicséret és dicsőség. Amen!”

Az tartományon általmenvén . . . tekénte az út mellett való némi fákra, kiken áll vala különb-különb madaraknak ezernyi sokasága, hogy sonha azfélékben nem láttott olyan sokaság. Még annakfelette ez fölül-mondott fáknak mellette való mezőben lakozik vala különb-különb madaraknak nagy sokasága, mely sokaságot nézvén Szent Ferenc és csudálgodván Istennek ihlésével rajta löttet, mondá társinak: Várjatok meg engemet ez úton, elmegyek és prédikálok én húgimnak, madaracskáknak.

És mene az mezőbe. Ki madarak lakoznak vala az földön, legottan hogy prédikálni kezde, mend az fán lakozó madarak leszállának őhozzá, és egyetembe velek az mezőn megmaradának. De mikoron menne Szent Ferenc ő köztük, sokat ő szoknyájával illet vala: sem egyik mindenestül fogván indoltatik vala, — miképpen mondá Massai fráter Jakab, az szent ember, ki mind az felül-mondottakat vallotta vala fráter Masseusnak szájából, ki az csudában volt Szent Ferencnek társa, az szent atyának. Ki madaraknak Szent Ferenc mondá:

— Igen tartoztok Istennek, én húgim, madarak. És tartozzatok mindenkoron ütet dicsérni a szabadságért, kit vallotok mindenütt röpülést, kettős ruháért, avagy hármozatért, Noénak bárkájában Istentül timagatoknak megtartásért, égnek életi nektek adásáért. Ti nem vettek, sem arattok, és Isten titeket eléltet és ad folyóvizet és kútforrásokat innyotok, fészekre hegyet és halmot. És mert sem fonna nem tudtok, sem szőni, de maga ad tinek és ti fiaitoknak kellemes öltözést. Azért igen szeret titeket Teremtő, ki tinek ezennel jót adott. Azért ódjátok magatokat, én húgim, madaracskák, hogy ne legyetek hálátlanok, de mindenkoron kellemetést dicsérjétek Istent.

Ez bódogságos atyánk beszédire mend az madarak kezdék megnyitni orrokat, kiterjeszteni szárnyokat, kinyujtani nyakokat, és tisztesen fejeket lehajták földiglen. És ő éneklésekvel és mívelkedésekvel mutaták, hogy az beszéden, kiket szent atya mondott vala nekik, sokképpen örvendeznek vala. De szent atya azonképpen mikor ezeket őrizné, csodálatost örüle és csudáلكodik vala madaraknak ezenne sokaságáról és őnekik különb-különb szépségéről és nyájas sokaságokról, és őket Teremtőnek dícséretire édesen hívja vala. És azért ököztük Szent Ferenc csodálatost dícséri vala Teremtőt.

Az fordólt farkasról,
ki bódog Ferencnek miatta fordóla nagy
szelédségre

Történék némi csodálatosság és tisztes emlékezésre méltó Eugubia (Gubbio) városában, mikoron méglen él vala szent atya. Mert vala Eugubia városának tartományában egy szernyű farkas, testének nagyságával és gyűlhözésnek (dühödt) éhségével keménységes. Ki nemcsak baromi lelkeseket vesz vala el, de embereket és asszonyokat is megmar vala, úgyhogy mend az polgárok tartatnak vala dögben és félelemben, hogy mend fegyverkedvén mennek vala, mikoron járnak az város földjén, mintha kellett volna menniek erős hadra. De maga fegyveresek sem árthatnak vala az mondott farkasnak fogai ellen, ki gonosz szerencsének miatta akit előlel, nem menekedhetik fene gyölhödségétől (dühödségétől). Ezért ezen félelm mend meghatá őket, hogy valaki nagy, alig mer kimenni az városnak kapuján kívül.

Azért Úristen akará megjelenteni az felölmondott polgároknak Szent Ferencnek szentségét. Mikoron la-

koznék ugyanottan, megmutatá csudálatos mívelkedetnek miatta. Mert Szent Ferenc könyörölvén rajtuk, szerzé magát (elhatározta) az mondott farkasnak elejibe menni. Azt az polgárok megértvén, mondanák neki:

— Atyánkfia Ferenc, a kapun kívül ne menjél, mert az farkas, ki immáran sok embereket megmart, mendenestől fogván tégedet megöl!

De Szent Ferenc hívén Úr Jézus Krisztusba, ki minden testi lelkeseknek uralkodója, nem pajzsval fegyverkedett, avagy pikonokval (lándzsákkal), de szent keresztnek jegyével jegyezvén magát, kiméne az kapun társával. Minden bizodalmát veté Úristenbe, ki (azokat, kik) őbenne hiendnek, teszi őket minden sereg nélkül nyomtatni és jártatni baziliskuson és áspis kígyón. Nemcsak farkason, de oroszlánon is és sárkányon. És ezképen Krisztusnak hívséges szolgája Ferenc nem páncélval öltöztetvén, avagy törvel, nem ívet (íjjat) viselvén, avagy hadifegyvereket, de szentséges hitnek vértével, keresztnek jegyével jegyzettetvén, ragada utat elejibe. És ő félelm nélkül, állhatatost kezde elmenni. És íme sokaknak látására, az helyekről, kikre nézni felhágtak vala, a szörnyű farkas mindenestől fogván száját felnyitván Szent Ferenc ellen fut vala. Ki ellen Szent Ferenc veté a keresztnek jegyét őtőle is, társától is farkast megennyhetvén és futamását megtartá isteni erőnek miatta, és keményen megnyitott száját berekeszté.

És annakutána hozzá híván őtet, mondá neki:

— Jöjj ide, atyámfia farkas. Én Krisztusnak felő'e parancsolok néked, hogy sem nekem, sem egyébnek valakinek árts.

Csuda! Legottan kereszt lévén, berekeszté az ő szörnyű száját, és az parancsolat lévén, legottan magát fejeajtán leterjeszté Szent Ferencnek lábaihoz: farkasból lőn bárány. De az ezképpen fekvőnek mondá:

— Atyámfia farkas, te töttél sok kárt ez tartományban. Iszonyú, gonosz tételmeket tökélettél. Teremtetteket irgalmasság nélkül elvesztvén. De nemcsak oktalan természeteket elvesztettél és megölél és megmarál, de is embereket, Istennek személyére teremtetteket. Azért te méltó vagy szörnyű halálra, miképpen gonosz tolvaj, gyilkos. Kiért mend te ellened üvöltének és zúgnak, és tenéked mend ez város ellenséged. De atyámfia farkas, én akarok te közted és ez emberek közt békességet tenni úgy, hogy tetőled továbbá meg ne sértessenek. És tenéked minden elmúlt vétkeket megbocsájtják úgy, hogy sem ebek, sem emberek továbbá nem üznek.

És az farkas testének és farkának és füleinek és fejének hajtásával mutatja vala mindenképpen fogadni azokat, kiket Szent Ferenc mond vala. És mondá Szent Ferenc:

— Atyámfia farkas, de hogy kell tenéked ez békeséget tenned! Én fogadom tenéked, hogy addéglan adatok néked elég eleséget ez városnak emberei miatt, míglen élsz, úgy, hogy továbbá éhséget nem vallasz. Mert én hiszem, hogy te valamit gonoszul töttél, te éhségednek gyűlhötségéért tetted. De én atyámfia farkas, miért én tenéked keresek ily kegyelmet, akarom, hogy fogadjad énnékem, hogy soha valamely lelkest meg nem sértsz, avagy embert. Sem valami kárt mendennemő állapotban tenni ne merj. Fogadod énnékem úgy?

És az farkas tett is jegyet. Ki fejehajtván fogad vala tenni mindazt, kik neki parancsoltatnak vala. És Szent Ferenc mondá: Atyámfia, én akarom, hogy te adjad énnékem hitedet, hogy bízván hihetnék annak, kit fogadsz.

És mikorön kiterjesztette vala Szent Ferenc kezét hit vételért, az farkas felemelé első jobb lábát és szépen veté Szent Ferencnek kezébe azt, hogy jegyet adhatja vala. Tehát Szent Ferenc mondá:

— Atyámfia farkas, én parancsolok tenéked Úr Jézus Krisztusnak nevében, hogy jövel velem és ma semmit ne kételkedjél, hogy menjünk el ez békességet tenni, Úrnak nevében.

És az farkas legottan elmégyen vala Szent Ferencnek utána, miképpen szeléd bárány.

Kit látván az városbeliek, kezdenek igen csudálkozni. És az hír legottan mend az város-szerte meghírhövék úgy, hogy mind az aggok és hősek (ifjak), férfiak és asszonyemberek, nemesek és nemtelenek, az városnak utcájára gyülekezének, holott Szent Ferenc lakozik vala az farkassal. De ez népnek sokasága gyülekeztén, feltámad a (felkelt) bódog Ferenc, s tón csodálatos prédikációt, mondván, hogy a lelkesek közibe Istentől bűnért bocsáttatnak ilyen halálok, és hogy veszedelmesebb légyen pokol tüzeinek telhetetlen lángja, ki vall (képes) örökkön-örökké kárhoztakat marni, hogynem mint farkasnak dühödtsége, ki a lelket meg nem ölheti, hanem csak a testet. És mint kell félni embernek a pokol kínjában merőléstől, ha egy kisdéd lelkes ez ennyi sokaságot ily félelemben és veszedelemben tart vala.

— Azért én drágalátosim, fordoljatok Istenhez, és tegyetek penitencet (penitenciát) és a farkastól megszabadójt titeket Úristen ez világon, és jövendőn megmaró pokolnak tüzetől.

És ez mondván mondá:

— Hallgassátok én drágalátosim: ez farkas, ki itt előttetek áll, fogadá énnékem, és fogadásból hitet ada, tiveletek békességet tenni. És soha meg nem sért titeket valamiben, ha mindennapon fogadtok neki adni elég ételt, eledelt. És én az farkasért kezes leszek, hogy békeségnek kötelét erősen megtartja.

Tehát mend az gyülekezettek nagy üvöltéssel fogadák: egyetlenben (egyértésben) éltetni az farkast.

— És te, atyámfia farkas, fogadod-e tartani ez szegődést ez polgároknak, hogy sem lelkest, sem valaminemű állatot meg ne sérts?

És az farkas jelentvén fejének hajtásával, testének, farkának és fileinek szép mutatásával, magát jelennen mutatja az fogadást tartani. És Szent Ferenc mondá:

— Atyámfia farkas, és akarom, hogy miképpen adád nekem hitedet, mikoron méglen valánk az városnak kapuján kívül, azonképpen itt mindez népnek előtte adjad nekem hitedet, hogy ezeket tartsad és engem, te érted kezes lévén, el ne hagyj.

Tehát az farkas jó (jobb) lábát felemelvén, adá hitét Szent Ferencnek kezébe, mint ő kezesének, mend ott állóknak előtte.

És lőn oly csudálatosság és öröm Szent Ferencnek mind ily ájtatosságáért és csudának ujságáért. És a farkasnak és népnek békességéért, hogy mend üvöltének húgyokra (csillagokra), dícsérvén és áldván Úr Jézus Krisztust, ki bocsátá nekik bódog Ferencet, és őket ő érdeme miatt az kemény gonosz vadnak szájából megszabadojtá. És ily szörnyű halálból békességbe és nyugalomba vette.

Azért az naptól fogván az farkas és az nép, Szent Ferencnek miatta, szerzett békességet tarták. És az farkas két esztendeig élvén, az város-szerte ajtóról-ajtóra megyen koldulni és senkit meg nem sért vala, se meg nem sértetik valakitől: tisztesen étetvén. És hogy, csuda, sonhasem, egyéb ő ellene nem ugat vala. Azután az farkas megaggván meghala. Mert ez mondott farkasnak békességes és engedelmes békességén az polgárok igen bánkódának. Mert valamikoron Szent Ferencnek utcáján jár vala, Szent Ferencnek jószágát és csudálatos szentségét elméjükbe hívják vala, Jézus Krisztusnak dicséretére.

Ehrenfeld—Jókai kódex — Nyelvelméltár VII. 1-74.

*Hallgass immár ez mellé példákat, kit vete bódog
Atyánk ő fiainak leányinak eleikbe ez szent alázatosságról és az tökéletes engedelmességről, mondván:*

— Tekentsetök a zöld fára és vegyetök példát ű tőle. Mert a zöld fa, ki szépen verágozik, és bővön gyümölcsöt terömt, ez úneki vagyon ű gyökeréből, kit alábocsátott az földre és ez úneki lelke; és mindön zöldsége, verágózása és ű gyümölcs terömtése ebből vagyon neki. És amennyivel inkább az földbe magát alábocsátá, és amennyivel inkább ganéval felül befedezettött, annyéval inkább zöldségét, verágát és gyümölcsét szebben, jobban és bévebben adja.

Az zöld fán értsed az jó szerzetös embert; az fának gyökerén értsed az ő tökéletes akarattját; az földön, kiben az fának gyökere tartatik, értsed az szent alázatosságot, és az sáros ganéjon értsed magadnak megutálását és az bínöknek megismeretét. És mennyivel inkább az tökéletes akarattnak gyökerét az szent alázatosságba mélyebben alábocsájtandod, annyival inkább tenéköd, jó mívelkedéseknek több gyümölcsét terömti. És mennyivel inkább magad megutálandod, bíneidet megesmervén, annyéval inkább isteni jószágoknak verágával dicseködöl és fényesködöl, mind földön, mennyön.

Simor-kódex, 3-4. — Nyelvemléktár VII. 83-84.

MARGIT-LEGENDA

1310 körül — 1510

Gyenge gyermekségének idejében

Kezdé Szent Margit tanólni ábécét, Ave Mariát, és kevés időnek utána igen jól kezdte tanolni és énekleni az egyéb kisdéd leányokkal. Ez gyermek Szent Margit asszony. vőn egy keresztfát kezében és kezdé kérdezné az ő társitól, hogy mi volna az keresztfa? Az ő társai kedég úgy mondanak vala neki, hogy Urunk Jézus ezképpen öletött meg emberi nemzetért. Ezeket hallván sír vala ez szent gyermek.

Ezen időben ez szentséges gyermek, Szent Margit asszony, felvevé az szent szerzetnek ruháját, az ő ideje szerént nagy ájtatossággal, hogy az ő gyenge gyermekségétől fogva éltetné szerzetes regulának szokásával.

Mikoron ez szent szűz volna őt esztendő, látá, hogy az szororok közül némelyek ciliciumban (vezeklő övben) járnak, kéré az Olimpiádisz asszonyt — kit mindenkoron anyjának hív vala — hogy őneki ciliciumot adna. Kit őneki megada Olimpiádisz asszony, de Szent Margit asszony el nem viselhette. Kevés időnek utána, növekedvén, keményb ruhákat, és némelykoron cilicium-foltocskákat mezehtelen húsán lassan-lassan szokott vala viselni. Ó ki nagy csuda ez, hogy ily nagy felséges királyi magzat, ilyen gyenge gyermekségnek idejében, ezenképpen gyeterje magát!...

Alázatosságnak jegye és az bódog szegénység

Mikoron őneki új ruhát adnának vala, csak alég hogy valamikor az ő ruháját elváltoztatta, mígnem minde-

nestől fogva megavult, szakadozott. Örül vala Szent Margit asszony immár ez ennyi alázatosságnak jegyéről és az bódog szegénységről. Mikoron Szent Margit asszonyt valaki királ leánynak mondja vala, tehát elmegyén vala Olimpiádisz asszonyhoz és sírva úgymond vala:

— Én édesanyám, nagy tiszteletlenséget mondnak énnekem: Azt mondják, hogy én királ leánya vagyok!

Hozattaték az klastromba, az Dunának szigetében

Azért mikoron ez szent szűz, Szent Margit asszony, immár volna tíz esztendőös, az ő szüleinek és prédikátor szerzetbeli frátereknek nagy tisztos társossággal és ővele megmaradó jó szororoknak társaságával Veszprémből, Szent Katerina asszonynak klastromából változtaték, hozattaték az klastromba, melyet az ő szülei az Dunának szigetében (építették) mely sziget az időtől fogva nevezteték Szíz Mária szigetének, avagy Bódogasszony szigetének, mert annakelőtte mondaték vala Nyulaknak szigetének az mindenható Istennek tisztességére és Istennek Anyjának, a szeplőtelen Szíz Máriának neve és ótalma alá első fundamentomától fogva épehtének, rakának és mindvégig elvégezék, királyi nemes ajándokokkal megajándékozák, miképpen illik királyi felségeknek.

Szent Margit asszony jószágos mivelkedeti

Mikoron ez szent szűz, Szent Margit asszony, volna immár Bódogasszonynak klastromában, professziót tőn ő szororival öszve, szerzet mesterének, fráter Umbertusnak kezébe, és berekeszteték az klastromba, miképpen szokás prédikátor szerzetbeli szororoknak klastromába. Szent

Margit asszony kezde oly igen nyilván és erősen használni jószágos míveltetetekben, hogy nemcsak az ő szorori, avagy az szerzetnek fráterei, de még ennek felette nagy nemes özvegyasszonyok és uraknak, fejedelmeknek feleségei ez országban, kik őtet nagy szeretettel szeretik vala és ez országnak külön-különb részéből, jönnek vala egyetemben őhöz az őtet látnia . . .

Mert eloszlott vala némünemű malaszt az ő orcájában és némünemű malasztos, megért erkölcs az ő tekéntetében, úgy, hogy sem kemény beszédekkel, sem lágy beszédekkel nem láttatnék megváltoztatni. Ez szent szűz kevés beszéddel elégedék vala meg. Ő vala vesztegségnek (hallgatásnak) szeretője és soha ő magát nem adja vala felvaló (hangos) nevetésre. Semmiképpen őmagát dicsérni nem hagyja vala, magahányást és hívságos szót miendenestől fogva megutál vala. Gerjedez vala ez nemes szent szűz az isteni szerelemnek tüzével és meggyulladván, imádkozék vala szünetlen, olyha minden közbevetés (megszakítás) nélkül, úgy, hogy napnak első idejétől fogva az konventnek ebédének ideiglen szünetlen imádságban marad vala meg. És tehát Urunk Jézus Krisztusnak feszületének öt sebeinek helyeit gyakorta nagy bőven ő könnyhullatásával megöntöztvén, ő szájával megcsókolgatja vala. Azonképpen teszen vala ő szent szülejének képének is, hogy kit ez szent szűz nagy kívánattal tisztel vala. Az eleven szent keresztfát mindenkoron őnála, vagy őmellette tartja vala, úgyhogy nemcsak vigyáz rá, de még állván is tisztelné az szent keresztfát . . .

E szűznek vala nagy kívánatja, szerelme a bőjtölésre és nagy szerelemmel olyha az ő erejének felette, a szerzetnek regula szerint való keménységét, szenvedettségét, bőjtjét erőlködik vala megtartani, kinek okáért gyakorta jut vala ő testének nagy fogyatkozására . . . Áll vala az karban siralmakkal, nagy imádságokban. Némi-

koron imádkozik a szent kereszt oltára előtt az karban, némikoron az ő titkos imádkozó helye az karban. Némikoron áll kedég vala az ablaknál, kiről nézi Krisztusnak szent testét nagy ájtatossággal és nagy siralmakkal... Szentkereszt-naptól fogva kedég husvétig ebéd után egy kevésse megmarad vala az szororokkal és azután elmegyén vala az karban és áll vala imádságokbn nagy siralmmal, mind kollációig. Azonképpen téssen vala kompléta után is, mindaddig mígnem beteszik (bezárják) vala az kart, és azután elmegyén vala az ő cellájába és az ő ágya előtt beteljeséhté vala az ő imádságait, és imádkozik vala mind előtíkszóig. Azután lefekszik vala az ágy előtt az pádi-mentomon, egy gyékényre.

Ez szentséges szűz és Krisztusnak kénja

Esmeg ez szentséges szűz Judica vasárnaptól (Feketevasárnaptól) fogva nagyszombatig minden napon megolvastatja vala az passiót, Krisztusnak kénját és hallgatja vala nagy ájtatossággal és siralmmal, lábön állva. Az annyéra gyötri vala őmagát husvét előtt az két hétben és oly igen alázza vala őmagát imádságokban, siralmaságban, mintha mindenkoron látná az Ūristent az feszületnek ő képében. Nagycsütörtökre jutván kedég megmossa vala az szororok lábait nagy alázatossággal, hogy kik valának az időben ez klastromban számmal hetvenen, és nemcsak az szororok lábait mossa vala meg, de még az szolgálóknak is lábukat megmossa vala, nagy alázatossággal és ájtatossággal és nagy siralmmal. Térden állván megyén vala egy szoror lábátul az másik szoror lábához és úgy mossa vala és megtörli vala az ő fejének fedelével (fátylával) és megcsókolja vala és azután ugyanazon fedelet — avagy ruhát — azonképpen fején viseli vala...

Nagypénteken kedég mendenestől fogva semmit nem eszik vala, sem iszik vala, sem aluszik vala, sem szól vala valamely embernek, viselvén mindaz teljes napot nagy ájtatos siralmas imádságban, siratván Jézusnak ártatlan szent halálát. Mikoron kedég nagypénteken az pap fel-emeli az keresztfát és azt mondja: „Ecce lignum!” — az-az: imhol vagyon az szent keresztfa! — azkora ez szent-séges szűz Szent Margit asszony leterjeszti vala őmagát az földre nagy siralmakkal, úgy, hogy az ő nagy sirámát még el-ki is meghállhatták az szent egyházban. Ezen-képpen marad vala mind napestig nagy siralmakban...

Oly igen nagy édes ájtatossággal imádkozik, hogy az szororok hallották imádságának idején, mintha vala-kivel szolt volna. A szót hallják vala, de nem érthetik vala, mi az szó volna. Oly igen nagy édességgel és nagy siralmakkal imádkozik ez szent szűz, hogy mikora ő imádkozik vala, oly igen nagy sírást teszen, hogy az ő véloma — avagy keszkenője, kivel az ő könnyét, siralmát eltörli vala — annyira vizesül vala meg, hogy annak-utána ez szent szűz az vélumot — avagy keszkenőt — megcsavarja és az siralmnak vize kijő vala az vélomból...

Szent Margit asszony hallgatja vala Istennek igéjét

Ez szent szűz Szent Margit asszony hallgatja vala nagy kívánsággal, szeretettel alkalmas időn Istennek igé-jét, a prédikációt, szent atyáknak életeket és egyéb szenteknek legendájukat, életeket és példákat, jelesül asszonyonk Mária példáit, csodatételeit. Kihez ez szent szűz kiváltképpen ragaszkodik vala, annyéra, hogy valamikora ő asszonyonk Máriát nevezte, avagy egyébtől hallotta nevezni asszonyonk Mária tisztességéért az ő fejét igen

mélyen aláhajtja vala mindenkoron. Sem egyébképpen ez szent szűz nem nevezi, hívja vala, hanem Isten szülejének és ő bódog reménységének. Azért e szent szűz e feljül megmondott prédikációt hallgatja vala az vas ablakon valamely szororral. Némikoron kedég az kapitulum házban fráter Desideriustól, avagy egyéb frátertől. Annakutána elmegyen vala ez szent szűz az szororokhoz az művelőházba és megmondja nekik az szenteknek életüket, avagy az napi evangéliomot és inti vala őket, hogy ők is azonképpen élnek.

Egy időben mikoron Szent Margit asszony hallgatná Szent Jakab mártírnak kénját, miképpen ez szent mártírt ízenként elmetélték, vagdalták volna az pogányok Krisztusnak hitéért, meggyullada az mennyei jegyesnek szerelmében és mondá az ő társának, szoror Alincsának, Ajkai Péter úrnak leányának:

— Szerető atyámfia, kellemeteseke-e ezek tenéked, kiket hallasz?

Felelé az szoror:

— Kellemeteseke asszonyom, de mit használ énnékem, ha én ilyen nagy kénokat nem szenvedhetek, miképpen ez szent mártír szenvedett?

Mondá Szent Margit asszony:

— Akarta volna az Ūristen, hogy én voltam volna ez időben az velágon, és metéltettem volna ízenként, foltonként, az én Uramnak Jézusnak szerelméért, úgy, hogy az én kénom sok ideig lett volna, és hogy az én kénom végezetin elvágták volna az én fejemet!

Ezeket mikoron mondja vala ez szent szűz, igen vígad vala, mert igen kívánja vala az ő vérét kiönteni Jézusnak, az ő jegyesének vére kiöntéséért.

Ez dolgok kedég valának azon esztendőben, kiben ez szent szűz meghala...

Soha ez szent szűz Uronk Jézusnak és ő szülejének, Szűz Máriának képeket el nem múlta, kik irattanak vala az kapitulum házban (a kolostor nagytermében), avagy egyebütt, hanem letérdepelvén, idvezelvén őket, úgy megyen vala el. Annakokáért az sok térdeplésekért és az gyakorta való térdének meghajtásiért az ő térdének kalácsi megdagadtanak és megkeményeltenek vala. Miképpen az ő mestere, nemes özvegyasszony Olimpiádisz és egyéb szororok titkon élteben, holta után is nagy szeretettel megnézték és nagy erős bizonyétással megmondották.

Megferedni őnéki idegen vala

Megferedni kedég, vagy az ő lábait megmosni bokáinak fölötte, az ő szemérmességének, tiszta szüzességének miatta, — ez őnéki mindenestül idegen vala. Tizennyolc esztendőig — miképpen mind az teljes konvent bizonságot tött róla — soha az ő testét meg (nem) feresztette, akármely nehéz kórságok után is, kiket gyakorta szenved vala.

Az szolgálóleányoknak szolgáló-társok vala

Ezeknek okáért és ezeknek hasonlókért ez szentséges szűz mindeneknek vala igen kedves, és mindenektül — kik őtet látják vala — minden tisztességre ítíttetik vala. Mert vala az ő testének és szívének nagy jelös alázatossága őnála, úgy, hogy az ő gyengeséges életitül fogva, ifiúságátül fogva az ő életinek minden napiban örül vala ő magát foglalni az klastromnak mentül alább való szol-

gálatiban, és az bérekesztetteknek — azaz szororoknak — minden szolgálatiban az szolgáló-leányoknak és egyéb szororoknak szolgáló-társok vala ez szent szűz, ő erejének felette és ő méltóságának felette. És mennyével följűlműl vala mindeneket nemességgel, annyéval inkább erőködik vala magát megalázni ez nemességes szent szűz, magyeri királnak nemes leánya. Hetet (ügyeletet) tart vala az konyhán, főz vala az szororoknak, fazekat mos vala, tálakat mos vala, az halakat megfuralja (lepikkelyezi), nagy hidegségnek idején, úgyhogy az nagy jeges víznek hidegségétől ez gyenge szűznek az ő kezének bőre meghasadoz vala és a vér kijő vala az ő kezéből és némikoron bekötik vala az ő kezét az nagy fájdalmáért. Az konyhát megsepri, fát hord vala hátán, vizet mereht vala és ő maga ez konyhára viszi vala.

Egyidőben, mikoron szoror Sabina, Donát úrnak leánya, főzne az szororoknak vacsorára rákot, íme az fazék meggyullada mindenestől, kiben valának az rákok, és mikoron ez szoror Sabina nem mernéje kivenni az fazekat az szénből (parázból), Szent Margit asszony azon időben juta a konyhára. Mikoron ezt látná, hogy ez szoror nem mernéje kivenni az fazekat, legottan Szent Margit asszony az ő kezét veté az lángok közepibe és kivoná az szénnek közepéből. De Szent Margit asszonymak sem kezét, sem ruhájának szőrét sem égeté meg. . .

Szent Margit asszony kedég eszik vala másod asztalnál az szolgálókkal, miképpen szolgálóleány. Némikoron ez szent szűz a szororoknak kezeknek mosadékjoknak vizét, moslékját kihordja vala.

Ó szerető atyámfiai, bizonyába csuda, hogy az mi kemény szivünk ketté nem reped ez szent szűznek ő alázatosságát hallván, mikoron mi meggondoljuk, hogy mink semmik vagyunk őhozzá képest! De maga mégsem tudjuk magunkat megalázni, miképpen ez szent szűz.

Azért mikoron Szent Margit asszony egy napon szokása szerént az mosdóviznek moslékát akarná kivinni az refektóriumból, de nem vihetné el az vizeknek sokaságáért, hívá hozzá egy szorort, hogy segéllene neki — szoror Csengét, Bodoldi ispánnak leányát — tehát ez szoror elméne és mikoron jutottak volna az moslékkal az refektóriumnak kívüle, ez megmondott szoror kezdé Szent Margit asszonyt arcul verni az moslékvizzel. De ez szent szűz mind békességgel elszenvedé és csak mosolyulván mondá:

— Szerető atyámfia, mit mívelsz?

Az szükségnek helyét tisztítja vala

Esmég ez nemes szent szűz megsepri vala az kart és az kerülőt — avagy ámbitust — és az dormitoriumot. Azonképpen az kertet is megtisztítja vala, megsepri vala. Mikoron kedég ezféle alázatos dolgot nem lel vala ez szent szűz, tehát elmegyén vala és gyapjat mos, némikoron kedég gyapjat fon vala. Mikoron kedég ez szent szűz az dormitoriumot megsepri, az szororoknak még ágyoknak alját is megsöpri, tisztítja vala.

De, ó szerető atyámfia, nemcsak ezeket teszi vala ez szent szűz, de még ezek felette az szükségnek helyét — kit dunának hívunk — nagy gyakorta megtisztítja vala, annyéra, hogy mikoron ez alázatos szűz, kijő vala az szükségszékből, az ő ruhái megfertőztetvén az nagy rútságokkal, ganéjval. Az szororok közül némelyek látván őtet ilyen szörnyen megfertőztetvén, elfutnak vala öelőle. De ez szentséges szűz mindezeket nagy szeretettel és alázatossággal teszi vala, úgyhogy mindenek csu-

dálkoznak vala őrajta. Sem láttatik vala ő lenni királynak leánya, de láttatik vala lenni valamely utálatos személynek.

Íme szerető atyámfia, magyar királynak leányának gyenyeroséges élete! Kérlek, gondoljad meg, ha te őtet ott láttad volna, hagyta volna-e valljon őneki ezt mívelni? Csak te magad lássad!

A királ el akarja őtet adni házasságra

Mikoron mindezek és ezekhez hasonlók mívelkedetnének ez szent szűzben az isteni irgalmasság miá, látá az agg ellenség, pokolbeli ördög ez szent szűznek ő jó mívelkedetít is megirigylé. És az ő szokott álnoksággival az szent szűznek hadat indehta.

Mert mikoron Béla királ és az ő fia István királ és a cseh királ sok háborúságoznak utána, Erdélnék határiban, holott vala az tatároknak nagy háborgatása, megbékéltenek volna, és békességnek jegyére és barátságának jegyére a cseh királ megajándokozá Béla királt, miképpen szokás tenni jó barátoknak. Béla királ kedég királné asszonnyal öszve vevék az cseh királt és az Dunának szigetén elhozák mind az szigetig, hol ez megmondott Bódogasszonynak klastroma vagyon rakatván. Mely klastromban akarák Szent Margit asszonyt meglátni, miképpen ő közelüket (rokonukat). Mikoron az cseh királ látta volna Szent Margit asszonyt, legottan az cseh királ megfogadtaték Szent Margit asszonynak szépségében. Mer vala igen szép szűz testtel, jóllehet condrás hitvány öltözettel. De szebb vala hittel és ájtatossággal. Annyira ragadtaték el ez cseh királ Szent Margit asszonynak szépségében, hogy ő magát és országát és minden ő tehetségét országával öszve, Béla királynak akaratja és

szerzése alá hagyá, csakhogy Szent Margit asszonyt őneki feleségül adja. Ezidőben Szent Margit asszony vala tizen-nyolc esztendőös.

Mikoron Béla királ mondaná az cseh királnak, hogy ez lehetetlen volna, hogy ő Szent Margit asszonyt őneki feleségül adná, mert gyermekségétől fogva szent szerzetben az Úristennek szenteltetett és immár prédikátor szerzetnek professziót tett, beesküdött. Mondá a cseh királ:

— Ennek előtte is, mely feleségem volt, az prédikátor szerzetbeli szoror, apáca volt. Annakokáért én ezzel semmit nem gondolok.

De maga Szent Margit asszonynak atyja Béla királ, gondolván az békességnek javát, jószágát és háborúságoknak veszedelmének leenyhítését, jelesül kedég az tatárok ellen való segédségért, mely tatároknak újonnan való megtérése az időben igen félelmes vala, és az sok ígétetökkel meggyőzetvén, mondá Béla királ az cseh királnak:

— Ha az én leányom, Margit, engöndend ez házasságra és pápának áldomása megnyervén, megteszem, amit kérsz.

Ezidőben Szent Margit asszony még nem vélomoztatott vala szent vélommal, azaz még nem vala feketéje. Tehát Béla királ az ő szűz leányához méne, Szent Margit asszonyhoz, a királné asszonynak jelenvoltára. . .

Jöllehet, hogy királné asszony kevésbé enged vala ez mennyegzőszerzésre, kezdé dícsérni Béla királ az menyegzőnek az használatosságát. És kezdé mondani, jeleníteni pápának engedelmét, hogy Szent Margit asszony akaratját adná az házasságra. De ez szentséges szűz Szent Margit asszony, az mennyei Jegyesnek szerelméért, az földi jegyest immár másodszor útálá meg. Mert először, mikoron Szent Margit asszony alég volna hét

avagy nyolc esztendő, némünemű lengyel hercegnek akarnák vala adni házasságra, Szent Margit asszonynak akarátja nélkül. De az Úristen ez szent szűzet megoltalmazá, kinek ő irgalmasságát ez szent szűz kéri vala, hogy őtet megoltalmazná, könyörögvén nagy könnyhullatással. És semmiképpen ezt nem teheték. Mert az ő gyermekségének első idejétől fogva, mindenkoron választott vala tisztaságnak megmaradásának jószágával, megválasztás nélkül, az Úristennek szolgálni.

Mikoron Béla királ Szent Margit asszonyt ez menyegzőért igen gyakorta látogatná meg vala és sok beszédöket tött volna azért, hogy az ő szűz leányát ez házasságra hozhatnája, Szent Margit asszony nagy tisztességgel és állhatatossággal, miképpen szüleinek, de maga (mégis) ez dolgot megútálván ezenképpen felele:

— Mit fárasztjátok magatokat ez gyűlölséges dolognak miatta, ez ennyé időtől fogva? Állhatatossággal akarom, hogy megtudjátok, hogy az én professziómat, az én fogadásomat, hitemet, melyet én tettem és az én szűzességemnek tisztaságát, melyet az én Uram Jézus Krisztusnak még kisded koromban, miképpen ti jól tudjátok, szivemből-lelkemből Úristennek megszenteltem, és az én szerzetemnek tisztaságát nemcsak ez világnak dicsőségeért, de még ennek felette sem életemért, sem halálomért, avagy csak egy kevésben sem szegném meg, avagy meg nem szeplősehteném.

Tehát Béla királ akarván megtudnia az ő leányának állhatatosságát, mondván:

— Nemde szerető leányom, te szüleid vagyonk-e? És az isteni parancsolatból tartozol, hogy engedelmes légy minékünk.

Mondá Szent Margit asszony:

— Én tégedet királ-atyámat és én uramat, és tégedet királnéasszony-anyámat és én asszonyomat, azokban,

az oly dolgokban, melyek Isten szerint és Istennél vannak, azokban ismerlek. Azokban kedég, kik Istennek ellene vannak, sem tégedet királ atyámnak nem mondlak, sem tégedet királnéasszony anyámnak nem mondlak. Mert meg vagyon írván: ki el nem hagyandja énérettem atyját, anyját, nem méltó énreám, nem lehet az én ta-nehtványom.

Látván Béla királ az ő leányának állhatatosságát, elméne őtöle.

Egy időben, mikoron cseh királ küldött volna nagy tisztos követeket magyeri királyhoz, Béla királhoz, hogy őneki adná az ő leányát, Szent Margit asszonyt házasul és hogy ő is megbékülnék vele, tehát királnéasszony hivatá hozzá az időbeli provinciálist, fráter Marcellust, és mondá neki:

— Menj el, én jó atyám, az én leányomhoz, Margit-hoz, mert ime királ el akarja őtet adni házasságra. Tudjad meg őneki akaratját.

Tehát az provinciális, királnéasszonynak parancsolatja szerént, jöve Szent Margit asszonyhoz és megmondá az ő anyjának üzenetét neki az priorisszának, Olimpiádisznak és Szent Margit asszonynak egy öccse (unoka-húga) előtt. És jól megtudakozék az ő akaratjáról. Tehát boldogságos szűz Szent Margit asszony általjában megfelele és mondá az provinciálisnak:

— Tudjad azt, atyám, bizonynal, hogy inkább szenvedem, hogy engemet megátkozzanak, hogynem én ezben engednék az én szüleimnek. És semminemű okért nem teszek az én professziómnak ellene.

Egy időben esmég úgymond vala ez szent szűz az szororoknak, jelesül Olimpiádisznak, mondván:

— Annyira bánthatnak engemet az én szüleim ez házassággal, hogy elmetszem én magamnak az én orromat, ajakammal öszve (együtt).

Az ő anyjának meg úgymond vala, királnéasszonynak, ez szent szűz:

— Azt akarom, hogy minekelőtte engem adnátok házasságra, hogy annak előtte az én testemet elmetéljétek foltonként, hogynem mint én az hitemet megszegném, melyet én fogadtam Krisztusnak. És annak előtte inkább szenvedek minden átkot, hogynem az én fogadásom megszegném.

Nagy ünnepléssel befeketézék, beszentelék

Mikoron mindezenképpen bánatnék ez szent szűz sok időktől fogva — mert mint az legenda veti, kiról bizonyoságot téssen Olimpiádisz Szent Margit asszonynak dajkája és mestere — hogy minekutána ez szent szűzet hozák ide Boldogasszonynak klastromába, ez szigetbe, azután két esztendővel akará az ő atyja ez szent szűzet adni az cseh királnak. És ez időtől fogva mindaddig, míg ez szent szűz lőn tizennyolc esztendő, mindenkoron bánaték az ő atyjától, ez megmondott házasságért, de a szent szűz mindenkoron ellene álla és megútálá.

Kinek okáért hivatá hozzá az időbeli provinciálist, fráter Marcellust, akará és kéré Szent Margit asszony, hogy az szent véloommal megvélomoztatnék, megfeketéztetnék, ez ilyen hívságos és ártó okoknak eltávoztatásáért. Azért elhivattatának az tisztelendő atyák és nagyságos urak, az esztergomi érsek és váci pispok és nyitrai pispok, Szent Margit asszonynak feketezésére. És ezt a szent szűzet, Szent Margit asszonyt, három szororokkal, ő atyjafiaival, öccseivel, nagy tisztességgel és nagy ünnepléssel befeketézék, beszentelék, nagy sok szerzeteseknek és egyházi személyeknek jelen voltával, pünkösöd harmadnapján, Szent Erzsébet asszonynak oltára előtt.

Ezenképpen eloszla pokolbeli ördögnek hada és minden álnokságának szorgalmatossága, kiket szerzett vala az ördög, ez szent, tiszta szűznek ellene, úgyhogy továbbá nem lőn bántalma Szent Margit asszonynak ez ilyenféle dolgokról.

Igen szereti vala a szororokat

De maga immár mikoron ez szent szűz beszenteltett volna, ugyanazon alázatosságban marada meg. Mert csak mentül kisebb dologban is sem hagyá vala ő magát feljebbvalónak, méltóbbnak tartania. Soha e szent szűz senkit meg nem bántott az ő étkéért, avagy az ő italáért, avagy valami szép edényért az asztalnál —, miképpen az szokások az gyarló elméknek, az asszonyállatoknak — de köz-edényekkel megelégedék vala. És némikoron még hitványabb, elvetett edényekkel, tálakkal, tányérokkal, poharakkal elégedék vala meg egyebeknek példájára. . .

Igen szereti vala a szororokat kezenséggel, mind nagyokat, mind kisdedeket. Ha a szororok közül valamelyiknek atyja, anyja, vagy rokonsága meghal vala, tehát ezt szent szűz véle-öszve siratja vala és vigasztalja vala őtet, mondván:

— Akarta volna az Úristen, szerető atyámfia, hogy inkább énnekem történt volna ez, hogynem tenéked. . .

Éjjel felkel és úgy hallgatja vala, ha valamely szoror nyög, és hozzámegyen, megkérdezi. Némelyeknek bort hevít, némelyeknek ruhát melegít, és odateszi, hol az betegnek fájdalma vala. Ha kedég valamely az szororok közül meghal vala, tehát ez szent szűz mindaddig el nem megyen az meghalt szorornak testétől, mígnem eltemetetik vala. Hanem ott az holttestnél imádkozik, és oly igen nagyon siratja, nagyobbban hogynem mintha őneki testi atyjafia volt volna.

Esmég ez szent szűz vala mindenben szegénységnek szeretője és megtartója és igen szeret vala élni szegénységben. Őneki ruhája, kápája vala igen ó és megszakadozott és foltos vala. És némikoron ez szent szűz az sárból veszen ki posztó-darabokat, és azzal foltozza vala meg köntösét, kápáját.

Egy némünemű napon jöve Béla király az ő leányához. Mikoron elejében hivatta az ő leányát, de Szent Margit asszony nem mere menni ő atyjának eleiben, az ő atyjátul való féltében, hanem elfuta ez szent szűz szoror Kandidához, és kéré ez szorort, hogy foltot vessen az ő köntösének ujjára. Ez szoror mefoltozá, mert mind elszakadozott vala az ő köntösének ujja és kilátszódik vala ő karjának húsa. Eznek utána elméne az ő atyjához.

Ez szent szűznek palástja vala hitvány szakadozott, és mikoron látja vala az szoror, ki az községnek (a közsőségnek, az apácarendnek) ruháját tartja és osztja vala, úgymond vala néki:

— Asszonyom, én teneked jobb palástot adok.

Úgymond vala Szent Margit asszony:

— Nem úgy tégy, szerető atyámfia. Hanem két hitvány palástot varrj össze, és megfoltozzad énnékem, és azt viselem én.

Őneki véloma (fejkendője), feketije megavult, ó. És ha néki adnak es jó gyenge vélomot, nem viseli maga meg, hanem goromba vélomot kér vala és azt viseli vala. Az szolgáló leányoknak goromba főfedeleket kéri vala el és azt viseli vala, és az övéit az szolgálóknak adja vala. Őneki sarui az nagy hidegségnek idején mindenkoron valának megszakadoztak, hitványok. Ezeket látván, az priorissza úgymond vala az szent szűznek:

— Te ezeket nem jól teszed. Mert ha ezeket az te

atyád és anyád tudnáják, mirajtonk nagy szemérmet (szégyent) tennének.

Úgymond vala Szent Margit asszony:

— Kérlek tégedet, szerető anyám, az Jézusnak szerelméért, hagyjad, hogy én így tegyek.

Ez szent szűznek az ő ágya vala egy gyékény csak. Némikoron egy bőrt teszen vala csak feje alá az ő imádkozó helyén. Ezen nyugszik vala magyar királynak leánya.

Ezeknek felette ez szent szűz ciliciomot (vezeklő övet) visel vala. Egyik ciliciomának félrésze csináltatott lószőrből és félrésze gyapjúból. Ez ciliciomot gyakorta viseli vala. Más cilicioma vala, kit kért vala a provinciális-tul (tartományfőnökétől), hogy őneki csináltasson lófarkból és tehénfarkból. Ezféle ciliciomot viseli Karácsony estin, Nagypénteken, Bódogasszonynak minden vigiliáján és minden szent apostoloknak estin, mind ádentben mind Karácsonyig.

Ő tetői láttatnak fordultatni fejérséges gyönggyé

Azonképpen az negyven napokban Hamvazó-szerdától mind Husvétig, ciliciomot visel vala. Sem az ő ruháját meg nem változtatja vala, akármely igen megnehezült is féregnek, tetűnek miatta. Sem fejét meg nem mosta Nagyszombatig. Eznek felötte minden hétben, csütörtöktől fogva vasárnapig, mindenkoron ciliciomot visel vala. És ez ciliciomnak alóla visel vala mindenkoron vasból csinált övet, kivel övezi, szoríhtja vala magát nagy keménységgel. Mely vasöv még ma is ez klastromban vagon.

De maga az örök kegyelmes Úristen, az ő szerelmes jegyesét az ő ciliciomának és az férgeknek kemény gyöt-

relméről ezenképpen vigasztalá meg. Mert vala egy fráter Szent Ferenc szerzetiből, hogy mely fráter igen nagy hírű vala az ő fráteri előtt és királ (és királnéasszony előtt). Mondá ez fráter, ez nagy hírű atya, királnak, királnéasszonynak és ő szerzetebeli frátereknek és prédikátor szerzetebeli frátereknek és egyéb sok uraknak előtte, hogy Ūristentől volt őneki megmutatván, hogy Szent Margit asszonynak ő férgei, tetűi az ő ruhájában láttatnak vala fordultatni mind fejérséges gyönggyé.

Gyenyerőségöket rútt keresni az kalastromban

Mikoron egy időben Szent Margit asszony némely fráterektől és szororoktól, kik kevés bizonytságot vettek volt az kemény élettől, erre hozattatnék avagy kéretvén könyörületképpen, hogy ez nagy kemény életben őmagának leszálléhtana (könyörülne meg saját magán), azaz-hogy ily kemény életet ne viselne, és hogy hosszabb ideig többet érdemelhetne, avagy hogy több érdemet gyűjthetne, ha ő magával könyörületösben mívelkednék. És hogy önön magának méltóságos voltáért ennyire magát meg ne utálná. Felelé ezeknek Szent Margit asszony:

— Valaki tudja magáról, hogy sokáig él, leszálléhhon magának, és halogassa, holnapozza azt, amit mívelkedhetnék. Én kedég nem tudom, míg (meddig) élek. És ha kevés időnek utána engemet elvészen az Teremtóm ez világból? Mert tisztességeket avagy gyenyerőségöket és felettevaló hívságos nyugodalmakat szörnyű rútt keresni az kalastromban. Mert az kalastrom nem azoknak helyök és lakodalmok, kik ezen jelenvaló jókat, ez világi jókat keresik, hanem azoké, kik az jövendő, mennyei jókat keresik.

Ez szent szűz eszében forgatja vala gyakorta és néha egyebekkel is beszél vala az ő nemzetének, eleinek életüket és életöknek szentségét.

Azaz: Szent István kiráznak életit, ki vala magyaroknak első királa és apostola. Kinek hitét és keresztyén hitnek prédikációját, kivel az ő nemzetét, az pogány magyarokat megfordította az bálványoknak imadásától, miképpen anyaszentegyház hirdeti, jelenti.

Esmég gondolja vala Szent Imre hercegnek is az ő életit és az ő szentséges szűzességét. Kinek mikoron volna nemességes jegyese, görög császárnak leánya, Istentől neki megjelenteték és az ő jegyesével szeplőtelen megtartá az tisztaságnak szűzességét az ő életeknek minden napiban, miképpen az ő jegyese — Szent Imrének halála után — megbizonyeyjtá.

Esmég ez szent szűz meggondolja vala Szent László kiráznak életit, hogy aki Magyarországnak dicsőséges birodalmat és oltalmazást szolgáltatván a pusztehtóknak ellene, jelesöl pogányoknak ellene. De maga azért ez szent királ gyakorta alamizsnaadásokba, királi igazságokba és imádságokba és egyéb jószágos mívelkedetőkben magát foglalván, még ennek felette az testnek nyugodalmát elvevén az éjet viseli vala álom nélkül. Kinek az ő szentségéről bizonyágot tesznek mindez mai napig az gyógyulásoknak gyakorta való jótételi.

Esmég meggondolja vala Szent Margit asszony Szent Erzsébet asszonynak az ő szerelmes nénjének szentséges életit, kinek szentséges érdemével mind teljes az anyaszentegyház, és nagy örömmel tiszteli.

Ilyenféle gondolatokban és szólásokban foglalja vala magát ez szent szűz, és nagy, magas fohászzkodásokat vonson vala az ő szívének belső részéből és kéré vala

ez szenteknek esedezésüket, hogy az ő érdemöknek miatta és az isteni ajándoknak, malasztnak miatta érdemlene lenni az ő nyomuknak és érdemöknek követoje...

Könyörülék az beteg szegényeken

Ez szentséges szűznek, Szent Margit asszonynak vala nagy könyörülete az beteg szororokhoz, mely betegek gyakorta sokan valának, az szororoknak sok voltokért. Úgyhogy az nagy könyörület miá és az nagy aláztosság miá nem láttatik vala lenni királyi szűznek, és gyengeséges szűznek lenni, mert az ő szerének szolgálatja felett gyakorta meglátogatja vala az betegeket...

Azért ezenképpen szolgálván az erőtleneknek, jóllehet, hogy gyakorta ő maga erőtelenebb vala, követvén ő nénjének, Szent Erzsébet asszonynak ő nyomát, veti vala ő magát az betegekért mind ereje szerint, kik az klastromban valának. Kik kedég az klastromnak kívül valának, az oly betegeket az ő képében meglátogat(tat)ja vala némely igen vén fráterrel, fráter Györggyel, provinciálisnak áldomásával. És megadja vala az ő szükségükre valót azból, amit őneki anyja, atyja ad vala, ez vén fráter által. De ezt akkoron teszi vala csak, mikoron provinciális jelen nem volt.

De mikoron az provinciális jelen vala, tehát mikoron Béla királ, a királné asszony és István királ és egyéb atyafiai Szent Margit asszonynak, hoznak vala aranyat, ezüstöt, pénzt, aranyas bársonyt, Szent Margit asszony ezekben semmit nem akar vala magára venni, hanem elküldé az priorissának az egyháznak dolgára. És egy részéből kéré vala az provinciálist, hogy az ő képében adna alamizsnát szegényeknek, ez országnak különb-különb

részében, mikoron menne vizitálni (kolostorokat vizsgálni). Jelesül kedég az szemérmes, titkon való szegényeknek és azoknak, kik szégyenlenek koldulni. Némi-koron kedég az priorisszának áldomásával küld vala szegény szent egyháznak, a prédikátor szerzetbelieknek Fejérvárra, egyházi öltözőkre (öltözetekre), kelökre (kehelyre). És Pesten Szent Antalban (a dominikánusok templomában) rakata egy oltárt Szent Miklós püspöknek tisztességére, ezenképpen egyéb szent egyházakhoz is. Ezeket mind teszi vala ez szent szűz, azokból, kiket őneki az ő szülei, atyafiai adnak vala. Mert az klastromnak jövedelméből nem illik vala valamit valakinek adnia, de ezt sem akarja vala. Ez provinciálisnak, fráter Marciálisnak (Marcellusnak) tanácsival, tanéhtásival igyeközik, mivelködik vala Szent Margit asszony, jelesben kezdettől fogva minden ő napiban.

De maga ezt sem kell elhagynunk, az ő alázatos könyörületiről. Mert mikoron ez szent szűz áll vala az ablaknál az karban, kin nézettetik Krisztusnak szent teste és látja vala az beteg szegényeket, miképpen az macskások (sorvadásosok) magukat vonsszák vala az págyimentomon, nagy siralmakat téssen vala. Az szororok megkérdik vala ez siralmának okát. Úgymond vala Szent Margit asszony:

— Azért sírok, hogy könyörülök ez beteg szegényeken és bánkódom szívem szerint, hogy én őket nem segíhetem egészségekre. Ezeknek felette hálát adok az én Teremtőmnek, hogy ki könyörült énrajtam és engemet egészen teremtett, és mindez mai napig egészen felnevelt. Kinek okáért ismerem én magamat az ő irgalmasságának inkább kötelesnek lenni hálaadásra.

Némikoron kéré vala az szororokat, hogy Ave Mariát mondjanak az szegényekért. Némikoron kedig, ha ez szent szűz lát vala mezehtelen, condrás szegényt, tehát

elküld vala az priorisszához, hogy az szegénynek adja (adhassa) egyik kápáját, amelyik jobb volna. Ha kedig Szent Margit asszonynak nem lészen vala több kapája egynél, tehát kéreté vala az priorisszát, hogy ő adjon ruhát az szegénynek. Oly igen könyörületes szívű vala az beteg szororokon is, hogy gyakorta az ő étkét, kit őneki adtanak az asztalnál, elküldi vala az beteg szororoknak és ő maga gyakorta étlen kel vala fel az asztaltul.

Annak okáért az ilyenféle jószágoknak kegyességéért, avagy irgalmasságának művelkedetéért, az ő nyájaszkodása, avagy szentséges élete, egynemő regula szerént tartatik vala az-időbeli szororoktól, úgy, hogy ha valami szerzetlenséget, avagy erkölcstelenséget látnak vala egymástul, tehát úgy mondanak vala:

— Ez nincsen az mi asszonyunknak, Szent Margit asszonynak, regulái közül!

Ez szent szűz mindeneknek hiedelmök vala

Mikoron ez szentséges szűz szól vala az ő atyjával, és az ő bátyjával, István királlal, az ő szüleivel és egyéb atyafiaival, az ő beszéde alkalmas időben vala mindenkoron intő és könyörgő beszéd. Miképpen Béla királ is gyakorta megmondotta az uraknak, hogy ötet az ő leánya, Szent Margit asszony azon kéri, hogy Istennek egyházát az ő országában ne hagyná megnyomorehtani, kemény fejedelmeknek miatta és egyéb fejedelmeknek, vitézeknek miatta és hogy szegényeket, özvegyeket, árvákat és az ilyenféle nyevolyaságos személyeket oltalmazná. És sokakban meghallgattatik vala Szent Margit asszony az ő atyjától, Béla királtól és atyafiaitól, mert az ő életének nyilvánvaló szentségéért alég hogy valaki az ő atyafiai közül soha az ő akaratja ellen nem tett

volna az időben. Jóllehet azután sokakat szenvedett, de engednek vala az ő kérésének még azokért is, kik méltók valának az halálra, szabadulást vesznek vala, és szegénységben megnyomoródtakat megsegehti vala. Úgyhogy ez szent szűz mindeneknek kiváltképpen való hiedelmök (bizodalmuk, reménységük) vala minden ő szükségekben.

Ostorozza vala ő magát

Ismét ez szentséges szűznek ő keménységes penitencia tartásáról bizonyágot tettenek az-időbeli szororok, és úgymondottanak, hogy ez Szent Margit asszony karácsony estjén, nagypénteken, Nagyboldogasszony estjén és egyéb Boldogasszony estjén, és egyéb nagy ünnepek estjén, veri vala, ostorozza vala ő magát oly igen keményen, mígnem az ő gyengeséges testéből vér bőséggel kijő vala. És veri vala ez szent szűz ő magát némikoron töviskes vesszővel, némikoron kedég az sündisznónak bőréből csinált vesszővel, ostorral...

Esmég egy szent ünnepnapon Szent Margit asszony szoror Sabinával méne egy házba (helyiségbe), mely ház oly igen sötét vala, hogy semmit őbenne nem láthatnak. De maga mikoron Szent Margit asszony levetette volna az ő ruháját, hogy őtet ez szoror Sabina megverné, legottan az ház oly igen megvilágosodék, mintha nappal volt volna. Mikoron kedég Szent Margit asszony felvette volna ismét ő ruháját, az ház lön ismét olyan sötét, mint előbb volt...

Esmég ez szentséges szűz mikoron akarja vala venni Krisztusnak szent testét, annakelőtte egy nappal elkezd vala Szent Margit asszony vecsernyétől fogva és áll vala imádságban nagy ájtatossággal és siralommal. És mikoron elhivattatik az kántrixtól (előénekes apácától), hogy megmondja az ő versét, tehát elmegyén vala és megmondja vala. Azután ismét megtér vala az ő imádságira. És ugyanazon este komplétának utána énekli vala igen ájtatosan, magas szóval és siralmakkal az Salve Reginát. Azon ájtatosságban áll vala az veternyén is. Veternye után nyugoszik vala egy keveset és hajnalban ismét megtér vala imádságira, mind miséig. És az misén veszi vala Krisztusnak szent testét nagy ájtatossággal.

Veszi vala kedig Szent Margit asszony Krisztusnak szent testét tizenötször esztendeig (évente), de mikoron az szororok Szent Margit asszonnyal öszve (együtt) veszik vala Krisztusnak szent testét, Szent Margit asszony elterjeszti vala magát az földre és nagy siralmakkal, szepegésekkel várja vala Krisztusnak szent testét és úgy veszi vala őhöz a nagy édességes ájtatossággal. Minekutána kedég Szent Margit asszony veszi vala Krisztusnak szent testét, veszi egyfelől az keszkenőt és tartja mindaddig, mígnem az egyéb szororok megkommunikálnak (megáldoznak) vala, és ezt teszi vala nagy ájtatossággal. Mikoron kedég megkérdek vala az szororok Szent Margit asszonyt, hogy miért tartaná ezenképpen az keszkenőt, úgymond vala Szent Margit asszony:

— Azért tartom, hogy jobban láthassam Krisztusnak szent testét.

Aznak utána ez szent szűz marad vala mind teljes napestig ájtatos sírásban vecsernyéig, és olyha semmit nem eszik vala, és inkább szeret ájtatossággal sírni, hogy-

nem ennie. Mikoron kedég az asztalhoz megyen vala egyebekkel, tehát az ő orcáját befedi az ő vélumával és az ő kezeit összeszi vala. Ezenképpen imádkozik vala mind ebéd-szaka, étel nélkül...

Békességes vala

Esmég ez szentséges szűznek szájából soha senki mind ő teljes életében nem hallott volna szörnyű beszédet, avagy káromlást, avagy valami bosszú beszédet. De ha valamely szorortól megbántatik vala ez szent szűz, nem várja, hogy szoror tegyen őneki véniát (kérjen bocsánatot), azki őtet megbántotta, hanem ez a szent alázatos szűz elmegyen vala és véniát teszen vala az szoror lábánál, ki őneki valami bosszút tett. Mert oly igen békeséges vala ez szent szűz, hogy akármely igen nagy bosszút tettek avagy mondtak neki, mindenkoron nagy békességgel szenvedé vala el. Egyidőben az ő mestere, Olimpiádisz megfeddé Szent Margit asszonyt az ő sok imádságiról és mondá neki:

— Te asszonyom, eltöröd magad. Mit művelsz te? Állasz minden napon az te imádságodban, tartván az te orcádat és orrodát az földön, miképpen az disznó. Mi-nem az földben keresed-é az Úristent?...

Mezehtelen földön, vízzel és kenyérrel

Ismét egy időben nyárban, mikoron az-időbeli provinciális, fráter Marcellus, megtért volna az generale capitulumból és jött volna ez kalastromhoz, tehát ez a provinciális lelé ez kalastromnak szororit silencium vesztegségnek (csendtartásnak) nagy törésében, szegésében.

Ezeket látván ez provinciális, igen megharagudék az szororokra és bejőve az kar alá. Igen keményen megfedd és megfenyegeté őket silencium miatt. És mondá, hogy penitenciát hagyna nekik, miképpen az konstitúció (rendi szabály) mondja. Ez vesztegségnek megszegéséért oly igen megharagudott vala az provinciális az szororokra, hogy azon a napon semmiképpen nem akara beljebb jönni az klastromba, hanem ezenképpen nagy haraggal elmenvén, elhagyá az szororokat.

Tehát Szent Margit asszony ugyanazon napon küldé az vas ablakra vecsernyének előtte az ő mesterét, Olimpiádiszt és szoror Margarétát, Guiellinos (Vilmos) hercegnek leányát, ki vala Béla királnak rokona, az provinciálishoz, alázatosan könyörögvén, hogy az provinciális méltólna Szent Margit asszonynak is ugyanazon penitenciát hagyni, melyet akarna hagyni az szororoknak, kik az vesztegséget megtörék vala. És hogy ne kedvezne valamiben őneki, hogy ne láttatnék az egyéb szororoknak úgy, hogy őneki penitenciája elhalogattatnék, avagy hogy őneki kedvezne azért, hogy ő királ leánya volna. Tehát ez a provinciális (tartományfőnök) kapitulumot tőn (káptalagyűlést tartott) másodnapon, pénteken, az szororoknak, és hagyá, hogy az szororok, kik a silenciumot, az vesztegségét megtörték vala, hogy az refektóriumnak közepette mezehtelen földön üljenek, és böhtöljenek vízzel és kenyérral.

Kit ez szororok mind beteljesítének és vélek öszve Szent Margit asszony is mind beteljesíté, nagy békességgel és alázatossággal...

Mindezek elmulván, íme ez szentséges szűznek, Szent Margit asszonynak, új érdemeknek okai szolgáltnak. Mert támada háborúság Szent Margit asszonynak szülei között és az ő atyafiai között. És oly igen veszedelmes háborúság támada közöttük, hogy minden igazságnak szertartása nélkül és hátravetvén az isteni félelmet mind az ersekekben és pispékekben és mind az jobbágyokban, nagy sok ezer ártatlan emberek — ítéletnek egyenessége nélkül — elveszének.

Mely nagy háborúságok között ez szentséges szűznek ő siralmi valának őneki éj és napi kenyeri. Mert megdoldja vala ez szentséges szűz, hogy az ilyenféle háborúság semmiképpen nem lehet nagy sok lelkeknek veszedelme nélkül. Azt is megdoldja vala ez szent szűz, hogy ezféle háborúság nem lehet az ő szüleinek, atyjának, anyjának lelkének veszedelme nélkül, kik immáron megvénhedtenek vala, és mind az ő szüleinek és atyjafiainak utálatos fáradsága (fáradozása) nélkül nem lehetne. Ezeknek felette ez szent szűz félti vala az ő egy-méhben feküdt atyafiának, István királynak halálát, kinek halálára igyekeznek vala és igen keményen üldözik vala.

Mindezőknek felötte hallja vala és érti vala, hogy az anyaszentegyházat — nemcsak Magyarországnak különb-különb részében, de bizonynal még ennek felette sok egyéb keresztyén országoknak részében is — kemény fejedelmeknek, pogányoknak miatta, elnyomattatni és szaggattatni. Klastromokat és szerzetességnek helyeit megpuszthatják, annyéra, hogy az Úristennek kik szolgáltnak vala, az ő helyük, a klastromok, bennök lakozók nélkül maradnak vala. Szegényeket és ártatlanokat annyira nyomorehtnak vala meg, hogy az ő kiáltásuk mind mennyországiglan felhallik vala. Miképpen ez szent szűz-

nek beszílik, annyi nagy háborúság, veszedelm vala, hogy senkinek nem kedveznek (kegyelmeznek), sem véneknek, sem ifjaknak, sem férfiaknak, sem asszonyállatoknak, sem szűzeknek, hanem mindenkéül álnokul megnyomorehtatnak, minden okosság nélkül.

Mindezeket hallván ez szent szűz, sír vala nagy bőséggel és az ő testét ösztövérehti vala böhtökkel. És felöltözék ő ciliciumban, olyha siratván mindeneknek az ő álnokságokat, kiket az-időben az Úristennek tesznek vala. És siratja az megnyomorultaknak az ő nagy háborúságukat.

Teljességgel ő magát ez szent szűz siralmakra kioldozá. És gyakorolván (gyakorta ismételvén) siralmaknak bőséges sirárait, áradásait, kéri vala ez szent szűz mind az frátereket, mind az szororokat és minden egyéb szerzeteseket is, de kéretteti vala egyebekkel is, hogy könyörögenének az Úristennek alázatos könyörgéssel, hogy az Úr, Mindenható Isten, az ő jobbjának hatalmával megszorehtsa és megenyhítse az kegyetleneknek hatalmát és megoltalmazza az ártatlanokat. És ezeknek felette az anyaszentegyházat, kit az ő drágalátos, szent vérével összegyűjtött a mi Urunk Jézus Krisztus, a pogányoknak, eretnekeknek, hittől-szakadtaknak miatta, és kemény fejedelmeknek miatta, kik csak névvel keresztyének és kiknek ő sokaságuk azkoron gonoszul bulcsúztatott (szabadjára engedett), eléggé uralkodik vala, azaz, hogy azidőbeli gonosz keresztyén uraknak nagy-sok gonosz hatalmak adattanak vala ez ilyen gonosz dolgoknak tételére. Hogy az ilyen gonosz népeknek miatta ne hagyná mi Urunk Jézus Krisztus ő magát káramlatni. Ezeket kéri és kéretteti vala Úristentől ez szent szűz.

Mikoron az ő nagy keserűségét látnák szororok, olyha őrajta könyörölvén, úgymondnak vala őneki:

— Mi tenéked benne? Mit gondolsz te vele? Mire

hogy minden történetért te tenned magadat gyöt-röd?

Tehát ez szentséges szűz Szent Margit asszony az ő szívének mélységéből vonszván nagy fohászkodást, ezen-képpen felele:

— Az anyaszentegyház, minden hív keresztyénnek anyja, az ő drágalátos tagiban metéltetik és ő igen keményen gyötretik. És ti azt mondjátok énnekem: Mi tenéked benne? Nemde nem ő szült-e keresztvíznek miatta újonnan engemet, tiveletek öszve?! Nemde az ő leányai közül valók vagyok-e én?! Bizonyyal az vagyok!

Ezenképpen ez szent szűz, az őneki szőlóknak bosz-szantásait meggyőzván, őket is mind ereje szerént ugyan-ezen-féle könyerületre hozza vala.

*Uj penitenciának módja:
süldisznónak bőrében csinált öovel*

Tehát látá ez szent szűz az bűnöknek áradásiban az felül mondott nyomorúságoknak ő gonoszságit megnövekedni, azaz hogy az bűnök, az kegyetlenségek naponként növekednek vala és bővülnek vala, úgyhogy — az tatároknak kegyetlen járásuktól megváltván — száz és több esztendőtől fogva sem láttatott, sem hallatott annyé nagy sok kegyetlenség keresztyén népeken, miképpen ezidőben.

Azért ez szentséges szűz Szent Margit asszony új penitenciának módját keresé, és meglelé, az mindenható Istennek haragjának megengesztelésére. Mert az cilici-omot, kit előszer viselt vala, semminek alejtá — avagy kevés penitenciának, keménységnek alejtá — hanem az süldisznónak az bőrét csinálá meg titkon két szororokkal, kiknek egyike priorissza lött vala ez klastromban. Az másik kedég vala szolgálóleány.

Ugyanezen két szororok tartották vala fel ezen klastromban az süldisznókat, és ez két szororokkal csináltatott vala magának Szent Margit asszony két-ujjnyé szélű — avagy három-ujjnyé szélűen, avagy négy-ujjnyé szélűen — az süldisznónak bőrében egy övet. És ez süldisznónak bőrében csinált övvel őmagát — mezejtelen húsán sertéjével béfordejtván — igen keményen magát vele megszorejtja vala.

És ez süldisznónak sertéjével öszve-maradékát vesszőre kötözé ez szent szűz, és ugyanezen szolgálóleánytul gyakorta diszciplinát vött (megkorbácsoltatta vele magát). Mely diszciplinának vesszője az süldisznónak bőrével, sertéjével össze (együtt) még ma is ez klastromban vagyon.

Ez gyenyerűségnek ruháját és ez diszciplinának vesszőjét szerzet mestere, fráter János, és egyéb sok vén fráterek látták ez szent szűznek halála után, az szororok ezt titkon az frátereknek megmutatván. Mert aznak-előtte, míg Szent Margit asszony élt, senki ez dologról semmit nem tudott ez három személytől megválva (őket kivéve). Az Szent Margit asszony tudta az két szororral.

Királnak és egyéb uraknak gonoszságukat nyilván megutálá

Felöltözék Szent Margit asszony, ez szentséges szűz, az Ūristennek ő szerelmében. És kik ez ennyé gonoszságoknak, háborúságoknak tevői, mívelködői valának keresztényenek között, miképpen felül meg vagyon írván, ezeknek az ő gonoszságukat ez szent szűz nyilván megutálá. Akármely igen nagy személyeknek is az ő gonoszságukat megutálja vala. Sőt még ennek fölötte, akármely igen sok méltósággal ékesült személyeknek is, az ő gonoszságukat nyilván megutálja vala. Azaz királnak, az ő

atyjának, és atyjafiának, István királynak és egyéb uraknak, még ennek felette az egyházi fejedelmeknek, érsekeknek, pispokoknak gonoszságukat nyilván megútálá.

Ha ez szent szűzet az ő klastromából kivonhatnák

De maga (noha) meg sem fogyatkoznak ez időben, ez napokban, ez szent szűznek még azonközül is az nagy bosszúság-tételök, kik ővele Istennek házába járni és édes étkeket venni láttatnak vala — azaz az szororok — jóllehet mind erejük szerént teszik vala ez szent szűznek az bosszúságokat, de igen óvva, okosan (óvatosan). Mely bosszúságból ez szent szűz mindenekben nagy békességgel békességet mutat, békességnek példáját adja.

Mindenek csudálkoznak vala az ő nagy állhatatosságán mindenekben, kezdettől fogva. És gondolják vala, hogy ha ez szent szűzet ez szerzettől és az ő klastromától kivonhatnák, tehát őrajta minden akarátukat megtehetnék. De ez szentséges szűztől olyha meggyőzötteték, meggyaláztatának, őtöle félnek vala.

Kezdék ez szent szűzet sokképen szorgalmaztatni, hogy ha többet nem tenne, mindnyájan ő kedvökért, akárcsak az szerzetet hagyná el, és az ő klastromának üdvösséges rekesztését (elzárkózását). És valamelyekkel az szororok közül, miképpen tetszik vala — hogy kik erre könnyen engednek — hogy azokkal elmenne valamely szerzetbe, jelesül kedég Szent Bernát szerzetébe, avagy a szesztrák közibe, hogy ott ónálók, avagy ővelők lakoznék és ővelők nyájaskodnék.

Először erőlködének meglágyítani Szent Margit asszonyt azon ígéretekkel és úgymondnak vala:

— Nagy tisztességgel visznek el tégedet, nagy sok kéncsed lészen néked. Ez országbeli urak tégedet mind

nagy felséggel tisztelnek, mind érsekek, mind pispékek és jobbágyok.

De még ennekfelette az pápának áldomását nagy erős mondással, bizonyehtással ígérik vala, ezekről ez szent szűznek.

De mikoron Szent Margit asszonyt az ő akaratjokra nem vonhatnák, bosszúságokkal járulának Jézus szerelmes jegyesének ellene. Mert az régi kedveket (kedvezéseket), kiket előbb tesznek vala neki, megvonák azokat őtőle. És ennek felette az tartozó szükségeket és adományokat is megvonák őtőle. Azaz minden szükségrevalókat: miképpen tunicella (ing), alsóruha, ágy és egyéb szükséges öltözőt (ruhaneműt). Ezeket is mind megvonák ez szent szűztől, kikkel annakelőtte bővelkedik vala az ő szüleinél, atyafiánál és egy-méhben feküdt nénjeinél, öccseinél, mert mindenben ezek eleget adnak vala neki azkoron.

Ezeknek felette — Szent Margit asszonynak útálatjára és bosszúságára — azoknak kik erre engednek vala, Szent Margit asszonynak előtte, aranyat, ezüstöt és egyéb drágalátos edényeket nagy bőséggel osztják vala. Szent Margit asszonyt kedég bosszúságos beszédekkel és bosszúságos téteményekkel és alkolmatlan ivöltésekkel megkeserehtvén, nagy keserőségre ingerlik vala, mint mentül nagyobbban tehetik vala.

És nemcsak Szent Margit asszonynak teszik ezeket, de mind az teljes konventet ennél nagyobbakkal fenyegetvén, ha ez szentséges szűz nekik nem engedne. Ó, mely igen nagy bosszúságokkal, és mely igen sok különb-különb bosszúságokkal gyötretik vala ez szentséges szűz az állhatatosságnak jószágos mívelkedetéért, úgy, hogy testnek halálától megváltván, mindenféle gyötrelmeknek kínját tevék őrajta. Mely gyötrelmeket — amiért valának az Ūristennek szerelméért és az ő házá-

nak, ékességének őrizetéért, azaz mind az ő teljes klastromának és szerzetének ékességének, tisztességének őrizetéért — vígan szenvedé vala el ez drágalátos szent szűz. Kikből hisszük, hogy ő magának kereste mártíromságnak érdemét.

Érzé az ő halálát közel lenni.

Tehát ez történetnek alatta, azaz ezen időnek alatta, ez szentséges szűz Szent Margit asszony, jóllehet mindenekre kész szenvedni lélekkel, Krisztusnak nevéért, de maga juta az ő testének annyé nagy erőtelenségre, úgy-hogy önnönmagába térvén érzé az ő halálát közel lenni. Az ő mesterének Olimpiádisz asszonynak és egyéb vén szororoknak megmondá az ő halálát, az ő testének megféslését közel lenni.

Ki azonképpen is lőn.

Mert mikoron egy szoror megholt és Szent Margit asszony volna az infirmáriában (betegszobában), az megholt szorornál, mondá az ő mesterének:

— Én szerelmes anyám, én leszek első ez szoror után, ki meghalok.

Ki ezenképpen lőn.

Esmég úgymonda az ő haláláról az öccseinek (unokahugainak):

— Én szerető atyámfia, én hamar meghalok és kérek titeket, hogy temessetek engem az karban, az szent kereszt oltára előtt. Ha kedég az kar annak miatta igen megszorul szororoknak, tehát temessetek engemet az én imádkozóhelyembe. És ne féljetek azon, hogy az testemből valaminémű dohosság jőne ki. Mert az én testemből semminémű dohosság ki nem jő.

Ki mind ezenképpen megtelék (beteljesedett). Mert

alig ére tizenkét napot, hogy ezután ez ártatlan szent szüzet hideg kezdé lenni.

Mikoron az szororok látták volna ez szent szűznek az ő nagy betegségét, igen megkeseredének rajta, és megüzenék minden klastromokba. Ez szentséges szűzhöz jöve az-időbeli provinciális, fráter Mihály, és meghallgatá ez szentséges szűznek ártatlan gyónását, és vevé Krisztusnak szent testét az ő szívének buzgó szerelméből. Ennekutána kéré szent kenetnek olaját fráter Mihálytól, provinciálístól, és megkenetteté, fráter Marcellusnak jelenvoltával.

Magyeri Béla királ leányának kécsei

Ezeknek utána ez szentséges szűz Szent Margit aszszony odahivatá az ő fejedelmét, az priorisszát, ki vala Badoborai István úrnak leánya, és neki adá az ő ládájának kulcsát.

Ó, szerető atyámfiai! Akaratszerént való szent szegénységnek szeretői, tartói és kívánói, kik az mezehtelen Jézust mezehtelen követitek: lássátok, nézzétek, hajoljatok jól oda és lássátok, mit lele az priorissza magyeri Béla királnak leányának ő kécse ládájában, és mit gyüjtött asszonyunk Máriának ő klastromába!

Ez szent szűznek ő ládájában való kécsei ezek valának: őbenne valának két ciliciumok. Az egyik megszakadozott vala immár, az gyakorta való viselésnek miatta, az másik cilicium pedig új vala. És vala őbenne vasból csinált öv, kivel övedezik vala az ciliciumnak alóla nagy keménységgel, és egy vessző, kire vala kötöztetve az süldisznónak bőre, sörtéjével öszve, kivel ez szent szűz őmagát ostorozja vala. Ismét vala az ládában két nemez kapca, mely kapcákat bevertenék vala kétfelől apró hegyes

vasszegekkel, kiket ez szent szűz visel vala az ő lábai-
ban.

Ezek valának, szerető atyámfiái, Szent Margit asz-
szonynak az ő drágalátos kécncsei, kikkel gyűjté az boldog
érdemeket. Mely érdemekkel segít mostan minden hozzá
folyamodó bűnösökön.

Elnyugovék az Urban

Mikoron jutott volna ez szentséges szűz az ő beteg-
ségének tizenharmad napjára, egy szombat napon, komp-
létának utána, előtikszókoron (első kakasszókor), kör-
nyül állván frátereknek és szororoknak sokasága, Krisz-
tus születetinek utána 1271. esztendőben, ez szent szűz-
nek kedig huszonkilencedik esztendejében, február havá-
nak tizenötöd napján (helyesen: január 18-án), meggyul-
lada ez méltóságos szűz az mennyei jegyesnek szerelmé-
ben. Kit kíván vala, kit szolgál vala, kit mindeneknek
felette szeret vala. Kinek szerelméért mind atyját, any-
ját és ez világi országnak birodalmát elhagyta vala. Az
ő ártatlan lelkét, szentséges, méltóságos lelkét ajánlván
az ő Teremtőjének, az ő édességes kívánatos jegyesének.
elnyugovék az Urban.

Oly idegen vala az ő teste minden fájdalomtól az
ő halálának idején, miképpen az ő elméje és az ő teste
is idegen vala minden testi romlástól és fertőzetességtől.
Legottan ez szentséges szűznek ő orcája csodálatos fé-
nyességgel megfényesedék vala az ő szemének alatta oly
igen szép világosság, mintha megaranyozták volna az ő
orcáját, szemének alatta.

Mikoron ez szentséges szűz ezenképpen halva fekvék az ő ágyában, legottan az Úristen kinyitá az ő jegyének érdemének kéncset, betegeknek meggyógyításában. Mert azon időben fekszik vala egy szoror nagy nehéz kórságban, úgyhogy egyebeknek segedelme nélkül fel nem kelhet vala az ő ágyából. Mert Szent Lőrinc napjától fogva Szent Prisca asszony napjáig, mely napon ez szent szűz kimúlt vala ez világból, ez szorort negyed-napi hideg leli vala. Mikoron ez szent szűznek halálát hallotta volna ez beteg szoror az egyéb szororoktól, megkeseredék az ő szívében, hogy ő nem szolgálhatna ez szent szűznek az ő testénél az egyéb szororokkal. És kezde gondolkodni az ő szívében, hogy ha az Úristen ötet Szent Margit asszonynak érdeme miatt meggyógyítaná, tehát igen örömet szolgálna Szent Margit asszonynak testénél.

Legottan hogy ez szoror ezeket gondolá, felkele minden segedelem nélkül és elmene Szent Margit asszonynak testének szolgálatjára és szolgálja az ő testénél. És kivevé ez szoror az skapulárt Szent Margit asszonynak nyakából, — mert igen szörnyű vala az konyhán való szolgálatért — és tiszta jó skapulárt ada őreá.

Felöltöztetéek nagy siralmakkal

Ezenképpen felöltöztetéek nagy siralmakkal és fohászadásokkal, és mikoron volna immár veternyének ideje, felvevék ez szent szűznek az ő szentséges testét és elhozák és letevék az kar alatt...

Ő szerető atyámfiai, mindentek (mindnyájatok) meggondolhatja, mely igen keserves processzió vala ez

a szegény szororoknak, mikoron látják vala, hogy őnekik meg kell válniok az ő édességes anyjuktól, szentséges példájuknak fényes tükörétől és minden vígasságtól. Jelesül azoknak, kik ő közülük kevés idővel ez szent szűznek halála előtt őneki és őrajta nagy bosszúságokat, nyomorúságokat tettek vala, beszédekkel és téteményekkel. Gyakorta az szororok mennek vala Szent Margit asszonynak testéhez és megnézik vala, és látják vala, hogy szebb, pirosabb vala, hogynem életében.

Ezenképpen álla ez szent szűznek ő teste vasárnaptól fogva keddig.

Nagy sokaságnak előtte eltemetteték

Mikoron az szent szűz kimúlék ez világból, legottan megüzenék minden klastromokba, hogy az fráterek jönnének tisztos társossággal ez szent szűznek temetésére... Ennek felette megüzenék esztergomi Fülöp érseknek és egyéb egyházi fejedelmeknek.

Azért mikoron immár kedden eljöttek volna az tisztelendő atyák és urak, az esztergomi érsek, a váci pispék, az óbudai prépost, bemenének az klastromba, hol Szent Margit asszonynak ő teste vala egy néminemű nyoszolyán, és felemelé az érsek Szent Margit asszonynak orcájáról az vélo mot, kivel befedték vala az ő orcáját, és látá az érsek Szent Margit asszonynak orcáját fényleni.

Mikoron az szororok nagy mondhatatlan keserűséggel sírnának, mondá az érsek, azonképpen az fráterek is, jóllehet hogy még az érsek és pispék, prépost és mind az ővelük való nagy sokaság siratlan nem tűrhetik vala az ő nagy ájtatosságának miatta, csudálkozván Szent Margit asszonynak az ő nagy szépségén. De mága az érsek vígasztalja vala az szororokat és frátereket, mondván:

— Nem kell tinéktek sírnotok az Örök Királynak leányán, de inkább örölnetek kell, mert immár az menynevei örök örökségnek jutalmát ötet vennie nyilván látjuk.

Ó, mennyi nagy siralom vala ez időben, nemcsak prédikátor szerzetbeli frátereknek és szororoknak, kik ott jelen valának, de még ennekfelette sok egyéb szerzeteseknek is, kik jönnek vala, mind az ő eltemetésének napjáiglan. Mígnem az ő tisztelendő szent teste, tisztelendő atyáknak és uraknak kezük miá, azaz az esztergomi érseknek, váci pispeknek kezük miá, Szent Ferenc fráterinek és prépost szerzetének fráterinek jelen voltakra, plébánosoknak, férfiaknak, asszonyállatoknak, szegényeknek és nemeseknek nagy sokasága előtte és jelen voltára, nagy tisztességgel eltemetteté, dicsérvén és áldván az Úristent az nagy-sokaságú nép.

Ő testének eltemetése ezenképpen lőn

Szent Margit asszonynak ő testének eltemetése ezenképpen lőn:

Mikoron ez szent szűz ez gyarló világból kimult volna, annakutánna harmadnapon az provinciális csináltata fából egy igen erős szekrényt és igen erősen megvaszattatja, erősehteté vasakkal és vaskarikákkal. Ennek utána belevék Szent Margit asszonynak ő szent testét. Ezenképpen vevé az esztergomi érsek, váci pispék, óbudai prépost, a frátereknek, szororoknak sokaságával az szekrényt, kibben vala Szent Margit asszonynak teste, az ő szent testével össze, és vivék az szent egyházba, az Boldogasszony oltára elejébe, az nagy oltár elejébe nagy tisztességgel. Az érsek felöltözék érseki tisztességgel az misére és megmondá (elmondta) nagy tisztességgel és ünnepléssel. An-

nak utána az érsek önönmaga megszo'gálá ez szentséges szűznek ő testének eltemetésének minden zsolozsmáját. Ezenképpen vevék az szekrényt, Szent Margit asszonynak testével öszve, és bebocsáták az földbe, egy verembe, avagy sírba, kit ástanak vala az nagy oltárnak előtte az ő szent testének. És be nem fedék földdel Szent Margit asszonynak testét, sem valamivel egyébbel, hanem csak az ő szemfedelével. Ezenképpen álla befedetlen Szent Margit asszonynak teste tizenkét napiglan.

Nagy édességes illat

Mikoron bebocsátták volna ez szent szűznek testét az sérba, kezde ez szent szűznek testéből nagy édességes illat kijönni. Tehát kezdének az fráterek kételkedni, hogy netalán az szororok tettenek valaminemű jó illatot, avagy kenetet Szent Margit asszonynak testéhez, és azért volna az nagy jó illat az ő szent testénél.

Tehát az provinciális fráter Mihál és fráter Marcellus, egyéb fráterekkel öszve, szerelmest megtudakozák szoror Margarétától, Szent Margit asszonynak öccsétől, ki vala Béla király hűgának, Anna asszonynak leánya, és egyéb szororoktól, hogyha valaminemű kenettel megkenték-e Szent Margit asszonynak testét, avagy ha az ő testéhez tettek-e valami jó illatot? Ezenképpen mondván nekik:

— Parancsoljuk nektek nagy erősséggel, szent engedelmességnek erejével és átoknak súlya alatt, hogy énnekem erről bizonytságot mondjatok, hogyha ti, avagy valaki egyéb, ti tudástokra tett-e valaminemű kenetet, avagy valami jó illatot Szent Margit asszonynak testéhez?

Tehát szororok mind egyetemben megesküvének nagy erőssen, hogy sem ők, sem egyebek, ő tudásukra

(tudomásuk szerint), semminemű kenetet, sem jó illatot oda nem tettek. Ennek felette az provinciális az szororoktól megtudakozék ez dologról még gyónásukban is, de még ott is nem lelé különben.

Ezenképpen az szororok mind az tizenkét napig megmaradának Szent Margit asszonynak testénél és az ő szent testétől soha különben el nem jönnek vala, hanem csak mikoron az hórákat, zsolozsmákat mondják vala, és csak mikoron esznek és alusznak vala. Hanem mindenkoron ez szent szűznek testénél állnak, imádkoznak, nézik vala, és látják az ő szerelmes anyjukat az sírban feküdni.

Ezen időben egy néminemű fráter, kinek vala neve Péter, és vala győri lektor, és annak utána lön provinciális, hatodnapon juta ez klastromhoz, Szent Margit halála után, mert hitták vala őtet ez szent szűznek temetésére. Mikoron jutott volna Szent Margit asszonynak sérjához, kezde érezni nagy édes, csodálatos illatot, miképpen ha őtt valaminémű jóillatu kenetöt töttenek volna el. Kezde ez fráter illatozni (szolgolgtani) ez szent szűznek fejénél és lábainál és sokszer érzé ez csodálatos illatot. Mondá ez fráter Péter a provinciálisnak:

— Atyám, ez hely csodálatos illattal illatozik. Lásdad, hogy oda valaminémű illatot avagy kenetet ne tettek légyen.

Tahát mondá az provinciális az fráternek:

— Én ez dolgot megtudakoztam nagy szerelmel az priorisszától és Olimpiádisztól és az egyéb szororoktól, kik jelen voltak az ő testének eltemetésén, nagy erős hitnek alatta, mint jobban lehetett, de én semmiképpen nem lelhettem, hogy az ő testéhez valaki valaminémű illatot, avagy kenetet tett volna.

Ez időben az sérra még követ nem tettek volna, de Szent Margit asszonynak eltemetése után tizennegyed

napon tevének egy otromba faragatlan követ az szekrényre, avagy koporsóra felül. Ügymondnak vala az kőműves mesterek, kiket hoztak vala Lombardiából — egyiknek vala neve Albert, másiknak vala neve Péter — hogy mikoron az követ az sírra tevék, nagy édes illatot érzének. Ennekutána ez felül megmondott kőműves mesterek, faragának koporsót Szent Margit asszonynak veres márványból, kibem mostan is fekszik ez szent szűz.

Mikoron ez koporsó megkészült volna, két avagy három holnap után, és mikoron az mesterek elvették volna az előbbi faragatlan követ az sérről, és akarnák az veres márványkoporsót az sérra tenni, legottan hogy megnyitották volna az sért és akarnák reá tenni az veres márványkoporsót, oly igen édes illatú pára, füst és illat jó vala fel az Szent Margit asszony koporsójából, mintha nagy sok rózsák voltak volna ott. Miképpen ezen lombardiai kőműves mesterek erről bizonyágot tettek.

Ezenképpen lőn ez szentséges szűznek, Szent Margit asszonynak temetése, Béla király leányának, Boldogasszonynak egyházában, Boldogasszonynak oltára előtt, Boldogasszonynak szigetében, ki másképpen nevezetik Nyúlaknak szigetének, az Ūristennek tisztességére, Szűz Máriának örömére és Szent Margit asszony érdemének kimutatására.

Kezdetnek el Szent Margit asszonynak csodatételei

Immár itt kezdetnek el Szent Margit asszonynak csodatételei, kiket az Ūr, minden-tehető Isten tőn, Szent Margit asszony érdeme miá, ez szent szűznek éltében, halála idején és halála utána sokképpen. Sem meg nem fogyatkoznak az isteni erőnek mivelkedeti ez szent szűz halálának idején, mely isteni erőnek mivelkedeti kije-

lentik vala ez szent szűznek, Szent Margit asszonynak érdemét.

Egy nemes asszonyállatnak látása

Mert ugyanazon éjjel, mely éjjel Szent Margit asszony megholt volna, egy néminemű nemes asszonyállatnak lélekben csudálatosképpen megmutattaték Szent Margit asszonynak halála. Mely nemes asszony lakik vala ez klastromtól huszonhat avagy harminc mérföldre. Ez nemes asszony igen reggel felkele és méne az ő urához, ki is tisztelendő nemes ember vala és mondá az ő urának:

— Jól tudod azt, hogy én soha nem láttam az Margit asszonyt, Béla királynak leányát, az apácát, kit bizonyjal tudj ez éjjel megholtnak lenni. Mert én láttam az éjjel lélekben, nagy dicsőséggel mennyországba felvinni őtet és ő énnekem szóla és ezt mondá: „Bűnetöknek bocsánatjával szűkesek vagytok, bocsánatra siessetek! Jöjjetek az én koporsómhoz és ott az én koporsómnál az Úristentől irgalmasságot nyertek.”

Tehát ez nemes ember hallván ezeket, mind napestig elhalogatá, hogy ez dolognak végére menne. De maga akara ez dolognak végére menni, felüle lova hátára és jüve ez klastromhoz. És azonképpen lelé, miképpen az asszony mondta vala, hogy szombaton éjjel elő-tikszókoron holt vala meg és immár eltemették vala ez szent szűzet. Kit látván ez nemes ember, igen csodálkozék ez dolgon és mondá az frátereknek, dicsérvén az Úristent és ez szent szűzet. . .

Vala egy fráter, kinek neve vala Romanus, és lakozik vala győri klastromban. Történék, hogy ez fráter kimúlék Szent Margit asszonynak halála előtt és megjelenék az ő priorának (főnökének) és mondá ő magát lenni purgatoriumban. Kéri vala az fráteröknek imádságokat és miséjeket ő magáért lenni. Kinek mondá az prior:

— Mint vagyon dolga az szoror Margarétának, Béla királ leányának, ki húsz napoknak előtte holt meg?

Felelé az megholt fráter:

— Szoror Margaréta, Béla királnak leánya, felméne mennyországba és ő vala megöltöztetvén nagyszépségű különb-különb színű aranyos ruhában.

Ezenképpen ez látás elenyészék...

István királ küldé követeket pápához

Esmég olvastatnak csudálatos példák Szent Margit asszonyról...

...Mikoron Szent Margit megholt volna és fénylenék csodatételekkel István királ idejében, ez István királ, ki vala ez Szent Margit asszonynak bátyja, küldé követeket Gergely pápához, alázatosan könyörögvén, hogy mikoron az mindenható Ūristen, ki emberek üdvösségének okát, irgalmason csodálatost mívelkedvén az ő szentiben, és kiket az Ūristen megkoronáz a mennyországban, gyakorta tiszteli azokat földön ez világban is és az ő emlékezetükre az Ūristen nagy csodákat tészén, mely csodatételeknek miatta az eretnekségnek gonoszsága meggyaláztatik és az keresztyén hit megerősehtetik. Ezen irgalmas Ūristen ez tisztelendő szent szűznek miatta, Szent Margit asszonynak érdemének miatta, annyé nagy sok csodákat

mívelkedett, hogy őneki segedelmét nem hívni egyéb szentöknek közzette, igen méltatlan. Azért méltóztatnék az ő szentséges atyasága szentek közibe számlálnia.

Hallván pápa István királynak alázatos könyörgését, kegyesen meghallgatá, és parancsolá pápa az esztergomi Filep érseknek és váci pispoknak és bakonyi (zirici) apát úrnak, hogy eljönnének Bódogasszonynak klostromához, Nyúlaknak szigetébe — másképpen Bódogasszony szigetébe — és megtudakoznák, nagy erős bizonyágnak és nagy hitnek alatta, Szent Margit asszonynak jószágos míelködetiről, erkölcseiről és csodatételéről.

Mikoron eljűttenek volna ez tisztelendő atyák és urak pápának parancsolatja szerint, nagy szerelemmel tudakoznak vala az ő szentséges életiről. És lelék őtet nagy csodálatos szentséges életű szentnek, miképpen őneki életében meg vagyon írván.

De maga, minekelőtte ez jámbor esztergomi Filep érsek elvégezte volna Szent Margit asszonynak szentséges életének bizonyágvételét, annakelőtte halállal előlvéteték, meghala. Ezenképpen Szent Margit asszonynak szentséges életének bizonyágvétele végtelen (elvégezetlen) elmarada az időben.

Hallván pápa esztergomi Filep érseknek halálát és ez dolognak végtelen voltát, és mikoron immáran is a feljűl megmondott Gergely pápa is megholt volna és ennekutána lött volna Innocentius pápa, ez Innocentius pápa parancsolá az ő szerető kápláninak és fiainak, Umbertosnak és Blankosnak, kik valának törvénykönyvben-szentelt (egyházjogi) doktorok, és az veronai szent egyháznak kanonoki, hogy elmennének Magyarországba, Nyúlaknak szigetébe — másképpen Bódogasszony szigetébe — hol nyugoszik Szent Margit asszonynak teste, hogy ott megtudakoznák, nagy erős bizonyág alatt, Szent Margit asszonynak szentséges életéről, csodatételéről. Kit ez

jámbor doktorok és kananokok híven mind megtevének és mindvégig elvégezzék, és híven megírják, pápának bevivék és nekünk is írva hagyják, miképpen jól látjátok az ő legendáját. És lelék ötöt ez jámbor doktorok és bizonyták nagy méltóságos szentnek...

Nagy árvíz

Esmég olvastatnak némely csodatételek, kiket tőn Szent Margit asszony, még ez gyarló világban élvén.

Egy időben, Szent Margit asszonynak halála előtt három esztendővel, karácsony után, lőn nagy árvíz, úgy-hogy bejöve ez klastromba, a szolgálóleányoknak udvarára, az nagy udvarra. Ezen időben Vizkereszt után jöve ide ez klastromhoz az-időbeli provinciális, fráter Marcellus. Mikoron bejött volna az provinciális az klastromba, és mikoron jutottak volna az lokutórium (beszélőszoba) eleibe és szólnának nagy tisztességgel az szororok az provinciálisnak, mondá Szent Margit asszony az provinciálisnak:

— Tisztelendő atyám, mi nagy veszedelemben vagyunk az árvizért, mert az Duna annyira áradott vala meg, hogy elvette vala ez klastromot.

És megmutatja vala neki az helyét is az árvíznek és úgymond vala:

— Hová lett volna nekünk tetemünk is?

Felelé az provinciális Szent Margit asszonynak:

— Menj el, menj el innen, ezt én nem hiszem.

Tehát imádá az Úristent Szent Margit asszony, mondván:

— Uram Jézus, kérlek tégedet, hogy mutassad meg ezt provinciálisnak, hogy én igazat mondok.

Tehát íme csodálatos dolog: Az Duna nagy hertelen-

séggel megáradá és kezdé nagy zúgással az víz bejönni az udvarra és kezdene nagyon felnövekedni az víz. Az provinciális ez időben vala egy kertben az szororokkal. Hallván és látván ez provinciális az víznek ő nagy zúgását és hirtelen jövését, igen megijede és elfutamék az kertből az kerülőbe, de oda is utána mene az víz. Azután befuta az provinciális az kapitulum házba, (káptalanterembe) de ott se maradhata meg a víztől. Ennek utána futa egy kis mezőcskére, kit mastan hívunk klastrom közepinek, az-időben ott mívelnek vala a szororok, nyárban. Ez kertben, avagy mezőcskében valának néminemű fák és deszkák, kikkel az kerülőt megtámogatták vala. Ezekre hága fel az provinciális az víz elől. Ezenképpen bizonyoságot vön erről, hogy Szent Margit asszony igazat mond vala.

Ennekutána a víz esmég megtére az ő helyére, úgy-hogy veternyéig csak nyomát, jelét sem láthatták. Ez víznek áradása kedég lett vala vecsernyének előtte.

Ezenképpen dicsérjük az Ūristent mindnyájan, hogy ki az ő szerető jegyeséért ily nagy csodat téssen.

Az ördöngös leány vön tökéletes egészségei

Vala némely jegybeli Erzsébet nevű leány, kinek mikoron az ő ura elment volna messze való útra, ez leány kezdé kényszerehtetni az ő jegyesének szerelmével, és kezdé ez leány búdosni és kerengeni, miképpen búdosó, különb-különb sötét helyeken, csak ő maga egyedül. Tehát íme pokolbeli ördög az leánynak eleibe jöve az ő jegyesének személyében és megszállá ez leányt, és kezdé őbenne lakozni. Legottan ez ördöngös leány futamék az ő atyjára, anyjára és egy-méhben feküdt atyjafiára és mindenre egyébre, valakiket érhet vala és erősen gyötri

őket. Némikoron ököllet veri őket arcul, némikoron foggal szaggatja vala őket, némikoron kedég kővel avagy pálcával veri őket. De maga ez szegény leány megfogattaték az ő szüleitől és igen erősen megláncoztaték. És mikoron az leány annak előtte nem tudott volna egyéb nyelven szólni, hanem csak magyarul, de maga az időtől fogva, hogy a pokolbeli ördög az leányba ment vala, őt egész hónapig szóla ez leány németül, tótul és egyéb sok különb-különb nyelveken.

Azért mikoron hallották volna az ő szülei az csodatételeket, kiket az Úristen mívelkedik Szent Margit asszony koporsójánál, Szent Margit asszonynak érdeme miatt, ez szegény leány megkötöztetvén és megláncoztatván, hozaték Szent Margit asszonynak koporsójához és nagy sok ideig tartaték az koporsónál. Tehát íme sok napoknak utána, Szent Margit asszonynak halála napján, Szent Prisca asszony napján, István királnak Szent Margit asszonynak egy-méhben feküdt atyafiának jelenvoltára, (mely királ akkoron az koporsónál vala) és magyarországbeli jobbágyoknak és mind az teljes királyi udvarnak jelenvoltára, az ő szüleinek is és atyafiainak és nagy sokaságnak jelenvoltára, kik mind könyörülnek vala őrajta. István királ kedég mind az ő teljes udvarával öszve, könyörül vala ez szegény leányon és csodálkozik vala arról, hogy ő különb-különb nyelveken szólna és könyörögnék vala az Úristennek az nagy sokaság az királlyal öszve, hogy az Úristen tenne irgalmasságot ez szegény asszonyállattal, Szent Margit asszonynak érdeme miatt és megszabadehtaná pokolbeli ördögtől. Tehát íme, Istennek kegyelmessége Szent Margit asszonynak érdeme miatt jelen lön: pokolbéli ördög ez szegény asszonyállattól elűztteték, Szent Margit asszonynak halála napján, Szent Prisca asszony napján és vön tökéletes egészséget és megtére az előbbi szelidsége és teljes okossága. És az

előbbi különb-különb nyelveken való szólásokat mind elfeledé és csak magyarul tud vala, mint elébb. Tökéletes-séggel meggyógyula.

Ó minémű öröme vala az időben István királnak, hogy látja vala, az ő hűgának érdeme miatt, különb-különb kórságbelieket meggyógyúlui, az Úristennek kegyessége miatt. Sőt nemcsak István királ örül vala, de mind teljességgel a magyarországbeli urak örülnek vala Szent Margit asszonynak érdeméről. . .

1-173. — Nyelveléktár VIII. 1-63.

SZENT ELEK ÉLETE

*Kezdetik az bódog Szent Eleknek élete,
kit nektök például vetök, szízek*

Az bódog Szent Elek születeték rómabeli nömös sziléktül. Atyjának neve vala Euphemianus, anyjának kegyék (pedig) neve vala Aglaes.

Ez Euphemianus a római császárnak udvarában első vala. Ki oly igön nagy úr vala, hogy minden nap három ezör vitézők állnak vala néki udvart, kik naponkéd aranyos bársonnyal ötötetnek vala és pártaövekkel övedöztetnek. Vala kegyék ez Euphemianus mondhatatlan egön érgalmas embör, és naponkéd az ő házában, szegényöknek, árváknak, özvegyöknek és zarándokoknak három asztalok szöröztetnek vala, kiknek ez Euphemianus nagy szeretettel ételükben szolgál. Annakutána azokat házától elbocsátván, ő is kilenced órakoron szörzetes jámborokkal és az egyházi embörökkel Istennek félelmében eleségt veszön vala.

Az ő jegyese kegyék Aglaes, az is hasonlatos nömös jószággal fénylik vala.

De maga őnekik magzatjuk nem vala. Végre az sok jámbornak könyörgésökre őket Isten magzattal szerette, kit Eleknek nevezének.

Mikoron azért ez nömös magzat sziletött vóna, felfogadák ez nömös jámborok, hogy teljes életökben örök tisztaságot tartanának. Az gyermek kegyék növekedvén, adák ütet diáki tudományra. Ki az pogány bócseknek könyvöket rövid időn mind eltanulá.

*Az menyeközönek napján étszaka
ez bódog Szent Elek jegyösétől elbúcsúza*

Az hős-korságra (ifjúkorba) azért jutván, atyja az császárnak udvarából űneki jegyöst jegyze. Az menyeközönek napja is mikoron elővéjött vóna, ez bódog Szent Elek jegyösével ágyasházokba el-beméne, olymint elnyugovásra.

Tehát ez szent ifjú kezdé jegyösét az Istennek félelmére intenie és kezdé üelötte az szent szízességnek nömös jószágát prédikálnia. Ennek utána ujjából arany jeggyőrőjét kivevé és pártavéneke sarkvasát (csattját) elmetiszé és jegyösének adá. És mondá neki:

— Vegyöd ezöket én szerető jegyösöm, és tartsd meg, míg Isten akarja. És legyen Isten tevéled és énvelem!

Jegyösétől azért elbúcsúzván, vön atyjának kéncsből annyét, mennyit esmére szükségösnek lenni és eképpen étszaka atyjának udvarából el-kiméne. És titkon egy hajóba el-béméne, és az tengörön Laodiceába méne, de innen is felkele és Szíriának, ez tartománynak várasába, kinek Edessa vala neve, el-beméne. Ez városba való szent

egyházban Urunk Krisztusnak képe emböri kéz nélkül irattatott gyócsón tartatik vala.

Mikoron azért az városba jutott vóna, atyjának temérdök kéncsét, kit házól vitt vala, mindaz szegényöknek osztogatta. És drága ruháját róla lehányván, szűrbe ötözék, és az több szegényökkel egyetömben, az szent egyháznak portikossába (előcsarnokába) leüle. És az bemenöktől és az kijövöktől, kezde Istennek szeretetiért alamizsnát kuldulna. Az alamizsnából kegyék, mennyét esmér vala magának szükségnek lenni, azt magának tartja vala, az fölötte valóját szegény társainak osztogatja vala.

Az szolgák Euphemianusnak fiát sehol meg nem találhatták

Onnétan hazol (otthon) kegyék híre lön benne Euphemianusnak, hogy fia elfutott vóna, és rajta igen elkeserödék. És íme ez világnak minden országira és tartományira szolgáit kúdé, hogy az ú szerető fiát szeretötöl megkeresnék és viszont Rómába vinnék. Meghagyta kegyék Euphemianus az ő szolgáinak, hogy valamely városban, avagy faluba érnének, tehát a szegényöknek a'alamizsnát osztogatnának, hogy az édes Isten az ő imádságuknak miatta, méltóltatnék megjelönteni fiát, holott vóna.

Az szolgák közöl kegyék nékik (némelyek) menének az Edessa nevő városba, holott (ahol) szent Elek nagy szegénységben lakozik vala. És szent Elektől az szolgák megesmértetének, de Szent Elek ötölük meg nem esmérteték. És az több szegényekkel egyetömben az szolgák Szent Eleknek is alamizsnát adának. Kit az Szent Elek nagy hálaadással vévén, im ezt mondja vala:

— Hálákat adok tenéköd én édös Istenöm, hogy én érdemlöttem az én szolgáimtól alamizsnát vennöm.

Ezönközbe az szolgák mind megtérének és Euphemiának megmondták, hogy fiát sehol meg nem találhatták vóna. Ez Szent Eleknek anyja kegyék felötözködé önmagát gyászruhába és ágyasházának egyik szegében zsákot teríte le az földre és im ezt mondá:

— Itt ezön a helyen sírásban és óhajtságban megmaradok, mígnem az én szerető fiamat szömeimmel látom.

A Szent Eleknek jegyöse, az is mondá napának:

— Véled egyetömben én is itt ez helyön sírásba megmaradok, az gerlicének módja szerint, mígnem valamit hallok az én szerető jegyösömről.

Kezdék Szent Eleköt mint Istennek szentjét tisztölni

Amonnétan kegyék Szent Elek tizönhét egész esztendék az fölül megmondott szent egyháznak portikosában megmarada. Egy néminemő napon kegyék asszonyonk Máriának képe, melyet az szent egyháznak nagy oltárán felfaragtanak vala, az egyház custosának (őrének) megszólala és mondá neki:

— Hozd be onnétan kívöl az Istennek embörét, mert méltó Istennek országára. Mert Istennek lelke nyugoszik úrajta és az ú imádsága, miképpen az tömjének fistje, felmegyön Istennek eleibe.

Hallván ezt az custos, nem értheti vala, kiről mondaná? Mondá ismét neki asszonyonknak képe:

— Amaz szegény az Istennek emböre, ki az portikosban az szegények között legutól ül.

Tehát az custos legottan kiméne és Szent Eleköt kézföggva, az szent egyházba nagy tisztességgel el-bevivé. Ezben kegyék híre lön mind az tartományban lakozó emböröknek és jelösben az városban lakozóknak. És kezdék ez Szent Eleköt, mint Istennek szentjét tisztölni.

Szent Elek kedég, akarván az hiú dicsőséget eltávoztatnia, titkon az várasból kifuta és esmét Laodiceába méne, holott hajóra ile, hogy Ciliciának Tarsumába (a ciliciabeli Tharsusba) menne. De isteni akaratból az tengörön vész támada és Szent Eleknek hajóját az vész Rómának partjára veté. Kit látván Szent Elek, kezde magában gondolkodni, hová menne? Tehát mondá magában:

— Elmegyök atyámnak házához, és nála esméretlen megmaradok és egyébnek terő (terhére) mégsem leszök.

Mikoron azért Szent Elek Rómának egyik piacán elővé indult vóna, látná tehát, hogy atyja az császároknak udvarokból nagy sereggel kijödögél. Mikoron Szent Eleket elhaladta vóna, kezde Szent Elek nagy torokkal utána kajátania és im ezt mondani:

— Istennek szolgálja, Euphemianus, engömet szegény zarándokot fogadj be az te házadba és tarts el asztalodnak morsalékjával, hogy az Úristen is méltóltasson ergalmasságot tenni az te egyetlen egy zarándok fiaddal!

Ezt hallván atyja hátra tekénte és szömeiből az könny ottan (legottan) kiindula. És ez szegény zarándokot házába befogadá, fiának szeretetiért. És öneki tulajdon házat ada, és tulajdon szolgát szörze, kí néki híven szolgálna, és kezdé ötet asztaláról szeretettel tartania.

Lelkét ez bódog Szent Elek Uristennek megadá

Ez bódog Szent Elek kegyék atyjának házánál, az szent imádságokban íresködik (forgolódik) vala és az ő szent testét vigyázásokkal és böjtölésökkel gyötri vala. Az udvarnak ifjai kegyék ötet sokképen csúfolják, mert

nékiek (némelyek) útet arculverik, nékiek szakállát szag-
gatják és nékiek az mosdóvizet nyakába öntik. De ű
mindezőket Istenért nagy békességgel elszenvedi vala.

Atyjának is házánál ez bódog Szent Elek, ki esmé-
retlen tizenhét egész esztendeig megmarada.

Végre megesméré, hogy az Ūristen ki akarná ez vi-
lágból venni. Az szolgától, ki űneki szolgál vala, ténát és
papirost kére, és életének mindön rendjét megirá. Ennek-
utána az papírost markába beszorítá és lelkét Ūristennek
nagy bódogságosul megadá.

Az pápa és az császárok Istennek embörét keresik vala

Az jövendő vasárnapra kegyék az pápa Innocentius
az két császárokkal, tudniamint Arcadiossal és Honorios-
sal és mind az községgel felgyölt volna az Szent Pétörnek
egyházába. És ime az nagy misének utána az szentegy-
házban szózat lön az égből mondván:

— Jöjjetök énhozzám mind, kik munkálkodtok és
meg vagytok terheltetvén és én megelégitlek titöket!

Hallván ezt ottan, mind földre hullának és ime esmét
az szózat másodszor mondá: — Keressétök meg Istennek
embörét, hogy imádjon Rómáért!

Mikoron azért keresték vóna és sehol meg nem talál-
hatták vóna, harmadszor ime ez mondaték nekik:

— Az Euphemianusnak házában keressétek!

Tehát az pápa az császárokkal megkérdé, hogy ki
volna az ű házában az Istennek emböre? Euphemianus
kegyék kezdé magát menteni, hogy mivel nem tudná.

Felkele azért az pápa az császárokkal és mind az
községgel, és Euphemianusnak házához menének. Ezön-
közben az Szent Eleknek szölgálója álla urának elébe és
mondá néki:

— Lássad uram, hogy netalántán az szegény embör az Istennek emböre, kit te fiadnak szeretetiért udvarodba befogadtál és engömet üneki szolgálul adtál vala. Ez az embör igen békességös és nagy imádságú vala.

Ezt hallván Euphemianus, Szent Eleknek cellájába el-béméne és ütet halva találá és látá az ű arcáját fényleni, miképpen angyalnak arcáját. És akará az levelet kezéből kivenni, de nem teheté. Tehát hamar az cellából kifordula és az pápának és az császároknak ezt megmondá. Azok is az cellában ottan el bemenének és üneki eképpen szólnának:

— Istennek embere, jóllehet, hogy bínösök legyönk, de maga ez országnak birodalmát valljuk és az lelkipásztorságnak tisztét. Kérünk ezért tégödet, hogy engedjed minekünk ez levelet, hogy lássuk és értsök, mi vagyon benne?

Ezt mondván az pápa, kijárula és az levélhöz nyúla, és az levelet Szent Elek néki engedé. Tehát íme az pápa az levelet mind az sokaság előtt és atyja előtt felolvastatá.

Atyja, anyja, jegyöse siratják vala Szent Eleköt

Hallván kegyék Euphemianus, hogy az ű fia vóna, legottan elkeseredék és az nagy keserőségnek miatta ottan fődre leesék. Ennek utána egy kevés erőt vévén, az szolgák az fődről felemelék és Euphemianus kezdé ruháját szaggatni, vén szakálát és haját tépni, ünönmagát ököllet arcul verni és szent fiának testére leborulván elyettén sírást tenni:

— Ó jaj énnékem, én szerető fiam, mi okáért háborítál el ígyön meg engömet? És ennyé sok esztendőül fogva neveled keserőségömet! Jaj énnéköm nyavalyás-

nak, mert én látlak tégödet, az én vénségemnek estápját, énelőttem az nyoszolyában feküdnöd és énnéköm nem szólhatnod! Ó jaj énnéköm! Minémő vigasztalást vehetök immár ezután!

Ezönközbe híre lön benne anyjának is. És ime az-miképpen az tenyésző (nöstény) oroszlán, megszagatván az hálót és siet az ű kölykeihez, ezenképpen Szent Eleknek anyja ruháit megszagatván, haját megbocsátván, kezeit fejére felkúcsolván és szömeit mennyországra felemelvén, kezde a szent testhöz sietnie. De mikoron az sokaságtól hozjá nem juthatna, kezdé nagy kajátással im ezt mondanía:

— Adjatok utat énnéköm, római férfiak, hogy láthassam az én szerető fiamat és azt, ki emlötte az én emleimet!

Ezönközbe nagy erővel juta az szent testhöz és legottan esék reá. És nagy sírással im ezt kezdé mondanía:

— Ó jaj énnéköm én szerető fiam, én szömeimnek világossága, lelkömnek vigasztalója, méhemnek édös gyömölcse és teljes életömnek egyetlen egy reménysége! Miért cselekedél ily kegyötlenöl mivelönk? Látod vala atyádat és engömet nyavalyást, naponkéd siránkozunk és nem jelöntéd magadat minékünk meg!

Ezeket mondván, ottan elterjeszti vala magát a szent testen és néha orcáját apolja vala, néha ajkait, néha szömeit, és néha homlokát. Szent Eleknek orcája kegyék fénylik vala, mint az nap. Néha kegyék anyja téríti vala magát az községre és nagy sírással im ezt mondja vala:

— Ó mind ti kik most jelön vagytok, sírjatok énvelem. Ezen szerető fiam tizenhét egész esztendék esméretlen lakozott vala az én házamnál. Az ű szolgálái sok bosszúságot tesznek vala rajta és mind békességgel elszenvedi vala. Jaj azért énnéköm, én édös fiam, Elek!

Ezöket mondván, az angyeli orcát kezeivel megilleti vala.

Azonban híre lőn benne jegyösének is, ki magát gyászruhába felötözteté és nagy sírással ű is folyamék édes jegyöséhez. Kinek szent testére esvén, im ezt kezdé mondania:

— Óh jaj énnéköm, én szerető jegyösöm, mert ez mai nap özvegyen maradtam. Ma töretött el az én tüköröm, és immár nincsen kire felemelnöm az én szömeimet. Ma kezdetött el az én sírásom, kinek soha vége nem lészen!

Az község (a nép) azért ezöket hallván és látván, hozzájuk képöst nagy sírást tesznek vala.

Az nép az szent testnek látására feltódula

Látván ezt a pápa és az császárok, az szent testöt tisztöletes nyoszolyába helyhöztetéék. És Euphemianus udvarából Rómának piacára kiemeltetéék és felkiáltottak, hogy az Istennek emböre megtalálatott vóna, kit egész Rómaság keres vala.

Tehát az nép az szent testének látására feltódula. Valamely kór (beteg) ez szent testöt illeti vala, ottan egészségsös leszen. Az vakok látást, az sánták járást és az ördögösök megszabadulást vesznek vala.

Az pápa kegyék az császárokkal az nagy csodát látván, ünönmagok kezdék vállukon az nyoszolyában ez szent testöt vinni, hogy űk is az szent testtöl megszentöltetnének. Tehát az pápa az császárokkal parancsolának, hogy az utcákra kécncset hintenének, hogy az község arra esvén (nekiesvén), az szent testét könnyebben vihetnék. De az nép az kécncset hátra vetvén, inkább siet az szent testnek látására és illetésére. Nem viheték azért tovább.

Szent Eleköt nagy fáradsággal bevivék Szent Bonifácusnak egyházába, és ott, ez testtel egyetemben hetednapig Istennek dicséretiben megmaradának. És ez Szent Eleknek aranyból és ezüstből és drágakövekből nömös koporsót alkotának, kiben Szent Eleknek testét nagy tisztosséggel bealkoták. Az koporsóból kegyék mindeddég nömös illat származik ki.

*

Kimülék azért ez bódog Szent Elek ez világból és az Úrban elnyugovék Urunknak sziletésének utána, mikoron írának ezer [téves] háromszáz kilencvennyolc esztendőben. . .

Kazinczy-kódex, 70-82. — Nyelvenléktár VI. 210-215.

SZENT BARLAÁM ÉS JOZAFÁT ELETE

1526

Az Úrnak nevében kezdetik az szent Barlaámnak élete. Kéröm azért én, ki ezt írtam, mindazokat kik ez könyvecskét olvasandók, hogy szeretettel olvassák, mert igön szép.

A Szent Barlaám, kinek életét az tisztötös Damaszénus János doktor szeretettel öszveszedegette és megírta, az szent Jozafát királyt — isteni malaszt übenne cselekdövé — az pogányságnak állapotjáról az keresztyén hitre téríté im ilyetténképpen:

Mikoron közönségös India keresztyén barátokkal teljes vóna, feltámadá egy néminemő hatalmas király, kinek neve vala Auenir, ki az körösztényöket — jelesen az barátokat — igön háborgatja vala. Történék kegyiglen, hogy az királynak egy néminemő barátja, ki az ű udvarában első vala; isteni malasztból az királyi palotát elhagyá és baráttá lón. Melyet mikoron az király meghallott vóna, az nagy haragnak miatta dihösködni kezdé és ötét az pusztának belsejébe szorgalmatossággal megkeresteté. Mikoron megtalálták vóna nehezen, elébe viteté. Látván kegyiglen alávaló ruhákban felötöztet, ki annak előtte szokott vala drága ruhákban járni és az sok bőjtöknek miatta meghervadtnak lenni, ki annak előtte sok kéncsökkel és drága étkekkel szokot vala élni, mondá neki:

— Ó balgatag és elveszött elméjő! Mi okáért változtattad az tisztösségöt szidalmasságra és te magad gyermeköknek játékul szörzötted?

Kinek az mondá:

— Ha ennek okát kívánod éntőlem megértened, az te ellenségidet távol tőled eltávoztassad.

Az királ kegeg megkérdeven, hogy kik vónának az ű ellenségi? Mondá amaz:

— Az harag és az kívánság. Mert ezök bántják meg, hogy az bizonyság meg ne esmértecsék. Uelen legyenek kedég az mondások hallására az böcseség és az igazság.

Kinek mondá az királ:

— Legyön úgy, amint mondád.

Tehát az mondá:

— Az balgatagok azokat, melyek vannak, megutáják, oly mint nem vonának. Azokat kegyeglen (pediglen), melyek nincsenek, igyeköznek hozjájok ölelnie. Valaki

azért meg nem kóstolandja azoknak édösségit, melyek vannak, nem tanulhatja meg azoknak bizonyságit, melyek nincsenek.

Ennek utána sokat szóla az királnak előtte Urunknak embörré léteről és az hitről. Tehát mondá neki az királ:

— Ha tenéköd elesztéb fel nem fogadtam vóna, hogy az haragot eltávoztatnám, az te testödet ingyen majd tűzre vettetném. Kelj fel azért hamar és fuss el az én szömeimnek előle, hogy tégöd tovább ne lássalak, és gonoszul el ne vessesselek!

Az Istennek emböre kegyiglen nagy szomorúsággal méne el az királnak előle azért, hogy mártíromságot nem szenvedhete.

Születtetéek egy igen szép férfiú magzat.

Ezenközben mikoron az királnak magzatja nem vóna, születtetéek úneki egy igön szép férfiú magzat, kit Jozafátnak nevezete. Öszvegyijtvén kegyig az királ örömében nagy sok népet, hogy az születtött gyermekért az istenöknek áldoznának, ötven égbenező bécseket (csillagjósokat) is hívata hozjája, hogy mint lenne jövendőben az ú magzatjának dolga, szeretettel megtudakoznák és úneki megjelentének. Sokan azért közölök mondák az gyermeköt jövendőben nagynak lenni, hatalmasságban és gazdagságban. De egy, ki az többinél bécsebb vala a királnak ím ezt felelé:

— Ez gyermek, ki tenéköd születtetött, ó királ, nem leszen az te országodban királ, de az te országodnál hasonhatatlan(ul) jobban. Mert az körösztýén hitnek, melyet te háborgatsz, ez gyermek jövendőben tisztölője lészön.

Ezt kegyiglen ez böcs úmagától nem mondá, hanem isteni ihlésből. Hallván kegeg ezt az királ, igen megrettene rajta.

Az gyermek előtt se halált, se szegénységet ne emlőtenének

Az városban magának egy igön szép palotát rakattata és az gyermeket az palotába behelhezteté. Szerze kegeg úmellé nemes ifjakat, szolgálatra, és parancsolá únekik, hogy az gyermek előtt se kórságot, se vénségöt, se halált, se kegyiglen szegénységöt ne emlőtenének, se egyebet valamit, ki úneki valami szomorúságot hozhatna. De mindönöket gyönyörúségösöket mondanának úelőtte, hogy az ú elméje gyönyörúségökben foglaltatván, semmit az jövendőből ne gondolhatna. Ez ifjak közül kegyiglen, ha valamelyiknek történik vala megkórulnia (megbetegszik), az királ azt onnéttan ottan kiviteti vala és más ifjat állat vala helyébe. Parancsolá kegyiglen az királ, hogy ez gyermeknek előtte, valami emléközetet Urunk Krisztusról, ne tennének.

Beszédnek orvosa

Azon időben az királnak udvarában vala egy vitéz, ki titkon körösztván vala. Ez az királnak nagy szeretetiben vala és az ú udvarában első. Ez egy időben, mikoron az királlyal vadászni ment vóna, talála egy szegény embört az földön fekvén, ki az ő lábában bestyétől megsértött vala. Ki kezdé az vitézt kérni, hogy ütöt felvétetné, házához vitetné és gondját viselné és netalántán úneki idő jártában valamit használhatna. Kinek mondá az vitéz:

— Én tégedet örömet felvétetlek, de miben használhatnál énneköm, nem gondolhatom.

A szegény embör kegyég mondá:

— Én beszédnek orvosa vagyok. Ha valaki azért beszéddel megbántatik, alkalmas orvosságot tudok úneki adni.

Az vitéz kegyiglen az szegénynek mondását semminek alítá. De maga Istenért ütet felvéteté, házához viteté és úneki szeretettel gondját viselé.

Néminemű udvar hazugi kegyiglen látván ez vitézt az királnak ily nagy szeretetében, megirigylék és ütet az királynál bevádlák, hogy nemcsak keresztyén vóna, de még az országnak birodalmát is magának akarná titkon foglalni.

— Ha kegyiglen, királ, ennek végére akarsz menni, titkon — úgymond — ütet híjjad tehozjád és mondjad üelötte ez jelenvaló életöt hamar elvégzendőnek és ez te országodnak ez te dicsőségét hamar elhagynod és az barátoknak ruhájukat és életöket felvennöd, kiket eddig tudatlan háborgattál, és meglátod, mit felel tenéköd.

Melyet mikoron mind megtött vóna, az vitéz az áru-lóknak ravaszságukat nem tudván, az királnak jószándékát, könnyeköt hullatván dicséré és az világnak hiúságát emléközetre hozván: inté az királt az jószándékot hamar megtökélleni. Melyet az királ hallván, igaznak hívé az áru-lóknak mondásokot és nagy haraggal felgerjedvén, az vitéznek de maga (mégis) semmit nem felele. Az vitéz kegyég eszébe vevé, hogy az királ az ú beszédét nehezen vötte vóna, nagyon megijede. És lgyen méne el az királnak előle. És folyamék az beszédnek orvosához is. Mint az királlal járt vóna, úneki megjelönté. Tehát mondá neki az beszédöknek orvosa:

— Tudjad azt vitéz, hogy az királ tehozjád kétölködik, hogy azért mondotta légyön, hogy országát magad-

nak akarod foglalnod. Kelj fel azért hamar és az te hajat nyírasd el, drága ruháidat hánjad le rólad és ötözél fel szűr ruhába és igön reggel menj el-bé az királnak eleibe. Mikor kegyiglen megkérden di az király, mit példáz az te ötözeted, im ezt feleljed úneki: „Ime királ, kész vagyok téged követnem. Nohát azért az út, azkin akarsz járnod, igen nehéz legyen. De maga éneköm, teveled lennöm könnyű leszön. Miképpen azért az gyönyörőségökben társul vallottál engöm, az nehéz életben is társad akarok lenni”.

Melyet mikoron az vitéz megtett vóna, az királ elsodálkozék rajta és a hamis vádolókat alkalmas kínok alá veté és ez vitézt nagyobb tisztösségre vevé.

Az királnak fia, Jozafát, az városnak utcáján elindula

Az királnak fia kegek az palotában felneveltetvén, az hős-korságnak állapotjára juta, és mindön böcsességben megtanítotték. Kezde kedég csodálnia, mi okáért rekesztötte vóna be az palotába az ú atyja. Tehát egyiket szolgálai közül, kivél az többinél inkább nyájaskodik vala, titkon hozzá hívá és ez dologról útet megkérdé és mondja vala úmagát nagy szomorúságban lenni azért, hogy úneki szabad nem vóna az palotából kimenni úgy, hogy sem az étek, sem az ital úneki ízes nem volna.

Melyet mikoron az atyja, az királ, meghallott vóna, bánkódék rajta és íme hamar az városnak utcáit nömösen élékösítette. És mindön utcákra kilönb-kilönb táncokat szöröztete és az könnyen-tartott jó lovakat az utcára kiviteté. Parancsolá kegyiglen, hogy semmi oly, hogy ki úneki valaminemű szomorúságot tehetne, avagy adhatna, eleibe ne bocsáttatnék.

És eképpen a királnak fia, Jozafát, az palotából ki-

bocsáttatván, nagy pompasággal az városnak utcáján elindula. Tehát íme történet szerént, egy poklos és egy vak úneki elébe járulának, kiket mikor Jozafát látott vóna, csodálkozék rajtok és megkérdé, kik vónának és mi dolgok vóna? Az szolgák kedég mondának:

— Ezek is embörök, miképpen mi. És az nyavalyák mik úrajtuk vannak, az kórságok, kik szoktanak embörökön történni.

Mondá ismét Jozafát:

— Mindön embörökre szállhatnak-e kórságok, avagy csak nékiekre?

Mikoron azok tagadnák, Jozafát nagy szomorú kezde lenni ez dolognak látásából és eképpen az palotába ismét el-betére.

Másnap ismét az városnak utcáján előindula és íme járula üelébe egy vén, ki az ű hátában meghorgadt vala, arcájában megsömörködött vala, lábaiban megsántult és nyelvében megpölpölt (dadogó) vala. Ezt látván Jozafát, elcsodálkozék rajta és ez csodának akara végére menni. Mikoron megértötte vóna, hogy az sok esztendőknek utána ez állapotra kellene embernek jutni, mondá:

— Mi lészön aztán ennek vége?

Mondának az szolgák: — Az halál.

Mondá ismét Jozafát:

— Az halál csak nékieket illet-e, avagy mindönöket?

Mikoron megértötte vóna, hogy mindönöknek meg kellene halniok, mondá ismét:

— Hány esztendőkben száll az vénség az embörökre?

Mondának az szolgák:

— Nyolcvan, avagy kilencven, avagy száz esztendőkben, és úgy következik oztán az halál.

Ezöket azért az ifjú igön eszébe szedvén és gyakorta róla megemléközván, nagy szomorúságban vala vettetéven. De maga atyjának előtte jó kedvet mutat vala.

Lakozék vala kegyiglen az időben Sennárnak pusztájában egy barát, ki az új életében tökéletes vala, hírében szent, kinek neve vala Barlaám. Ez lélekben megismeré az királ fiának eképpen való cselekedetét és egy kereskedő embörnek ruháját hamar reávevé és az városba elbé méne. Megtalálván kegyég az királ fiának ofmestörét (udvarmesterét), mondá neki:

— Én mikoron kereskedő embör legyek, vallok (birok) egy eladó drágakövet. Mely kő az vakoknak világot ad, az siketeknek hallást, az némáknak szólást és az tudatlanoknak bölcsességet. Vigy be azért engemet az királnak fiához és ez drágakövet neki adom.

Kinek az ofmestör mondá:

— Láttatol te bölcs embernek lennöd, de az te beszédid bölcsességedhöz nem hordnak. De maga, mikoron én valljam az köveknek esméretit, az követ énneköm megmutassad. És ha az követ, olyatténnak ismerendöm lenni, amilyennek mondod, az királnak fiától nagy tisztöségöket véssz.

Hallván ezt Barlaám, mondá ismét:

— Az én kövemnek még ilyetén ereje is vagon, hogy az ki egész szömöket nem vall, és az ki szüzességet nem tart, mihelyt ez követ látja, az kő az új erejét ottan elveszti. Én kegyiglen orvos mester nem lévén, látlak tégödet egész szömöket nem vallanod. Az királnak fiát kediglen hallottam szüznek lenni és egész szömöket vallani.

Kinek mondá az ofmestör:

— Ha így vagon, amint mondod, az követ énneköm bátor meg ne mutassad, mert én egész szömöket sem vallok és teljességgel testi bünökben vagyok.

Megmondván ezért ezöket az ofmestör az királnak

fiának, nagy hamarsággal Barlaámot, az királ fiának elbé vivék.

Barlaámnak példája egy királynak atyafiáról és az négy ládáról

Mikoron azért bevitették vóna és az királynak fia ötöt nagy tisztösséggel fogadta vóna, mondta Barlaám:

— Királ, ezt igön jól tevéd, hogy engömet ilyen nagy tisztösséggel fogadtál, és az én kívül-jelönő kisdedségömmel nem gondolál. Mert amint egy időben egy hatalmas királ aranyas szekereben úton elindulván, mikoron elől talált vóna néminemű szakadozott ruhájú emböröket, kik orcájukban is meghervadtanak vala, legottan szekereből kiszálla, lábukhoz esék és őket így tisztölé. Ennek utána felkelvén, nyakukra esék, őket apolgatván. Az országban való jobbágyok kegeg, kik az királlal valának, az királtól nehezön vevék, mert az királyi méltóságnak tisztöletlenségöt tött vóna. De maga (mivel) az (ő) királ, erről nem merik vala őket meg ellenzeni. Mondák az királynak atyafiának, ki az királt az dologról megellenzé és megfeddé. Az királynak kegyég ím ilyettén szokásban vala, hogy mikoron töle valaki halálra ítéltetik vala, az királ az hóhért ahhoz való trombitával annak ajtaja elé küldi vala. Az estve azért eljövén, az ő atyafiának ajtaja előtt, az királ az poroszlóval avagy hóhérral az trombitát elfúttatá. Melyet az királynak atyafia, mikoron meghallott vóna, elijede rajta, életéről kétségbeesék. Az éjszaka semmit nem nyughatott és testamentomot tön. Reggelre kelvén, felötözék fekete gyász ruhába, feleségének és gyermekinek kezöket fogván nagy sírással az királynak palotájának elébe méne. Kit az királ hozzá bevitetvén, mondá néki:

— Ó, balgatag! Ha az te atyádfiának hóhératól ily

igön megrettentél, ki ellenem semmit nem vétettél, miért ne kelljen énneköm az én uramnak, azaz Istennek poroszlóit nem félnöm és rettögnöm, ki ellen igön vétkeztem! Mely poroszlók az angyalok, az rettenetös, utolsó kírtnek szavával az ítélőbírónak rettenetös eljövétit jelöntik.

Ezenközben kegig az királ csináltata négy ládákat, és kettejit az ládáknak kívöl arannyal beboríttatá és belül holt emböröknek dohosságos tetemükkel bétöteti. Az kettejit kediglen szürrel kívül bevonattatá és belöl drágagyönggyel bétöteté. És az jobbágy urakat, kik panaszoltanak vala reá atyafiára, előhivatá és ez négy ládákat únekik eléjökbe téteté. És azok közöl, hogy melyek vónának drágábbak, megkérdé. Azok kedég az aranyasokat, igen drágáknak itélék, az szürrel bevontakat kevés jutalmúaknak mondák. Parancsolá tehát az királ, hogy az aranyas ládák felnyíttatnának és íme legottan elviselhetetlen dohosság üte ki belölök. Kiknek mondá az királ:

— Ez ládák azokhoz hasonlatosak, kik kívöl drága ruhákkal ötözködnek, belöl kegig bínöknek dohosságával teljesök.

Ennekutána az szürrel bévont ládákat is felnyíttatá és íme legottan, csudálatos jó illat üte ki belölük. Mondá esmét az királ:

— Ez ládák az szegényökhöz hasonlatosak, kiket én tisztölök. Kik kívül, jóllehet hogy alávaló ruhákkal ötöztessenek, de maga belöl mindön lelki jószágoknak illatjával fennek. Ti azért csak az külsökre igyeköztök és az belsöket jól meg nem gondoljátok.

Ugyanezenképpen te is királ igen jól tevéd, hogy engömet, ki hitvány ötözetet vallok, tisztösséggel fogadál.

Tehát íme Barlaám kezde az királfí előtt nagy édös prédikációt tenni az világnak megterömtéséről, az első szilőknek elesésökröl, az Istennek fiának megtestesüléséről, kénszenvedéséről és feltámadásáról. És továbbá az utósó ítéletröl és az rettenetes szentenciának kiadásáról. Az bálványimádókat kegyég kezdé igen szidalmazni és az ú balgatagságukról ím ilyen példát kezde mondani:

— Egy néminemő madarász, egy kiseded madarat, kinek filemile vala neve, mikoron megfogott vóna, akará ütet megölni. És íme megszólala úneki az madár és mondá:

— Mit használ tenéköd ó embör, ha engöm megörendesz? Én velem gyomrodat be nem tóthetöd? De ha engömet elbocsátanál, tenéköd három tanulságokat mondanék. Melyeket ha megtartanál, tenéköd beölök nagy hasznod következnék.

Az madarász kedég az madárnak szólásáról elcsodálkozék, felfogadá, hogy ütet elbocsátná, hogyha úneki az három tanulságokat megmondaná. Tehát mondá neki az filemile:

— Az első ím ez: soha oly állatot, ki meg nem fogattatik, igyekezjél megfognod. Az másik: az megtalálhatatlan jószágröl soha ne bánkódjál. Harmadik: hihetetlen beszédöt soha ne higgy. Ez hármakat tartsd meg és használsz véle.

Az madarász, mint felfogatta vala, az madarat elbocsátá. Az filemile kegyég az égben röpösék, mondá az madarásznak:

— Jaj tenéköd embör, mely gonosz tanácsadót vallál ma és mely nagy kéncsöt vesztél el! Mert vagyon az én gyomromban egy drágalátos margaréta gyöngyszem, ki az ú nagyságában az usturuc madárnak hasznát felülmulatá!

Melyet mikoron hallott volna az madarász, megszorodék rajta, hogy elbocsátá vóna ütet. És igyekezik vala ismét ütet viszont megfogni és mondja vala:

— Jövel az én házamhoz és tégöd én nagy jól tartalak. És ennek utána én tégöd elbocsátlak.

Kinek, mondá az filemile:

— Mostan bizonyossággal megesmértelek tégöd balgatagnak lenni, mert azokból, melyeket néköd mondék, semmi hasznokat nem vállal. Mert énrólam elvesztöttről és megfoghatatlanról bánkódol. Mert éngömet késértesz megfognod, mikoron ne tehessed. És továbbá hiszel ilyettén nagy margarétakövet az én gyomromban lenni, mikoron mindenestől fogva se legyek akkora.

Ugyanezenképpen balgatagok azok, kik bíznak az bálványokban és az őtőlök szögzötteket imádnak.

Az unikornis vadról és az verömbe esött embörről egy példa

Továbbá kezde ez világi hamis gyönyöröségök ellen és hiúságok ellen sokakat szólnia. Ím illetén példákkal bizonyítván:

— Azkik az testi gyönyöröségöket kívánják és az ő lelköket éhhel hagyják meghalni, ezek hasonlatosak az egy embörhöz, ki mikoron futna az unikornis vad előtt, hogy ütöle meg ne marattatnék, egy nagy verömbe e!-bé esék. És hogy az verömnek fenekére ne eshetnék, egy kis bokrot kezeivel megragada és lábait elomlott likakba el-béveté. Tekintvén kegig az bokornak gyökerére, láta két egereket, kiknek egyike fehér vala, a másik fekete, az bokornak gyökerét szönetlen rágnia, úgy, hogy immár az bokor rokon (igen) közel vala az elszakadáshoz. Az verömnek fenekén kegyég láta egy rettenetös sárkányt, tizes lehelletet torkából bocsátván és megtátott szájával

űtet megmarnia kívánván. Az likakból kegyéglen, kikben lábait vetötte vala, láta négy mérges kígyókat kitekerödvén. Felvetvén kegég szömeit az bokornak tetejire, melyet megragadott vala, láta onnétan egy kiseded mézet lecsöpögnie. És ime ez bolond embör elfeledkezvén az sok nyavalyáktól, kikben vettvén maga, adá úmagát teljességgel az kiseded méznek megkóstolására.

Megmagyarázá ez példát is Barlaám, az királyfi előtt mondván:

— Az unikornis vad, király, példázza az halált, mely embört mindenkoron űz, avagy követ és igyekezik űtet megfogni. Az nagy verem kegyég: ez világ, mely mindön gonoszságokkal teljes. Az kiseded bokor kegyég az embörnek élete, mely az napban és éjben való hórának miattuk szünetlen rágattatik, miképpen az fehér és fekete egeknek miattok, és közelget az elszakadáshoz, azaz az halálhoz. Az négy mérges kígyóknak elomlott likuk: az négy éltető állatokból (elemből: föld, víz, tűz, levegő) szörzött test, kiknek szertelen vótokból az test naprólnapra közelget az elfesléshez. Az rettenetös sárkány: az pokolnak torka, ki kéván mindönöket megmarnia és emésztenie. Az kiseded bokornak tetején való mézecske: az világnak hamis gyönyörúsége, kinek miatta embör megcsalattatik, hogy az ű veszedelmét ne láthassa.

Példa egy emberről, ki három barátokat vall

Ezt is hozzátevén Barlaám mondván:

— Hasonlatosak mégis ez világnak szeretői az egy embörhöz, ki három barátokat vall vala, kik közül az egyiket inkább, hogynem magát, az másikat, mint magát, az harmadikat, magánál kevesebbé és oly mint ingyen nem szereti vala. Az királtól azért elébe idéztvén, folya-

mék az ember első barátjához, úneki segítségét kívánván és mint útet szerette légyen, emléközetre hozván. Kinek az mondá:

— Az királnak elejébe vélöd én el nem mehetök, ingyen sem tudom ki vagy. Vallok én most más barátokat, kikkel szikség énnéköm örvendeznöm. De maga íme mégis három sing vásznat adok, kikben testöd halálodnak utána befödöztessék.

Ez barátjánál azért meggyaláztatván, folyamék az másikhoz, hasonlatosképpen ennek is segítségét kívánván. Kinek ez is mondá:

— Az királnak eleibe veled én el nem mehetek, mert sok gondokkal vétettem körül. De maga az királnak palotáiba téged elkövetlek és onnan hazatérvén, dolgaimban íresködöm (ügyeskedem, forgolódok).

Kétségbeesvén azért ez ember, nagy szomorúsággal folyamék az harmadik barátjához és úneki magát megaláztatván, mondá:

— Nem vallanék bátorságot szólni tehozjád, mert tégödet, mint barátomat, nem szerettem. De nyavalyával környül vétetvén és az több barátimtól elhagyattatván, kérlek, bocsáss meg énnéköm és mostani nyavalyámban légy énnéköm segítségül.

Kinek az nagy vidám orcával mondá:

— Bizony vallak tégöd én bizony barátomnak és az te kisded jótéteményödről el nem felejtkezvén, az királ elébe véled elmegyök. Meg előlveszlek tégödet és az királnál könyörgök érötted, hogy az ellenségöknek kezébe ne adjon tégödet.

(Ó vajha ez világnak szeretői, eszökbe vennék ez példát! Bizony nem ragaszkodnának illyetten igön ez világ-hoz!)

Ez példát is megmagyarázá Barlaám az királ fiának előtte mondván:

— Az embörnek első barátja: az világi gazdagság, kiért az embör különb-különb vesződelmekbe veti ünnön magát, mert jonkább (inkább) szereti magánál. De az halálnak órája eljövén, semmit az embör belőle ki nem vihet, hanem csak az három sing vásznat, mely szemfedül vettetik az embörnek testére. Másod barátja embörnek: a felesége, fiai és szülei, kik az embört csak az sírig követik és onnét az házokba térnek, tulajdon dolgokban írösködnek (forgolódnak). Harmad barátja az embörnek: az hit, reménység és szent szeretet és az alamizsnák és egyéb jószágos mívelkedetök. Kik közül egyik az szeplőtelen szent tisztaság. Ezek az embört halálának idején előlveszik és Istennél, az embörért könnyörögvén. És az ellenségtől, ördögtől megoltalmaznák.

Nagy városban lakozó pologároknak példájok

Ím ezt is hozjátévé Barlaám, mondván:

— Egy néminemő nagy városban lakozó pologároknak ím ilyettén szokások vala, hogy mindön esztendőben új, esméretlen embört választanak maguknak fejedelmül. Az egy esztendőben valamit akar vala, azt teheti. És az várast földjével egyetömben bírja vala. Az fejedelm azért nagy gyönyörőségben lakozván, az esztendő betelvén, nagy hertelenséggel feltámadnak vala az pologárok óréá, és megfogván az városnak utcáin, lófarkon, meztelen meghordozák, nagy messze való pusztaszigetbe számkivetik vala. Holott sem ruhát, sem eleséget nem találván, mezítelen és éhkel kell vala meghalnia. De amint végre, mikoron egyet az országban felmagasztaltak vóna, titkon az pologároknak szokásukat megértvén és az esztendő alatt az szigetbe tömérdek kéncsöt küldé. Hová az esztendő betelvén, mikoron számkivettött vóna

— egyebek éhségnek miatta elfogyatkozván — ő nagy gyönyöröségökkel bővelkedik vala.

Ezt is megmagyarázza Barlaám Jozafát előtt mondván:

— Ez város, királ: ez világ. Ez városnak pologári: pokolbeli fejedelmek, kik emböröket ez világnak hamis gyönyöröségével elhitegötik. És az embörök ingyen nem vélvén, az halál eljő és ez fejedelmek emböröket az setétségnek helyére sillyesztenek el-alá. Az szigetbe kiküldött gazdagság kegeg nem egyéb, hanem az szent alamizsna, kivel az emberek örökkön élnek aztán az jövendőben.

Egy szegény embörnek sziz leányáról

Mikoron azért Barlaám az királnak fiát tökéletösségre megtanétotta vóna és Jozafát, atyját elhagyván, akarván ütet, Barlaámot követnie, mondá neki Barlaám:

— Ha ezt teended, egy ifjúhoz hasonlatos léssz, kinek szilei, mikoron házasságra akarának egy nömös szizet vennie, ű nem akará. És felkelvén titkon, elfuta egy városba. Azért érvén (a városba), láta az városban egy szegény embörnek sziz leányát, ki az ű kezeivel munkálkodik vala, szájával kegeg Istent dicséri. Kinek mondá az ifjú:

— Mit csinálsz, ó asszonyállat? Mert mikoron igyen szegény légy, de maga mégis hálákat adsz Istennek, olymint, sokakat vöttél vóna Istentől.

Kinek mondá az szüz:

— Miképpen az kiseded orvosság gyakorta az nagy kórságtól megszabadét, ezenképpen az kisededökben az hálaadás nagy ajándékoknak nevelője lészön. Ezek kedég, melyek kívöl vannak, azaz ez testiek, nem mieink;

de az belsők: azaz az lelki jószágok, mert azokkal üdvözölhetünk és örökké élhetünk. Az Istentől kegyet nagyokat vettem, mert engömet az ű képére teremtt, énneköm értelmet adott, engömet az ű dicsőségére hívott, és immár az bódogságnak kapuját énneköm megnyitá. Ennyi sok ajándokért azért alkalmas űtet dicsérem.

Látván az ifjú az szíznak nagy böcsességét űtet megszereté és szileitől kezdé magának házasságra kérnie. Kinek mondá az szíznak atyja:

— Az én leányomat néköd nem adhatom, mert te nömös gazdagoknak vagy fia, én kegyet szegény vagyok.

De mikoron az ifjú szorgalmaztatná, mondá az szíznak atyja:

— Nem adhatom űtet tenéköd, hogy az te atyádnak házához vigyed, mikoron énneköm egyetlen egy legyen.

Hallván az ifjú ezt, mondá:

— Tinálatok lakozom, és magamat mindenökben hozjátok szabom!

Levetvén az ifjú ű drága ötözetét, az vénnek szegény ruháját felvevé és velök lakozván, az szíz az ifjúnak házassul adaték.

Mikoron azért az vén űtet sokáiglan megbizonyította vóna, bevivé űtet az ű ágyasházába és mutatá űneki kéncsnek sokaságát, melyeket soha nem látott vala és mind neki adá.

Barlaám az királynak fiát megköröszölé

Hallván ezt Jozafát mondá:

— Ez példa, atyám, igazán engömet illet és vélöm énrólam mondanod. De kérlek, szerető atyám, mondjad meg énneköm, hány esztendős vagy és holott lakozol, mert tetőled soha nem akarok elszakadni.

Hallván ezt Barlaám, mondá:

— Negyvenöt esztendőös vagyok és lakozom Sennárnak földjének pusztájában.

Kinek mondá Jozafát:

— Énnéköm, atyám, igaz hetven esztendősnak tetszel.

Mondá ismét Barlaám:

— Ha születésemtől fogva kérdöd az én életömnek eszendeit, igaz, megtalálád. De az esztendőök, melyek éntőlem ez világnak hívságában költettek el, életöm esztendei közé nem számláltatnak, mert akkoron az belső embörben, azaz az lélokben meghaltam volt és az halálnak esztöndeit élötnek esztendeinek nem mondom.

Mikoron azért Jozafát, ez nömös virág, akarná útet az pusztába követni, mondá neki Barlaám:

— Ha ezt teended, az te társosságodtól is megfosztatom én, és az én atyámfiainak háborúságoknak is oka leszök. De mikoron alkalmas idejit találándod, akkoron jöjj énhozzám.

Ennek utána Barlaám az királnak fiát megkörösztlé, az keresztyén hitben nömösen megtanétá és egymást nagy sírással, szeretettel megapolgaták, az királnak fiától elbúcsuzék. És eképpen az pusztába el-bétére az ő cellájába.

Jozafát és Nákor megoetelkedének

Ezenközben az királnak híre lön benne, hogy fia az körösztyén hitet felvötte vóna és íme nagyon elbúsula rajta. Kit egy főszolgája akarván megvigasztalni mondván:

— Királ, ne bánkódjál semmit! Tudok én itt egy pusztában egy vént, ki az mi hitönket tartja, ki az

Barlaámhoz mindönökben hasonlatos. Ezt azért én majd megkeresöm. És ez elesztéb tétesse az körösztyénöknek hitöket erősen oltalmazni és annakutána hagyja magát meggyözni. És valamire az ifjút tanétotta, mind meghíjja (visszavonja). És eképpen, királ, az te fiad, ismét az istenökhöz tér.

Tehát íme ez fejedelm az királnak erejét felvevé, és Barlaámnak keresésére mén. És az vént megfogván, hazudá azt, hogy Barlaámot fogta vóna meg. Melyet az királnak fia hallván, nagy sírást kezde rajta tenni, hogy az ű mestere megfogattatott vóna. De végre isteni jelenetből megesméré, hogy nem az vóna.

Bemenvén azért az királ fiához, mondá:

— Én szerető fiam, nagy szomorúságba vetöttél engömet, mert az én vénségömön tisztöletlenségöt töttél és az én szömöimnek világát elvötted. Miért tötted azért ezt, szerető fiam, hogy az én isteneimet elhagytad és hátravetted?

Kinek mondá Jozafát:

— Atyám, az setétségeket eltávoztattam és az vilá-gosságot megtaláltam. Az tévelygést elhagytam és az bizonysságot megesmértem. Azért, atyám, ne akarj hiába töreködnöd, mert soha engömet az Krisztustól el nem szakaszthatsz. Mert miképpen tenéköd lehetetlen dolog kezded az égnek magasságát megil'etnöd és az tengör-nek vizét megszáraztanod, ugyanezönképpen lehetetlen dolog éngömet az Krisztus mellől elvennöd.

Tehát az királ mondá:

— Ez te dagályosságodnak én magam vagyok az oka, ki tégöd nagy gyengeséggel, bársonyban, bíborban fel-nevelélek és tevéled olyakat tevék, kit soha egy királ sem tett fiával. Azért az te gonosz akaratod és az te dagályosságod támasztott fel tégöd énellenöm. Méltán az égbenező mesterök az te születésödnek idején mondának

tégödet tisztösségkivánónak, dagályosnak és szüleidnek engedetlennek. Ha azért énnéköm nem engöndesz, én téged tőlem elvetlek és atyád helyett leszek ellenségöd és terajta azt teszöm, kit ellenségömmel sem töttem.

Hallván ezt Jozafát, mondá atyjának:

— Mit keseregsz ezön, királ, hogy az jobb részt választottam magamnak? Vajon mely atya bänkódott valaha az ú fiának előmenetelén? Azért immár én tégöd atyámnak nem mondlak, de ha én ellenöm ellenkedöl, tetöled miképpen az mérgekéségýtől elfutok.

Tehát íme az királ nagy haraggal fiától kijöve és Arachinak, az főembörének, megjelenté fiának az körösztyén hitben való állhatatosságát. Ki inté az királt, hogy kemény beszédökkel ne szólna üneki, de jonkább hizöldökkel, mert az ifjak avval jonkább elhajtathatnak.

Az következő reggel az királ esmét beméne fiához és kezdé ütet ölelgetvén apolgatni és mondá:

— Én szerető fiam, tisztöljed az te atyádnak vénségét. Féljed, fiam, atyádat. Avagy nem tudod-e, fiam, mely igen jó az fiaknak szüleiknek engödni és őket vigasztalni? Viszont, mely igen gonosz őket nem hallgatni. Mert valamely fiak sziléjüket nem tisztölték, azok mind elvesztenek.

Kinek mondá Jozafát:

— Ideje vagyon mind az szeretetnek, mind az gyűlölségnek, mind az engödelmességnek, mind az békességnek, mind az háborúságnak. Akik azért igyeköznek minket Istentől elszakasztani, azoknak semmiképpen nem illik engednönk: akár atyánk légyön, akár anyánk.

Látván azért atyja az ú állhatatosságát mondá:

— Ím jól látom az te vakmerő bátorságot. Mert énnéköm nem akarsz engednöd. Jövel azért és egyetömben higgyünk az igazságnak. Mert az Barlaám, ki tégöd elhitegetött, éntölem fogva tartatik. Ím felkiáltottam ke-

gég, hogy az én hitömön valók és az te hitödön valók Barlaámmal felgyőljenek és mind az gallileabeliek is félelem nélkül bejőjjenek. És megveteködvén, ha Barlaám nyerendi, hiszünk nektök, ha kegyég mi nyerendök, ti is higgyetök nekönk!

Mely mikoron az királnak fiának kellött vóna, szörzé az királ az tettetős Barlaámmal, hogy eleszteb tettetné az keresztyéneknek hitöket oltalmazni, végre aztán hagyná magát meggyözni. Tehát íme, az hagyott napra és helyre mind összegyőlének. Téríté kedég magát Jozafát Nákorhoz, kit mondanak vala Barlaámnak lenni, és mondá neki:

— Tudod-e Barlaám, mind éngömet tanétál? Ha azért az hitöt, kire éngömet tanétál megoltalmazandod, az te tanúságodban mindvégig megmaradok. Ha kedég meggyözetendöl, én terajta ottan bosszúmat megállom és tenéköd szívedet nyelveddel egyetömben, tulajdon kezeimmal kivesszöm és az bestyéknek adom, hogy egyebek is megtanulják, hogy ily felséges királoknak fiait tévelygésbe senki ne merje ejteni.

Mikoron ezt hallotta vóna Nákor, fölötte igen megijede, látván magát az verömbé esöttnek lenni, kit szörzött vala. Gondolá azért, hogy jobb vóna az királ fiához állni, hogy az halálnak veszödelmét eltávoztatná, hogyan az királhoz.

Tehát íme, az pogány böcsek közül egyik előállá és mondá:

— Te vagy-é az Barlaám, ki az királnak fiát elhitögetted?

Nákor hallván, mondá:

— Én vagyok az Barlaám, ki az királnak fiát tévelygésbe nem ejtöttem, de jonkább az tévelygésből kivöttem.

Mondá ismét az bölcs:

— Mikoron nagy, hatalmas királok és bölcsek imádták légyön az mi isteneinket, miképpen merészelöd te üelöttek feltámadnod?

Mondá Nákor:

— Az kaldeusok, az görögök és az egyiptombeliek tévelyögvén, az teremtött állatokat mondották istenöknek lenni. Mert az kaldeusok vélték az ő istenöknek lenni az négy éltető állatokat: mint az eget, az tüzet, az földet és az vizet. Az görögök is gonosz emböröket véltnek istenöknek lenni, miképpen az Saturnost, kiről azt vallják, hogy fiait megötte vóna. És továbbá, hogy az ú szeméromtestét elvágta vóna és az tengörbe hajította vóna és az Vénus istenasszony abból teremtetött vóna és, hogy az ú fiától az Jupiter istentől megköztötött vóna és pokolra vettetött vóna. Továbbá az Jupiter isten az több isteneknek királoknak neveztetik, kiről maga ezt vallják, hogy gyakorta oktalan állatoknak hasonlatosságba ábráztatta vóna magát, hogy csak az testi bünt megtökélhette vóna. Mert néha az gonoszságot megtökélötte Marssal néha Adonisszal (er.: Adonidémmel). Az egyiptombeliek is oktalan állatokat imádtanak mint juhot, borjot, disznót és ezökhöz hasonlatosokat. Az körösztyének kegiglen az felségös Istennek fiát imádják, ki mennyországból leszälla és az testök az Szíztől felvevé.

Kezdé tehát Nákor az körösztyén hitet különb-különb okosságokkal bizonyétani, hogy az bölcsek mind elnémulának és semmit nem kezdének szólhatni. Jozafát kegég igön öröl vala, hogy az Ūristen az bizonyáságnak ellenségének miatta oltalmazta volna meg az bizonyáságot.

Az királ kegég nagy haragra felgerjedvén, az veteködést elhagyattatá (abbahagyatá), hogy ismét az következő reggel ujonnan megveteködnének. Tehát mondá Jozafát atyjának:

— Avagy, hogy az én mestörömet ez éjszakára en-

gedjed énnéköm, hogy az veteködésökről egyetemben szóljunk és te is az tieidet maraszd magaddal. Avagy az tieidet engedjed énnéköm és ez én mesterömet vegyed hozjad. Ha kegég egyiket sem akarod tennöd, tehát nem igazságot tész, hanem jonkább erőszakot.

Tehát az királ engedé fiának Nákort, reménységöt vallván, hogy még fiát elhitögetné.

Mikoron azért Jozafát Nákorral hazatért vóna, mondá néki:

— Ne véljed azt, hogy nem tudtam én, ki légy te, mert nem vagy te az Barlaám, hanem Nákor vagy.

Tehát íme Jozafát kezdé üelötte az idvösségnek útját prédikálni és az hitre térétvén, reggel az pusztába bebo-csátá, holott az körösztiséget felvévén, remeteéletöt visele és életét jóval végezé.

Teodas ördögös az királhoz méne

Tehát íme egy néminemő ördögös kegyég, kinek neve vala Teodas, mikoron ez dolgot megértötte vóna, felkele és az királhoz méne, és az királnak felfogadá, hogy fiát akarattjára hajtaná. Kinek mondá az királ:

— Ha azt tehetendöd, tenéköd tisztösségödre egy aranyoszlopot csináltatok, és néköd, miképpen istennek, áldozatot teszök.

Tehát mondá neki Teodas:

— Az te fiadtól mindöneket kivégy, és szerezz ümellé szép szizeket, drága ruhákkal megékesétötteket, hogy mindenkoron üvele legyenek, neki szolgáljanak és vele nyájaskodjanak, mert semmi az ifjakat úgyan el nem hajthatja, mint az asszonyállatoknak ékes arcok. Hogy ez úgy légyen, ím ilyetten példát mondok ezmellé, királ, én teelötted:

Egy királynak, mikoron sok esztendő után magzatja lett vóna, az bölcsek az magzat felől ím ezt mondák az királynak: hogyha tíz esztendőnek alatta az gyermek az napnak, avagy az holdnak fényét láthatná, szömöinek világától megfosztatnék. Hallván ezt az királ, egy kűsziklából egy palotát kifaragtata, hová sem az napnak, sem az holdnak fénye nem érhet vala, és tíz esztendeig fiát ott tartá.

Az esztendő kegyég bételvén, mindön állatoknak nemit eleibe viteté az királ fiának, hogy minden állatoknak esméretet és nevét tudhatná. Vivének azért üelébe aranyat és ezüstöt, drágaköveket, jó lovakat, és drága ruhákat. Ezöknek nevöket mind megkérdi és az szolgál reá felelnék vala. Mikoron kegyég az asszonyállatok is elébe vitettek vóna, kezdé azoknak nevöket szorgalmatossággal tudakolni. Tehát az királynak szablyaviseelő szolgálja mondá úket csúfságból ördögöknek lenni, kik emböroket elcsalnak.

Az királ kegyég megkérdevén fiától, hogy azok közöl, melyeköt látott vala, mit kedvelt vóna és szeretött vóna jonkább, mondá:

— Semmit nem úgyan, atyám, mint az ördögöket, mert semmire úgyan fel nem gerjede az én kívánságom, mint öreájuk!

Azért tudjad, királ, hogy semmivel hamarább fiadat el nem hajthatod, mint szép asszonyokkal.

Jozafát és az szízek

Tehát íme az királ nagy hamarsággal az szolgálakat fia mellől, Jozafát mellől, mind kivéve, és szörze ömellé

igön szép szízöket, kik ütet mindenkoron az gonoszságra intik vala, mert nem vall vala senkit, hogy kire nézne, kivel szólna és kivel nyájaskodnék, hanem csak az szízeket. Az ördögösből kegyég az bujaságnak lelke elbocsáttaték és hertelenködék az ifjúra és ütet az gonoszságnak tüzével belől felgerjeszté. Belől az ördög gerjeszti vala, kívül kegyég az szízek. Ki mikoron esmerné magát igön háborgattatni, folyamék az isteni segítségre és magát teljeséggel Istennek ajánlva, isteni vigasztalást vön. Miért az gonosz kívánság úbenne teljességgel megoltaték, és az kísértet tőle eltávoztaték.

Ennekutána küldé be úhózzá atyja egy megholt királnak igön szép szíz leányát és parancsolá úneki, hogy Jozafátot az ú akaratjára hajtaná, mert különben megölettötné. Kezdé azért az leányzó ütet az gonoszságra szorgalmaztatni mondván:

— Ha engömet az bálványistenektől el akarsz szakasztanod, tehát házasul végy hozzád engömet. Mert még az körösztyének is dícsérik az házasságot, mert az ő pátriárkáik és prófétáik is házasok voltak, még az Pétör apostol is.

Kinek mondá Jozafát:

— Hiába mondog ezöket énelöttem, mert jóllehet, hogy az házasság az körösztyének között meglehet, de nem azok között, kik Krisztusnak fogadták az szízességöt megtartani.

[*A fordító vagy másoló megjegyzése: „Ő szízeknek virága, ő tisztaságtartóknak gyöngye és tiköre (tükre)! Vajjon kicsoda most az, aki az szízességöt ilyenén nagy szorgalmatossággal tartja? Gyerönk el és dícsérjök ütet!”]*

Mondá ismét neki az leányzó:

— Legyen úgy, amint akarod, de ha az én lelkemet

kévánod megnyernöd, avagy csak az egy kéremlésömben engedj énneköm. Ez egy éjjel légy énvélöm és im felfogadom tenékd, hogy reggel felveszöm az körösztségöt. Mert ha Istennek angyalinak örömök vagyon egy penitenciatartó bínösön, sokkal inkább az megtérétőnek öröme nevekődik az mennyországban. Engedj azért csak az egyszer énnéköm és engöm megnyersz.

Tehát kezdé ez leányzó az ú lelkének tornyát erősen háborgatni, melyet az ördög látván, mondá az ú társinak:

— Látjátok-e, ez egy leányzó mely igen megindítá azt, kit mi meg nem indéthatunk vala mindön mesterségönkkel? Gyerünk el azért és hertelenkedjünk úreája, mert im alkalmas útat találtunk az késértésre!

Látván kegyég ez szent ifjú magát ez egy leányzótól igön megfogottnak lenni, mert az gonosz kívánság is gerjeszti vala és az ördögöknek késztetésökből az bínre való engedetre az leánynak idvössége is vonzza vala. Íme legottan folyamodék az szent imádságra, kiben példát ada tinéktök, szízek, hogy mikoron kísértettök, jelösbén az három főellenségétől — tudniamint: testetöktől, ördögtől és ez világtól —, ha győzedelmöt akartok rajtuk venniök, az szent imádságnak pajzsát, avagy vértjét vegyétök őellenök, mert különben úket meg nem győzhetitök. . .

Az imádságban azért Jozafát elszendörödék és íme vitetött egy igön szép mezőre, mely nagy szép virágokkal megékesítettött vala. Holott az fáknak leveli néminemő híves szélnek fúvására édes szózatot adnak vala. Mely fáknak gyömölcsü látásra igön szépek valának és megkóstolásra édosök. Valának kegyég ott olyan aranyból csinált székök és gyönggyel megékösítettek és szép megvetött ágyak. Ez mezőt lassan-folyó szép vizek általfollyák vala. Innét ez szép mezőről bevivék útet egy igön szép városba, kinek falai sárga aranyból faragtattanak

vala. Fénylik kegyég az város csodálatos fényösséggel. Holott halla Jozafát nagy édös éneklésöket, melyet halandó embörnek file soha nem hallott. Tehát ím ez mondaték neki:

— Ez az bódogoknak helyök!

Mikoron kegyék azok, akik viselik vala, akarnák ütet visszahozni, könyörög, hogy hagynák ott lakozni. Kik mondának neki:

— Sok munkáknak (veszödések) utána jöhetsz ide!

Ennekutána vivék ütet egy sötét helyre, onnét nagy dohosság származék vala ki és im ez mondaték néki:

— Ez az kárhoztaknak helyök!

Ezönközben mikoron ez álomból felébredött volna, az kirälleánynak és az többinek szépségöket azonképpen elútálá, mint az ganéjt.

Az ördögök kegyég, mikoron Teodashoz tértek vóna, kezdé öket Teodas szidalmazni, hogy ez ifjúnak semmit nem tehettek volna. Azok kegyék mondának:

— Míg az körösztnek jelét reá nem veté, ötet erősen megindétottuk. De mihelyt azt reáveté, ottan nagy haraggal tőle elúze.

Tehát Teodas az királlyal el-beméne űhözzá remélvén, hogy ütet elhajthatná. És ez Teodas ördöngös aztól fogattaték meg, kit ű akart vala megfogni, mert Jozafától megtéréttetvén az körösztseget felvevé és annakutána jól éle.

Jozafát az országnak felit veszi

Az király kegyég kétségbeesvén űfelöle, barátinak tanácsából megosztá országát és felét adá Jozafátnak. Jozafát kegyég, jöllehet az pusztát igen kívánja vala, de maga az hitnek jobban való kiterjesztéséért ideiglen or-

szágában megmarada, és az ű városiban templomokat rakattata és mind az alatta való népet az hitre térété. Atyja is végre megesmévén az igazságot, fiának prédikációja miatt az körösztéségöt felvevé és országot teljes-séggel fiának kezébe bocsátván, úmaga irgalmas dolgokban írösködik (forgolódik) vala. És ennekutána életét jóban végezé.

Titkon Jozafát az pusztába elfuta

Jozafát kegyég országát ajánlá egy jelös úrnak, kinek Barakhiás vala a neve és ű maga titkon az pusztába elfuta. Mikoron kegyég az pusztában tétova tévelyögne találá egy szegény condorás embört tehát királi ruháját róla levetvén, adá ez szegény embörré, és annak ruháját vevé magára.

Pokolbeli ördög kegyég sokképpen akarja vala útét az isteni szolgálattól megvonni, mert néha az úton mezételen törrel áll vala üelébe, néha kegyég kegyötlen vadaknak hasonlatosságiban. De Jozafát az szent körösztnek jegyét reá vetvén, ím ezt mondja vala:

— Az Úr énnékem segítségem, nem félek mit tégyen. Mi énnéköm az embör?

Két esztendeig azért Jozafát az pusztában tévelyögven, végre aztán találá egy barlangot és annak ajtaja előtt megállván mondja vala:

— Áldj meg, atyám, áldj meg!

Kinek szavát hallván belől Barlaám, el-kiméne és kezdék egymást nagy édesdedön apolgotni, mint Istennek két angyali. Megmondá aztán Jozafát Barlaámnak, mint járt vóna atyjával. És Barlaám nagy hálákat ada Istennek róla. Lakozik kegyég Jozafát Barlaámmal ott sok esztendeig nagy szentségben.

Mikoron kegyég írának Úrnak sziletésének utána 380. esztendőkbén, teljes lévén jószágos mívelkedetökkal, Barlaám kimúlék ez világból. Jozafát kegyég huszonöt esztendős korában hagyá el az országot és harmincöt esztendeig lakozék az pusztában és jószágos mívelköde-tökkal teljes lévén, ő is kimúlék ez világból.

Melyet hallván Barakhiás király, kinek Jozafát or-szágát hagyta vala, el-odaméne nagy sereggel. És Barla-ámnak és Jozafátnak testöket felvévén, az ű városába vivé és ott nagy tisztösséggel eltemetteté. Kiknek kopor-sójoknál mind eddig sok csodák lesznek, az mi urunk Krisztusnak dícséretére, ki Atyával és Szentlélökkal egy bizony Isten, amen.

Aki ez írást írta, egy Ave Máriát kér.

Kazinczy-kódex, 83-136. — Nyelvemléktár VI. 216-233.

AZ ELSŐ MAGYAR KIRÁLYOK KRÓNIKÁJA

A Szent László legendából

Szent László királ eredeti

Dicsőséges Szent László királ, Krisztus Jézusnak kiváltképpen konfesszora és választatus hív szolgája, mennyen-feldön dícséretes minden idvözülő híveknek közötté, kit még az ő Istentől érdemlött nevezeti is kije-lent. Mert doktoroknak magyarázatjuk szerént: László — *Ladislau* — hárommá hasasztván azaz *Laus, dacio, po-pulus*: dícséret, adás, nép; kiket egybe rakogatván annyat téssen: népnek Istentől adatott dícséret. — Íme, mely drágalátus nevet érdemlett vala Ūristentől, kit ez bódog

ember, míg éle, bizonyával megbizonyítja, hogy Anyaszentegyházban Úristennek dicséreti lén, de még ho ta után es mind örökké; annakfelette ez szegény országnak erős oltalma és benne való új keresztyéneknek kegyes atyja és bizony vigasztalója.

Támada kedég Lengyelországból jámbor és istenfélő szüléktől és nagyságus nemből. Kinek eredetit ezenképpen olvassok az országnak régi krónikájában:

Kopasz Lászlónak fiai kifutának az országból

Bódogságus Szent István királnak halála Úristennek akarátja szerint elközelegvén, hogy ez új keresztyéneknek gyenge palántája nagyobb békességgel megmaradhatna, gondolkodik vala róla, kit tenne királlyá utána. Mert az ő nemzetéből senkit nem lel vala méltót reá.

Annakokáért küldé el Budát, hogy az ő sűvét (rokonát), kinek Vazul vala neve, az nyitriai temlecből kihozná. Kit enenmaga rekesztött vala az temlecebe, hogy az ő gonosz ifjúságának életéből magát megjobbojtaná, és őtet királlá emeltetné, míg meghalna.

Azt hallván Késla királnéasszony, hogy idegennek adná az királságot, megbosszula (bosszankodott rajta). És tanácsot tarta Budával, és Sebüst, Budának fiát, e'ől elküldé és Vazulnak az temleceben kivájatá az szemit. De mindazonáltal is kihozák az fogságból, és mikoron Szent István azt látta vóna, nagy bosszúnak vevé és nem tehete róla, mert megfoglalta vala az halálnak keserúsége. Elővéhívá azért az ő rokonságának, Kopasz Lászlónak fiai, tudnia illik Andrást, Bélát és Leventét, és tanácsot ada az szent király önekik, hogy mindhamarább kifutnának az országból és megmentenék enenmagokat haláltúl. És úgy tének, futván Csehországban.

Kesla királnéasszony azt látván, szent királynak kimúlása után (ki éle az kirátságban negyvenhat esztendég, és mülék ki, mikoron Krisztus születetének utána írának 1038. esztendőben Nagybódogasszonynak dicsőséges napján, és helyheztetvén Ūristentől megszerzett mennyei szentöknek kariba az ő sokságú nagy érdeme szerént) Budának tanácsából tevék királlá Pétert, ki őneki rokonsága vala atyjáról, anyjáról. (Vala kedég Késla királnéasszony burgundiai Zsigmond királ atyja-fiának leánya, kinek Vilhelmus vala neve, kit német császár tett Venecében dússá [patriciuussá].) Mely Péter királ miért felette gonosz és kegyetlen vala, annakokáért úzék ki ez országból. És emelék fel Abán nevő hercegöt, Szent István királynak húga fiát. De mikoron sok hadakozás után ez is gonösszá lett, megölék ötet az Tisza mellett egy faluban és eltemeték. Ki mastan fekszik Sáros-patakon.

Másodszor Péter királt meg' behozá császár kirátságba és nagy királi ajándékkal császárt megajándékozván, hazájába tére nagy örömmel.

Béla hercegnek Lengyelországban nagy tisztössége

Azon időben az három atyafiak, András, Béla és Levente, nagy szegénységnek okáért jövének ki Csehországból és menének Lengyelországban Miska nevő herceghez, ki azidőben Lengyelországot bírja vala és nagy jókedvvel fogadá őket és tisztességgel. Azon időben történek, hogy meg' nem akarnák adni az adót, de magokban bízván mondák azt:

— Az mi fejedelmönk és az tiétek víjjanak meg. Ha

meggyőztetendik a mienk, hát megadjuk. Ha az tiétek (győztek le) túrjáték kárát.

Mikoron az Miska herceg mind ő fiával megfélemlének volna és nem tudnának mit tenni, Béla azt hallván, beizene, mondván:

— Ha kellemetesnek láttatik, ó fejedelem, mind hozzá tartozóval, jóllehet nemesb légyek az pogánynál, de maga mindazonnal es én megvívom az bajt ez országnak használatjáért és az fejedelemnek tisztösségéért.

Azt hallván az lengyelek, nagy jókedvvel vevék az jóakaratot. Azért napot hagyván, egybemenének az két vitézek nagy erősen, és Béla úgy öklelé, hogy ottan leesék az földre, ő kedég csak meg sem mozdúla.

Hogy azt látták volna az herceg és az lengyelek, nagy örömben lének, és Bélát nagy ajándékkal és tisztösséggel felmagasztaták. Miska herceg az pogány fejedelemnek jószágával ennen leányát neki adá Bélának és országában örökössé tevé.

Béla azért ott lakozván, két magzatot fogada: Gejzát és Lászlót. Ez lén jövendőre az nemes Szent László királ — ki méltán hivattatik anyjáról *Lengyel Lászlónak* — nevezvén az ő őseinek (ti. Kopasz Lászlónak) nevére.

Azt látván az két atyjafiai, hogy Bélának olyan nagy tisztössége vóna az keráli udvarban, megbosszulák (boszszankodának), és búcsút vevén, menének lodomériai királhoz, de őket ott be nem fogadák. Annakutána az kún kerálhoz (menének), ott kémnek alojtván (vélvén), alig szaladának onnan is el. Onnan felkelvén, menének rác királhoz és megnyugovának.

Azon időben Péter királ, mind az kegyetlen urakkal, téssen vala nagy nyomorúságot ez szegény országbeli-eken. Szent Gyellért pispék is azon időben szenvede martíromságot Pestnek váarasában, mind őhozá tartozó jámbor pispékökkel, kiről többet itt nem szükség emléközni.

Az szegény magyar urak azért, kik még úgy valának (megmaradtak), titkon gyűlének Csanáddá, és tanácsot tartván, küldének az úrfiak után — azaz Endrének és Bélának, Leventének — követeket, hogy ne hannák elveszni ez szegény országot, mert ők volnának természet szerént való országus urak és mind hozzájuk hajlának.

Az nemes úrfiak reá hajlának az kenyergésre.

Mikoron Péter királ ezt hallotta volna, akara előttök kifutni ez országból, de előlvevék őtet és rövid beszéddel megfogák, és, szemeit kitolván, Fejérváratt hala meg és vivék Péccsé temetni miért az monostort ő rakatta vala. És az gonosz fejedelemnek így lén halála.

Endre királ

Endre herceg azért az jámbor keresztyén pispékökkel méne Fejérvárrá és az koronával megkoronáztaték, azonidőben, mikoron írának Krisztus születetének utána 1047. esztendőben. Szent István királ kedég halála után tizenegy esztendőben és négy hónap után. És nagy jámborul élvén, minden eretnekségöket és háborúságot kiszaggata ez országból és Üristennek félelmére és Krisztus szent hitire tanojtja vala az szegény népet. És minden szertartást (törvényeket) megújojta ez országban, kit Szent István szerzett vala.

Azon időben hala meg az ő atyjafia, Levente, Úris-
tennek akaratja szerint, magzat nélkül, mert gonosz
vala, mint Péter királ. Annakokáért megölé őtet Isten és
temeték el őtet Taksonyt (Taksonyban) az Alfeldön, az
pogányok között.

Annak utána Endre királ küldé el Lengyelországban
Béla atyjafia után. Ki mikoron mind hozjátartozóval
Magyarrá (Magyarországra) jött volna atyjafiához,
Endre királ nagy örömmel vevé és fogadá őtet, mint sze-
relmes atyjafiát, és tanácsot tartván egymással, oszták
az ország három résszé. Két részét vevé királ, harmad-
részét Béla herceg. Mely részosztás az időtül fogva koron-
kéd háborúságnak gyójtakozása lén az országban.

Mikoron azért ez két atyafiú nagy szeretettel élné-
nek és békességgel, mert mindketten jámborok és jó ke-
resztyének valának, királ azért mindennek előtte rakat-
tata egy monostort az Balaton partján, kit nevezett Ti-
hanynak, Szent Anianus martirnak tisztességére. Annak-
utána vén felet (feleséget) magának, orosz hercegnek
leányát, kitől lén két fia, Salamon és Dávid, az régi szent
királoknak emléközetökre neveztetvén. Béla hercegnek
kedég valának három fiai. Ketteje lett vala Lengyelor-
szágban: Géjza és László, kiket ő is nevezött vala az ő
régi ősinek nevökre. Harmad fia lén ezen országban, kit
neveze Lompértnak, ki mastan az Alfeldön, Titelben
fekszik.

Urísten adá a győzödelmet Béla királnak

Mikoron idő halasztott vóna és Endre királnak vén-
sége is elközelgött volna, alattomban, az ő atyjafiának
Béla hercegnek híre nélkül, gondot viselvén ez országról
és az ő magyariról, Salamont, mikoron volna ötesztendő

gyermek, koronáztatá meg. És vén felet őneki, Zsófia asszonyt, Németországból, Henricus császárnak leányát, és az királi menyegzőt szolgáltató nagy tisztességgel az Morva vize mellett.

Azt hallván Béla herceg, hogy őtet ki akarná rekeszteni az ő atyjafia az királságból, nagyon megharaguvék rajta. Azonközben is nagy sok árultatok (árulások) támadának ez két atyjafia között, hogy egyiket másikkal elvesztetnék.

András királ gondolja vala, hogy az ő fia, Salamon, míg Béla élne, az királságban békességes nem lenne, azért is álnokságot gondol vala felőle, miképpen elveszthetné. De miért (mert) Béla erős vala, Istennek segítségével megoltalmazá magát. És méne be ipához Lengyelországba és nagy jókedvvel fogadtaték és mindenben segítség lén őneki. És nagy haddal bejőve esmég Magyarországba.

Endre királ és Salamon fiával felkészüle, és császár ereji velök lévén szállának egybe az Tisza—Duna-közben. És Ūristen adá a győzödelmet Béla királnak, és mind az vitézők folyamának (csatlakoztak) Bélához, Endre királt elhagyván. Azt látván királ, futásra vevé dolgát, Németország felé. De nem lehetete mert (meg) fogák őtet az Bakony közepött és ugyanott kimülék ez világból. És temeték el Tihanyban, kit annakelőtte ő rakattatott vala.

Mikoron látta vóna Béla, hogy mindenfelől békesége vóna, méne Fejérvárrá mind az jámbor pispekökkel, és megkoronáztaték az szent koronával.

Béla királ kimülék ez világból

Béla királ ezért nagyon megépejté ez országot és, hogy senki mást meg ne csalhatna áru-vételben és adásban, kezde újonnan pénzt veretni, aprópénzt, garast és

dukátot, ki az időben negyven pénzt ér vala. És nagy sok dolgokat szerze ez országban méltókat örök emlékezetre. Kinek időben (idejében) meg' másodszer térének ez országbeli magyarok keresztyénségre, Úristennek és az jámbor királynak segedelme miatt.

És három esztendő után megelégedvén Úristen az ő szolgájának életén, esék halálus ágyba és viteté magát Kanizsára és ott kimúlék ez világból. És viteték az szekszárdi monostóban, kit még élteben rakott vala. De miérthogy ennen maga es szár (kopasz) homlokú vala, az ő akaratja szerint nevezteték Szekszárdnak.

Salamon szálla az kirátságban, Gejza az hercegségben

Salamon királ, hallván halálát Béla királynak, kéré ipát, német császárt, hogy esmég beiktatná királyságában. Mikoron azért Magyarra (Magyarországba) jöttenek volna, Gejza, Béla királynak fia, miért eszes vala, kele fel ő két atyjafiaival, Lászlóval és Lompérttel, menének bel Salamon király és császár előtt (elő) esmég Lengyelországban. Annakokáért Salamon királ minden bántás nélkül könnyen meg' elfoglalá az kirátságot. De mint császár kiment vóna ez országból, Gejza nagy erővel ottan bejöve, Salamon királ meg ottan kifuta előtte. De az jámbor pispokok hamar békességöt tének köztök. Annakokáért királ szálla az kirátságban, Gejza kedég az hercegségben, és sok ideiglen lén barátság és egyesség köztök.

Salamon királynak azért, és Dávid atyjafiának, kik valának Endre királynak fiai, magzatjok soha nem lén, Istennek ítélete szerint. Miérthogy az Endre királ Vata ispánnak kegyetlenségöt hagyott vala tenni ez országban és Szent Gellért pispokkal nagy sok egyházi öletött vala

meg ez országban, az okáért magva szakada. Gejza hercegnek lének magzati: Kálmán, Álmos és leány. És nagy békességgel élnek Gejza herceg és Salamon királ.

Jöttek be csehek, kúnok, oroszok

Azonközben jöttek be az csehek Magyarországbán és Trencsén táját mind feldúlák és nagy sok népet, jószágot vének (vivének) el. Azt látván Salamon királ és az két herceg, Gejza és László, utának menének és Csehországot nagyobb részre mind feldúlák és az elvettet meghozák.

Annakutána az kúnok Erdél felől Meszes kapuján még' bejöttek és mind az Nyírségöt Biharig feldúlák és elvivék. És immáran átal mentenek vala Laposnak és Szamosnak vizein, mikoron hírok lén benne Salamon királnak és az két hercegnek. Ottan hamar utánok eredének, és elérék őket az nagy magas Kirielejs (Kerlés) hegy alatt, és az szegény magyarok Ūristenben hízván, Krisztusnak szent testét vevék hozjájok szent gyónással és megütközzvén mind magokat (magjukat) szakaszták ugyanott az sok pogányságnak és az prédát hátrahozák nagy örömmel, dícsérvén az Ūristent.

Annakutána három esztendő betelvén, az oroszok (déli szlávok) még' bejöttek az Száva felől és nagy (sok) foglyokat vének (vivének) el. Salamon királ azért és az hercegek gyülének Szalonkeményyé (Zalánkeménybe) és átalmenvén az Száva vizén, Nándorfejérvárnál és velök vala Vid is, bácsmegyei ispán. Mikoron azért megütköztek vóna Ūristen akaratjából az szegény magyarok, nagy diadalommal járának ott is.

De mikoron nagy nyereséggel hazajöttek volna és az bitangot (zsákmányt) osztani akarnák, az gonosz, fene Vid észt veszte köztök és az jámbor hercegökkel Salamon királ egybeháborodék.

Hallván kedég görögországbeli császár, hogy Gejza herceg istenfélő ember vóna és kegyelmes, követöket küde hozzája levéllel, örök békességnek és barátságnek szerzéséért. Gejza herceg ottan mind hátra küldé őnéki az foglyokat. Azt hallván Salamon királ, nagyon megharagvék rajta. És eleiben járulván az gonosz Vid bácsi ispán, azt tanácsolja vala királnak, hogy Gejza herceget megöletné, mert addiglan országban békében nem lakhatnék és őnéki adná az hercegségöt. Mikoron Gejza herceg azt eszében vette volna, küde el ő atyjafiai után, — tudnia illik László után Csehországban és Lompért után Lengyelországban —, hogy sietnének ki hozjá.

László herceg isteni látást látá

Azonközben Gejza méne Vác felé és László atyjafiát látá eleibe jöni nagy haddal és mind az cseh urakkal. És menének az Rákosra. Vala kedég egy nagy kietlen erdő ott, ahol egymást megtalálták vala, és azon pusztában lakozik vala egy vén remete, penitenciát tartván, holott az diadalomnak utána Gejza egy nagy monostort rakattata, nevezvén az jámbor remete nevére Vácnak.

Azonközben László herceg, miért mind kisdedségtől fogva istenfélő vala, isteni látást látá úgyan szemlátomást. És mondá Gejza hercegnek:

— Atyámfia, látál (vala)mit?

Ki mondá:

— Semmit.

Mondá Szent László:

— Mikoron állanánk az tanácsban, Istennek szent angyala mennyből leszállván egy arany koronát hozza és fejedbe nyomá. Azért bizony az, hogy Úristenünk minénkünk adja az diadalmat ezúttal és Salamon kifut előttünk ez országból.

Mikoron azért mind ugyan beteljesödött vóna, Gejza az kirátságban iktattaték és azon helyen egy nagy szentegyházat rakattata, asszonyunk Szűz Máriának tisztességére.

Látá azért Szent László az nagy vérontást, miért nagy kegyelmes szívű vala, felette igen sír vala rajta, hogy az gonosz királnak miatta annyi sok jámbor gyermeke veszött volna el. Az okáért és az sok bitangból egy szentegyházat rakattata Monyorósdon (Mogyoród).

Két szent angyalok Szent Lászlónak feje fölött

Salamon királ kedég futa Moson nevő várban és Posenban, holott valának anyja és felesége. Látván azért az ő asszonyanyja, feddik vala reája, hogy soha szavát nem fogadta volna, de az gonosz Vidnak szaván járt volna. Azt hallván, csaknem megölé őtet is haragjában. Annakutána panaszlá császárnak, hogy kiúzték volna országából. Kinek kéremlésére jöllehet császár eljövén nagy erővel, de maga Istennek akarattjából közbenjárók esének és császár meg' hazatére.

Salamon azért marada nagy búval Posenban. És Szent László akarván onnan is kiűznie, gyakorta megyen vala reá ütközni.

Egy napon Szent László herceg vén idegen ruhát reá és méne a vár alá bajvínia, csak ennenmaga. Azt látván

az várfokról Salamon, azt tudá (hitte), hogy valamely magyar vitéz volna, ő es változtatá ruháját és kiméne ellene. Mikoron azért egymáshoz közelgetnének, Salamon királ látá hát: két szent angyalok vannak Szent Lászlónak feje fölött, tüzes töröket tartván kezökben és Szent Lászlót ótalmazván.

Ottan megrettene és hamarsággal felfutamék az várbán. Mondaná az vitézek:

— Uram, mit futsz? Nám, nem szoktál te egy, kettő, avagy három előtt elfutni!

Kiknek felele:

— Tudjátok, hogy emberek előtt nem futok. De ez nem ember, mert tüzes angyalok oltalmazják őtet.

Azonközben az jámbor keresztyén királ (Géza) halálos ágyba esék és Szent György harmadnapján kimúlék ez édes világból, ő királságának harmad esztendeiben, és temetteték Vácott az Szűz Máriának monostorában, kit ennenmaga rakatott vala.

Erdi-kódex, 394-400. — Nyelvenléktár V. 81-88.

LÁSZLÓ HERCEG ÉS A CSUDA SZARVAS

Szent László-legenda töredéke

... Megindítá (László herceg) Géjza királyt, és elmenének Vácra, holott (ahol) az álmod láttá vala. (*Lásd az előző krónikában, „László herceg isteni látást látá” cím alatt.*) És mikoron ott helyt néznének, ahová Boldogaszszonynak a monostort kellene rakni, eljőve egy nagy szarvas, és ennek a szarvain sok égő gyertyák valának, és előttek ott kerenge.

Mondja Gejza király:

— Micsoda csuda szarvas ez?

És a szolgálai hozzá kezdenek lőni. És mindjárt beszökellék a Dunába, és senki annakutána nem látta.

Mondá László herceg:

— Istennek angyala volt ez! És ezáltal megmutatá, hová kelljen építeni Asszonyunknak az fogadott monostort!

És oda építének előszer Szent Péternek egy kápolnát. Annakutána építének mellette egy nagy monostort Boldogasszony nevére, és sok marhát és jószágot adának hozzá...

Heltai Gáspár Magyar Krónikája ;1574).

Későbbi kiadás (1789) 173. o.

SZENT LÁSZLÓ LEGENDÁJA

Elkezdetik immáron Szent László király
élete

Hallván mind egész országbeli szegény és bódog, nemes és nemtelen, az nagy kegyes keresztyén, jámbor Gyejza királynak esetit (halálát), kelének fel egyetemben és menének az ő atyjafiának, Szent László királynak eleibe, és mind kegyes kéréssel, mind szükséges kényszerejtéssel választák előttökjáromá és királyná, mert látják vala, hogy mint az nemes paradicsombeli gyümölcsös-kert, teljes vóna minden lelki, testi jóillatú jószágoknak virágával. És fénylik vala minden mennyei szeretettel, bölcsességgel, kegyességgel és Szentléleknek malasztjá-

val, mint az égön való fényes hajnalcsillag. Kit ez szegény Magyarország ugyan akarátja ellen választá királlyá.

Salamon királ arcul vereték és penitenciába foglalá magát

Annakokáért is soha nem akará, hogy fejébe tennék az szent koronát, míg Salamon, ki koronázott királ vala, élne. De örömet meg át is engedte vóna Salamon királnak az országot, csak az urak akarták vóna és Salamon igazság szerént hozjájok tért vóna. Uralják vala azért Szent Lászlót, mint koronás királt és természet szerént való urokat. Azért is Szent László nagyon kenyerül és eped vala az szegény országbeli nyomorult népön, mint az kegyelmes atya ő árváin.

Idő betelvén, ő hajtá Magyarországhoz Korontálországot (Karinthiát) és Horvátországot.

Annakutána gondolá Szent László Salamonnal meg-egyesölni és nagy sok segédségöt kildött öneki. Salamon kedég viszon-ellen (ellenben) kegyetlenséggel fizetvén, álnokságot gondol vala ellene: mi módon elveszthetné Szent Lászlót. Annak okáért is fogatá meg ötet kegyes Szent László és vetteté az temleche Visegrádba, hogy meg jobbojtaná ennenmagát és vetné be haragját.

Betelvén azért immáron úgy mint negyven esztendőök és láttatott vóna kegyes Szent Lászlónak és az magyari uraknak, jámbor pispekeknek Szent István királnak és Szent Imre hercegnek vitézködő szent testeket felemelni és nagyobb tisztösségnek okáért ez feld színre hozni és megkanonizálni.

Salamon királ is hozaték ki az temlecből és szabadon jár vala Szent László mellett. De az álnok magát gondolván, futá az kún királhoz és megesküvék neki, hogy ha

segédségül mellé jőne László királ ellen, Erdélségöt neki adná és leányát elvinné. Az kún királ azon rajta ragadván, nagy haddal bejőve Magyararrá (Magyarországra) és szállá meg Ung várát és Borsvát.

Azt hallván kegyes Szent László királ, rajtok rohana, és mint az kövér faggyu az tűz ellen, ugyan elolvadának ellene. És nagy diadalmat vén rajtok, holott rakkattata egy szentegyházat Ūristennek tisztösségére.

Salamon királ esmég felgyűjté az kúnoknak maradékot és méne Bologárországra és Görögországra. De ott is arcul vereték, úgy, hogy továbbá minden reménységétől megfosztaték feltámadni. Annakokáért is általjövén Duna vizén, kivonyá magát az többnép (többi) közöl és soha tebbé közikbe nem méne, látván, hogy minden tehetségében megszegetött vóna. Annakokáért megalázá ennenmagát és az hatalmas Ūristennek irgalmassága alá hagyá, hajtá le fejt, mint bínös ember, nagy bánattal és töredelmességgel.

Ó, mely bódog szikség, ki nagyobb jóra kízlel (késztet) embert, ki ellen úgy mond neki, hogy bódog (boldogabb) annál is, kit másnak veszedelme teszen bódoggá. Salamon királ azért, míg éle, penitenciába fog'alá ennenmagát, és soha ember ismémentire (emberek szeme elé) nem jöve. És múlék ki ez világból Isteriában (Isztriában), Póle nevő városban.

Az kegyes királ méne az gonosz kúnokra, oroszokra

Másodszor kegyes Szent László királ idejin az gonosz kunok meg(int) bejövének Magyarországba, eleszer Erdélt feldúlván és mind az Nyírbátorságot. Onnan az Tisza mellékét mind Becse váráiglan. Ennél nagyobb had Magyarországbán öelöttük soha nem volt.

Kegyes Szent László azidőben vala Tótországban (Szlavónia), és mikoron meghallotta vóna, azonnal utánok lén és éré el őket az Temesközbe, és reájuk rohanván úgy veré mind az sokaságot, hogy egy úrnál tebb el nem szaladhata közölök. És nagy nyereséggel járván, az foglyokat mind hátra hozá.

Annakutána az kegyes királ méne az oroszokra, kik látván az nagy erőt, hamar a szent királnak hatalma alá adák ennen magokat.

Annakutána az kegyes királ méne Lengyelországra és szállá meg Krakko városát három hónapig. Azok látván, hogy ellene nem állhatnának, békességet szerzének egymással.

Annakutána Csehországra (méne) és nagy (sok) foglyokat hozván, tére haza a szent királ Magyarországba, nagy nyereséggel és nagy isteni dicsérettel.

*Akarják vala ötet császárnak
és előttök-járónak, hogy a szent Jerusálemnek városát
szabadojtanák meg*

Mikoron azért látta vóna az kegyes szent királ, hogy az Úristen vóna vele, rakattata egy jeles szent monostort az Fekete Körös partján, kit Váradfőnek nevezé, asszonyunk Szűz Máriának tisztosságére, holott végre temést is választá magának.

Elhírhövéen kedég az ő jó híre-neve és Istenben való jószágos vóta mind egész keresztyénségben, hogy mikoron a német császár kimúlt vóna ez világból, akarják vala ötét választani. De mikoron semmiképpen nem akarta vóna, alig csendesödének meg róla.

Annak utána méne alá Bodrog vármegyébe, husvét napjára. És mikoron ott vóna, íme Franciából, Hispá-

niából, Angliából és Britanniából (Bretagne) követők jövének hozzá, kérvén őtet, hogy lenne fejedelmök és előttökjáró, hogy a szent Jerusálemnek városát szabadójtanák meg az (pogányok) kezökből és hatalmasságokból, boszút állván Krisztus Jézusnak szent haláláért őrajtok.

Azt hallván kegyes Szent László királ, nagy eremben lón rajta, és azon husvétnak ünnepében elbulcsúzóék az magyari uraktól. Az szegény Magyarország kedég nagy bánatba, keserűségbe esék rajta, hogy az ő kegyes atyjok őket elhagyná. Szent királ azért ír a csehországi hercegnek, hogy eljöne véle, és az legottan örömetst lón őrajta.

De azonközben történék hada Csehországban az csehországi herceg mellett. Mikoron az határra jutott vóna, nagy erős betegségbe esék.

Nagy siralom és bánat támada

Megértvén azért Szentléleknek malasztjából, kivel teljes vala, az kegyes Szent László királ, hogy életének vége lenne, szentgyónással, töredelmességgel és Krisztus Jézus szent testének, vérének vételével megerősöjté ő halálát, és hozzá hivatá mind az magyari urakat, urfiakat és pispeköket és megjelenté őnekik az ő testének kiféslését. Nagy szent szeretettel azért és szorgalmatossággal inti vala és tanöjtja vala őket, hogy egymást hallgatnák, Anyaszentegyházat tisztölnék és keresztyén országot oltalmaznák. Árváknak, szegényeknek, gondjokat viselnék és mindenben igazságot követnének. És az mennybéli Idvezöjtő Krisztus Jézustól el ne szakadnának holtig.

Mikoron ilyen szent prédikációt tett vóna őnekik, hurré tevé az uraknak, hogy Álmos atyjafiát koronáznák meg, ki nagy jámbor és együgyű vala. (De az magyari urak Kálmánt tevék királlá, ő holta után.)

Az kegyes Szent László királ azért teljes minden lelki jószággal, szentséggel és Ūristennek malasztjával műlék ki ez gyarló világból, menvén az mennyei halhatatlan, erék Királ dicsőséges életének társaságába, az ő birodalmának (uralkodásának) tizenkilenc esztendeiben.

Azt látván és hallván nemcsak Magyarországbán, de mind az egész keresztyénségben nagy siralom és bánat támada ilyen kegyes királnak halálán, és három esztendeig ez országban szép öltözet, táncjárás és fenn-vigasságtétel sem láttaték, sem hallattaték.

Váraddá mégyen az szent test, mind szekeresetűl

Miért kedéglén ő életében meghagyta vóna, hogy Biharváraddá vinnék temetni ő testét halála után, az magyarországi fejedelmek kedég látván az időnek alkalmatlan és messze voltát, félének rajta, hogy a szent, kegyes királ testének romlása ne lenne az nagy buzgó hévségnek miatta, tanáccsal élvén, közelségnek okáért térének Fejérvár felé, holott az szent királok teste nyugoszik vala. És mikoron az szálláson elnyugodtak vóna, nem aluszik vala sem az Ūristen, s ím a bódog szent embernek tanácsa és akaratja olyan, mint az Ūristené.

Kelének fel reggel hollal (hajnalban), hogy tovább mennének. Láták hát, hogy nincsen ott az szekér, sem az szent test. Megszomorodának rajta és futosván tétova és kérdözködévén, aki látta vóna. De mikoron Várad felé tértenek vóna, láták hát: minden emberi segödelem nélkül Váraddá (Várad felé) mégyen az szent test, mind szekeresetűl. Látván az nagy isteni csodát, dicsérik az Ūristent.

Másod csoda. Mikoron az váradi monostorba el akarák temetni, mondá nekik (némelyik, valaki), hogy az szent test dohos vóna. Az több népek kedég nagy szép illatot éreznek vala. Ottan hátra, háta mögé fordulva álla az, kinek dohosnak éreztetik vala. De amikor ha-zugságának bínét megvallotta vóna és az Úristennek irgalmasságát kérte vóna sírván, az szent királ testének előtte meggyógyultaték. De az álla kapcáján (állkapcsán) mindéltig megismertetéek.

Annak felette nagy sok vakok, sánták, csonkák és poklosok vigasztatának meg a szent királnak érdeme miatt, kinek sok vóna az beszéde.

Az ő szent temetésének (órájában) égben angyali szók hallattatának és az szent konfesszorok (hitvallók) miséjét ők kezdék el, kik az jámbor egyházi népek utánok énekelének és az halottaknak misét elhagyák. Kiben megismertetéek, hogy Úristen az ő szent konfesszori közébe helyeztette vóna azon időben, mikoron írának 1095. esztendőben.

Immáron példák lesznek a szent királról

Szent angyalk miatt égben felemeltetvén

Úgy olvastatik ez szent királnak ő életében, hogy mikoron az ő jó szokása szerént egy éjjel bement vóna az váradi monostorba ajótatus (ájtatos) imádságnak okáért, látá az komormyik, ki kívül maradott vala, az ő urát megdicsőült testben, szent angyalok miatt (által) az égbe felemeltetvén nagy fényességgel fényleni. Kikből jelentetik nagy malasztos vóta és szeplőtlensége még ez

világi életében is, hogy bizony méltó vóna az örök boldogságra. Kiben tanúság adatik minden hív keresztyénnek, hogy ha az mennyei dicsőségben akarnak részesölni, minden gondjokat az Űristenbe vessék mindhalálíg.

M á s o d p é l d a

Nagy sok sereg szarvas és számtalan bivalyok

Mikoron az oroszok beütöttek vóna Magyarországba és nagy dúlás után, nagy nyereséggel, hazatértek vóna, utánok váltá az szent királ. És mikor jutottanak vóna... (a név kimaradt) pusztájába, holott minden eledelök elfogyott vóna, az szent királ kiméne az seregből és imádságában kenyereg vala az Űristennek, hogy ki régen az Izrael népét megalégöjtötte vóna mennyei kenyérrel az pusztában, azonképpen ez szegény keresztyén népet is ne hagyná éhhel meghalni.

Íme csoda dolog:

Felkelvén a szent imádságtól és az tábor felé erede, hát íme nagy sok sereg szarvas és gímek eleibe jövének és számtalan bialok (bölények), kik mind levetvén az ő keménységöket, nagy szelíden az táborra menének.

Azt látván, nagy hálákat és dicséreteket adának az Űristennek és az szent királnak, ki miatt olyan nagy irgalmasságot érdemlettek volna. És ki mind (mindenki) eleget szerze magának az életre (élelemre) az Isten-adta ajándékból.

Annakokáért is a szent király nevét elváltoztatván, kegyes királnak hívják vala mindenek, mert mind szegénynek, bódognak úgy adja meg vala a magáét, hogy inkább szeretnék, hogynem féltetnék.

Harmad példa

Egy szűz, kinek szeme kiveszött

Vala egy szegény embernek egy szűz leánya, kinek mikoron szeme kiveszött vóna, az ő ájtatossága szerént igérkezék a szent, kegyes királynak koporsójához, és ottan megvigaszék mind testében, mind lelkében.

Negyed példa

Kinek szemei mind húsostúl kiesének

Vala egy nemes leány, kinek oly nagy szemefájása vala, hogy sohatöbbé gyógyulását nem reménylé. Mikoron az szent, kegyes királynak koporsójához fogadást tett vóna, és ott nagy sírással kenyergene, íme ottan az ő agyából mind húsostúl szemei kiesének az ő kezeibe. Ottan felriada, és odafutván nagy sok népek láták: hát az ő testi szemei markában vannak! És újonnan való szemeket adott őneki az Úristen az kegyes királynak érdeméből. Ottan azért nagy fennszóval dicsérék az Úristent és az szent királt.

Ötöd példa

Az ezist tál

Vala egy vitézlő nemes jámbor, ki egy ezist tálat vetött vala zálogon (zálogba) egy ispánnak, mely ezist tálat adta vala Szent László királ az vitéz atyjának ajándékul. És az ispán gonosz kívánságból azt veté, hogy övé volt vóna és őtöle orzották vóna el.

Mikoron egymást székében (törvény előtt) lelték vóna érette, azt ítélék, hogy az ezist tálat tennék az szent királ-

nak koporsójára és az Úristen ott jelentené meg, kié vóna törvény szerint. De mikoron az ispán fel akará venni, ottan hátraesék, mintegy holt (holtan). Az szegény nemes jámbor kedég nagy alázatossággal hozzájárulván, nagy hálaadással elvevé és házához méne.

Olvastatik továbbá,

miképpen ötet az Úristen mindenben megsegéllette. Jelesképpen mikoron az gonosz tatárokat ízné és el nem szaladhatnának előtte, nagy bőséggel hányják vala el a pénzt és az ezist marhát, drága ruhákat az utakon, hogy az magyar sereg reá esvén, tovább szaladhatnának előtök.

Azt látván az kegyes Szent László királ, imádságot tön, és ottan kőbálvánnyá változának. Kiknek bizonyosságát vallják mindez napiglan is, kik Erdél felé mennek. Holott is nagy szép kútfejek vannak kifolyván, kiket kért az szent királ az Úristentől az népnek szükségökre, kik körül megláttatnak szent királnak lábanyomai, cucájának (lándzsájának) és sisakjának helye, kik mind benyésztenek az erős kősziklába, kikből mind dicsértetik az Úristen és az kegyes szent királ.

Utolsó példa, ki legyen elég mastansággal

Úgy olvastatik, hogy azon napon és órában, mikoron ő szentséges voltát megkanonizálták vóna, az szent monostornak felette nagy szép fényes csillag láttaték az égen az ő szent testének felette, úgy mint két hórág. Kit az városbeli népek nagy isteni félelemmel és lelki örömmel néznek vala. És azon nagy mise-koron hozatta-

ték oda egy gyermek, kinek sem kezei, sem lábai nem valának, de néminémű feldagadott csomók valának helyettek. Kiért mikoron az sok jámbor imádott vóna, bízván az szent kegyes királynak érdemében, íme mindenkinek szemelátására megvígaszék tökéletességgel, mint egy egész ember. Az nagy csodát látván, nagy hálákat adának rajta az Úristennek, és az szent kegyes királynak.

Érdi-kódex, 400-404. — Nyelvemléktár V. 88-94.

SZENT ISTVÁN KIRÁLY LEGENDÁJA

Emlékezzünk Szent István királynak méltóságus szent életéről

Az Úr Jézus Krisztus születetének utána olymint száz héján ezer esztendő felé írván, mikoron több országok között — úgy mint ez ország krónikájában találjok — az szkítiai magyarok Konstantinápolyt és egész Geregországot feldúlták vóna és ez világon szerte-szerént az kereszténységben is sok pusztaságot töttenek volna, miért ők pogányok valának.

Vala azon időnek utána egy hatalmas kapitány fejedelem, kinek Taksony vala a neve és mind egész Alföldet, Rácországot, mind Geregországig hódoltatja vala. És lakása vala Taksony és Örkény az Alföldön.

Ez fejedelemnek időjártában lőnek két fiai: Gejza és Mihály. Ez Mihály fejedelemnek lőnek ismét két fiai: az egyiket nevezé Kopasz Lászlónak, az másodikat Vazulnak. Kopasz Lászlónak időjártában lőnek három fiai: András, Béla és Levente. Bélátul lőn Szent László Lengyelországban, kiről nyilvánban vagyon megírván Szent László király életében.

Taksonynak az első fiától, kinek vala neve Gejza, azon időben, mikor Krisztus szünetének utána írának 969. esztendőben, Úristennek kiváltképpen való malasztjából születék Szent István királ. Szent István királtól több fiai között születék az édes szíz Szent Imre herceg, kinek szentséges életét, ha Isten egészségben hagyand, az ő szent innepe napján meghalljok nyilvánban. Mostan emlékezünk az ő szent atyjának méltóságus szent életéről.

Gyarapodik vala jó erkölcsben, jámborságban

Mikoron azért bódogságus Szent István királ felserdült ember korába jutott volna, gyarapodik vala, mint mennyből adatott nemes magzat, szent ajándék, mind Úristennek, mind embereknek látására, jó erkölcsben, jámborságban, szent malasztban, isteni félelemben és szeretetben és mindennek utána szentséges életben; lelkét éltetvén ájojtatus imádságokkal, elméjét mennyei gondolatokkal; ez világi testi életét szent bőjttel, vigyázással és zarándokjárással: felette különben, hogynem az mostani urak, fejedelmek és nemesek.

Mikoron azért Úristen az kirátságban megerősöjtötte volna, ottan pokolbeli Sátán utána eredett, hogy elejtené, mert nehézzé tartja vala, hogy az ő szent érdemének miatta ez országot kiszalasztotta volna.

Egy pogány hatalmas herceg, kinek neve Kuppány

Vala azért az-időben Somogyságban egy pogány hatalmas herceg, kinek Kuppány vala neve. Az régi Kopasz Szirind fejedelemnek maradéka, ki még Szent István

atyjának életében is erősen uralkodik vala, mind az egész Somogyságban és Zalaságban. Mikoron Szent István királnak atyja, Gejza, kimult volna, támada fel ez gonosz kegyetlen herceg, akarván Szent István királt, gonosz-sága szerént, magának venni, az szent királt megölni, és mind ez egész országnak uraságába esni.

Szent István királ, hallván ez gonosz szándékot, egybehívá az magyari urakat, és dicsőséges Szent Márton pispeknek segedelmét kérvén, kiszálla Kuppány herceg ellen. És tevé hadnaggyá Vencellinus nevű urat, ki jött vala hozjá Németországból.

És mikoron nagy erős ütközetöt töttenek volna, az Úristennek irgalmasságából adaték az diadalom Szent István királnak. És azon hadban Vencellinus hadnagy megölé Kuppány hercegöt, kiért nagy sok ajándékot és tisztösségöt vón az szent királytól. És az gonosz, hitetlen somogyi ispánt vágatá négygé Szent István királ. Egyik részét küldé az isztragomi (esztergomi) kapura, az másodikat Veszprímmé, az harmadikat el-fel Györré, az negyediket el-bé Erdélbe, miért mindez egész országnak ellensége volt.

Erdéli vajda, kinek neve Gyula

Másod hada Szent István királnak lón az erdéli vajdával, kinek Gyula vala neve, kinek leányától való vala Szent István királ, kinek Sarolt vala neve, Gejzának felesége. Mikoron azért írának 1002. esztendőben, Szent István királ nyomaték (elindult) az erdéli vajda ellen, és mikoron meggyőzte vóna, fogá meg Gyulát, mind asszony feleségével és két fiával. Küldé bé Magyarországba fogva, mert annak előtte gyakorta való izenettel és írással intötte vala ötöt, hogy lenne keresztyénné és szünnék meg

ez ország háborgatásátul. De soha reá nem hajthatá, hanem az hitetlenségből nagy erőszak és úgy mint akarátja ellen mind őhöz tártozóval kihajtá és megkeresztölteté. Annakutána jámborul élvén, úgy tartá, mint jó apját és holtok után Fejérváratt nagy tisztességgel temetteté el. És az Erdélység az időtül fogva Magyarországhoz hallgatott (tartozott) mindezideiglen.

Az bolgárok és oláhok ellen, Havasalföldében

Harmad jeles hada lón szent István királnak az bolgárok és oláhok ellen Havasalföldében. Kikkel annyira erősebben viaskodék, míg erősebb helyen lakoznak vala. Kiknek fejedelmök Keán vala. De mikoron meggyözte vala őket, nagy mondhatatlan kéncsöt és gazdagságot nyere és az országot adá tisztül egy régi ősinek, kinek Zoltán vala neve. És hazajöve a szent király nagy nyereséggel Magyarországbán.

Az Zoltán fejedelem kedég Havasalföldében nagy örökös lón és hatalmas, kitül származának az Zoltánok, és ez országtól elszakadván, nagy sok nyomorúsággal fizetéek meg az jótételt.

Szent István kedég az nagy nyereségből nagy sok szent egyházakat és kalastromokat rakattata ez országban Ūristennek, Asszonyunk Szíz Máriának és az mennyei dicsőséges szentöknek tisztösségökre, kiket kilemb-kilemb városokkal, meg valálokkal (falvakkal) és kívüi-belöl való szépségökkel megerősítvén, kiket az mostani jobbágy urak és nemesek felégetnek, elpusztojtanak és magaknak foglalnak, kiknek bosszúállója az Teremtő Ūristen.

Ennél sokkal több hadakozási voltanak bódog szent királnak ez szegény országnak ótalma mellett, kiket ha mind megírnánk, idő sem szenvedné. Annak okáért késálkodjunk (igyekezzünk) arról, ő szent neve dicséretire, mely szorgalmas lett légyen mind ő asszony-feleségével, Késlával, az szent egyházaknak gondviselésében.

Úgy olvastatik rólok az ország krónikájában, hogy minden esztendőben eljárják vala ez országot, meglátogatván, nézőgetvén minden szent egyházakat, kikben, kívül-belől, ha mi fogyatkozást láttanak addég onnon el nem mentenek, míg szerével meg nem épöjtteték. Azonképpen Kés'a királynéasszony misemondóruhákat, oltárötözetöket, keresztöket és egyéb egyházbeli ruhákat megnézőgetvén, megújogat vala.

Továbbá egyházi népekről és fejedelmekről az szent királnak oly nagy gondja vala, hogy enenmaga meglátogatta őket, vizitálta, examinálta, ha jól él, avagy gonoszul, ha az anyaszentegyházhoz lát-e, ha vigyáz-e szegény népön, ha pásztorságot szerével visel-e, akár papok voltak, avagy kalastromban lakozó barátok. Ha kit látott hallott restnek, tunyának lenni, megfeddötte, korrigálta. Ha kit látott hallott szent életünek lenni, azt lelke szerint szerette és élt tanácsával. És érsekké, piskekké emelte, szentelte őket.

Mint olvastatik, hogy Szentmártonból az apátúr-szerzetből, isztragomi érsekké választta egy szentéletü frátert, kinek Sebestyén vala a neve. Kalocsai érsekké fráter Astricost, pécsi piskekké fráter Maurost. Ilyen szent atyákat, kik nem pusztöjtottak, mint az mastaniak. Kik gonoszságra nem költötték a szent egyház jószágát, mint az mastaniak. Kik el nem rekkentötték Krisztusnak részét, jószágát, mind az mastaniak. Kik sem házsártra,

sem torkosságra, sem drága ruházatokra nem vesztegeték az szent alamizsnát, mint az mastaniak. Annakokáért minémő jámborságban és szent életben éltenek az régiek, nyilván vallja az anyaszentegyház. Viszon-ellen, az mastani országló és egyházbíró fejedelmekkel az pokol, nem mennyország telik bel. Mert Szent Gergely doktor mondása szerent annyé halálra méltók, amennyé sok számtalan gonosz törvényt, hamisságot, és förtelmes példát holtok után hagytanak.

Méne közikb: az szegényeknek egy zacskó pénzzel

Továbbá mily nagy irgalmas szívő volt bódogságus Szent István királ, nyilván megismertettetik, kiról úgy olvastatik, hogy mindenkoron az ő királi aranyas erszénye teljes volt arany forinttal és pénzzel. Soha oly szegény hozzá nem jöhetett, avagy csak látott volna az úton elmúlni is, hogy hévon (üres kézzel) elbocsátá volna.

Egy éjjel kedég felkele és méne közikbe az szegényeknek egy zacskó pénzzel. Hogy az szegények azt látták volna, reá rohanának és mind pénzét elragadozák, mind szép, királi, ősz szakállát kiszaggaták. Hogy mikoron azt szenvedte volna az Isten embere és Krisztus Jézusnak vitéze, nem alítá tisztöletlenségre és bosszúságra, de nagy örömmel és hálaadással az édes teremő Úristennek szent Sziléje képe elejébe méne és térdreesvén mondá nagy felszóval és sírással:

— Ó mennyei dicsőségnek királné asszonya és énnékem is! Ime kit te királlyá tettél, azt te vitézid minémő tisztösséggel illették? Ha ellenségem tette volna rajtam, hát te szent segedelmeddel megállanám bosszúmat. De ezt kívánom énnékem az erek bódogságban megfizetni, Idvezéjtőknek mondása szerent: ti fejetőknek egy hajszála sem vész el.

Hogy ezenképpen imádságát elvégezte volna a szent király, szívében megvígasztaltaték Asszonyunk Máriától, és nagy hálaadással házába méne..

Jobb király Magyarorszáiban: nem támadott

Minémű szent életben élt légyen kedég dicsőséges Szent István király mind holtig, ki jelentheti ígéről ígére kivé? Azt látjok, halljok, hogy még sem jobb, sem olyan Magyarorszáiban nem támadott, kiben annyé irgalmas-ság és igazság lett volna, kiknek miatta méltán érdemlé az szent mennyei konfesszorságot, ez világi és mennyei szent koronát, és mind az egész keresztyénségben való dicséretes felmagasztatást.

Mennyei csodák jelentik ő szent halálát

De mikoron az kegyelmes Úristen meg akarta volna nyugtotni az sok munka után az ő hív, szerelmes szolgálát, először ilyennémű mennyei csodával akará ő szent halálát kijelenteni: Azidőben, mikoron írának 1022 esztendőben, nagy sok égetések léznek vala ez országban. Nagy földindulások és Áldozó (csütörtök) másodnapján, olymint tíz óra felé, két fényes napok láttatának az égen, de annak utána eggyé lőnek esmég. Kik siratják vala az szent királnak halálát és ez szegény országnak, halála után való, veszedelmét.

Kik mind beltelének, mint az ország krónikájában meg vannak írván.

Mikoron azért az szent királ Ūristennek irgalmasága szerént és az ő szent érdeme szerént minden ellenségit meggyőzte volna, a körülvaló országbeliekkel békessége lett volna, miért az isteni szolgálatot felette igen szereti és ájojtja vala, gondolja enen magában, hogy ez sok, ez világi gondot levetné róla és ő vénségében mindenestől fogva az Ūristennek adná magát, csak lelkiekben lenne foglalatus, és az ő szerelmes fiának adná az szent koronát, mind az ország gondjával. Mert látja vala, hogy méltó és elég volna reá és mindenek felette szeretnék és tisztölnék az ő nagy szentséges életének és erkölcsének tekeletességéért. De nem tudja senki az Ūristennek titkját, tanácsát. Nem véli vala az szent királ ő szent fiával, hogy mit akarna tenni az felséges Mennyei Királ ő királi szolgájával. Elővevé az szent királnak akarátját Ūristennek akarátja és szűz Szent Imre királt annak előtte kivéve ez világból...

Azonképpen szent királ... látván az kegyetlenségöt (Vazul megvakítását), annál is inkább megbúsúla és halálra nehezödék. És behivatá az egyház fejedelmeket és akik akkor jelen valának, paraszt urakat, kik mind az Ūristent feljebben félnék, tisztölnék, és nagy, édes atyai beszéddel utolsó testamentom szerént kéré és inté őket, hogy olyant tennének királlyá, ki elég volna reá. És, hogy a szent keresztyén hitöt ęl ne hagynák, kit felvettenek volna. Mindenben igazság szerént élnének, az isteni és egymáshoz való szeretetben állhatatosak lennének, szent alázatosságban járnának és kiváltképpen ez szegény keresztyén országot az ellenségtül ótalmaznák.

Annak utána felemelé ő édes kezeit, szemeit és szívét-lelkét mennyeknek szent országára és nagy siralmas és kenyörületes szóval mondá:

— Ó, mennyeknek királyné asszonya! Istennek szent anyja és ez világnak megépítő, nemes asszonya, dicsőséges Szíz Mária! Te szentséges kezeidbe és oltalmad alá adom és ajánlom az anyaszentegyházat, mind benne való fejedelmekkel és lelki népekkel egyetemben, és ez szegény országot mind benne való urakkal és szegénnyelboldoggal egyetemben, hogy en-te legyél asszonyok és oltalmok és az én lelkemet is te szent markodba (ajánlom).

Annakutána szentségöt vőn hozjá és megkeneték. De miért ama napokban anyaszentegyház ili va'a Nagyboldogasszony innepének oktáváját, annakokáért nagy jó hitben, bizodalomban, teljes lelki jószágokkal és mennyei koronára való érdemben, az Űristennek és asszonyonk Szíz Máriának kibocsátá lelkét. És az szent angyaloknak seregében nagy, édes énekléssel az örök boldogságra viteték azonidőben, mikoron (Urunk) születetének utána írának 1034 esztendőben (1038 helyett).

És lőn nagy örömük rajta az mennyei szenteknek, szent angyaloknak, hogy olyan nemes, érdemes szent konfessor ment volna az ő társaságokba, mind az ő szent Fiával. De viszont-ellen lőn nagy sírás, óhajtás ez szegény országbeli új keresztyéneknek, hogy olyan szent és kegyes atyjuktól megváltanak volna. És Magyarországbán minden öröm, vigasság nagy keserűségre változék. És minden rendbéliek, nemesek, nemtelenek, szegények, gazdagok a hegedülést, sípolást, dobolást, táncot három esztendég megtiltották lenni. De mindenek gyászolák nagy sírással az szent királynak halálát.

De az ő keserűségök végre eremre tére, erekken erekké. Mert mikoron Fejérváratt eltemették volna, gyakorta éjjel, veternyének idejin, az ő szent koporsójánál angyali szép éneklésöket hallnak vala, és nagy édes illatokat éreznek vala. Mikoron azért ott azon helyen negyvenöt esztendőig nyugodott volna, kanonizálás nálkil, az Ūristennek akarattjából, ki meg akará mutatni az ő híveinek érdemes voltukat, az úr-pápának ki azon időben vala, méltónak láttaték magyarországbeli nemes szentöket felemelni helyekről és tisztöletesb helyre helyhöztetni és megkanonizálni.

Azon időben kedég bírja vala az angyali szent koronát dicsöséges Szent László királ, ki mikoron úr-pápának levelét és atyai szent áldomását érdemlette volna venni, egybehívá mind az egyházi fejedelmeket, mind az ország-béli urakat és harmadnapi böjtnök és ájojtatos imádságnak utána asszonyonk Szíz Mária egyházába gyölvén szentmisét szolgálának az halottaknak, alojtván sokak-tul, mintha egyéb bűnös embernek teste szerént, az szent királynak is teste porrá lett volna. De bizonyával miképpen mindenek élnek az élő Ūristennel, nem hagyja el az ő szerelmes szolgálit megholtuk után is.

Íme azért Ūristentől nagy csodado'og:

Mikoron az koporsóról az márványkövet felemelték volna, oly nagy mondhatatlan szép illat származék ki az koporsóból, nemcsak azokra, kik ott jelennen valának, de mind az várasra; utcánként alítván, mintha paradicsomban volnának. És mind nagy isteni dicséretre és hálaadásra rémulének. Látták annakutána az szent tagokat, hogy szép verhenyes vízben nyugosznak, mintha szép illatú balzsamomban förödnének. És nagy szép tiszta fátyolban és gyolcsban kisedék az szent kéncsöt és az

nagyobbik szentegyházba vivék, hol mostan tiszteltetik az Ūristenben. De mikoron az szent királynak jobbját és ujjában való királyi gyűrűjét keresnék, akkoron semmiképpen meg nem lelték volna, sem az koporsóban, sem kívül. Kit Ūristen az ő szerelmes szolgájának továbbá való dícséretére elenyésztött vala.

Annakutána, csodaképpen, szent angyala miatt kijelenté először egy Mercurius nevű jámbor fráternek, ki szekuláris (világi) pap voltában fejevári szentegyházban custosságot viselt vala (örkanonok volt), és őátala mind egész magyarországbeli hívőknek nyilván adá lenni, és anyaszentegyház ama napot szent ünneppel üli és tisztöli nagy sok csodatételnek okáért. Mert, úgy olvastatik ez szent királról, hogy nagy sok dícséretes dolgot tett vala ő királyi kezével. Tudniaillik: szegényeknek éltetése, foglyoknak és nyomorultaknak megszabadojtása, meztelenöket ruhásván, zarándokokat belfogadván, árvákat, özvegyöket megsegéjtvén, Krisztusnak végvacsoráját önnön két kezével szerzi vala meg ő édes Megváltójának tanusága szerént és annakutána mindennek alamizsnát osztogatván, nem hamisan keresetből, de tulajdon igaz jószágából. Önnönmagának naponként való életét és szükségét megszagatja vala, hogy valamit szegényeknek és egyházaknak, avagy egyházbeli szolgálónak bévebben adakozhatnék. Mind az ilyen szentséges dolgokból ismerhetjük, hogy Ūristen az ő szent jogját (jobbkezét) kiváltképpen felmagasztalni akarná ez világon. Kikből minémű nagy és felséges érdeme és dicsőséges koronája legyen az örök bódogságnak, végére senki nem mehet, hanem hitönkkel bírhatjuk meg.

Mely édes, véghetetlen és halhatatlan, ervendetes dicsőséget és ezen világon békességös életöt engedjen minékünk a mi édes szent királunknak érdemének miatta

Atya, Fiú, Szentlélek egy mindenható Úristen, örökkön örökké Amen.

Erdi-kódex, 495-500. — Nyelvelméltár V. 238-247.

SZENT BRUNÓ LEGENDÁJA

Némöljanak meg az békák, kik nem szönnnek az szent karthuziai szerzet ellen csácsogni

Aldott Úristenben szerelmes atyámfiái, bizonyával akarnám, ha bévebb értelemnek, szólásnak, mondásnak és írásnak malasztjával bévölködhethném, hogy nyilvánban kijelenthetném: ez szentséges szerzetnek (a karthauzi rendnek) földön-mennyen való hatalmas érdemes voltát, szeplőtelen méltóságát, ártatlan mivoltát, lelkitesti szépségét, isteni dicséretben való gyenyerűséges édességét, ez világi életben való keménységét, angyali élethez való közelségét, emberi társaságtul való eltávoztatását, mennyei nyájasságban való késáلكodását (serénykedését) és minden egyéb szerzetök között, földön, mennyen feljebben való hatalmát és királyi méltóságát. Kiről méltán olvastatik úr-pápai bulláknak levelükben „Ó szíz Carthusia, ki lehet tehozjád hasonlatus?” Némuljanak meg azért a békák, kik nem szönnnek ez szent szíz szerzet ellen csácsogni! Szönnjenek meg szemérem-beszédet ellene szólni, kinek nem tudják szentségét vallani!..

Nincsen a karthuziai szerzetben semmi idegenség, sem bálványhitel, sem kétfelé szakadás, sem változás, sem szerzetnek szaggatása, mindez mainapiglag és első fondálásátul fogván, — kinek bizonyága bódogságus

szent Bernáld doktor, azki úgymond az nagy krónikában az szent karthusiai szerzetről, hogy minden anyaszentegyházbeli szerzetek között első helyt és fejedelemséget tart. Nem azért, hogy idő szerint előbb való volna, de szentséges és kemény életnek méltóságával . . .

Járuljunk azért beljebb beszédünkben és lássuk, halljuk meg nyilvánban, miképpen lőn eredeti karthusiai szerzetnek.

Az holt ember felüle az nyoszolyában

Úgy olvastatik az szent karthusiai atyák életében, hogy heted Gergely úr-pápának és negyed Henricus római császárnak idejökben, mikoron Úrfiú sziletettnek utána írának 1082. esztendőben, mikoron Párisnak városában, a nagy jeles universitás, deáki tudománynak bölcsessége virágoznék és számtalan nép volna rajta, doktoroknak, mestereknek számtalan volta, az időben ilyen rettenetes csodadolog történék azon városban:

Vala egy fő, jeles doktor, ki mind bölcsességgel, mind erkölccsel, jó étellel láttatik vala felülmulni az több doktorokat és nagy tisztóságban tartatik vala. Történék nagy betegségbe esni és juta halálra, azonban ki is múlték. Kinek mikoron nagy tisztóséggel készültének volna halálának szolgálatjára, vivék az szentegyházhoz. És jutván az halottak zsolozsmájában az igére: *responde mihi*, — íme ottan az holt ember felüle az nyoszolyában és nagy rettenetes szóval mindeneknek hallására mondá:

— Istennek igaz ítéleti szerént bevádoltattam!

Esmég lefeküvék, meghalván. Azt látván, hallván az számtalan népek, megrettenének rajta és halaszták temetését másodnapra, gondolván: mi lenne az végezeti?

Mikoron ismét nagy számtalan népek gyöltének vol-

na az nagy csoda látni, ismét az egyházi népek jutván az igére mint elébb, íme esmét felüle az megholt ember és mondá:

— Istennek igaz ítéleti szerént megítéltettem!

Esmeg lehajtá magát, meghalván. Hogy azt látták volna, annyival nagyobbban elálmélkodának rajta és nagy sok számtalan győlekközék immáron az harmadnap az rettenetes csoda látni.

És mikoron ismét az zsolozsmát mondanák, nagy szernyű rettenetes szóval kejájtá (kiáltá) mondván:

— Istennek igaz ítéleti szerént elkárhoztattam!

Mely beszéden, miért soha olyan dolgot nem hal'ot-tanak vala, oly igen mindenek megrettenének, hogy ingyen nem tudják vala, mit tegyenek? De miért, bizonyosok lőnek benne, hogy az Úristen színe elől kirekesztetött volna örökkön örökké, továbbá semmi zsolozsmát, semmi imádságot az anyaszentegyház szokása szerint nem tőnek érette, szentölt földben sem temeték, de el-kivivék az parlagra temetni.

Íme, miképpen lőn vége, noha nagy tisztosságben tartatik vala ez világ szerént. Kiről minden ez világi, tisztességbeli ember példát vehet.

Másod capitulum

Brúnó doktor mondása

Az időben, mikoron az hatalmas Úristen az ő nagy igaz ítéletét ezenképpen megmutatta volna, valának az több doktorok között kilenb-kilenb rendbéli népek, kik között ott jelen vala nagy Koloniának (Köln) királyi városából Brúnó nevő doktor, német, Remensis (Reims)

városbeli kananok és tisztóletes egyebek között. Ez nagy rettenetes dolgot látván, megrettene az ő lelkében és szállására menvén, hivatá hozjá ő ismerős, nyájas barátit, szólván, beszélvén ez ilyen hallhatatlan dologról: mit kellene tenni? Kik között jelesbek valának: Lauduinus mester, két Istvánok, mindketten Szent Rufinus egyházában (Avignon mellett) kananokok, egyik diensis (Die városból), másik burgensis (Bourgesből), Hugo káplánok és két paraszt atyafiak, Andreas és Guarinus. Egybeszámlálván heten, Ūristenben atyafiak.

Mondá Brúnó doktor mindennek (mindezeknek) előtte és hallására:

— Én szerelmes és kívánatus atyámfiai, gyakorta hallottuk és olvastok Szent Pál apostolnak mondásában, mastan kedég nyilván szemökkel látjok, mily igen foghatatlanok légyenek az Ūristennek ítéleti és járatlanok az ő útjai. Íme, ez nagy bölcs embert mindnyájan láttuk, ismertök, és úgy alojtottuk, hogy minden jószággal, jámborsággal, tisztasággal teljes légyen. Mastan kedég ennen szájából hallók ezt kárhoztatván lenni, Istennek igaz ítéleti szerént. Ó szerelmes atyámfiai! Gondolhatjok-e, mint vagyon mastan dolga e nyavalyásnak pokol fenekében? Gondolhatjok-e, mit használtak ő neki az nagy ezvilági bölcsességek, dicséretök, tisztosságok? Kinek hisszük, hogy annyi gyötrelme vagyon mostan, amennyi gyenyerúségben élt, élvén ez világban. Kinek testét nagy szégyenséggel láttok az parragra (parlagföldbe) temettetni, lelkét kedég pokolbeli örök kénba helyeztetni. Ha azért ilyen tisztosságbeli embernek és jámbornak, ember ítéleti szerént el kell veszni, hát mi szegény bínések mit tegyönk? Mihöz bizjunk, hová füsünk? Íme nyilván vagyon, mert mind bínések vagyunk és eliszamtunk (elcsuszamlottunk) az ártatlanságnak útjáról próféta mondása szerént és mind a haragnak fiai

vagyunk és hasonlatus kénra méltók, apostolnak mondása szerént, hanem ha az Úristennek irgalmassága megtartand. De felette félelmes, netalántán nem tartja meg ő nagy haragját ő szent irgalmassága ellen. Ó, azért szerelmes atyámfiai mely nehéz dolog vettetött mi szeminknek eleibe! Senki nincsen, ki az ő erejébe, jóvoltába, jámborságába és igazságába bízhassek ez földön, mert mind vétköztönk és szikségösök vagyunk. Istennek irgalmassága nélkül hogyan keljünk fel? Azért keressünk tanácsot, kivel idvezőjthessök mi lelkönket. Ne az zsidóktól, mert ők emberi igazságba vetették reménységöket, ne az görögöktől, se az régi bölcsektől, kik ennen téteményekben bíznak, ne ez világot által futó eszes népektől is, mert azok az Úristen mivolta szerént nem ismerik, de menjünk a Bölcs mondása szerént az istenfélőkhöz és akik az Úristennek után és parancsolatja után járnak és élnek . . .

(Brúnó társaival együtt elhatározza: „penitencia-tartó” életre vállalkoznak és erre alkalmas helyet keresnek. Hosszas vándorlás után, Grenoble városához jutnak és az ottani püspök, akit egy látomás már figyelmeztetett a remeték érkezésére és szándékukról is tájékoztatta, szívesen fogadja őket. Majd rövid időzés után a püspök tanácsára fölkeresnek, hogy a város közelében, az Alpokban alkalmas helyet keressenek. A püspök is velük megy.)

Ötöd capitulum

Szent Hugó pispek

Mikoron azért Gracianapolitanum (Grenoble) váras felé közelgetének, holott Szent Hugó pispek lakozék vala, azon éjjel álmában ilyen mennyei látást látá Szent Hugó pispek:

Láttaték vala hát, hogy mint az Úristen nagy sok számtalan sereg angyalokkal leszállott vóna és nagy házakat szerezne és lakodalmakat Carthusia hegyének pusztájában, holott soha ember sem járt, sem lakozott volna. Mikoron az jámbor pispek azon csodálkoznék, mit akarna tenni, íme azonközben eltekénte: hát másfelől láta jönni két szép aranszínő fényes csillagokat, mintha egymásba fűzettenek volna az égön. Utánok hét számú férfiak, követvén őket. Kiket mikoron látott volna azon is inkább elálmélné, mi dolog volna?

Reggel hollal (hajnalban) azért felkelvén, íme azonközben bejuta hozzá a szent sereg, jóllehet kevés számmal, és leesének lábai előtt és áldomásnak utána megjelenték őneki, nagy alázatossággal akarátjokat, kérvén, hogy őnekik penitencia tartására való alkalmas helyet adna és mutatna, hol az Úristennek és titokhelyen szolgálhatnának. Azt hallván és látván ez szent jámbor Hugó pispek, ottan megértekezék az isteni látásról és minden kétség nélkül nekik hitt. Kit megis beszéle öelöttök és nagy örömmel monda:

— Én szerelmes atyámfiái, miért bizonynal tudom, hogy őnekik penitencia tartásra való alkalmas helyet adhatom gonosznak, de inkább jónak és dicséretesnek. Azért, én szerelmes fiaim, tudjátok meg, veszedelmes ez világ és minden nyomorúsággal teljes. És miképp Szent János evangélista mondja, ha ki őtet szereti nem lehet istennek bizony szereteti az olyan emberben. Azért, ha ki az Úristennek szent szerelméhez ragaszkodik, el kell hagyni ez világiakat és ki kell futni belőle. Ez a mi tartományunk kedég igen hideg föld és zsírtalan (sovány) is, mint jól látjátok. Vagyon kedég ez hegyek között egy erős, lakhatatlan kietlen (puszta, elhagyatott hely), kiben sem emberek, sem vadak nem lakhatnak, kinek Carthusia a vezetékneve. Mind körül nagy kősziklával

és szakadásokkal bővest és mint télben, nyárban hideg hóban teljes. Annak okaért soha ott semmi vetemény nem lehet embernek életére, ki inkább mondatik temlecnek és purgatoriomnak, hogynemmint olyan helynek, holott ember lakhatnék. De nagy kénnal mehetnek csak félig reá. Kinek alatta egy kisdud csergeteg foly el, ki magyarul Halál-színének neveztetik, és győlekezik az magas hegyekről alá. Kinek kétfelé oly nagy két kő, magas kőkapu vagyon, hogy az felső része az eget éri fel, bemenete kedég nagy erős, nehéz és veszedelmes. Kiben emberi tehetség szerint nem hiszöm, hogy soha ember lakhassék, az Ūristennek kiváltképpen való malsztja nálkil.

Mikoron mindezenképpen az jámbor pispek jelentgette volna őeletők az kemény helynek mivoltát, felelé Szent Brúnó és mondá:

— Én tisztölendő uram és atyám, jóllehet bizony rettenetes és szernyő legyen, amint halljok, de maga mink olyan helyt kívánunk keresni. És jóllehet, mi is gyarlók és erőtlenek legyünk a szenvedésre, de Ūristennek irgalmasságában bízván, kinek kegyelmes kezei hatalmasok, miképpen az ő népét régen kietlennek pusztájában eléltette. Azon Ūristen mastan is, mind az égi vadakat, madarakat munka nélkül eléltet. Nemde mi többek vagyunk-e azoknál, hogy minekünk is eledelt nem adhatna? Mi is azért ő szent irgalmának jóvoltában bízván kérünk, felette is kérünk tisztölendő atyám, ne halogassad messze az mi kérésönket és kívánságonkat.

Nekik felelvén Szent Hugó püspök mondá, — nyilván megismervén, hogy Istentől volna az ő választások és hivataljok:

— Az ti kívánságtokat, én szerelmes fiaim, nemhogy elhalasztanám, de én is veletek egyetembe be akarom teljesöjteni. Azért kész vagyok az helyet én tinektek ad-

nom, és akinek egyébnek ottan közelbírósága (birtoka) volna, arról is gondot viseljük. És valamig élek, minden szikségtökről gondot viselök. Annakfelette az ti békesség-töknek és nyugodalmotoknak okáért és minden bántás-toknak eltávoztatásáért, az két nagy köszikla között, az pusztának kapuin túl, ahol házat rakattatok, én Istennek hatalmával megtiltom, hogy senki asszonyállat ti határotoknak belőle ne mehessen, se férfiú fegyverrel. Továbbá megtiltom, hogy senki az ti határtoknak belőle halászást, vadászást, madarászást, akárminemő baromtartást ne tessen. Azon imádván az Űristent, hogy valakik az ilyen tiltásunknak engedelmesök lennének, minden jóban részesek legyenek, kik kedég engedetlenek, az Űristennek ítélete szerint megbintetessenek.

Annakutána felkelvén megölelgeté, csókolgatá őket és nagy lelki eremében mindeniken sírást tön, dícsérvén és áldván az Űristent, az ő odajövésökért. Annakutána őket is megáldván, mondá:

— Örök mindenható Űristen, kinek irgalmasságának semmi mértöke nincsen, sem időfogyatja, ki mikoron akiket akarsz, hozjád hívsz és akiket hivandasz, meg is igazojtod és felmagasztalod, kérünk, tekénts te kegyelmességödnök szemeivel ez te szolgáidra, kiket méltóztattál az te szent szolgálatodra hínia. És engedjed önekik az te szent malasztodnak segedelmét, hogy ami tenéked kellemetes azt tehessék. Teljesöjtsed be őket lelki jószágokkal, hogy testnek, ez világnak és ördögnek ellene állhassanak és őrajtok hervadhatatlan diadalmas koronát vehessenek és szaporohad őket ezerannyéra és kik mind őutánok támadandók lesznek, holtuk után minden bín-től megszabadojtván, vigyed őket az mennyei dicsőséges szentöknek társaságokba ...

Hatod capitulum

Carthusiának kietlen pusztájában

Bódogságus Szent Hugó pisepek azért egyetemben velök felkelvén, menének be Carthusiának kietlen pusztájába, dicsőséges Szent János Baptistának innepiben. Az Úrfiú sziletetinek utána 1084. esztendőben és egy nagy magas hegytetőn kezdének egy szent egyházat rakni aszszonyok Szíz Mária tisztösségére, és körüle nem messze hozjá apróbb cellácskákat ennen magoknak.

Mikoron kedég messzünen kellene vizet hozni, Szent Brúnó imádságot tőn Uristennek, hogy ki régen az Izraél fiainak az kemény kősziklából vizet adott volna, nyitná meg őnekik is az erős kősziklát és lenne kevesebb munkájuk az vízhozásra. Íme a szent imádságnak utána megvájá egy kevéssé az kemény követ és azonnal felfakada az víz, nevezének Brúnó kútának, mind ez mai napiglan.

És ott kilen-kilen lakoznának vala az régi egyiptombeli remete atyák módjára, vesztegségöt tartván, szent írásban, imádságban, bejtölésben, vigyázásban és egyházi könyveknek írásában foglalván ennen magokat és aznap-ságtúl fogva neveztetének karthusiabeli néma barátoknak...

(Brúnó néhány évet tölt Carthausia pusztájában, azután a pápa udvarába hivatja, azonban ismét a magányba vágyik vissza.)

Egynéhány tanojtványokkal méne be Kalábriának kemény pusztájába esmég penitenciát tartani, azon keménységgel és regulasággal, mint Carthusiában eleztébb (előzőleg) elkezdötte vala, és lakozék ő atyjafiaival egy puszta egyházban, ki vala szentöltetvén Szent István protomartir nevére. És körüle apró kutyákat (kunyhókat) alkotának, mert cellákra való annyira nem vala...

Dicsőséges Szent Brúnó atyánk míg ott azon Kalábriának pusztájában lakozék az ő fiaival, nagy szentséges életben. Mikoron kedég az Úristennek megelégedött volna az ő szerelmes konfesszorának ez világi életén, halálára juta. És megtudá szent angyalnak miatta, hogy belölt az óra és az ő mennyei szent atyjához kellene menni, hozjá hivatá az ő szerelmes atyjafiait és megjelenté őnekik az Úristennek akaratját intvén őket, hogy szent szeretetben és alázatosságban lakoznának és az szent regulásban holtig megmaradnának . . .

Érdi-kódex, 572-582. — Nyelvelméltár V. 375-391.

PÉLDÁK

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

A PÉLDÁK KÖNYVÉBŐL

Öt jószágos művelkedetek közül melyik jobb

Néminemő szent apát, szent atya, megkérde öt fráterektől, hogy kinek közülek minémő jószágos művelkedet volna kellemetös és miképpen viselték volna az ő életöket, minekutána szerzetössé lettenek volna.

Mondá az első fráter az szent atyának:

— Én ezenképpen éltem, hogy minden napon, minden én böneimet, én szívemnek keserőségével, fájdalmával gondoltam meg, és valamit én az napon az Úristennek ellene töttem, oly igen nagy töredelmességgel gyóntam meg, mintha énnékem azonnapon meg kellett volna halni.

Az második fráter mondá az szent atyának:

— Én minden időmet két részre osztottam. Az egyik részét adtam ájtatos imádságra, a másik részét adtam munkára és az fráteröknek szolgálatjára, valahol mindtől kisebb szolgálatot tehettem is és ezenképpen minden időmet híven költöttem el.

Az harmadik fráter mondá az szent atyának:

— Én ennen magamat adtam teljességgel az irgalmasságnak és könyöröletnek művelkedetire úgy, hogy sírjak az sírókkal és vígadjak az vígadókkal.

Az negyedik fráter mondá az szent atyának:

— Én mindenkoron oda szerkesztettem magamat, hol nagyobb, utálatos dolog volt, és úgy bírtam én magamat (úgy viselkedtem) az szent szerzetben, hogy juthatnék az alázatosságnak és békességnek tökéletösségére.

Az ötödik fráter mondá az szent atyának:

— Én úgy éltem, hogy semminemő embert meg nem bántottam, meg nem szomorehítottam. Engemet sem bántott, sem szomorehított senki.

Ezeket hallván az szent atya, kéré az Ūristent, hogy őneki megjelentenéje ezeket. Szózat jöve mennyországból az szent atyához mondván:

— Én adom magamat, én hagyom magamat megelni, én eladom, elárulom magamat, én hagyom magamat elorozni, én hagyom magamat embertől meggyőzetni!

Tehát az szent atya ez beszédöket meg nem értvén, imadá az Ūristent, hogy őneki ez beszédet nyilvánban magyarázná meg. Tehát szózat jöve mennyországból mondván:

— Én adom magamat az penitenciatartónak, én hagyom magamat megelni imádságokban és atyafiaknak szolgálatjokban. Én eladom, elárulom annak enmagamat, ki könyeröl ő közelén (felebarátján), és aki vígad ő közélével. Én elhagyom magamat orozni az alázatos és megutált embertől. Én hagyom én magamat meggyőzetni, az oly embertől, ki senkit meg nem szomorehított, hanem békességben él.

Tehát az szent atya megkérdé, hogy ez öt jószágos mívelkedetök közül melyik jobb. Szózat jöve a mennyországból mondván:

— Az jobb, jószágos mívelködöt, ki senkit meg nem szomorehított, meg nem bántott. Sem ő maga meg nem szomorodott, meg nem bántatott...

Olvastatik az pogány bölcsekben, hogy igen szereték az vesztegségtartást (hallgatást).

Valának három pogány bölcsek, kik megkérdetének, mivel hogy ezenképpen szeretnék (miért szeretik eny nyire) az vesztegségtartást. Felelvén az első pogány bölc, Sokrates, mondá:

— Mikoron szóltam gyakorta, megbántam, de valamikoron nem szóltam, soha meg nem bántam.

Az másik bölc úgy mondá:

— Egy bolond sem hallgathat veszteg.

Az harmadik bölc úgy mondá:

— Egy szát (száját) és két füleket vettünk az termésettől, olyha azt mondaná, hogy sokakat kell hallani és keveseket szólni.

Békességes embertől félnek az erdegek

Olvastatik egy példa az szent atyáknak életükben, az haragosság ellen.

Egy némönemű szent atya kérdé Izsák apáttúl, hogy mire félnének őtőle ilyen igen az ördögök. Felelé Izsák apát:

— Mitől fogva én barát vagyok, én megszerzöttem azt én előttem állani, hogy az haragosság az én torkomnak kívöle soha ki ne menjen. Ennek okáért félnék éntőlem az ördegek, mert az haragos embertől nem félnék az erdegek, hanem az békességes embertől . . .

Ismét olvastatik más példa az haragról.

Vala egy szent atya, kinek vala neve Illárion apát. Ez Illárion apát méne meglátogatni némönemő pispeket. Ez pispék fogadá ez szent atyát nagy szeretettel és ada őneki enni madárhúst. Mondá az szent atya az pispeknek: Mitől fogva az szent szerzetnek ruháját felvöttem, attól fogva soha húst nem öttem.

Mondá az pispék:

— Mitől fogva az pispekségnek ruháját felvettem, nem hagytam elaludni az embert, ki engem megbántott, sem én el nem aludtam, ha valakit én megbántottam, míg nem megengeszteltem őtet.

Mondá az szent atya:

— Bocsáss énnéköm szent atyám, pispék, mert az te életöd jobb az én életömnél . . .

Veternye az klastromban, éjfelének idején

Itt szól az írás a szerzetösökről, kik tunyán mondják az ő zsolozsmájokat . . . kiről ilyen csodálatos példa olvastatik.

Valának két doktorok. Mikoron ez két doktorok az tanoltságának helyéről az ő hazájokba tértenek volna, és, hogy immár menének az úton, jutának egy nagy erdőbe. És mikoron elestvélődött volna, félnek vala ez két doktorok, hogy őket a vadak meg ne szaggatnák. Azért imádságra adák őmagokat, hogy az hatalmas Úristen őket megmentenéje szörnyő haláltúl. Tehát íme látának távollevő földön hozzájuk egy klastromot. És ez két doktorok az klastromhoz tartának.

Mikoron jutottak volna az klastrom kapujára, kez-

dének csergetni az klastromnak kapuján. És az klastromnak fejedelme hozzájuk jöve és befogadá őket igen örömost. És az fejedelem ada önekik ételt és italt és nyugolmat.

Mikoron jutottak volna éjfelire, felkelének az klastromnak baráti és menének az veternyére. Az egyik doktornak is szokása vala, hogy éjfelének idején, nagy ájtatossággal az ő zsolozsmáját megmondja vala. Mikoron bement volna az doktor az egyházba, látá tehát, hogy az barátok kétfelé állottanak az karban, miképpen szokásak az szerzetösöknek. És nagy siralmas szóval csak ezt mondják vala az barátok:

— Ó, Úristen, mire hagyál el engemet?

Másfelől meg azt mondják az karban:

— Ó, Úristen mire hagyál el engemet?

És az gyertya, ki öelöttük ég vala, csak alég ég vala.

Megrettene ezeken az doktor és kiméne az egyházból és felkolté az ő társát és mindketten bemenének az egyházba. Megláták ez dolgot és hallják vala ez felül megmondott igéket mondani, mondván: „Ó, Úristen mire hagyál el engemet?” — és igen csodálkoznak vala rajta. Mikoron immár megviradott volna, mondák az doktorok az klastrom fejedelmének:

— Kérünk tégedet szerető atyám, hogy hívasd be az barátokat mind, mert íme egyikenk prédikációt tézen nekik.

Mondá az fejedelem:

— Örömost teszem, uraim.

Mikoron begyültek volna az barátok, elkezdé az egyik doktor az prédikációt ím ez igéken:

— Szolgáljatok az Úrnak nagy vigasságban.

És mikoron az doktor nagy édességgel prédikállana az barátoknak, tehát az barátok egyenként, ki-ki mind nagy sírással kimegyen vala az egyház ajtaján. És csak

az fejedelem marada meg, ő maga. Ezeket látván az doktorok ennél is inkább, csodálkodnak vala ez dolgon. Mondá az fejedelem az doktoroknak:

— Uraim, ne áléhátok (gondoljátok) azt, hogy itt mastan klastrom volna, avagy mi eleven emberek volnánk. De íme ma néktök az Ūristen igen nagy csodát jelentött meg. Mert régen itt klastrom vala és mindez barátok, kiket itt láttatok, itt laktanak, és én őnekik fejedelemök voltam. És mi az mi regulánk szerint való zsolozsmát tunyán, resten és áhítatlan mondjuk vala meg. De íme az áldott Ūristen nem vete minket pokolra és el nem kárhoztata érette, az ő nagy irgalmassága szerént. De itt vagyon minekünk kénonk mindaddig, mígnem megtisztúlonk ez mi fogyatkozásokból. Ennek ő bizonyására íme én titeket kikésérlek az kapun, és én magam betérek az kapun. Legottan tovább nem látjátok az klastromot, hanem csak nagy lángos füstöt.

Ez meglévén, kikéséré az doktorokat az fejedelem az kapun, és betére ő maga az fejedelem az kapun. Legottan öelölök elenyészék az klastrom, kit előbb látnak vala. És látának az klastrom helyén nagy, lángos füstöt. És az lángos füstből ilyen szózat jó vala ki mondván:

— Jaj minékünk, hogy mi nem szolgáltonk az mi teremő Istenönknek gyorsan és vígan.

Ezeket látván és hallván az két doktorok, nagy hálákat adának az Ūristennek, hogy ilyen nagy csodát mutatott volna meg őnekik. Miért (míg) ez velágban élének, mindeneket erre tanehták vala, hogy az ő szerzett zsolozsmájokat ájtatossággal megfizetnéjek az Ūristennek.

Vajjon mi leszen, én Istenem, azoknak, kik nemhogy csak áhítatlan mondják meg regula szerint való zsolozsmájokat, de inkább haragosságnak és dagályosságnak miatta elhagyják az ő zsolozsmájokat? Bizonyával egyebet nem mondhatunk, hanem csak az szent Ágostonnak mon-

dását, holott ezt mondja: „Átkozott ember az, ki az Úr-
istennek szolgálatját tunyán, resten és gonoszul teszi. . .”

Az együgyű szoror, ki az kecskét nem ismeré

Treverenziomban (Trierben) raktak vala egy klastromot, kiben lakoznak vala szent apácák. Ez apácák között ilyen régi szokás vala, hogy ők senkit be nem vesznek apácaságra, hanem ha csak hét esztendő volt, avagy kevésbé kevesebb. Ezt kedég teszik azért az szororok: az ártatlanságnak, együgyűségnek megtartására.

Vala kedég egy szoror, ugyanazon klastromban, mely szoror idővel nem vala ifjú, de ez velági dologban oly igen ifjú vala és gyermek, hogy világi embert alig választhat, ismerhet meg baromtól. Ez kedég azért vala, mert minkeelőtte az szerzetbe ment, ezekről semmi ismerete nem vala: azaz hogy ő sem barmot, sem világi paraszt (közönséges) embert nem tud vala, hogy minémő. Sem kedég az szerzetben nem szokott vala réseken, ablakokon velági embereket, férfiakat, asszonyállatokat, leányokat nézni, kakucsolni, hanem csak szokott vala lappagni, Jézus sebének likában, vermében.

Annakokáért mikoron egy napon ez együgyű szoror volna az kertben és látá tehát, hogy az kertnek falán beszökék egy kecske. Kit mikoron látá ez együgyű szoror, nem ismeré meg, mi volna az. Tehát mondá az szorornak, ki mellette áll: — Kérlek tégedet, jó szoror, hogy mondjad meg énnékem, micsoda ez?

És az ő társa látván ez szorornak együgyűségét, pakocsában (tréfaképpen) mondá neki:

— Ez az világi asszonyállat. Mert mikoron az világi asszonyállatok megvénhesznek, akkor aztán szarvuk és szakálluk lészen.

Tehát az együgyű szoror alehtá (képzelé), hogy igazat mondana, és eröl (örül) vala, hogy ő ilyen bölcsességet tanolt volna. És ez együgyű szoror az ő együgyű példájával, mívelködetivel az egyéb szororokat megvígasztalja vala.

Ezeknek utána ez együgyű szoror esék nagy nehéz kórságba úgy, hogy csak alég szólhat vala. Mikoron az beteggel-bánó (betegápoló) ez beteg szorort meglátogatta volna, tehát íme látá az beteggel-bánó, hogy az cinterim (temetőkert) teljes vala nagy sok szép fegyverösökkel. Lovoknak nyerge mind aranyas vala és az ő szénájok is mind aranyas vala. Ezen órában kezde ez szűz vonakodni és mikoron az szororok őhozzá, közelébe jövének, kezde az beteg nagy, tiszta szóval ivölteni, mondván:

— Adjatok helyt! Adjatok helyt! Hagyjátok idejönni ez urakat!

Mert látja vala az cellát teljesnek, csodálatos ékeségő és fényes személyekkel és láttatik vala őnekik lenni, aranyos ruhájuk. Ezenképpen ez boldog szíz, elnyugovék Úrban. . .

Szűzeknek örömi az mennyországban

Ez példa olvastatik szűzeknek örömiről az mennyországban:

Három apácák valának lelki társok egy klastromban és ezek közül ketten szízek valának, és az egyik özvegy. Ezek kedég mindenik igen ájtatosok valának asszonyonk Szíz Máriához. Azért az egyik szíz meghalván, ez három közül is immár az özvegy, az ő végezetében lévén, az harmad szoror kéri vala ezt az özvegyet, hogy halála után megtérne, és az első szoror felől és ő érdeméről bizonyossá tennéje ötet. Melyet megígérvén neki, ha Istennek kellemetes volna és megengednéje és meghala.

Harmincad napján kedig ez szoror némely oltár előtt mikor imádkoznék, jelenék neki ez özvegy társa, alíthatatlan fényességgel igen fényelvén és mondván neki:

— Jőjj ide, mert kötelezél engemet megtérésre (viszszatérésre). Íme lássad, az én érdememnek kicsinyded részét, de áldott legyen az nap, melyben születtem.

Ő kedig megbátorultatván az hallástól és erőt vevén lélekben, kérdé őtet az első, megholt szoror felől. Kinek ő mondá:

— Ha mind a teljes világ hártya (pergamen) volna és a tenger tenta volna és a fáknak minden leveli, fivének minden magvai írók volnának együtt, minden emberekkel, kik voltak és vannak és lesznek jövődők, először is mindezek megfogyatkoznának, minthogy kijelenthetnék a mennyei érdemnek és dicsőségnek mérhetetlen voltát. — De mondá:

— Keveset mondok néked jelenlévén te szemeid elől. Véghetetlen dicsőségekkel felülmúl ő engemet és érdemmel, mert tegnap láttam őtet angyalokkal táncolván, fehér fényes ruhában. És fejr ruhákban öltezett leányoknak sokságában énekelvén, kivált csak a szízeségnek tulajdonított éneket. És viselvén isteni virágokból csinált koszorút. Én kedég kérem őtet, hogy avagy csak egy óráig engednéje nekem az koszorút. Ki mondá: „Nem illik néked!” — de maga az virágokból ada nékem, melyeket néked elhoztam, én igen szerelmes társomnak, hogy az ő jóságokat, valamennyére az emberi értelem felfoghatja, vegyed eszedbe és értsed meg.

Azért őtöle lévén némi kerekítés, illetve az felül megmondott virágokkal a pádimentum(ot), honnan származék ilyen csodálatos illatnak nagy nemes szaga, hogy az szoror az nagy édességért elrejtete (el volt ragadtatva). És ezenképpen az özvegy az ígérést megjeljesítvén, megtére a mennyországba.

Mindenek kik bemennek vala az monostorba, sok ideig mennyei illatot éreznek . . .

Angyalok mennyországba vivék az tolvajnak ő lelkét

Vala némely tolvaj, ki mikoron üzettetnék az ő ellenségeitől, látván kedég ez tolvaj, hogy nem távoztathatnája el az halált, szerzé magát keresztre, vagy szenvedésre, mondván:

— Jól és igazán érdemlettem halált, mert Istent megbántottam!

És mondá nekik:

— Kérlek titeket, hogy Istennek bosszúságát álljátok meg énrajtam. Íme az én tagjaim, kikben üldöztem Krisztust az ő veiben (tagjaiban).

És ígyen megölék őtet.

Némely remete vala kedig közel, ki sok esztendeig tartott vala penitenciát és kinek megjelenteték, hogy az angyalok isteni dícséretekkel mennyországba vivék ez tolvajnak ő lelkét. Ki sem hálaadást Istennek nem ada közelének (felebarátjának) idvességéről, de megméltatlankodván és haragudván önnebenne mondá:

— Mióttan minden veszedelmes bűnökre vetendem magamat, végre ezenképpen megbánhatom és ígyen léssen nekem is, miként ez tolvajnak.

És mikor ez világra tért volna, menván némely vizen és az partról leesván, elmerőle és az erdegektől vitetek pokolra. . .

Ismét olvastatik némely példa egy bünösről, ki magát az ördögnek adta vala:

Vala némely gazdag vitész, ki nagy szegénységre juta. És ezek utána adá magát akarátja szerent az ördegnek, hogy ötet esmég meggazdagejtaná. Ki fogadván öremest, megkeresztelé ötet mondván:

— Én keresztellek téged Lucipernek és minden ördegeknek nevében, hogy mind testeddel és lelkeddel mienk légy. Annak utána ada neki sok gazdagságokat és mond:

— Miért hogy miénk vagy, kell tenéked mi jegyünket viselned, azaz kevélységet ruhádban, járásodban és ezenképpen is minden tagidban.

Ki mikoron az állapotban volna egynéhány esztendeig, történék neki némely szent egyházba bémenni, és prédikációt hallani az Istennek irgalmasságáról. És tere delmességet vévén, megmarada az szent egyházban és esvén az földre és feküvén, imádkozik vala, hogy neki az Ūristen adna malasztot és akarnája megfeddeni mind azoktól magát, miket tett vala. És Ūristen látván ő aláza tosságát és ő siralmát és hogy akarná mind teljességgel megfeddeni magát azokból, miket tett és, hogy életét megjobbítani akarnája, az Ūr Krisztus Jézus mondá neki az oltárról:

— Kelj fel és megbocsáttatnak néked Te bïneid. Menj el és ne akarj tovább bínhedni (bünözni).

Ki felkelvén, az nagy töredelmességért mit tett vala, teljességgel mind ősszé lett volt, hogy alig esmérhette meg ötet ő házanépi. Ki annakutána annyéra gyetré magát penitenciával, hogy az örök életet érdemlé és vevé.

Ez irgalmasságát az Ūristen mutatja, mind ez világ végezetig és ítéletnek napjáig, de az ítéletben mutatja igazságát jóknak és gonoszoknak. . .

MELY IGEN JÓ LÉGYEN AZ SZŪZ MÁRIÁNAK
SZOLGÁLNI, ÍM EZ PÉLDÁBÓL MEGTETSZIK

Szent Anzelmus doktor írja:

Vala franciabeli Károly királynak idejében ezen királynak udvarában egy ifjú, ki vala az magyar királynak atyjafia. Ez ifjú Asszonyunk Máriának igen ájtatos szolgálja vala. Mert az ő hét vigiliáit mindenkoron vizen böjtöli, ennek fölötté az ő zsolozsmáit naponként ájtatossággal megoldvassa, és addig nem eszik vala.

Történék idő mulva, hogy ez ifjú kórságba esék, mely kórságban az ifjú felfogadá, hogyha Asszonyunk Mária az kórságból őtet feltámasztaná, tehát az ő szeretetéért örök tisztaságot tartana, mert ez ifjú szűz vala. És íme egy nap, mikoron ez ifjú ágyában fekvék, látá az házat, kiben fekszik vala nagy világossággal megvilágosodni és magát nagy csodaképpen találá egészségben lenni. Kiről az édes Szűz Máriának nagy hálákat ada.

Ennek utána nem sok napok elmulván, meghala Magyarország királya magzat nélkül és az urak ez ifjat Franciából el-kihozák, hogy őtet királynak koronáznák. Választanak kedég őneki királyi nemből egy igen szép szüzet jegyesül, hogy az ország, azaz ez Magyarország, királyi magtól meg ne foszthatnék. Mikoron azért ez ifjú jegyesével egyetemben és mind ez országbeli urakkal az szent egyházhoz felmentenek volna az megeskésnek okáért, ezenközben az ifjúnak eszébe juta, hogy aznapon Asszonyunknak zsolozsmáját még meg nem olvasta volna. És az szent egyháznak egyik szegében megvoná magát és kezdé az szent zsolozsmát Asszonyunknak tisztességére nagy ájtatossággal olvasni. És olvasván, mikoron mondaná az dicséretet: *Quam pulchra es et quam decora carissima!* „mely szép vagy és mely ékes drágalátos je-

gyesem!” — íme legottan a szépséges szűz Asszonyunk Mária ez ifjúnak néki jelenék, két angyalok jelenlétén és mondá neki:

— Ha szép vagyok és ékes, amint mondod, miért hagytál el engemet, más jegyest magadnak választván?

Hallván ezt az ifjú, megijede és mondá:

— Asszonyom, mit parancsolsz énnekem, hogy tegyek?

Kinek mondá Asszonyunk:

— Ha ez te jegyessedet énérettem ez világon elhagyod, az mennyországban engemet vallasz jegyesül. És ha az én fogantatásomnak napját esztendőnként ülened, az mennyországban megkoronáztatol.

Ezeket megmondván, elenyészék előle.

Tehát íme ez ifjú titkon az szent egyházból kivoná magát és ez országból el-befuta Aquilegiába és ott sok ideiglen remeteéletet viselé. Végre az ő szent élete kihirdhétvén, Aquilegiában pátriárkává választaték. És aztán asszonyunknak fogantatását nyilván prédikálá és megülni szerzé.

Azért ez példából megtetszik, mely igen kedves az édes Szűz Máriánál az szüzeknek imádsága.

Kazinczy-kódex, 25-27. — Nyelveléktár VI. 187-188.

EXEMPLUM MIRABILE

Csodálatos példa

1527

Úr Jézus Krisztus szeretetiben én tisztölendő és ájojtatus (áhítatos) atyámfiai, az csodálatos példát, kit

megígérék jelentenem, egy igen régi írásban találtam és kívülvaló országból származott. Emberi fileknek hallására csodálatos, szíveknek és lelkeknek értelmére, földön való minden édességnél gyenyerúségösb, jelesen azoknak, kik naponkéd az mennyei dicsőséges hazáról kívánnak vígasságot látni, hallani.

Úgy, amint ez világ krónikájában megtaláltam, mikoron kezdettől fogva írának 5513. esztendőben és Úrfiú sziletetnek utána 314. esztendőben, Nagy Konstantinus császárnak rokon utána, mikoron Krisztus Jézus szent hitinek diadalom és keresztyén anyaszentegyháznak békesség és bátorság adatott volna. Azért azon időben, miért nagy buzgóságok vala az szegény új keresztyéneknek és Úr Jézust tüzes szeretettel szolgálják vala, nem elégösznek vala konventben (kolostorban) és városban lakozni, de még az hatalmas pusztákat, kősziklás hegyeket, kietlen erdőket is megvirágosították vala kemény életnek, szent imádságnak, béjtnak, vigyázásnak és isteni elmélködésnek miatta.

Az-időben támadának az régi szent atyák, pusztában-lakozó remetéek. Kiknek életekből immáron holtok után kilenb-kilenb szent szerzetesek támadának, kikről az szentírás nyilvánvaló tanóbizonyságot téssen, kik között vala egy jámbor pisek, kinek Eberhardus vala a neve. Az-időben, mikoron írának 1100. esztendőben, jöve Rómába. És mikoron megtért volna Cluniacum nevő szerzetnek házához és mikoron megtekéntötte volna az kalastromnak csodálatos és régi épöletit, és hogy minémő erősen és szentségesen tartanak az szerzetnek reguláját. És kérdé meg az apátúrt, ki volt volna fundátora (alapítója) az kalastromnak.

Az jámbor apátúr elkezdvén az historiát, megbeszélé öneki.

Vol't egy nagy gazdag úrnak egy fia régi időben, kinek mikoron mind atyja, anyja és jóbaráti azt tanácsolták volna, hogy házasságban leletnék. Kinek maga semmire nem kell vala ez világi gyenyerüses élet, mert szíz vala és nagy istenfélő lelki életben tartja ennemagát és gyakorta imádkozván, mindennek jópéllda vala. De maga neki engede nagy isteni félelemmel.

És mikoron az vendégségöt elkészajtötték volna és kilemb-kilemb urak és fejedelmek begyültének volna, ez jámbor ifjú eszébe vevé magát, hogy az ő Istennek szokta szent imádságát meg nem mondotta volna, az vendégöket elhagyván igen hamar lova hátára ülven méne el egy szentegyházhoz. És mikoron minden ajojtatussággal elvégezte volna imádságát, könyörögvén az Úristennek, hogy segéllené meg és lenne idvességére, akkoron való tisztössége és öröme. Esrémég felüle lova hátára, hogy vendégihöz menne.

Azonközben íme az pusztából eleibe jöve egy szép, tisztölendő személyű vén ember, ülven egy szép öszvérnek hátán és keszene az úrfiúnak. Az jámbor ifjú is nagy tisztességgel köszöne neki és kéré, hogy jönne házához és lenne vele az ő tisztösségének örömeben. És mikoron nyájast beszélgettek volna, mint barát barátjával, megismeré az úrfiú, hogy feljebbvaló személy volna embernél és gondolja vala: netalántán csak az én segédségemre mennyből bocsáttatott volna. Kit jól és méltán vél, mert úgy vala. Kit ha mondaná, hogy enen Krisztus lett légyen, avagy angyal, mind meglehetött. Mondá az úrfiú:

— De jó uram, ki vagy?

Felelé:

— Tenéked barátod vagyok, és azért jöttem, hogy

az te tisztességben jelen legyek és amit tehetök, meg-segejtselek.

Mondá az úrfiú:

— Én jó uram, hálát adok rajta az Úristennek és tené-ked, immáron hiszöm, hogy az te tanácsodnak átala az én tisztösségem szerével lészen.

És azonképpen minden házának, udvarának, tisztos-ságének, örömének és vendégek tisztötletinek gondját, szólását és parancsolását neki hagyá, hogy mind ennen magának is végre ő lenne intője és doktora, hogy vala-mit mondana, azt tenné. Az tisztelendő Úristennek kö-vete nem vonyá meg magát ez ilyen gondviseléstől, de az úrfiúnak szeretetiért minden terhet felvön.

Mikoron azért bementenek volna, íme nagy tisztösséggel mindnyájan felkelének és eleibe nycomotának (indulának), az úrfiúnak, mint uroknak. És látván az szép személynek méltóságus voltát, elcsodálkozának rajta. És az úrfiú meghagyá, hogy mindenek tisztösséggel fo-gadnák, hallgatnák és mindenek mindenben engedné-nek őneki. És mikoron az lakodalmat elkezdötték volna, az menyeyi vendég mindent oly nagy tisztösséggel, móddal, ékességgel és bőséggel megszerez vala, hogy mindenek csodálkoznak rajta, és senkinek semmiben fo-gyatkozása nem vala.

Kit nem kell sokat csodálnunk, mert ha még esz-tendeig tartott volna az nagy lakodalom, mégis minden-ben bőség, avagy semmi fogyatéék nem lehetett volna, ha az isteni hatalmat nízjök, ki az hét árpakenyerekből ötezer embert elégöjte meg, az szent evangéliomnak bi-zonysága szerént.

Itt meg azonképpen gondoljuk lett lenni. Mert akár-mely nagy bőséggel lészen vala és költséggel az vendég-ség, az nagy csoda, hogy semmi fogyatkozást nem szen-ved vala az úrnak jószága.

Mikoron azért az harmadnap beltölt volna, ki mind hazaoszla. Az harmadnapig kedég sem az mennyei sáfár, sem az ő öszvére nem ettek, ittak vala. Az is nem csoda, mert halandó állatok (lények) nem valának.

Mikoron kedég bulcsút akarna venni, felüle öszvé-rére. Az úrfiú is el akarván kísérni, felüle lova hátára és nagy sok vitézek utána. Mikoron jutottak volna meg az ösvényre, holott egymást találták vala, megállának, mert tovább nem hagyá nyomotni az vendég, bulcsút akara tőle venni. És az úrfiú elfakada sírva és kezdé kérni, mondván:

— Mire hagysz el, én tisztölendő atyám, és mire vonzod el éntőlem, az te szép, vigasságus színödet? Kérlek, legyen veled, valahová mégy!

Felele az szép, vén mennyei vendég:

— Nem követhetsz mastan engömet, de továbbra hagyjad. Íme mátul fogván harmadnapra énnekem is tisztösségem napja vagyon, ha oda akarsz jönni, hogy tisztölködjem veled, eléggé veszem tüled és meghálálom teneked.

Azt hallván az úrfiú, mintha szívére tette volna kezét, mondá:

— Bizony akarom és igenis akarom.

De mit az Úristen akar vala végre szerezni, semmit róla nem értekezhetik vala. Annak okáért mondá:

— Jó atyám, hol lellek meg tégöd és hová menjek, nem tudom.

Mondá önnön magának:

— Ez ösvény, hol mostan állunk, az én házamhoz viszen; tulajdon kit senki nem tud több, csak önönmagam és ez lelkös állat, ki alattam vagyon. Egyéb ha ki reá menend, eltéved és megcsalatkozik. Te kedég jó atyámfia, ha engem meg akarsz látni, jöjj ide ezen helyre, harmadnapnak délszívében és ezt az én öszvé-

remet itt készen találod jární. Azért az hórában idejőjj és itt hagyjad mind az lovadat, mind szolgálídat, kik teveled lesznek. Hanem csak tenen magad ülj fel az én öszvéremre és valahová tégöd viszen, oda menj. Nem szükség őneki vezérlés, csak veszteg ülj, ő jól tudja, hová kell menni. Semmit ne félj, nem bánod meg én hozzám jöttödet. De mikoron ismég haza akarsz jönni, akkoron megismered, mert jó volt tenéked énnálam let-töd.

Capitulum secundum — másod fejezet

Az Úr Jézus Krisztus szent malasztjának segedelmével ez második capitulum lészen arról emlékezet, miképpen az jámbor úrfiú méne az mennyei felséges királynak vendégségébe és mit ott láta, érze, vala és lakozék, és mi időben tére haza házához, ha ki édességgel meg akarja hallani, nagy sok tanúságot és lelki édösséget talál óbenn.

Mikoron azért az úrfiú és az mennyei vendég egymástul elváltanak volna, az nemes ifjú az ő vitéz szolgálíval jöve az úrfiú házához, nagy bánattal, keserűséggel. És sem eszik, iszik vala, sem vigad vala új menyével (menyecskével), sem nyájaskodik vala jó barátíval. De sem nyughatik, sem alhatik vala: várván, míglen az hagyott óra eljőne. Oly igen elfalta vala szívet az ő édes mennyei vendégének nyájassága, színelátása, barátsága és malasztos beszéde, hogy sem atyja, anyja, sem ifjú kegyese, sem ez világi hangosság, valami kised örvendötességet hozhatnak vala az ő szívébe. Méltán biznyá-

val, mert megsebzette és által hatotta éles törképpen ő szívét az ő mennyei szerető atyjának és vendégének tizes szerelme.

Mikoron az áldott nap és óra beltelt volna, bulcsút vőn az ő asszony-feleségétől és házanépétől, mintha harmadnapra hazatérne, de maga úgy, mint soha őket többé szemével nem látná, miképpen lőn is. És nagy sokad magával jöve az hagyott helyre. És látá hát, hogy ott készen vagyon az vendég öszvére. Azonnal leszökellék lova hátáról és felüle nagy örömmel az mennyei útviselőre, senkit az szolgák közül vele el nem hagyta menni. De mind hazaküldé várába, mondván:

— Holnapi napon ezen óraban ismét ide jöjjetek készen, mert itt találtok meg engemet és semmit nem késem továbbá.

Azonképpen az vitézök hazamenének, nagy bánattal és keserőséggel, mintha soha nem látnák urukat, ki úgy is lőn.

Az mennyei követ kedég az úrfiút elvivé egy nagy szoros ösvényen, ki az szent evangéliomnak bizonyosága szerént keveseken járattatik és viszen az örök életnek földjére. Mikoron azért jutottanak volna nagy szép tér mezőre, holott semmi bánat, semmi siralom és szomorúság nincsen, onnan az keserves halál kirekesztött, az jámbor úrfiú eltekénte: hát minden szépségnek szépsége vagyon mindenfelől körüle! Az föld kies, kihöz soha hasonlatost nem látott, ott vannak hát mindenféle szép illatú fivéek, kilemb-kilemb színő virágok, rózsa, lilium, viola, az szép mezőn széjjel. Felül az ég tiszta, alól az föld nagy ékességgel felöltöztetött. Az fák ki szép virágos, ki kedég teljes kilemb-kilemb ért gyimelcsökkel. Az fáknak ága-boga kilemb-kilemb szép jéles madarakkal ékösöltettének, kiknek szavok, zengésök mint angyali éneklés volna. Kihöz hasonlatost életében soha

nem hallott vala. És semmi állat ott nem volna, ki kívánságos, szerelmetes, gyenyerűséges és tisztöletességre méltó nem volna.

Ilyen szép földre mikoron az nemes úrfiú bement volna, ottan elváltozék az ő természetiben. Megtisztula érzékenységiben, szívében, testében és lelkében. Méltán kedég, mert mind földet, eget, mind ételt, italt, mindez halandóságnak ízét-bűzét, mind emberbarátinak szokását, nyájasságát elváltoztatta, kikkel és kik között annak előtte élt vala. Azért oly mint (úgy mint) szent Énok és Illés prófétáknak halhatatlanságok szerént ő is az halandó életben halhatatlanságnak idejére jutott és érdemlett vala változni. Kik mind lehetendő dolgok az Ūristennek, kit minémő malasztos ajándékkal akar szeretni. Mit szolgálhatunk többet csodának csodáját róla, ime az ott való égi nemes madarak is látván az ő uruknak idegen vendégét, egyképpen az ő áldott uruknak tisztösségére, másképpen az új vendégnek ervendetösségére mind szárnyokkal, mind szép szózatjukkal nagy édes vígasságot jelentnek vala.

Azonközben eltekéntvén nem messze, láta egy mondhatatlan nagy és szép sátort, mintha egy ékes vár vóna, ki mind kívül-belül kilemb-kilemb drágakövekből ékesöltött vala, minden tekéntetre kívánatus. És mindenfelől kerulé meg az olyan szép készülettel való sátort, mint egy szép drágalátus várast, kinek págyimentoma mint az csillagó szép fényes arany, falait ha mint aranyas biborral, bársonnyal belvonták vóna, benne lakozó nép kedég számtalan erősek, hatalmasok, szépnél szebbek az ő színék szerént. Kik szent Péter apostolnak mondása szerént „mint keráli nemzetök, keráli magzatok, keráli papok, szent sereg és sok közöl kikeresgetött gyüleközet.” Mind szízek, szeplőtelen, mind tiszták, mind dicsőségesök, vígak, jókedvőek és örvendetesek.

Ó, énhozjám hasonlatos, halandó szerelmes atyám-
fiai, lássátok, halljátok ez örömet és vígasságot! Nem
mondhatjuk, hogy ez világi, sem hogy emberi, de meny-
nyei és halhatatlan dicsőségben való ervendetösségöt
szent Pál apostolnak mondása szerént, kit szöm nem
látott, sem fil nem hallott, sem embernek szívében nem
szállott, kit megszerzött Ūristen az ő híveinek, szolgál-
nak és szeretőinek, kik közöl egy vala ez nemes, szep-
lőtelen élető úrfiú, kit mikoron belvittének volna közik-
ben az elsőrenden valók, nagy vígassággal és szeretettel
fogadák őtet. Kihöz hasonlatost soha sem látott, sem
érezött vala. Azonképpen másod és harmad rendben va-
lók nagy eremmel* és dicséretes szeretettel fogadják vala
őtet közikben. És immáron oly igen elmerült az nagy
csodálatos örömben, vígasságban és szépségöknek látá-
sában, hogy minél kisebbhez is nem meri magát hason-
lani és méltónak lenni, uraságát kedég és minden jószá-
gát mind semminek véli vala.

Mikoron azért jutottanak volna az negyed lakoda-
lomban, íme nagy készüléttel és sok számtalan magával
eleibe nyomoték (megjelent) az ő édes lelkének kíván-
sága, az ő szerelmes atyja, ki őtet az szent vendégségbe
híttá vala, és látván, avagy volt öröme annakelőtte, avagy
nem, de olyan lön, mintha ingyen lélekben sem lett volna.
Mert még az udvarló legényök, vitézek is olyan szépök
valának, mint az fényes nap, mindeniknek keráli korona
fejében, öltözetjök mint az szikrázó csillagok. És mikoron
odajutott volna az nemes úrfiú, ottan megállá az alatta
való öszvér és leszállá róla. És az eleiben jöve az felséges,
dicsőségnek és az szentöknek ura, nagy szép koronás
királi ötözetben, nagy dicsőséggel, nagy dicséretes ének-
léssel, tisztösséggel, kit soha senki nem jelenthet. És
mikoron kezét fogtanak volna és szerelmes ölelést adta-
nak egymásnak, oly mély szeretetnek tizébe esik az úr-

fiú, hogy sem testével, sem lelkével, sem ennenmagával, avagy hol volna és mit mívelne, nem tudná. (Kiben ha lakozván, megmaradott volna, soha halált nem látott volna.)

Mert mikoron magába tért volna, az tudja vala: még az esthajnal el nem nyugodott volna, mióta eleredött és három órája még nem volna, maga (ámbár) immáran háromszáz esztendeje mult vala el. Mert várja vala az éjet eljöni, ki az Úristennek várasában nincsen. És úgy soha haza nem jött volna ez halandó világra, de megjöve és nem marada meg. Az kedég nem az felséges királ akarátja lón, de az nemes úrfiúnak eszes bolond-sága.

Harmad capitulum

Az Úr Jézus Krisztusnak szent lelke erejével lássunk, halljunk több csodadolgokat, kik méltók legyenek megvigasztalni a mi szomorú szívünket, lelkünket, emléközvéen arról, mit tevének, mívelének onnan házol (otthon) az nemes úrfiúnak elmeneti után ő édes szilei, szerelmes jegyöse és udvarló szolgálói, jó baráti.

Mikoron az meghagyott időre, hórára és napra haza nem jött volna, mindenek esének nagy kétségbe, bánatba, keserűségbe és siralomba. Atyja, anyja siratja édes szilöttét, szerelmes jegyestársa szívének szerelmét, az szolgálák jó urokat, és az urak, úrfiak szerelmes barátjokat. Járnak, futosnak tétova, hahol megtalálhatnák. Néki mondja vala, netalántán megcsalatkozott, néki ke-

dég, netalántán elragadtatott messze földre. Mikoron nagy idő telt volna benne, az ő keserves várásokban, kihirdeték császároknak, királyoknak udvarában, és mindenek bánkódnak, mindenek csodálkoznak ez ilyen nagy dolgon. És ezenképpen mikoron sok földeket és kilemb-kilemb országokat eljárának volna keresvén, sehol hírét sem hallhaták.

Onnan hazul (otthon) kedég naponkéd, hóránkéd, nagy sírva, fohászzkodással könyörögvén az Űristennek, osztják jószágokat mérték nélkül alamizsnában és egyházi népeknek, szentelen imádkozván érette, hogy az felséges Teremtő hozná meg és fordojtaná bánatjokat vigasságra. De mikoron látták volna sok esztendő után, hogy az ő örömeik meg nem térne, holtig való keserves bánatba és kétségbe esének és veték magukat holtig való penitenciatartásra. Az várat szentölék kalastrommá, az palotát templommá, egyéb kéncsöt, ruhát, jószágot szent oltárok-nak ékösségére és jámbor szerzeteseknek táplálásokra. És az fejedelemségnek méltóságát apátúrságnak tisztelék. És ezenképpen mindennemő ez világi dolgok változának lelki dologgá.

Ennenmagok is holtig lakozának magoknak a szent kalastromban Űristent szolgálván, vigyázzván, bejtelvén és imádkozván és nagy jámborul végét vetvén ő életöknek, kimúlának az jó szilék: Istennek országára menének. Testöket mind egy-koporsóba helyhözték azon egyházban. Az úrfiúnak kedég szerelmes jegyöse, ki azon szízes-ségben megmaradott vala, ő szerelmes urátul marada meg azon özvegységben, az ő szerelmes urának szerelméért és míg éle, nagy sok alamizsnát, bejtet, szent imádságot tevén ő szerelmes uráért. És nagy szent angyali életben végezé el idejét, és kimúlván, Istennek szent országára méne. És akit sok ideig várván nem láthata, hihetjük, az örökéletnek földjében meglátta.

Mindez ilyen dolgot az időbeli írástudók beírának históriába, jövendőknék emléközetjökre, mint mostanában történik, hogy nagy uraknak és jeles fejedelmeknek emberséges téteményöket Istóriákba írának.

Negyed capitulum

Az Úr Jézus Krisztus hozjánk való irgalmas áldomásából mégis több méltó dolgokat halljunk, térvén az dicsőséges örömnék és vígasságnak lakodal-mában.

Mikoron természetnek folyása szerént nagy sok idők és esztendők elmultanak volna és az halandóságban sok változások lettenek volna, az úrfiú azon ifjúságnak korában, erejiben, szépségében, minden vénség nélkül, étlenitlan, álom nélkül és minden fáradság nélkül, betegség nélkül és testi szegödelmesség nélkül (szenvedések nélkül) csak ennenmaga azidőbéli emberek között, szabadon haláltul vendégöl (vendégeskedik) az háromszáz esztendeig nagy örömmel és vígan lakozván az Úristennek asztalán, kiről szent Máté evangélista emléközik könyvének 13. részében.

És ez nemes úrfiúnak felette jól vala dolga az ő szerelmes isten atyjával, mert valamit szíve-lelke és jókedve kívánna, szeme láthatna, minden akarátja és kedve szerént vala. Semmi fogyatkozás nem volt, de mind szívében, lelkében gyenyerűség, testében és érzékönységében (érzékeiben) gyönyörűség, gondolatjában és emléközetében gyönyörűség oly igen bément és járult vala az isteni szeretetnek és méltóságnak hatalmasságába szent

Dávid prófétának mondása szerint ps. LXX. (70. zsoltár). És az halandó testnek természet szerént való nehézségi, kit ő ez világon megterhelik az szegény lelköt, hogy szent Pálnak mondása szerint (Rom. VII.) azt ne kívánhassa, tehesse, láthassa és gondolhassa, amit akarna, de hajlandóbb és gyorsabb legyen az gonoszságra és minden veszedelmes dologra, hogynem a jóra, lelkiekre és mennyeiekre. Ezekben ott semmi nem vala, de mind eltávoztatott vala úgy, hogy az isteni szentencia felfiggesztetött hata'mátul, kit kivé adott vala, mikoron emberi nemzetet bínéért megátkozá mondván [Gn. (Genezis)]: „Por hamu vagy, esmég porrá, hamuvá léssz!” Kinek én nyavalyás bínös fejem is tanácsot adtam volna megmaradni, de nem tevé, hanem az időt kezdé számlálni, gondolni, hogy idei volna immáron házához térni. És kezde könyörögni és bulcsút (bocsánatot) kérni, mondván:

— Hálákat adok tenéked, én tisztölendő atyám és jó uram, minden jótéteményidről, kiket énvelem töttél, kiket énnekem megjelentöttél és kiket látnom, hallanom engedté. Nagyobban kedég, hogy az te nagy bőséges, malasztos voltodat, hatalmas dicsőségödet énneköm megmutattad, kiket soha én voltaképpen embereknek fiainak ki nem mondhatom és jelenthetem. Látván látom, mert áldott és bódog vagy én kegyelmes atyám és bódogok kik szünetlen az te áldott színednek előtte állnak és udvarlanak, látván az te szent színednek ékes voltát és hallják beszédednek ékességét. Kik között bizony felette kívánám örökkön örökké megmaradnom. De miért haza készörjötöm (kénytelen vagyok) menni, jól tudod okát, hogy miképpen az én házambeli népek engemet várnak. Azért vallom, hogy oly dicsőséggel és méltósággal, oly örömmel és jókedvvel, kiket ez mai napon itt érdemlettem, megyek az én házamhoz, hogy soha az én népeim között lévén, hasonlatost nem láthattam volna.

Ez ilyen nemes úrfiúnak beszédén olymint mosolyodván az bódogságnak szent atyja és nagy kegyelmes beszéddel mondá öneki:

— Ó jó ifjú és szerelmes barátom! Mikoron mink tehozjad menénk, látók minden javidat, te is mihozzánk jövőn, láttad minden javinkat. Íme, ha ezeket szereted, kívánod, élj velök mint tiéddel, hiszen mindketten megelégszünk vele. Ha kedég tenéked több és jobb vagyon, és annakokáért hazakívánkozol, én meg nem akarlak tartani akaratom nélkül, de én azt mondanám, hogy ezeket választanád inkább, mert tovább is ide kívánkozol, azt jól tudom. Ha azért el akarsz menni, ímehol vagyon az öszvér, ki ide hozott, ismét hazaviszen. De én mégis azt tanácsolnám, hogy ma itt maradjál, mert tovább is jóllehet ide jössz, de keserű fájdalom nélkül nem lehet, kit mostan eltávoztathatsz, ha akarod.

De miért szabad akaratjára hagyatott vala, egyebet nem akara benne tenni: hazakívánkozik. Ott azért nagy hálaadással egymástul búcsút vevén, az úrfiú felüle esmét azon öszvérnek hátára és meg azon helyre hozá, hol felült vala. De íme, sem szolgálait ott nem találá, sem nemzetit, avagy nemzetinek nemzetit, sem valamely ismerőjét. Nemcsoda, mert régen mind kimultanak.

Mikoron azért tétova járna gyalog, mint olyan úr, — bársonyba, bíborba öltöztetett — mint ki azon napon nyomatott ki ő mennyegzői házatól, senki ismerője eleibe nem tér, nagyon kezde rajta bosszankodni. Belnyomótván úrfiúi várába, hát mind más módon vagyon szabván, hogynem hagyta volna. Kezde ennenmaga is rajta csodálkozni, mi dolog volna, hogy ilyen hamar mindennek ő állatjok (állapotuk) szerint elváltoztanak volna? És némiképpen olyha szívében örülne, hogy ujságot látna. Méne az barátok portájára és mikoron csengetött volna, az portárius (kapus) beereszté nagy jó kedvvel, látván,

hogyan olyan nagy tisztességbeli ember volna, királyi öltözetben. És kezdé kérdőzni ki volna, mit keresne és honnan való volna? És ő felelé:

— Bizonyával nem tudok semmit mondani, hanem hogy tegnapi napon innen kimenvén másképpen hagytam ez házat, hogynemmint látom lenni. És nem téged hagytalak az kapun őrizni, de az vitéz legényeket sem tudom hol vannak, és íme, ennenmagamnak lábamon kelleték beljönnöm az hegy közül. Én úgy tudnám hogy ez a kalastrom az én tulajdon házam volna és íme egy ismerőmet sem találhatom meg.

Ezeket hallván, elálmélkodék rajta az portárius fráter. Elfutamék az apátúrhoz és megmondá néki: íme egy királyi, szép úrfiú jött ide és azt mondja, hogy ez kalastrom az ő vára volna. Hallván azt az jámbor apátúr alojtá, hogy álmodoznék. De mindazonáltal kiméne az úrfiúnak eleibe és jó szokás szerént vivé az szentegyházba imádságnak okáért, de maga mindketten csodálkoznak egymáson. Mikoron az úrfiú atyját, anyját és asszonytársát kérdené, hol volnának, az apátúr mondá:

— Mind kimultanak, íme-hol vannak koporsóik.

Ki hírhövék (híre kelt) azonnal ottan az kalastromban, hogy az elveszött földnek-ura hazajött volna. Tánmada mindenek között nagy csoda, álmélkodás. Kezdének futni az nagy csodára, mind csonka-bonka, kór, beteg, elfeledvén ő nyavalyájokat, hamarsággal sietnek vala az csodát-látni, hallván az pusztában lakozó szent atyák is, mint szent Antalnak, Makáriusnak, Pafnuciusznak fiai, baráti, remetéi nagy messze földről egymás előtt futnak, sietnek vala látni és valamit hallani az örök dicsőségnek életi felől.

Mit mondjak többet? Nagy egyházi és szerzetes népek és számtalanon az szegények, boldogok és azonképpen nagy processzióval eleibe menvén, mint az Ūristen

szentjének nagy tisztességgel, áhítatos kívánsággal és isteni dicsérettel fogadák be őtet mindenek csodaképpen szólván, beszélvén egymásnak:

— Íme, hazajött ez földnek ura, kinek immáron háromszáz esztendeje vagyon, ki Énokkal és Illyéssel lakozott Istennek paradicsomában!

Az jámbor nemes úrfiú kedég állván az sokaság között, örül, vígad és szívében-lelkében csodálkozik is az dolognak hallhatatlanságán (hallatlan voltán). Szép ékes kedég ő tekintetében. Tündöklük ő színe az Úristennek látásától és nagy kívánattal néznek reá, mint istennek angyalára. Kérik mindenek, hogy megbeszéli, mint és hogy járt-kelt, mit látott-hallott volna. És mikoron ezt kezdette volna beszélni, jelen valának író notáriusok, kik minden szavát levélben írják vala utána. Azok kedég, míg tovább-tovább (beszél), addég inkább hallgatják, nagyobbban csodálják. Ennemmaga jóllehet nagy bánattal fohászzkodással beszélvén, miérthogy meg nem maradott, de megtért (hazajött). Nagyobban azon bánkódik vala, hogy szabad akarátja volt rajta. Kik kedég hallgatják vala, ó mondhatatlan nagy örömök és kívánságos dicsőségek, lelki szerelmök vala, miért soha olyan nyilvánvaló jeles dolgokat az örök lakodalom felől nem hallottanak vala.

Annak okáért mondá az nemes úrfiú önekik:

— Tudom, szerelmes atyámfiái, és bizonynal tudom, hogy az ti lelki vígasztalástokra és jövendőknék emlékezetjökre tartott meg engemet ennyi ideiglen, azért mánál (a mai napnál) tovább nem mehetök, hanem meg kell halmnom. De semmit nem félok, mert esmég oda megyek, honnan eljöttem. Holott ennyi sok ideig lakozván alojtottam hogy csak három hórája volna, kinek bizonytságot téssen: íme, én ifjúságom, kit láttok. Tudjátok kedég, hogy mióta fogva kimentem ez városból sem

ettem, ittam, sem éheztem, szoméhoztam, de minden jóval teljes voltam. Íme ez rajtam való ruha és ötözet, kit az mennyegzőben reám vettem, azóta le nem vetöttem, íme mégis azon színt, ujságot tartja.

Mikoron ilyenemő csodadolgokat szólt, beszéllett volna öelőttök az mennyei dicsőségnek és boldog életnek örvendetes és vigasságos malasztosságáról, nagy díszes láng-képpen gyójtja vala fel ő szívöket, lelköket és kívánságokat, az dicsőséges szent életnek gerjedetes szerelmére. Annakutána mondhatatlan nagy hálákat ada rajta Úristennek, hogy az ő ez világi öröksége, jószága, nem akadott, származott volna ez világiaknak kezökbe, hanem Istennek dicséretire és lelki népeknek kezökbe, kik koronkéd imádkoznak érette és alamizsnálkodnának szegényeknek belőle. Ez ilyen beszédet kezdette vala el öelőttök és vonyá mind vacsoráig, mert annakelőtte való napon délszivében ment vala el az ő alojtása szerént és másodnapon esmég délszivében jutott vala házához. Mely időnek teljessége csak egy nap vala, de hoszjasága háromszáz esztendőtt tett vala.

Ötöd capitulum

Kegyelmes mennyei szent Atyánk, Istennek megsegéllő malasztjából az elkezdett dicséretes és idvességés szent életnek méltó hallása után lássuk, halljuk, az nemes szűz szent vitéznek és nemes úrfiúnak dicséretes kimúlását kilemb-kilemb csodatétellel. Kiben is találunk olyakat, kiből meg melegöszik mi szívünk, lelkünk.

Mikoron azért véget tett volna beszédének, mindnyájan nagy hálákat adának rajta az Ūristennek, és az jámbor apátur nagy vendégségöt tön ezen vacsorán. És nagy vígan esznek, isznak, lakoznak, nagy örvendetesen beszélík egymásnak, mit láttak, hallottak. Leültetéék az földnek urát is az asztalfőre. De sem eszik, iszik, mert még teljes vala az dicsőségnek édes malasztjával és az élő földnek örvendetességével. Ímhol vagyon, kiről Urunk Jézus mondá szent Evangéliumban, de mind ez napiglan is nem érthetik meg a halandó emberek, Máth. IV. „Nemcsak kenyérrel él az ember, de minden ígével, ki kivé származík Istennek szájából”. Példája kedég előtönk vagyon.

Mikoron azért nagy édességgel kínálnák hogy ennék, innék és lakoznék ővelök, jóllehet tudá jól, mint lenne dolga, de íme kénytelen nekik engede. És mikoron látta, érzette volna ez világi halandó kenyérnek ízét, illatját, ottan megszonyorodék. Kezdé őbenne megaludni az mennyei szépségnek illatja, édessége. Kóstolván kedég kezde az ifjúsága meghervadni és őszolni, vénolni és betegségbe esék. Mondá ottan:

— Nám (lám) mondám, hogy igyen lészen dolgom. Immáron tovább nem mehetök, de ezennel meg kell hálnom. Azért adjatok konfesszort (gyóntatót), oltáriszentségöt és kenetet, hogy jó keresztyén módra múljak kivé. És azon kérlek, hogy imádjatok érettem és testemet tegyétek az én jegyösem mellé, azon koporsóba.

Hogy azt látták volna az apátur és az vendégök, nagyon megrémülének rajta és minden örömök, vigasságok siralomra és keserőségre fordula. Felhányják mind étköket, mind asztalokat. Rajta ragadának mind egyetlen-együkön és bevivék szentegyházba nagy mondhatatlan óhajtással. És bizonynal megtudák, megismerék, hogy ő volt volna az földnek régi ura. És szentségöt vevén,

úgyan kezök között, mintha elaludt volna, kibocsátá lelkét. Megint odamenvén, honnan hazajött vala, csak lelke szerént. Holott immáron örökkön örökké örül, vígad az ő mennyei szent atyjával és istenével.

Híre lőn benne, hogy ilyen ember ezenképpen ki-múlt volna. De ottan temeték el, nagyobb csodának oká-ért számtalan nép reá futván, királyok, urak, szegények, bódogok, Úristennek érdeemesét látni, illetni és apolgatni. Nékik (némelyek) siratják, nékik örülnek, nékik hálát adnak rajta Úristennek. És azonképpen mint olyan tisztölendő fejedelmet, nagy tisztossággal, isteni félelemmel és egyházi szolgálattal, az ő szerelmes jegyösének koporsójába helhőzték, hogy miképpen lelkök együtt vo'na megkoronáztatván örök dicsőségben, testök is együtt nyugodnék és egyszer (egyszerre) támadnak fel az örök-életre.

*

Ezeket megbeszélvén az jámbor apátúr Éberhardus pispeknek, elálmélnkódek rajta ez ilyen halláson és nagy hálákat ada rajta az Úristennek, nagyobbban megépülvén ő lelkében.

Azonképpen mi is, én édes szerelmes atyámfia, hálákat adván, adjunk dicséretöt mi édös Teremtőnknek és megváltónknak Jézusnak, hogy az ő szent jóvoltáért és szerelmes szentinek érdekéért részeltessen az ő szent malasztjában míg élünk, és holtonk után vigyen azon édes, dicsőséges és örveñdetös örök életnek földjére és országára, Amen.

Erdy-kódex, 508-515. — Nyelvemléktár V. 262-275.

TUNDALUS LÁTOMÁSA

Ez írást én találtam egy könyvben. Uronk szíetése után 1149. esztendőben, mikoron írának, Hiberniában volt egy Tundalus nevő embör, kiben Istennek sammi jó nem volt. Ez hertelen megbetegöle és ördögöknek látásátúl igen megijede. De az ő angyala melléje álla és ötet megbátorétá, hogy ne félne. És véle elhivá és megmondá neki, hogy jól eszébe vennéje az miket látna, mert esméj az testbe volna térendő.

És mikor megmutatta volna neki, hogy minémő kénjok volna az gyelkosoknak, az hamishitőeknek, az kevélyöknek, az fösvényöknek, oztán úgy mutatá meg, minémő kénjok volna az testi bönnel élő egyházi emböröknek... mint im én neköd nyilván megírtam, az több kénoknak írását mind elhagyván, mert azokat tudni nem olyan szükség.

Sándor-kódex, 39. — Nyelvemléktár II. 237.

A SZERETET ELLEN VÉTŐRŐL PÉLDA

Apácáknak klastromukban vala egy apáca, ki mind az többit fölölmulja vala penitenciatartással és kemény élet viseléssel, ezért is mindöniktől tisztöltetik vala szent gyanánt. Megbetegödék és meghala és eltemették.

Történt, egy nap elmulván, hogy az szororok az ő koporsója mellett menének, láták az koporsót, hát mind megégött. Ezön mind igen csodálkozának. Az abbatissa (apátnő) odahivatá az provinciális (tartományi előljárót)

fejedelmet. Ez fejedelem felnyittatá az koporsót. Semmit ott egyebet nem lelének, hamunál, és az is bűdös vala, mint ördög. És (így) megérték, hogy pokolban volna.

Az provinciális akará az ő kárhozásának okát megtudnia. Titkon megkérdezé az abbatissát, az ő életéről. Ki felelé:

— Én az ő életében semmi egyéb fogyatkozatot nem esmértem, hanem hogy gyakran veteködött és bementa az többinek mindön dolgokat és nagy gyakran megtörte az szent szeretetöt köztök.

Mondá az provinciális:

— Bizony mondom, hogy ez a pokolba temettetött. Mert ha annyi jóban volt volna, mint Szíz Mária, — szeretet nélkül annyéval mélyebben volna pokolban az ő hálátlanságáért, amennyivel több jóknak volt gonoszul bírója.

Az hálátlannak mindönök fordulnak veszedelmére.

PRÉDIKÁCIÓK

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

A NÉVTELEN KARTHAUZI BESZÉDEIBŐL

A LELKIISMERETROL

Harmad tanúságunk leszen arról, holott találhatnánk a jó és tökéletes lelkiismeretnek példáját, kiről szerével való tanúságot vehetnénk. Ó, ki jó tanács, jobb annál az kérdés, kérdésnél az tanúság! De ne menjünk messze érette, mert az Úristen megadta ezen a mai napon. Gondoljuk meg azért rövideden szólván róla, minémő nap vagyon ma, és minémő dolgokat cselekedött Úristen ez mai napon és azonnal megértöközünk (megértjük) róla, mert Úristen megadta amit kívánunk.

Úgy olvastatik Mojzes első könyvének elejében, hogy hatodnapon, azaz ez mai napon (pénteken), teremte Úristen az embert. Az más Mojzesnek, azaz Krisztus Jézusnak, szent evangéliomi könyvében meg úgy olvastatik, hogy még azon napon váltá meg szent vérével, halálával az embert. Azon a napon hozá ki az halálos fogságból az régi szent atyákat.

Álljunk meg itt, álljunk meg szerelmes atyámfiai Krisztus Jézusnak áldott szent keresztfájának alatta. Álljunk meg az Úristen fiának ítélőszékének előtte és halljuk bódogságus szent Ágoston doktor atyánkat, mit mond itt ez iránt:

Két gonosztévő tolvajokat olvasunk Krisztusnak

magas keresztfájának alatta állani, kiken jegyeztetnek mindez világon való keresztyén népek. Az jó lelkű tolvajon, kiknek jó lelkiismeretük vagyon, az gonoszon, kiknek veszedelmes vagyon. Íme, mindkét fél keresztyén, mert Krisztusnak zásztója (zászlója) alatt vannak az szent hitnek vallása szerént, mert mint szent Pál szól róla:

„Omnes fatentur se nosse deum, factis autem negant”, mert mindnyájan azt vallják, hogy ismerik Istent, de maga téteményekkel ellene mondanak és megtagadják.

Ó világ, világ, kiben földening elborultál! Tekintsél föl immáron és lássuk meg, miképpen Urunk Jézus Krisztus az két tolvaj közül megbizonyojtá, kinek légyen jó lelkiismeret és kinek gonosz. Megmutatá továbbá, kivel tészen irgalmasságot és kivel kemény ítéletöt. Még továbbá: kit hozzá akar fogadni és kit színe elől kirekeszteni. Megmutatá végre: kit akar idvezöjteni és kit örökké elkárhoztatni. Íme, igazságus és tekéletes példa! Íme hol vagyon az nagy csodálatos bölcsesség! Kinek tudománya foghatatlan és ítéleti véghetetlen. Mert látjuk először, az penitenciára térő tolvajt idvözöjté. Az másikat, gonoszságban megvakultat örökké el hagyá kárhozni. Másodszor látjuk, hogy az megtért tolvajnak kenyergését meghallgatván úgy monda, immáron halálának idején: bizony mondom, velem léssz ma paradicsomban! Az gonosz tolvajnak kedég semmi jót nem felele annak jegyére, hogy az jókról Űristen gondot visel, az gonoszokról kedég semmit.

Harmadszor látjok, hogy Urunk Jézus az jó tolvajt jogjára hagyá megfeszéjtetni és az gonoszt bal felől, annak tanúságára, mert mikoron az utolsó ítéletre jövend, az jó lelkiismeretűek jobb felől állnak, az gonoszok kedég bal felől. Mert semmi örömet, semmi vígasztalást nem érdemelnek, de örök veszedelmet.

Negyedször látjuk, hogy Urunk Jézus az magas keresztfán jobb kezét veté az jó tolvajra áldomásnak jegyéért, az bal kezét kedég az gonosz tolvajra örök átoknak példázatjára. Azonképpen lészen az utolsó napon is. Az jó lelkiismeretűeket megáldja mondván:

— Jöjjetek el ti, én atyámnak áldottai!

Az gonoszoknak kedég mind ő ördög társaságival:

— Én atyámnak átkozottai, menjete el az örök tizre!

Ötödször látjuk asszonyunk Máriát is, jobb felől áltani Jézusnak. Honnon az jólelkű tolvaj is, kin megismertetik, hogy az jókat válogatja hozzá az Úristen.

Hatodszor azt is olvassok, hogy az Úr Jézus az magas keresztfáról mind fejét, mind szemeit, száját jobb felé hajtotta, nyilvánvaló szeretetnek okáért.

Hetedszer az ő szent füleit is jóra (jobbra) hajtotta, mivelhogy örömet meghallgatja az ő imádságában, kinek jó lelkiismereti vagon.

Végre ő szent oldalát, szívét is onnan afelől nyittatá meg. Kiről úgymond szent Ágoston: „Ő boldog lelkiismeretnek tisztasága! Ó áldott lelki egyességnek örvendetesége! Ki vagy gyenyerűségnek paradicsoma, szép illatú virágokkal megfizetött, isteni malasztal meghimtoztetött, élő kútfolyással megnedvesöltetött, Krisztusnak nyugodalma, Isten fiának rejtett cellája, kit őriznek és körülfekszenek mind az mennyei seregök.”

Íme szerelmes atyámfiái! Ha idvözölő lélek és minden ájtatos szívű ember, ha nemesbet és drágábbat, ha jószágosbat és malasztosabbat találhat-e ennél minden lelkiismeret között? Erről szól az édes szent Pál apostol: „Iam conuersatio nostra in coelis est.” Atyámfiái immáron a mi nyájaskodásunk mennyekben vagon! Azonról szent Ágoston doktor atyánk meg úgy mond: „Ó szentséges lelkiismeret, ki jöllehet test szerént ez földön légy, de

maga lakodalmad mennyekben vagyon. Istennel lakozik, nyugoszik, örül, vigad." Kit minékönk is engedjen az megfeszölt és bínesekért megholt és feltámadott Krisztus királ!

Érdy-kódex, 27-29. — Nyelvelméktár IV. 41-43.

KARACSONY-EJJELI BESZÉDBŐL

Ez éjjeli szent, aranyas misének evangéliuma után meghallván és értvén az szentírásnak magyarázatját, halljuk meg továbbá az mi szívünknek, lelkünknek kívánatos áhítózását, szerelmetes kívánatusságát, édességes, aranyas Jézus, Idvözöjtő urunknak dicsőséges, szent szíletését.

Halljuk édes, szerelmes atyámfiái először az isteni követnek szájából, mondásából, írásából. Jóllehet immáron meghallottuk, egyszer megmagyarázván a szent evangéliumot. De az nagy lelki édességnek miatta mégis hozjok elő, mondván: Szülé Szíz Mária ő egyetlen egyét. Szép Istent, szép Jézust, szép Krisztust, és apró posztócskába betakargatá és helyhözteté az jászolba.

Minekelötte ez nagy imádandó édességről lelki tanúságot tennénk és szólanánk, mindnyájan fejethajtván imádjuk az áldott új vendég Királynak tiszta szíztől való szeplőtelen szíletését, mondván mi szívünkben-lelkünkben: Idvezlégy örökkön-örökké, ki mennyet, földet a benne valókkal teremtötted, szent Szíz szülőddel egyetemben, Amen.

Kinek immáron szent malasztjának miatta, ez mai szent napnak és az új Úrfiú szíletésének ervöndetes méltóságára három rendbeli lelkitanuságunk lészen...

Érdy-kódex, 43. — Nyelvelméktár IV. 65-66.

*A kafarnaumi századosról szóló evangélium magyarázatából
a második mennyegzős vasárnapon*

Másod tanuságunk léssen arról, mivel tartoznak imáran ez világi urak ő alattok való szolgáknak. Arról is hat rendbeli regulát találunk írásban, kit meg azonképpen szikség meghallani, tanulni és tartani, ha ez világon tisztösségöt akar vallani és az másvilágon erek érdemöt.

Első regula szeretetnek formája, azaz hogy ez világi urak tartoznak Istennek parancsolatja alatt ő szolgált szolgáit szeretni és ne úgyan tartani, mint az oktalan barmot... Ha tenéked hív szolgád vagyon, olyan becsülettel tartsad, mint lelködet és mint atyádfiát. Mert úgy mond bölcs: „Minden embernek egy eredeti, sziletése, halála egyenlő. Annak felette teremtének és atyánk, anyánk egy. Csak szerencsa eset és malaszt téssen kilenbséget köztünk.”

Másod regula: szolgált szolgának megfizetés, kiről Mózes harmadkönyvében úgymond az Úristen: „Senkit erővel meg ne nyomoríts és ne maradjon a te bérösödnek munkája tenálad másodnapig. Valaki kedég hamisan megtartja, mennyországra kejájtó bín!” Mely nagy bín légyen kedég Istennek előtte, úgymond Szentlélek: „Valaki ártatlan vért ont, és ki szolgának jutalmát megtartja, egy módon szílt gonoszságot.”

Harmad regula: kegyes irgalmasságnak szolgáltatása, azaz, hogy ez világi uraknak nem kell kegyetlenségöt mutatni, de inkább kegyességöt ő hív szolgáihoz, mert úgy vagyon Istennek akarátja. Kiről Seneca mester úgymond: „Ő fejedelem, ha azt akarod, hogy Isten teveled kegyelmességgel tégyen, te is úgy tégy alattad valókkal...”

Heted regula: Bér szerint megelégtetés. Azaz, feljebb ne erőltesse bérénel szolgát szolgálni és megelégtetse szolgát ő szolgálatja szerént.

De jaj sokan vannak mastani időben, ki nemcsak igaz szolgálatját (hív szolgálit) meg nem tartja, de annak felette gonoszul űzi kivé udvarából. Sok(ak) van(nak), ki jobbágyit és szegényeket nagy ostor adóval, gyakorta való törvénytelen fizetéssel gyetri, kénozza. Ó mint nagyon ez ilyeneknek dolgok mind ez világon, mind az másikon, kikről ilyen példát olvasunk:

Vala egy jámbor szerzetes fráter, ki mikoron halálára jutott volna, neki jelenék szent Benedek apátúr és megjelentgeté őneki mind az boldogoknak lakodalmokat (vigasságukat), mind az kárhozottak kénjokat. Kik között látának egy szegény kárhozottat, kit hát az ördögök nyúzzák és annakutána sóval vakarják ő testét és azután tizes rostélyon sütnék. Kit mikoron megkérdettek volna, mi oka volna az nagy kénnek, feleletet tön, mondván, hogy volna egy nagy kegyetlen fejedelem és ő szolgálit, jobbágyit ő is azonképpen nyúzta, fosztotta volna. Azért szenvede olyan ként Istennek igaz ítélete szerént.

Ó azért, szerelmes atyámfiai! Ki mind meglássa, gondolja, hogy olyan veszedelemre ne jusson ügye. Engedjen malasztot reá Úr Jézus Krisztus Amen.

„Boldogságos Szent István királynak ünnepéről”

„Misericordia et veritas custodiunt regem et roborabitur clementia thronus eius.” (Proverb. XX. capitulo.)
 „Irgalmasság és igazság megőrizik az királt és kegyelmességgel megerősítetik őnéki birodalma.”

Ez igék vannak megírván bölcs egyik könyvének huszad részében. Mely igék méltán vétetnek dicsőséges Szent István királynak neve dicséretire, ki míg ez világon él, nagy irgalmasságban, igazságban és kegyelmességben éle, ez szegény új keresztyén nép között. Minémő szenteséges életében kedég végezé el idejét, az sok csodatétel és anyaszentegyház nyilván vallja és bizonyojtja. Bizonyával azért méltán kell ez dicsőséges Krisztus Jézusnak választott vitézét és konfesszorát (hitvallóját) jelesen ez szegény magyarországbeli népnek dicsérni, tisztolni. Kiknek Ūristen keráli méltóságul és apostol gyanánt adá, hogy mint tanulságával és jó életének példájával, tanojtaná, igazgatná, oltalmazná és örök idvességnek útjára vonná.

Azért, szerelmes atyámfiai, nagy szerelmetes szolgálattal és ájojtatus hálaadással tartozunk ez bódogságos szent királynak, ki miatt ennyi sok lelki, testi jókat érdemlettünk. Ha kedég ő halandó életében olyan szorgalmatos volt ez szegény népnek idvességén és oltalmazásán, hát mit vélhetünk tett és tészen az halhatatlanságban, szünetlen könyörögvén Ūristennek előtte ez ő szegény népéért. Netalántán régen elvesztünk volna mi gonosz bineinkért, ha az édes Asszonyunk Szíz Máriával, az szent királok ő kegyes esedezésöknek miatta nem táplálnának. Kiről úgy éneköl Anyaszentegyház ez mai szent zsolozsmában:

• Idvezlégy, bódog Szent István királ!
Te népednek nemes reménsége!
Idvezlégy, mi megtérésönknek
Bizon doktora és Apostola!
Idvezlégy, minden szentségnek
És igazságnak fényes tiköre!

Te miattad hittünk Krisztus Jézusban!
Te miattad idvözölünk es Krisztusban!
Kérünk, imádj ez te népedért!
Imádj egyházi szolgálókért es!
Hogy egy ellenség se légyen,
Ragadozó, ez te néped között!

Amen.

Erdy-kódex, 494. — Nyelveléktár V. 236.
(A verses rész KMV. 245. is: Ave beate rex Stephane. . .)

SZŰZ MÁRIA SZÉPSÉGE

...Mikoron én tégödet tekintlek, asszonyom Szűz Mária, tehát a' tetszik, hogyha én a mennyországot és az eget az ű fényös szép csillagival egyben nézném. És az látatik énneköm, hogyha az paradicsomnak gyenyerűséges, édes lakodalmában lakoznám. Sőt még annak fölötten magamat elfelejtem a te nagy, megvéphetetlen dicsőségeden elámulván. És nagy és felszóval csak ezt kiálthatom:

— Ó örök Istennek gazdaságos bőségének, magaságos bölcsességének mélységes tudománya! Mely igen

nagy örvendező szívvel vigadoza, mikoron ez nemes teremtött állatot (lényt) ily nagy tökéletességgel megékösejtéd, és ide, ez világnak öröme szerzed. Ó, szűző szép szemek, csillagzó fényességgel csillagozván! Ó, rózsale(vél)-piros tündeclő szép orcák! Ó aranyszínnel fénylő szép sár (sárga, szőke) hajak! Ó, mézi édességgel folyó, avagy édeslő szép ajakak, Istenfia gyakorlatos csókolgatásával megistenesöltek!...

...Az ű gyümölcsök miatt hasonlattatnak ez két emlőid a liliom között játszadozó kecske-ollócskához (gidához)! Mert ím ezt látjuk: hogy mennynek és földnek szerzője és teremtője az eget, avagy mennyet, nappal, holddal és az fényes csillagokkal megékesítette és ez világi éltető állatokat, avagy ez világnak színét megdíszesítette nemes élő állatokkal, és az eget egyben szárnyalkodó madarakkal, az liget-erdőket szép zöld levelekkel, és a mezőket és réteket a mosolygó, avagy gyönyörködő szép verágokkal. De maga mindezeknek fölötté, bódog szíz anya Mária, a te drágalátos, szentségös testet megékösítette...

Nagyszombati-kódex, 118-121. — Nyelvemléktár III. 36-38.

SZERZETÖS EMBER ÉLETE

...Ha te, szerzetös ember, azt kérded, hogy mi légyen az szerzetben jól élni, úgymond Szent Bernáld az szerzetösöknek:

Te szerzetös, tanóljad meg és én megtanéhtlak tégedet jól élned. Azaz: imádkozzál, adj alamizsnát, ha vagon áldomásod az fejedelemtől (előljáródtól). Vigyázz

(virrassz), bőjtölj, és ezenképpen mindenkoron jól élsz. Némikoron íj, némikoron vigasz (vigadj), némikoron imádkozzál, némikoron tanólj és némikoron munkálkodjál! Ezenképpen léssen az idő rövid és az dolog-munka könnyű. Távol legyenek az szerzetös embertől az gyenyerőségek, az rágalmasság, az torkosság, az zúgódás-morgódás. Az ételt megvégezvén, szerzetös, adj hálát az Ūristennek.

Békesség vagon az cellában. Az cellának kívőle nincsen egyéb, hanem csak hadakozás. Az cellát kövessed (t. i. gyakran tartózkodj benne), ha kívánod Jézust megellelned, látnod. Ha te békességet keressz, az celládból ritkán jössz ki. Az cellában imádkozzál, íj, tanólj, alodj, olvass Szentírást, avagy gondolkodjál az Ūristenről...

Példák könyve, — Nyelveléktár VIII.

AZ HALÁLROL SZOL ITT AZ ÍRÁS

„Emlékezzél meg ember az halárlól, mert nem ké-sik.” Ez ígékét írta bölcs Salamon egy könyvének hatod-részében.

Mely sok jókat ad embernek a halálnak emlékezeti, Szentírásban sok helyen jelentetik meg. Mer úgy mond azon bölcs: „Emlékezzél meg ember a te utolsó haláloodról és soha nem vétkezel.”

És után úgy mond Szent Bernáld: „Az halálnak szünetlen való megemlékezeti, nagy bódogság. Ezt vele viselje az ember, valaholott járand és soha nem vétkezik.”

...úgymond Szent Jeronimus doktor: „Könnyen megutál mindeneket, ki mindenkoron gondolja ő magát

meghalandónak lennie. Mert szemeknek kívánsága megutáltatik, mikoron valaki gondolja ő magát ilyen revid időn mindeneket elhagynia. Testnek kívánsága megutáltatik, mikoron valaki gondolja, hogy az ő teste revid való napon lészen férgeknek étke. Életnek kevélysége megutáltatik, mikoron valaki ez szívében gondolja, hogy aki mostan akar lenni feljebbvaló egyebeknél, tétettetik földbe mindeneknek lábok alá.

Vajha eszükbe vennéjek ez földi királyok és minden fejedelmek és gazdagsággal bévelködők ez velágban; miképpen az széles palotáktul vitettetnek az szoros koporsóra. És az világos és fényes palotáktul rettenetes és setét koporsóra, és virágokkal és külön-külön kárpitokkal megékesült palotákból vitettetnek a bidös koporsóba. És minden morhával teljes palotákból az szegény, nyavalás koporsóba, és fiakkal, leányokkal és szolgálkkal megékesült palotákból vitetnek az koporsóba, ki ires és minden fiaktul és barátoktul megfosztatik.

Ó, hol vagyon az elmult pompaság? Hol vagyon az elmult dicsőség? Hol vagyon a szolgálknak serege? Hol vannak az szép ruhák? Aranyos, bársony, kamuka? Hol vagyon az lágy és gyenge ágy? Hol vagyon az külön-külön jól megfőtt éték és venyerék (ital)? Jajt veszek, mert ki annak előtte nagy gyönyörőségben él vala az palotában, mindenestől fogva étettetik az férgektől a koporsóban...

Mikoron a bínés lélek ki fog szakadnia a testtől... az ő elméjének szemeit felemeli, és mikoron látja az halhatatlan gazdagságoknak dicsőségét, meggyaláztatik, hogy azt elvesztette valaki az életnek nyavaljásságos szegénységéért. Mikoron alátekint ez velágnak völgyére és ez homályos földre, ő fölötte kediglen csodálja az örök velágosságnak fényességét, nyilván megesméri, hogy mind éj volt és setétség azmit szeretett ez velágon.

Azonközben ő szemei meghomályosodnak és forgat-
tatnak az ő agyában. Az ő melle kediglen verdőget és
az ő berekedt toroka nehezen veszen lélegzetet, és lassan-
lassan az ő fogai megfeketednek, ajkai meghervadnak, és
minden tagjai megkeményednek, és az inak megszaka-
doznak az ő testében és az ő szíve kettéhasad az nagy
fájdalmnak miatta...

Akkoron ottan az lélek megyen az ajakakra. És meg-
kérdik őtet az ajakak mondván:

— Mit akarsz, ó lélek?

Felel az lélek és mondja:

— Ki kell mennem.

Mondanak neki az ajakak:

— Nem mi általunk mentél be az testbe, sem mi
általunk mégy kivé.

Tehát megyen az orra likaira, hogy onnan menjen
kivé. És felelnék azok nékie, miképpen az ajakak. Ennek
utána megyen az szemekre, azután az filekre és nem
mehet ki azokon. Végezetre megyen az főnek tetejére,
és ott megyen ki, mert onnan ment volt be. És akkoron
leül az főnek tetejére és ides-tova nézvén, nagy szomo-
rúságot lát, ha kárhozandó leend. És úgymond ő magá-
nak:

— Ó, te átkozott lélek, az megátkozott tolvajnak,
orvnak, és paráznának, bujálkodónak és hamis hitűnek ő
lelke!...

...ezeknek utána sok számlálhatatlan ördögöknek
seregi rettenetést támadnak fel, ő fogokat csikorgatván,
kiktől a boldogtalan lélek az örök kínokra nagy keserű-
ségekkel vonattatik. Mely ördögök megnevetés, bosszan-
kodásképpen szembehányják a léleknek ő bíneit mond-
ván:

— Ó, mely igen kevélykedtél eddiglen! Ó, mely igen
fényesen gyenyerködtél ételben és italban! Ó, mely igen

szépen, kevélyen öltöztél bíborba, bársonyba! Ó, mely erős voltál, ó mely gyors voltál! Mondjad meg minékönk, miért nem kevélykedel mastan, mire nem gyenyerködöl ételben-italban? Mire nem öltözöl kilenb-kilenb ruhákba? Hogy nem viselsz gondot az gazdagságról? Hogy nem vigadsz mast feleségeddel, fiaiddal, leányiddal és barátiddal? Miért nem szólasz nekünk!?

Az lélek megátkozza kediglen az ő testét mondván:

— Ó ördögnek temploma, a te művelkedetid fertőztettek meg engem! Ó átkozott föld (testről mondja), ó sá-tán-ördögnek lakodalma! Kelj fel hamar és jövel vélem, hogy lássad az kínoknak helyét, melyek énnekem szerztenek-teérted! Kikben én leszek ítéletnek napjától fogva ítéletnek napjáiglan, te kediglen ítéletnek napjától fogva én velem léssz azon kárhozatban . . .

Ezenképpen átkozza meg az kárhozott lélek az ő testét.

Íme, azért szerető atyámfia, mely veszedelemből szabadejthatod meg temagadat, mely nagy félelmtől menekedel meg, ha mostan ez velágon mindenkoron félelmes leendesz, és az te halálodról kétséges. Incselkedjél azért mastan ezképpen élnie, hogy inkább haláloznak idején örülhess, hogy nem félj. Tanulj mastan meghalnod ez velágnak, hogy akkoron kezdj élni Krisztusnak. Tanulj mastan mindeneket megútálni, hogy akkoron Krisztus-hoz szabadon mehess . . .

MENNYEI VIGASSÁG

Táncolnak-é az szentök mennyországban?

Vedd azt immár eszödbe, mit mívelnek az szentök mennyországban. Táncolnak-é, vagy mit mívelnek?

Ezt mondják az doktorok, hogy ott is tánc leszön, mert mindönök, mik az tánchoz kellnek, ott meglelettnek.

Az tánchoz ím ezök szükségösök:

Első: Helynek szép volta, szellős volta, világos volta, erős volta, vigasságos volta, békességös volta. A jóllakás, mert éhön nem jó az tánc. Részögség. Testnek szép volta, könnyű volta, ékös volta, erős volta.

Ezek mind meglelettnek mennyországban.

Ott leszön testnek ékös volta, mint nám Szent Pál apostol írta: „Idvözétönket várjok, mi Uronk Jézus Krisztust, ki felépíti az mi megalázott testönket, az ű dicsőült testéhez ábráztatottá (hasonlóvá).”

Ott leszön testnek könnyű volta. Szent Pál írta: „Az terömtött állat megszabadéttatik testnek ínségéből, Istennek fiainak szabadságára.”

Ott léssen testnek erős volta. Szent Pál írta: „Eltemtetött romló képen, feltámadt haláltalanul.”

Ott léssen részögség. Dávid írta: „Megzajosulnak az ő házának bőségétül” — azaz, a nagy gyönyörúségtül.

Ott leszön nagy szépség. Mert lesznek, mint Isten angyeli. Jól is laknak, mint lám Dávid mondja vala: „Megelégödöm én akkor, mikor megjelenendik a te dicsőségöd.”

Ott léssen nagy békesség Istennek bírásából. Izaiás próféta írta meg: „Lakozik én népem a békességnek szépségében.”

Ott leszen nagy öröm Istennek látásából. Szent János írta, hogy ezt mondja volt Jézus: „Esmég meglátlak titóket és örül a ti szívetök.”

Ott leszen helnek erős volta. Dániel próféta írta: „Az ő hatalmassága örök hatalom.”

Ott vagyon helnek világos volta. Ha mennye csillag vagyon, mind ugyan fénylenének, mind az nap fénylik, (ez) is igön kicsiny volna az ottvaló világosságához.

Ott vagyon helnek igön szép volta. Ha ez a világ, ki az mennyorszázghoz képöst olyan mint egy estálló, ennye sok szépségökkel éköszültetött, tehát mit gondolsz az helről, hoj úk lakoznak?

Ott vagyon helnek igön szélös volta. Annyera, hogy ha az szentök megosztoznának az mennyorszázghal, több jutna egyiknek száz ennyenél, mint ez föld volna.

Ez okáért mondják az doktorok az szentöket táncolni, mert az próféta Dávid ezt írta: „*Exultabunt sancti in gloria*” — magyarul: önkívülök szököllének. Malachiás próféta is ezt írta: „Kimentök és táncoltok.”

Aranyas koszorú mennyekben az táncolóknak

Vedd azt immár eszedbe, hogyha leszön-é koszorú-jok?

Azt mondják az doktorok, hogy leszön. Mert szörnyű volna az táncoló, ha koszorúja nem volna.

Az koszorú im ilyen leszön: aranyas leszön. Ez aranykoszorún semmit egyebet ne érts, hanem csak bódogoknak állat (állapotuk) szerént való jutalmokat, mely nem egyéb, hanem az bódogság. Mely bódogság áll az Istennek tisztán való látásában és annak örökké való bírásában. Ez az koszorú, avagy az állat szerént való jutalam közönségös mind az szentöknek, de maga nem

egyenlő az állat szerént való jutalam mindenikben. Az egyik inkább bírja, hogynem másik. Hasonlatosság az napról; ki jóllehet egy nap legyen, lám egy nyilvánban látja, hogynemmint más. Ezenképpen az Istennek állatja (lényege) jóllehet egy legyen, lám azért különb-különb-ben láttatik az bódogoktul. Ennek oka az szeretés, mert azki inkább szerette, inkább látja. Azki kevésbé, kevessebbé.

Vagyon más koszorúja is az boldog léloknek, ki mondaték aureolának, azaz aranyas koszorúcskának. Ez nem egyéb, hanem egy kiváltképpen nagy dolgokért való öröm. Az embörtől ünmagátul lettekért: mint szűzeség tartásáért, mártíromság szenvedéséért, prédikálásért. Mondatik vala koszorúcskának amaz első jutalomhoz képöst, oly, ki mondatik arany koszorúnak, mert semmi nem adhatik annak fölire oly, hogy mi kisebb nem volna annál.

De vedd eszödbe ezt, mi oka, hogy csak ez hármokat nevezik, mint a szűzeket, mártíromokat, prédikátorokat? Ez annak az oka, mert csak a szűzek azok, kik meggyőzik az testöket erősen. Az mártíromok, kik meggyőzik ez világot hatalmassan. Az prédikátorok, kik meggyőzik az ördögöt okosan.

A szűzek a bujaságra való gyönyörűségöktül, kik az testben vannak, mindenképpen magokat megszenvedték. Az mártíromok ez világtól az háborúságot mind halálig szenvedik. Az prédikátorok ördögöt így győzik meg, hogy nemcsak ünmagoktul, de még egyebeknek is szívökből kiűzik.

Mondanád te, minémű szűzek azok, kiknek az aranykoszorúcska adatik? Így vegyed eszödbe, hogy ötféle szűzek vannak, de csak kétrendön valóknak adatik.

Elsők ím ezök: kiknek az szándokok, hogy házasságra mennek. De míg arra mennének, addig erősen őrzik szűzességöket. De miért az szándék figgő, nem adatik nékik az aureola.

Másrenden valók ezök: Kik jól lehet szűzességöt tartnak, de nem Isten szerelmejért, hanem hiú dicsőségért, avagy tisztességnek megtartásáért, avagy szabadságbírársáért (nem akarja, hogy férfiútól bírassék); avagy kényszörétésért, mert szüleitől kényszöréttetett klastromba menni, honnan örömet kijüne, ha lehetne; avagy szegénységnek okáért, mert oly szegény, hogy senki nem veszi férjhöz; avagy szörnyű voltáért, mert hogy miért nem szép, nem veszik.

Harmadrendbeliek ezök: Kik csak test szerént tartanak szűzességöt, de akaratjuk arra volna, hogyha lehetne vétköznének, avagy ha igaz arra ne legyön...

Negyedrendbéliek ezök: Kik elgondolván mely igen jó dolog legyön az tisztaságtartás, mely igön Istenfia-szerette legyön, választják magoknak erős szándékkal, hogy mind szívökkel, mind testökkel, tisztaságot tartnak, mind holtokiglan, de maga fogadás nékül. Ezeknek az ű jószándékokért lámpások mindönkor ég. Ezekké az aranykoszorúcska, az ő testökkel való nagy viaskodásokért. Mennye napon az ifjú szűz az viaskodásban vagon, anye napon mártély (mártír). Sőt még nagyobb a mártírnál. Mert az mártély, csak egyszer, egy napon szenvedte az ként: ím ez kedég mindön éjjel, minden napon szenvedü.

Ötörendbeliek ezök: Kik mindez megmondott szű-

zességtartást fogadással tartják. Akár legyenek világi-
ban, akár monostorban. Az ilyenek hivattatnak tekéletös
szüzeknek. Ím ez különbség vagyon az monostorbéli szü-
zek között és az világban lakozók között. Minémű kü-
lönbség vagyon az között, mely az kertben belől vagyon
és mely az kertön kívül vagyon. Az kertben kívül való
fának sok embör vehet gyömölcsében, az kertben való-
nak csak az kert ura. Ezenképpen az kővül lakozó szüz,
noha erősen tartja az szüzességöt, de lám azért igön sok
ütközeti vagyon, mind népeknek látásából, mind háza-
soknak, életöknek gondolásából. Mely ütközetektől ama-
zok szabadon vannak. Történik néha, hogy az kertbéli
fa is ki nyújtja ágait az kertnek kívüle és élveznek
gyümölcsében. Vannak oly rekesztben (kolostorban —
claustrum) lakozó szüzek, hogy az rekesztnek kívüle-
nyoijtják gondolatokat, beszédöket, kezöket is, honnan tá-
mad nekik aztán nagy itközetök.

Hogy inkább megéertsed, hogy mi légyen az arany-
koszorú és az aranykoszorúcska, vedd eszödbe ezt, hogy
az aranykoszorú az bódogoknak igaz(án) olyan, mint egy
igön szépségű aranyas öltözet, hogy kiben mikor ki fel-
öltözék, méltó az királtul és mind az királlyal lakozóktul
tisztöltetni és szerettetni. Az aranykoszorúcska olyan a
szüzeknek, mártíromoknak, prédikátoroknak, mint az
aranyas öltözéknek felette egy aranylánc az felöltözöttön,
mely nélkül is igön szép volna, de mégis nyakába veszi,
hogy szebb legyön. Ó én édös Istenöm, ki (mily) nagyok
lesznek, akik mastan kicsinyek maguk alétásával!

Minémű hangosság leszön mennyekben?

Vedd eszödbe ezt is: minémű hangosság leszön az
táncolásnak idején? Leszön-e ott hegedüs, lantos, dobos,
cimbalyos?

Azt mondják az szent doktorok, hogy állat (valóság) szerént való hegedű, lant, cimbalyom nem lészen, olyan minémük itt nálonk vannak, de lészen az szentöknek testök az ű hegedűjök. Mert miként az hegedű igön asszú fából csináltatik, ezönképpen az ű testök, itt élvén, az penitenciatartásnak miatta igön elszáradt vala. Az húrja leszön az ű lelkök. Az húrnak vonása leszön: testen és lélokben való dicsőülés.

Hangosságtevő instrumentumok, kikkel Istent dicsérik

Dávid próféta az zsoltárkönyvben ím ez hét hangosságtevő instrumentumot (hangszert) veti, kikkel régönte Istent dicsérik volt: kürtöt, klávikordiumot, hegedűt, dob, virginált, orgonát és cimbalymot. Ez hét rendön való instrumentumok példázzák ím ez hét rendön való szentöket, kik ű dicsőült testökkel, lelkökkel Istent dicsérik, kiknek dicsérésök minden ez világon hangosságoknál szebb leszön.

Az kürtön értetnek az apastalok, kik ű prédikációjokkal mind ez világnak kürtölének.

Az klávikordiumon értetnek az evangélisták, az szent evangéliomnak írásáért.

Az hegedőn értetnek az erős penitenciatartó konfeszszorok.

Az dobon értetnek az nagy kén-vallott mártíromok.

Az virginálón értetnek az szűznek sok voltak. Kik sem szívökkel kévánván, sem nyelvökkel szólván, sem téteményökkel vétkeztvén, az szűzesség ellen soha nem vétköztek volt.

Az orgonán értetnek az szent doktorok, mert miként az orgonából különb-különb szónusok hallatnak sok sípoknak általok, (de) azért egy, egyenös hangosságot tesz-

nek. Ezönképpen, a szent doktoroktól könyvekbe írásoknak sok értelmi íratattak, mind az egy Istennek, bizony voltának értelmére.

Az cimbalymon értetnek mind az mennyországban lakozók. Jelösbén az alázatosak, mint az angyalok. Az irgalmasok, mint az pátriárkák, próféták, házasok. Az ártatlanok, mint az kisgyermökök és bizony penitencia-tartók. Ez megírtaknak mindönik (mindegyikük) nagy szépségű, vigasságos hangosságot tud tenni.

Négy dolog szükséges az hangosság-tételhez

Ím ez négy dolog szükséges az hangosság tételhez (zenéhez), ki mind bennök leszön akkor.

Első: kéznek könnyű volta. Könnyű kezök vagyön ünekik, kik ő tulajdon testökkel hangosságot tesznek. Nem ű tulajdon természetöknek erejébül, de ű testüknek Istentül megdicsőüléséből.

Más: Hogy az kéz megfáradhatatlan legyen. Megfáradhatatlan kezök vagyön ünekik az hangosságtételre, mert űk ragaszkodtanak az megfáradhatatlan Istenhez. És ebből nemcsak ünmagok, az bódog lelkök megfáradhatatlanok, de még azon fáradhatatlanságot közlik ű testökkel is.

Harmad: Hogy jó legyen az instromentom, akár legyen hegedű, akár orgona. Az ő instrumentomok az testök, kik mind igen szépek, mert bódogok és megdicsőültek.

Negyed: Hogy szépen egybe-konkordált legyen. Ezönképpen ünekik mind testök, mind lelkök nagy szépen együtt foly. Nem tart egyik másiknak ellent, mint mastan az lélek kíván az test ellen, az test az lélök ellen, mint lám szent Pál mondja.

Értsed azért mindezekből, hogy vigasságtevő álgyak (szerszámok), kikkel élünk Isten tisztosságára, minön (miként) magonk vagyunk: az minön testönk, lelkönk. Szent Ágoston doktor is így írt. „Ti vagytok az kürtök, ti vagytok az hegedűk, ti vagytok az dob, ti vagytok az virginálók, ti vagytok az cimbalymok, kik mind igön szépen szóltok: ti vagytok mindezök. Semmit, ott utálatost, semmit elmulandót, semmit iszamót ne aléhatok. Tudjátok, hogy csak test szerént az írást érteni: halál.”

„*Omnis spiritus laudet Dominum.*” Mindön embör, ki Isten előtt szépön akar hegedülni, avagy dobolni, mastan vágja le az fáját az hegedűnek, hogy (meg)asszon addég. Ez az beszédnek értelme: Mastan sanyargassa testét, a kemény életnek miatta!

Minémü inököt mondanak az szentök mennyországban?

Tudod jól, hogy inököt is mondanak az táncban. De immár vedd azt eszödbe, minémü inököt (éneket) mondanak az szentök, mennyországban. Ezt mondják az szent doktorok, hogy az szentöknek inökmondások im ez hárommal leszön: tenorral, diszkanttal, kontratenorral.

Tenor leszön isten-dicsérés az gonosz veszödelmeknek közülök kiszabadulásért. Dicsérik Ūristent az szentök, hogy űket megszabadította az ördögnek késértetiből, a bünöknek gonoszságiból. Ez világnak túriből, pokolnak kénjából és im ezt mondják, mit az próféta Dávid megírt: „*Benedictus Dominus, qui non dedit nos in captivem dentibus eorum: anima nostra sicut passer erepta est, de laqueo venantium id est daemonum — laqueus contortus est et nos liberati sumus.*” „Áldott légyen Ūr, ki nem ada minket űnekik fogságokra. Mi lelkönk meg-

szabadula, miképpen veréb vadászoknak hálójából. Az háló megszakada és mi megszabadulánk.” (Kulcsár-kódex, 327-328.)

Diszkant leszön arról való isteni dicsérés, hogy mindön jókban úket megerősétotte. Dícsérik az Ūristent, miérthogy az Jézusnak szent érdöméből nyerték az örök dicsőségöt. Előszer lélökben, látván, bírván és szeretvén az Ūristent. Oztán világos testökben: a kénszenvedhetlenben, hathatósban, gyorsban. Végesleg Krisztus Jézusnak dicsőült testének látásában és az Szűz Máriának és mind az bódogoknak.

Kontratenor pokolban

Kontratenor lészen pokolban, az kárhoztattól. Így írt Szent Tamás doktor, hogy az feltámadás után leszön az kárhoztakban szószerént való káromlás, miként az szentökben szószerént való istendícsérés.

Mikort azt mondják az szentök: „Áldott az Ūristen, ki megszabadétott minket minden gonosztól!” — másfelől ezt üvöltik az kárhoztak: „Átkozott az Isten, ki ez nagy kénra vetött minket!”

Mikort azt mondják az szentök: „Áldott az Ūristen, ki minden jókkal megtöltötte az mi kívánságonkat!” — másfelől ezt üvöltik az kárhoztak: „Átkozott az Ūristen, ki megfosztott minket mindön javától. Átkozott legyön az Atyaisten, ki terömtött volt! Átkozott legyön az Fiúisten, ki megváltott volt! Átkozott legyön az Szentlélekisten, ki az körösztségnek idején az mi lelkönkre szállott volt! Átkoztak legyenek az mi szüleink. Átkozott legyen az nap, kiben (ki által) éltönk ez világon. Átkozott legyen meg az föld is, akin jártonk. . .”

Sándor-kódex, 10-20. — Nyelveléktár II. 221-226.

A DRÁMA KEZDETEI

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

A HALÁL ÉNEKE

*Néminemő bölcs, hogy az halált jonkább eszébe tart-
hatná, ez bölcs szerzé ez verseket, ezenképpen mondván:*

Elmegyek meghalni, mert az halál bizony, de az halálnak órájánál semmi bizonytalanabb. Jóllehet bizonytalan legyen, de maga azért elmegyek meghalni.

Elmegyek meghalni. Mire szeressem én azt, azki keserő végezetöt ígér? Kinek szerelme héjjába való, mire szeretöm azt? Inkább elmegyek meghalni. . .

Elmegyek meghalni; hamuvá lezendő vagyok, miképpen születtem, ezenképpen megvégeztetöm.

Elmegyek meghalni egyebeket követvén. De még énutánam is többen jönnek, mert sem első, sem utolsó én nem vagyok, — azért elmegyek meghalni.

Elmegyek meghalni. Király vagyok, de micsoda az tisztőség, micsoda ez világi dicseködés, mert az embernek királi-ura az halál — azért elmegyek meghalni.

Elmegyek meghalni. Pápa vagyok, de az halál engem nem hagy sokáig pápálkodni, de befogja számat.

Elmegyek meghalni. Pispek vagyok, de az botot, az sóját (stólát), az skófiomot, az pispeksiveget, akár akarjam, akár ne, de elhagyom — és elmegyek meghalni.

Elmegyek meghalni. Semmi viadalommal meg nem

győztetöm esetben. Vitéz vagyok, de az halált nem tanul-
tam meggyőzni.

Elmegyek meghalni. Bajnok vagyok, küzdést jól tu-
dom — de az halált meg nem győzhetem, — ezért elme-
gyek meghalni.

Elmegyek meghalni: mert az vénség engem tovább
nem hagy élni.

Elmegyek meghalni. Vén vagyok és immár az én
időmnek vége közel vagon és az halálnak kapuja meg-
nyilt — azért elmegyek meghalni.

Elmegyek meghalni. Bölcs beszédő vagyok. Egyebe-
ket beszédőmmel megrekesztöttem, de az halál megre-
keszte engemet — azért elmegyek meghalni.

Elmegyek meghalni. Gazdag vagyok, de az arany,
avagy az marháknak soksága nekem semmit nem hasz-
nál.

Elmegyek meghalni. Szegény vagyok és semmit ve-
lem el nem viszök. Ez világot megutálok, mezejtelen
belőle kimegyek és — elmegyek meghalni.

Elmegyek meghalni. Bíró vagyok, ki immár sokakat
megfeddtem, de az halálnak ítéletit rettegöm és — elme-
gyek meghalni.

Elmegyek meghalni. Az gonosz gyenyeroség engem
meg nem tart, sem az bujaság az én életömet meg nem
hosszabbítja.

Elmegyek meghalni. Nemes nemből születtem, de az
nemzetség az én időmet el nem halasztja — azért megyek
meghalni.

Elmegyek meghalni. Látásra szép vagyok, de az halál
az szépségnek és az nemes természetnek nem tud kedvezni.

Elmegyek meghalni. Bölcs vagyok, de vajjon minémű
bölcse ség tudja az halálnak okosságát meggyőzni? (Oly-
mint [mintha] azt mondanája: egy sem.)

Elmegyek meghalni. Bolond vagyok, de az halál sem

az bolondnak, sem az bölcsnek nem nyújtja békességnek frigyét, avagy szegődségét — de mind egyetemben elmennek az halálra.

Elmegyek meghalni. Különb-különb jó étkekkel és borokkal megteljesölten élvén (életemben) — ezek felett mégis mondhatom: elmegyek meghalni.

Elmegyek meghalni. Barát vagyok, ez velágnak szerelmének meghalandójul és jó életet veendőjül — ezenképpen jól megyek meghalni.

Elmegyek meghalni. Orvos vagyok, de az orvossággal meg nem szabadulok. Mert akármit műveljenek az orvosok, azért én elmegyek meghalni.

Elmegyek meghalni. Mit vígadok? Az homályos szerencse megcsalja az vígadozót, miért hogy meghalt az vígadózó. Azért én mit vígadok? Inkább — elmegyek meghalni.

Elmegyek meghalni. Sok pénző vagyok, de az pénznek soksága soha az halált meg nem távoztatja.

Elmegyek meghalni. Alejtván hosszú ideig élni és netalántán ez az utolsó nap — azért készülök meghalni.

Elmegyek meghalni. Örülvén, nem örölkök sok ideiglen, de ez világnak örömeit elhagyom és az halálra megyek. Elmegyek meghalni. Látván, hogy az halál mindeneken uralkodik és igen sűrű és gyakor az ő hálója.

Elmegyek meghalni.

Azért kérlek téged, kegyelmes Krisztus, hogy irgalmazz énnékem, megbocsátván minden én bűneimet, mert meg kell halnom.

Elmegyek meghalni, kérvén az én uram Krisztust, hogy mindenek esedőzzenek énérettem és bocsánatot nyerjenek énnékem — ezenképpen jól megyek meghalni.

Elmegyek az első halálra, hogy az én uram Krisztus az másod haláltúl megmentsen engemet, — ezenképpen jól megyek meghalni.

Elmegyek meghalni: remélvén az örökké megmaradandó életöt, kiért ez elmulandó életöt megutálom — ezenképpen jól megyek meghalni.

Példák könyve 56-64. — Nyelveléktár VIII. 113-115.

AZ ÉLET ÉS A HALÁL VETEKEDÉSE

Az élet kérdözi az halált, mondván:

— Ki vagy te, kit látok ez ábrázatban állani, nézésben rettenetös és termetödben szomorú? Mind az te testedben tetszik setét ösztövérség; az te éktelen termetöd engemet igen megrettente.

Felelé az halál ezek ellen az életnek, mondván:

— Én vagyok, kitől fél minden teremttött állat. Félnék engemet mastaniak és jövendők, mert én bíró vagyok és nagy-erös törvényt teszök. Nem használ ez törvénynek én előlem elvétele, mert nagy kemény kénnal kárhoztatok mindeneket.

Az élet kérdözi az halált mondván:

— Igen csodálom, hogy te honnét jössz, mert nem látottam tehozzád hasonlatost: oly rút állod vagyon és szörnyű csonka orrod vagyon. Ha sokáig téged nézendlek és tehozzád közelgetnék, metalántám az földre esném és onnét fel nem kelhetnék.

Felelé az halál az életnek mondván:

— Én jövök sok révás-sívásnak és iszanyosságoknak, bánatnak és keseröségöknek és nagy kénoknak tartományából.

Az élet kérdé az halált mondván:

— Mire vagy ilyen rút és éktelen és az te nézésöd

mindenektől fogván szomorú? Az te fejed kopasz, és minden tagaid szörnyek. Bánom, hogy reád néztem, mert félok, hogy meg ne döglessen.

Felelé az halál ez életnek, mondván:

— Ha nem volnék rút, éktelen és szomorú, nem volnának félelmesök. De úgy kell, hogy ebben esmérjétek meg az ti kimenéstöket és haláltokat, kin én tanú vagyok, mert ti es illyek lesztek, kik mastan vígak vagytok...

Az élet kérdé az halált, mondván:

— Mondd meg azért, micsoda oka ez iszonyosságnak, mert oly szörnyő fogas vagy, hogy egy szál ajakid sincsenek, de az te fogaid mind kinn vannak. Párolkodik az te torkod, és teljes dohossággal. Megkörnyékeztetél férgekvel belől és kívől.

Felel az halál az életnek, mondván:

— Amit kérdesz, tennen magadon megesmérhetöd bizonyossággal, mert erős embereket én hatalmamnak miatta lehajítok és lehullatok. Az négy nedvességekből (elemekből) szerzett testekből lesznek az férgek, mikoron az sérban (sírba) helyheztetnek.

Az élet kérdé az halált, mondván:

— Nemde, mi földi emberek állhatunk-é te hatalmasságodnak ellene, az mi tudományunknak miatta, hogy szüntelen élvén, ez földön lakozzunk és semmiképpen tetőled ne féljünk?

Felele az halál az életnek, mondván:

— Bolondul kérded, mert nálatoknál naggyal erősb vagyok. Nem ártanak én ellenem, vaamik kertben terömlenek, de valami születik, mind én részem és engemet illet. Mert senki nincsen, hogy ki az halálnak poharát meg ne igya.

Az élet kérdé az halált, mondván:

— Micsoda az, akit az te asszú kezeidben tartasz?

Egyfelől horgasnak és élősnek tetszik, másfelől kedé-
len csonka szabású. Akarnám megtudnom, mi haszna va-
gyon ennek?

Felele az halál az életnek, mondván:

— Láttál-e valaha ilyen szerszámot, ki kaszának
mondatik? Aratónak es jó. Ezt én vetöm napnyúgat felé,
én magam állván napkeletre. Néha délfelől valókat véle
fenyőgetök, és néha északra csavarejtom.

Az élet szól a halálnak, mondván:

— Miért te kaszás vagy, azért te énnekem ne ka-
szálj, míg nem megérem. És némikoron meg es szűnjél.
Ha ennek ellene tennél, nem jó kaszás volnál és énnékem
mindenkoron ellenségem lennél.

Felel az halál az életnek, mondván:

— De higgy énnekem, hogy én ezzel semmit nem
gondolok. De ha énnekem kellend, mint éretlen gyömlö-
csében levág az én kaszám mind éjjel és nappal. Én el-
lenem nem állhatnak meg erős vár-fogak es, de mindene-
ket megszaggatok az én kemény fogaimmal.

Ezeket hallván, kezde kenyergeni az élet az halál-
nak, mondván:

— Azért kérlek tégedet, hogy kedvezz énnekem.
Esmérlek immár tégedet és látottam sokakat, kiket le-
hullattál, kik csak alég hiszik vala megholtokat. És lát-
tam, hogy sírva tötték az sérban (sírba). Kiket látván,
csikorgattam fogaimat.

Felel az halál az életnek, mondván:

— Nem tudok nektök engedni, az ti büntökért. De
néha léssen jelös malasztból az időnek elhalasztása,
bűnről alkotmas penitenciának tartására. Azért vigyáz-
zatok, mert nem tudjátok, mikoron meghaltok...

Itt esmég szól az halál az életnek, mondván:

— Én nem nézöm az ti ifjúságotoknak virágzó szép-
ségét és én nem hagyok tinéktek szabadságot továbbá

élnetek ez világban. És én nem gondolok továbbá az ti kéréstökkel, sem keserves kiáltástokkal, mert bizonyval tudjátok, hogy tinéktek mind el kell vitetnetek az én kosaromban.

Ezeket hallván az élet, mondá az halálnak:

— Ó te rettenetes, keserő halál és kemény kén! Hagyj minékönk továbbá való szabadságot, hogy ez világban többet vigadhassunk!

Példák könyve, 47-56. — Nyelvemléktár VIII. 110-112

PÉLDA A HALÁLRA

(Egy lélek megítéltetése)

Az Úristen egy szent jámbornak ilyen rettenetes dolgot mutata. Mert láttaték őnekie, hogy Urunk Krisztus ülne egy aranyas széken és az ő szent anyja Mária mellette és mind az ő szentjei körül.

Íme azonközben egy ördög hozá az itélőbírónak eleibe egy holt vitéznek lelkét és mondá:

— Ímehol a préda! Az te angyalod és én követjük vala ez lelket, az ő eredetitől fogva, mind az ő életének végeiglen. De a te angyalod őneki őrizetire vala, én kediglen ártására. És mindketten vadásszuk vala őtet, miképpen két agár egy nyulat. De maga ez lélek végezetre esék az én kezembe. Annak okáért miérthogy igaz bíró vagy, tégy igazat itélmed őfelőle!

Felelé a bíró:

— Mi ennek az oka, hogy esett inkább a te kezédbe, hogynem inkább az én angyalomnak kezébe, és miért jártál közelben hozzája, hogynem az én angyalom?

Felelé az ördög:

— Azért, mert több volt az ő bűne, hogynem jó mivelkedete.

Felelé az igaz bíró, Urunk Krisztus, mondá:

— Mondjad meg énnekem, minémők voltanak az ő bűnei?

Felelé az ördög:

— Énnekem vagyok egy könyvem, ki mind be vagyok írván ez léleknek bűneivel.

Mondá az bíró:

— Mi neve az könyvnek?

Felelé az ördög:

— Ez könyvnek neve engedelmetlenség, hét halálos bűnökkel egyetemben. És minden levélen több vagyok ezer ígénéél. És íme, mindeneknek ítélő Bírója, az én könyvem, mindenestől fogva be vagyok írva, ítéljed azért ez lelket énnekem!

Az ítélő bíró kediglen, az Krisztus, veszteg kezd hallgatni. Elővéjárula az irgalmasságnak anyja, az Szíz Mária és mondá az ő Fiának:

— Én szerető fiam, én akarok vetekednem az ördöggel ez lélekért.

Kinek felelé az ő szent fia, Jézus:

— Én szerető anyám, mikoron az ördögnek nem tagdatatik meg az igazság, miképpen tagdatatik meg tetőled, ki vagy én anyám és az angyaloknak asszonya, mert te mindeneket tehetsz és tudsz.

Tehát az bódog Szíz Mária három dolgot vete az ördögnek eleibe és mondá:

— Mondjad meg énnekem, te nyavalyás ördög, tudod-e te az embereknek gondolatját, avagy nem?

Felele az ördög:

— Nem tudom, hanem csak azokat tudom, melyeket

külső téteménynek miatta, avagy szólásnak miatta vehe-
tem eszembe.

Más dolgot kérde őtöle asszonyunk Szíz Mária,
mondván:

— Mondjad meg énnekem, te ördög, minémő állat
(dolog) az, ki eltörölheti az írást a te könyvedből?

Felelé az ördög:

— Semmi azt el nem törölheti, hanem csak tudnia-
illik az isteni szeretet. Valaki az isteni szeretetet val-
landja az ő szívében, akármely nagy bínés légyen, leg-
ottan kifaragtatik az én könyvemből.

Harmad dolgot kérde az bódog Szíz Mária az ördög-
től mondván:

— Mondjad meg énnékem, te szegény ördög, vagyon
oly fertelmes bínés és annyéra elszakadt az én fiamtól,
hogy nem térhetne bocsánatra méglen élt ez velágban?

Felelé az ördög, mondván:

— Nincsen oly förtelmes bínés, ki meg nem térend,
ha nem akarandja. Mert akármely nagy bínés légyen, ha
elváltoztatja az ő gonosz akarátját és ő eleibe veszi az is-
teni szeretetet, amennyi ördög vagyon, az mind se tart-
hatnája meg.

Tehát ezeket hallván az irgalmasságnak Anyja,
mondván az környülvaló szenteknek:

— Ez a lélek az ő életének végén térejté ő magát én-
hosszám és mondá énnekem: „Te vagy az irgalmasságnak
anyja és a megnyomorultaknak irgalmazója. Én kediglen
méltatlan vagyok kérnem a te édességes fiadat, mert az
én bínéim igen nagyok, és igen ingerlettem én őtet ha-
ragra. Mert inkább szerettem az én akaratomat és ez ve-
lágot, hogynem Istenemet. Kérlek, azért tégedet, irgal-
masságnak Anyja, hogy könyörölj énrajtam, mert te
senkinek, tehozzád folyamónak el nem tagadod az irgal-
masságot. És annak okáért mastan azt fogadom én tené-

ked, hogyha az én testembe térendek, meg akarom jobbotania magamat és az én akaratomat a te fiadhoz akarom térejtteni úgy, hogy semmi egyebet nem akarok szeretni, hanem csak őtet. De mindenekfölötte ezt bánom és ezen óhajtok, hogy semmi jót nem tettem a te szent fiadnak és az én teremtmének tisztességére. Azért kérlek tégedet, kegyességes asszonyom, hogy könyörölj énrajtam, mert senkihez egyébhez nem folyamhatok, hanem csak tehozzád!" Ilyen igékkel és gondolatokkal jöve az ő végén ez lélek énhozzám, mi nemde, nem kell-e meghallgatnom őtet? És ki volna az ember, ki mást meg nem hallgatna, ha teljes szívvel, megjobbejtásra teljes akaratjával akarnája magát megjobbejtania? Mennyivel inkább kell énnekem meghallgatnom az énhozzám kiáltókat, ki vagyok az irgalmasságnak anyja.

Felelé az ördög:

— Ez ily akaratból én semmit nem tudtam. De ha úgy vagyon, miképpen mondod, bizonyeítsad meg nyilvánvaló okossággal (okokkal).

Felele az irgalmasságnak anyja, mondván:

— Méltatlan vagy, te szegény ördög, hogy én teneked feleljek.

Ezeket hallván az igaz bíró, urunk Krisztus, mondá az ördögnek:

— Nem ítélni tudok meg addig, még nem hallom meg az ő jó és gonosz teteményét, avagy az örök életre, avagy az kárhozatra.

Ezt hallván az ördög, veszteg foga (kezdet) hallgatnia. És előljárula az ő angyala és mondá:

És előljárula az ő angyala és mondá:

— Uram, az én könyvem engedelmesség, melyen engedett tenéked. És benne vagyon hét levél. Tudniaillik, keresztség, az ő bőjete, ő imádsága, az ő alamizsnája, az ő tehozzád való reménysége, hit kit tartott, miképpen az jó keresztyén hitet és az isteni szeretetet.

Tehát asszonyunk Szíz Mária bosszontván az ördögöt, mondá nékie.

— Ó te nyavalyás ördög, miképpen őrizted a te könyvedet és miképpen törölted el, ki benne volt megírván?

Tehát kezde kiáltani az ördög, mondván:

— Jaj, jaj énnekem! Mert megcsaltál, mert én mind elvesztettem, amit nyertem volt, és meggyőztettem!

Ezután előljárula az angyal és mondá:

— Miérthogy halálos mén ki ez világból és isteni szeretetet vallott, méltó, hogy először megtisztuljon és menjen be a mennyországba!

És az ítélőbíró megítélé őtet, mondván:

— Méglen volt akarátja élnie ez világon, annyi ideiglen ként szenvedjen. De miért neki oly akarátja volt, hogy örömet akart volna élnie, mindez velágnak végezteiglen, azért kell őnekie megmaradnia az kénban, mind ítéletnek napjáiglan és mind addiglan égnie, míglen tészta lészen, miképpen az arany, mely a koh(ó)ban bizonyejtatik meg. Mert az én igazságom, hogy mindaddig kénzattassék a lélek, míglen megadattatnak azok, melyek őmiatta hamisan elvétettek, mind mentől kisebb fillériglen. Az igaz megfizetésnek kediglen ezenképpen kell lennie, hogy megadja azokat, melyeket vett volt el egyebektől hamisan, és eleget tegyen. Avagy lészen az elégtétel az oly lélekben, az ő barátainak jótételeknek és alamizsnájoknak miatta. Avagy, hogy a lélek kínzattassék purgatóriumban mindaddig, míglen eleget tészten. Avagy az én szent testemnek áldásának miatta őérettem, avagy az én barátaimnak ő esedezéseknak miatta. Mert ezeknek miatta oltattatik purgatóriumnak ő tüze.

Ezeket hallván asszonyunk Szíz Mária, mondá:

— Én édességes fiam, te azt mondtad, hogy a te barátid segejthetnék a lelket.

Felelé a Fiú:

— Úgy vagyok, én szerető anyám. Mert mely ember valamely úrnak inkább kedvesebb, annak kéremlését az úr hamarább hallgatja meg. De minek okáért, én édességes anyám, te szeretetesb vagy énnekem mind én barátim felett, azért én szent anyám, kérjed mit akarsz és minden megadatik teneked.

És mondá a Szíz Mária:

— Én szerető fiam. Egy kérést kérek tetőled, tudnia illik, hogy ez lélek ne lássa a rettenetes ördögöket és sokáig ne hallja az ő megnevetéseket és gyalázatjokat, és hogy ne őrizzen hívséget és legottan mindenek megbocsáttatnak őnékie.

És azon szempillantásban a lélek kezde dicsérnie, mondván: Dicsőség adassék tenéked, Úristen, én teremtőm és ítélőbíráim!

És mondá asszonyunk Mária:

— Én szerető fiam, Jézus! Ez lélek ájtatossággal szolgált énnekem és dicsért engemet és mind te szolgálodat és barátaidat, kik környül állnak, dicsérte az ő imádságával. Azért őfelölök és énfelőlem kérlek, hogy irgalmazz e lélekkel. És adjad őneki, a mi kéremésünkért, hogy ha valamely kinszenvedő volna, tudja azt elvégeztetnek lennie átaljában.

Ezeknek utána az jó angyal, ki nékie adatott vala őrizetre, mondá az úrnak:

— Uram, én eredettől fogva társa voltam ez léleknek és az ő testének és őtet követtem a te hozzá-való látásodnak (gondviselésednek) szeretetiből. Ő kediglen mindenha az te akarodat teszi vala, azért kérlek tégedet, irgalmazz őnékie.

Tehát felelé az Úr, mondván:

— Nem illik, hogy én titőletek valamit eltagadjak. Azért valamit akartok, az legyen.

És ezt hallván, a szentek dicsérék az Űristent és azonképpen az lélek megszabadulván, mén a mennyországba, az örök nyugalomba és az ördögök nagy gyaláztatossággal menének az pokolnak fenekére.

*

Azért, szerető atyámfia, ennyi sok beszédből eszedbe vegyed magad. Féljed Istennek ő rettenetes ítéletit. És szolgálj Szíz Máriának, mert valaki őnekie ájtatossággal szolgál, ő halálának idején el nem vész. Amen.

Bod-kódex, 31-36. — Nyelvelméltár II. 397-401.

APOSTOLOK VETEKEDÉSE

... Mikoron menne Urunk egyszer az ő szerető tanítványival Kafarnaomba, disputálnak vala az tanítványok: melyik volna nagyobb? Mi, módon disputálnak vala? Űgymond Szent Vince doktor atyánk:

Előállá Szent Péter és mondá:

— En vagyok fejedelmetek, mert énnekem ígéré Urunk, mikor mondá énnékem: te hivattatol Kéfásnak, ki magyaráztatik főnek.

Mondá Szent András:

— Állj hátrább, Péter. Nemde bátyád vagyok-e én tenéked?

Mondá Szent János evangelista:

— Mit szóltok tü? Vesztegjetek! Sőt én leszek fejedelmetek: mert én szűz vagyok, és az szűzek igen kellemetesek Istennek!

Mondá a nagyobb Szent Jakab:

— Vesztegy te János, csoda hogy szólhatsz! Nemde bátyád vagyok-e én tenéked? Szűz vagy-e te? Én is szűz vagyok és Krisztusnak szekretáriusa (titkára).

Elé állának az középső Máriának három fiai: küsebb Szent Jakab, Tadeus és Simon mondván:

— Mi ezen csodálkozunk, hogy csak szólhattok tü s nem tudjátok-e, hogy mi vagyunk az Krisztusnak közelb való rokonsági? Hallgassatok azért, mert mi leszünk nagyobbak töleteknél.

Hallván Szent Máté, mondá:

— Sőt én leszek, mert én sokakat hagytam el az Krisztusért! Mit hagytatok tü? Egy rossz hálót, lukas csolnakot.

Mondá Szent Filöp:

— Állj hátra Máté, vesztegjetek tü mind! Nemde engem híva-e először mindenteknél az Krisztus az ő tulajdon szájával? Azért ingyen se szóljatok, mert én vagyok, leszek fejedelmetek!

Elő álla Szent Bertalan, mondván:

— Állj tovább te Fülöp! tudjátok-e ki vagyok én? Nemde király süve (sógora)? Hát csoda, hogy szólhattok: én leszek (a fejedelmetek)!

Mondá Szent Tamás:

— Nemde az bölcseknek kelle uralkodniok: Sapiens enim dominabitur astris — úgymond Ptolomaeus: az bölcs uralkodik az egeken! Mit tudtok tü szegény gorombák (tudatlanok)? Csak az ábécét sem tudjátok, én kediglen doktor vagyok. Azért én leszek (fejedelmetek).

Hallván ezeket Júdás, közikbe esék nagy haraggal, mondván:

— Csoda, hogy nem szégyenlitek, amit szóltok! Nemde én vagyok-e sáfárotok? Addig sem ehettek, sem ihatok, mígen én megszerzem. Vajha nem lesztek, hanem én! Mert még mostan kezem alá adattatok!

(A másoló megjegyzése: „Léssz, de a pokolban!”)

Urunk Jézus mendegél vala előttök az úton, és teteti vala, ha ingyen nem hallaná. Kik mikoron az szál-láson volnának, megkérde Urunk őket, miről disputál-tanak volna... Kik szégyenletekben nem merik vala megmondani, hanem... járulának az tanítványok Jézus-hoz mondván:

— Kicsoda nagyobb mennyeknek országában?

Mondá Urunk:

— Ó nagy kérdés ez, és jobb annál amit tú szót-
tok vala az úton. De no, mit végezétek?

Mind veszteg hallgatnak vala, mert szégyenlik vala megmondani. Mondá azért Urunk először Péternek:

— Péter te azt mondod, hogy te léssz nagyobb, mert fejedelem és fő vagy. És nemde Lucifer fejedelmek vala-é az angyaloknak, s nám kárhozék!... András, te azt mondod, hogy nagyobb vagy és elsőbb, s nem hallot-tad-e éntőlem, hogy az elsők utolsók lesznek és az utol-sók elsők... János, te azt mondod, hogy szűz vagy. Nemde Ádám és Éva szűzek valának-e, mikoron paradi-csomból kiűzettetének?

Ezenképpen szóla mind az többinek is. Ennekutána mondá:

— Valamelyitek nagyobb akar lenni közöttetek, le-gyen tú szolgátok. Mert valaki megalázza magát, felma-gasztaltatik.

Hogy kediglen az ő édes tanuságát inkább szívökbe tőnék, közükbe híva kisgyermekecskét és mondá:

— Bizony mondom tünéktek, hogyha meg nem for-dulandotok és olyanok nem lesztek, mint az kisgyer-mecskék, be nem mentek mennyeknek országába! Vala-ki azért megalázandja magát, miként ez kis gyermecskék, az nagy lészen a mennyeknek országában.

Íme azért az apostolokban kevélséget találunk, mert

az fejedelemségnek kívánsága mindenkor kevélségből vagy
gyon...

Könyvecske a szent apostolok méltóságáról, 35-39. —
— Nyelvemléktár VIII. 142-144.

HÁROM KERESZTYÉN LEÁNY

Három körösztýén leányt ragadtak volt el az törökök, és vitték volt császárnak eleibe. Az egyiknek volt Agapes neve, másíknak Cionia, a harmadíknak Hirena. Íme én nektek megírom, miképpen úk az császárral vete-ködtenek az keresztény hit mellett, és az ú szűzességöknek megtartásáért. Ez okáért, hogyha mikort titöket is oda ragadandnak, tehát ti is úgyan tegyetök, mint ök tettek az hitért és az szűzességért — jó volna azkitöl lehetne!

Mikoron a császár eleibe vitték volna öket, látták, hogy igön szépök volnának.

Mondá nekik császár:

— Ha az Krisztust megtagadjátok és az mi törvényökre álltok és az mi isteneinknek áldoztok, tehát az én császári házamban elsők lesztek és magamnak jegyösül választlak. És nektök császári mennyegzőt szörzök. mert nömös voltotok és szépségtök ezöket illeti lenni.

Felelé Agapes nevö szűz és mondá az császárnak:

— Légy bátor dolgodban! Ne legyön gondod az mi mennyegzőszerzésönkre; mert mi soha az körösztýén nevet meg nem tagadjok, és szűzességönket egészen megtartjok.

Mondá az császár:

— Mit akar ez? Micsoda bolondság vagyon veletők?

Felelé Agapes:

— Minemő bolondságnak jegyét esmeröd mibennönk lenni?

Mondá az császár:

— Nyilvánvalót és igön nagyot!

Felele Agapes:

— Micsoda az?

Mondá az császár:

— Íme az, hogy az mi törvényönket nem akarjátok tartani, de használatlan (haszontalan) körösztýén törvénytartás után jártok, kiben semmi haszon nincsen.

Felelé Agapes:

— Ez ilyen beszédödért elveszt Isten tégödet és mindön hozzád tartozót.

Mondá az császár:

— Ez megbolondult. Vigyétek el előlem!

*

Mondá az másiknak, Cionia nevő szíznek:

— Te mint mondasz?

Felelé Cionia:

— Az én néném nem bolond, de méltán az te bolondságodat feddi.

Mondá az császár:

— Ez még a másiknál is bolondabb. Vigyétek el előlem! Jöjjön elővé az harmadik, az Hirena.

Elóálla Hirena nevű szűz (és) mondá az császárnak:

— Az harmadik amazoknál keményben szól, és azt mutatja, hogy mindönben neköd ellent tart.

Mondá az császár:

— Hirena, noha kisebb vagy amazoknál, légy nagyobb méltósággal náloknál.

Felelé Hirena:

— Mutasd meg kérlek, mi módon lennék.

Mondá az császár:

— Hajtsd meg nyakad az istenöknek és légy az te nénéidnek tanóságnak példájául és szabadétásnak (is).

Felelé Hirena:

— Azok tisztöljék az bálványokat, kik Istennek haragjába akarnak esni. Én az én királyi kenettel megkent nyakamat meg nem szörnyötöm, az bálványoknak lábokhoz esvén.

Mondá az császár:

— Az istenöknek való tisztösségtétel nem szégyenét meg, de inkább igön tisztöl.

Feleli Hirena:

— Mi lehet éktelenebb tisztöletlenség és mi lehet nagyobb éktelenség, mint szolgálakat ugyan tisztölni, mint urakat?

Mondá az császár:

— Én azt adom tanácsá: tisztöljed uraknak és fejedelmeknek istenöket és ne mondd őket szolgálaknak.

Felelé Hirena:

— S nem szolgál-e az, aki emböri kéztől csináltatott és jutalmon (áron, pénzért) megvétetött?

Mondá az császár:

— Eféle vakmerőséggel való szókat kénokkal kell eltávoztatnunk!

Felelé Hirena:

— Azt kívánjok mi, hogy az Krisztusnak szerelméért kénokkal szaggattassonk.

Mondá az császár:

— Ez vakmerők, mi parancsolatinknak ellentartók, láncokkal megkötöztessenek és Fábíus fejedelemhez vitessenek, hogy őket az tömlöcbe vesse és ott tartsa.

*

Mondá Fábius fejedelem:

— Legényök, vigyétök az tömlöcbe őket!

Azok ottan elvivék.

Hogy immár ott tartatnának, mondá Fábius egyszer nekik:

— Hozzátok előmbe őket, hadd lássam szömeimmal.

Azok ottan kihozák az tömlöcből. Mondá Fábius, hogy látta őket, mely szépök, mely nömös leányok ezek. Mondának az legényök:

— Bizonyával, hogy szépök!

Mondá Fábius:

— Megfogattattam nekik szépségökkel.

Mondának az legényök:

— Hisszök azt.

Mondá Fábius:

— Alétom, hogy szeretségömre vonhatom őket.

Mondának az legényök:

— Nehezen tehetöd szerét.

Mondá Fábius:

— Mi okáért?

Mondának amazok:

— Mert erős hitűek!

Mondá Fábius:

— Szépön szólok én nekik.

Mondának amazok:

— Nem gondolnak véle!

Mondá Fábius:

— Én ottan kénnal fogok hozzájuk.

Mondának amazok:

— Avval sem gondolnak!

Mondá Fábius:

— Hát meggyönk (mit tegyünk)?

Mondának amazok:

— Lássad.

Mondá Fábius:

— Vessétök úket im ez palotába, hadd nézhessem úket gyakran.

Azok ottan odaveték.

*

Mikort immár ott tartatnak, kérdé az őrzőket
Fábius: mit mívelének éjjel?

Mondának úk:

— Mind imádkoznak.

Mondá Fábius:

— Menjünk el oda hozzájuk!

*

És hogy odamentenek volna, mondá Fábius:

— Íme én bemegyök hozzájuk, várjatok meg itt ti engömet az ajtó előtt, mert én ma velök akarok lenni. És az én kívánságomnak eleget akarok tennem!

Mondának amazok:

— Menjél, megvárunk.

*

Hogy bé kezdött volna menni, mondá az Agapes nevű szűz:

— Valaki az ajtón vagyon.

Mondá Hirena:

— Az bódogtalan Fábius akar bójönni.

Mondá Cionia:

— Az Úristen oltalmazzon!

Mondá Agapes:

— Ámen.

*

Azon közben igön kezdének az fazokak és az földők

egymásra szökdösni, kik ott tartatnak vala az háznak szegeletiben.

Mondá Cionia:

— Mi dolog ez?

Felelé Hirena:

— Ím meglátom.

Látá útet, hát igön ölelgeti és apolgatja az fazokakat.

Mondá az többinek:

— Ímé ez bolondnak elveszött esze! Alétja azt, hogy mivelönk vagyon, amit ott cselekednék, Fábús.

Nem türhették ím ezök nevetetlen.

Mondá Hirena:

— Mind orcája, mind keze olyan, mint szerecsönnek. Ruhája ondok, szörnyő!

Mondá Agapes:

— Illik, hogy kívül is olyannak láttassék, miképpen belül bírtatik ördögtül, lelkében.

Mondá Hirena:

— Lám, ki akarna menni. Lássok, mit szólnak szolgálai, hogy látják ezképpen kimenni útet.

Hogy láták az legényök, mondának:

— Mi ördög ez, ki reánk jő? Fussonk el!

Mondá Fábíus:

— Hová futtok? Várjatok meg, és vigyetök az világgal az én házamba.

Mondának az legényök:

— A szava olyan mint uronknak, de az képe olyan, mint az ördögnek. Fussonk azért!

Mondá Fábíus nekik:

— A császár eleibe megyök és mit rajtam tettenek, néki megpanaszolom.

*

Hogy az ajtótartók látták volna, megijedének tüle. Alá verék az grádicson és meghagyák neki, hogy többé oda ne menjen.

Fábíus nagy jajgatással ezt kezdé mondani:

— Íme mely szép testtel én valék! Mely igön tisztöltettem! Ím mast valaki lát, mindön útál, minden fut tőlem. Elmegyök feleségömhöz és megkérdöm tüle, mint vagyon dolgom?

Hát ím eleibe jó (felesége) nagy jaj-veszikkkel és hogy látá mondá neki:

— Mi lelt? Lám bolond vagy, hogy mindönek tégöd nevetnek!

Mondá Fábíus:

— Immár értöm; hogy ú ördögségökkal csalattam meg!

Mondá felesége:

— Ez énneköm nagy szégyön. Ezön én igön bánkódom, hogy én nem tudtam, hogy ilyen vagyon dolgod.

Mondá Fabíus:

— Azt parancsolom, hogy elővéhozassanak az gonosz leányok és ruhájokat rólok levonják és az ily dolgokért tőlük nyilván megmívettessenek és megtöressenek.

*

Elmenének az legényök és megjövének, mondának:

— Csak hiába munkálkodok, mert ruhájok testökhöz ragadott, uronk kedég igen aluván, hortyog. Menjönk el az császárhoz, mondjok meg neki mind ezöket.

Hogy megmondták volna, mondá az császár:

— Igön bánom, hogy így vagyon az dolog. De, hogy ez hitvány szömélyök el ne higgyék magokat és hogy az istenöknek csúfolást ne merjenek tenni, Variust választom hozzájok, hogy ő kénzassa úket.

Mondá Varius az legényöknek:

— Hol vannak az hitvány leányok, kiket nékem kénzatonom kell? Hozzák előmbe az kettejit, Hirenát hagyják ott. Netalán hamarabban megtér, ha ím ezöknek kénjokat nem látja.

Elhozák őket (és) mondá nekik Varius:

— Agapes és Cionia, engedjetök én tanácsimnak és és áldozatok az istenöknek.

Mondának úk:

— Az örök Atya Istennek és Fiúnak és Szentléloknek szöntelen áldozonk.

Mondá Varius:

— Azt én tinektök tanácsá nem adom, sőt még kénnal is attól tiltalak!

Mondá Agapes:

— Ne tilts, mert soha nem áldozonk az bálványoknak.

Mondá Varius:

— Ne legyetök keményszívűek. Áldozatok az bálványoknak. Ha kedéglen azt nem akarjátok, megöletlek titöket, az császárnak hagyása szerént.

Mondá Cionia:

— Illik, hogy császárnak engedj az mi halálonkra, kinek mi parancsolatit útáljok.

Mondá ottan Varius:

— Legényök, fogjátok ez káromlókat és vessétök az tűzbe.

Fogák ottan szegényöket, és kezöket, lábokat megkötözék és az tűzbe veték. De az Úristen ím ilyen nagy csodát tön velök, hogy sem ruhájok, sem hajok, sem testök meg nem ége, de ha mind csak elaludtak volna, lelköket Istennek megadák.

*

Mondá Varius:

— Hozzátok ki Hirénát is!

Hogy kihozták volna, mondá neki Varius:

— Ijedj meg azt te nénéidnek halálokon és ne akarj úgyan elveszni, mint úk.

Mondá Hirena:

— Akarom én az ú példájokat hallván azt követni. Kinek miatta érdemeljek övelök örökkön örökké vígadni.

Mondá neki Varius:

— Én azt mondom, fogadj szót, engedj én tanácsomnak.

Mondá Hirena:

— Nem engedök én bűnre tanácsozónak.

Felelé Varius:

— Ha nem engedsz, nem hamar öletlek meg, de nagy, hosszú kénokat tétetek rajtad.

Mondá Hirena:

— Mennyevel nagyobbban gyötretem, anyyeval nagyobbban felmagasztatom.

Mondá neki Varius:

— Az kínokat nem féled? Olyat teszök rajtad, hogy kitől félsz!

Mondá Hirena:

— Valamit én rajtam téssz, mind meggyőzőm Krisztus segítségével.

Felelé Varius:

— Én az bordélyba vitetlek tégödet és az te testödet ott igön megförtöztetötöm.

Mondá Hirena:

— Jobb, hogy az test megförtöztessék akárminémű bosszúságokkal, hogynem mint az lélök bálványimádásokkal.

Mondá Varius:

— Ha társuk léssz az kurváknak, nem számláltatol
ozton az szűzeknek társaságokba.

Mondá Hirena:

— Az gyönyörűség nemz ként, az szükség koronát.
Nem mondatik az bűnnek, mire nincsen akaratja az
léleknek.

Felelé Varius:

— Hiába kedveztem az ú ifjúságának, hiába könyö-
rültem rajta!

Mondának az legényök:

— Azt mi jól tudtok, hogy semmiképpen el nem
hajol az ú hitirül.

Mondá Varius:

— Nem kedvezök többet neki! Vigyétek el űtet az
bordélyba!

Mondá Hirena:

— Nem visznek!

Felelé Varius:

— Ki tilt meg?

Mondá Hirena:

— Az, aki ez világot bölcsességével bírja.

Mondá Varius:

— No, majd meglátom, ha segéll?

Mondá Hirena:

— Bátor!

*

Parancsolá Varius hogy elvinnék. Azontúl két ifjak
jövének és Variusnak szolgálítúl Hirenát megvevék és
ottan közelvaló hegynek tetejére felvivék. Varius szol-
gái megtérének és kérdé űket urok, mire hogy oly hamar
megjöttek volna, és hogy hol volna Hirena?

Mondának amazok:

— Ím ez hegy tetején vagyok.

Mondá Varius:

— Ó ti hétók (ostobák).

Kezdé őket szidni és fenyegetni.

Mondának amazok:

— Mit szidsz? mit fenyөгetsz? (hogy) az istenek tégöd elveszessenek! Nám, mindönben engedtök tenékd, semmiben meg nem törtük parancsolatodat.

Felelé Varius:

— Lám parancsolám, hogy ezt a szófogadatlan, dagályos leányt az bordélyba vigyétök. Mire nem vittétök?

Mondának amazok:

— Mert két ifjak jövének és azt mondák, hogy te küldted őket, hogy Hirenát az hegytetőre vigyék.

Felelé Varius:

— Nincsen hírömmel!

Mondának az legények:

— Mi jól ismerjük, minéműek valának, mert fényes ruhájok vala és igön szép orcájok. Utánok menénk és az egyik jobbjá felől, a másik balja felől vagyok Hirenának. De minket hazatérítének, hogy neköd hírre tennőjök (tennénk).

Mondá Varius:

— Illik, hogy lovamra felüljek és hogy kik voltanak, kik minket ilyen megcsaltanak, megkeressem.

Az legényök is elmenének véle. Íme, hogy az hegyhöz juttanak volna, mind elvesze eszök. Kezdék kerülni az hegyet, de semmiképpen az tetőre fel nem mehettenek. Megláták Hirenát. Mondá Varius egy szolgájának:

— Lúdd által ütet!

Az ottan meglüvé. Mondá Hirena Variusnak:

— Bódogtalan, szégyönültessél meg, hogy ilyen gyenge szűzet te fegyver nélkül meg nem győzhetél!

Mondá Varius:

— Valami szégyönt vallottam, mind könnyen szenvedöm, mert tudom, hogy ebben meghalsz.

Mondá Hirena:

— Ezen énnéköm igen kell örülnöm, tenékd meg igön bánkódnod, mert az te kegyetlenségödért pokolra kárhoztatol. Én kedég a mártíromságnak pálmáját és szűzességnek koronáját Krisztus Jézustól, az én Jegyösömtül vejendő vagyok, kinek tisztosság és dicsőség mindörökön örökké.

Sándor-kódex, 227-232. 21-31. — Nyelvelméltár II. 227-232.

KARÁCSONYI KÁNTÁLÁS

Elmondó

Csordapásztorok, midőn Betlehemben
Csordát őriznek éjjel az mezőben.

Isten angyali jövének melléjek,
Nagy félelemmel telék meg ő szívek.

Angyal

Örömet mondok néktek, ne féljetek,
Mert születék néktek ma üdvösségtek.

Menjetek el-bé gyorsan a városban,
Ott találjátok Jézust a jászolyban.

Elmondó

Elindulának és el-bé jutának,
Szűz Máriának jó napot mondának.

Pásztorok

Hol fekszik Jézus, mondd meg, a jászolyban,
Kit bétakartál mostan a pólyában.

Mária

Isten titeket hozott Uratokhoz,
De nem szólhattok mostan szent fiamhoz.

Mert ő aluszik, pólyában nyugoszik,
Hideg jászolyban szénán bágyadozik.

Nem fekszik ágyban, sem friss palotában,
Hanem jászolyban, romlott istállóban.

Pásztorok

Serkentsd fel Jézust, szent fiadat, nekünk,
Mert angyaloktól hozzája küldettünk.

Mária

Serkenj fel, fiam, pásztorok eljöttek,
Szent angyalidtól kik hozzád küldettek.

Pásztorok

Idvöz légy, Jézus, pásztorok Pásztora.
Mennynek és földnek teremtő szent Ura.

Ha nem utálsz meg, te szolgálid vagyunk,
És azért jöttünk, hogy téged imadjunk.

Kérünk tégedet, mint üdvözítőnket,
Bűnünkért előled el ne űzz minket.

Mária, te is könyörögj érettünk,
Hogy ez világból boldogan kimenjünk.

Mind

Dicsíret néked, örök Atyaisten,
Kicsinded Jézus, és Szentlélek-isten!

Cantus Catholici (2651).

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

ISTENES RETORIKA

(IMADSÁGOK)

OSZK

György Székely Ányva

FRANCESCO PETRARCA PENITENCIATARTÁSRÓL VALÓ ZSOLTÁRAIBÓL

Jaj nékem, mert haragossá énellenem töttem én megváltómat, és ő törvényét keménységgel elmúlattam! Az igaz utat akaratom szerint elhagytam, és az járatlan útakon messze és szélesen forgódtam. Minden darabosokat, és belhatlanokat (behatolhatatlanokat) általjártam: és mendenütt munka és nyavalya . . . Nyavalyásságokban gyenyerkedésekvel forgódtam, és tövisekben vettem én ágyamat. És veszedelmben aludtam el és kínokban reménylettem nyugalmat.

Most azért mit tegyek? Ennyi veszedelmekben hová forduljak? Az én ifjúságomnak reménységi mind elestének és lettem a tengerbe veszöthöz hasonlatos, ki jószága elvesztése után mezejtelen kiúsz. Szelekkal és vésszel hagyigáltatott (hányattatott), eltávoztam én az parttól és az megszabadulásnak útát meg nem fogom, de elragadtatom balfelől . . .

Én magamra megharaguszom, és én lelkeimmel ellenkedem. Haragoszom én bineimre, de nyavalyaságomnak nagy terhe alatt megnyomattam, s nincsen lélekvételemnek helye.

Gyakorta futásomat megtartóztattam és az régi igát levetnem gondoltam, de behatolt már csontimba. Ó, ha valamikor leesnék az én nyakamból; és leesik legottan

ha te parancsolandasz, felséges! Ó, ha én magamra úgy haragudjam, hogy téged szeresselek, vagy későn! De igen félök, mert én szabadságom ennen kezem miatt elvesztett... Hálókát vetett nékem ellenségem valahová megyek vala és az én lábaimnak törököt hagyigált! Én kedig megutáltam: és bátran jártam az iszamókon, és bineimben magamnak hízelkedtem. Hittem, hogy ifjúságnak ékes tévelygeni és azt az útat követtem, valahová engemet viselt hertelenség! És mondtam magamnak: Mit az életednek fele előtt az utolsókra gondolsz? Mendenkor megtartja ő végeit. Látja ezeket az Isten, de megneveti. Igen könnyő léssen bocsánatra és megfordulhatsz, mikor akarsz...

Szabadíts meg te ellenségednek szolgálatjából, és hogy ne törjön te kezeidnek mívére, tiltsd meg, mert aki megtiltja, más nincsen! Szabadoh meg engemet az örök kénoktól! Legyen nékem én tisztulásomnak része én munkám, kivel itt naponként munkálkodom. Továbbá való kénimat ez világon és ez tagokban kivegyed, minekelőtte eljöjjön szegénységnek ideje! Viselj engemet te útaidra, napnak elnyugatjának előtte, mert megestvéledik és az éj barátja tolvajoknak. Kényszeríts engemet tehozád, ha hívni kevés...

Emlékezzél, kelljen ajándékaidról Isten, hogy légyen nekem szégyen én szemeim előtt és pirolás én orcáimban! Mert talántán így irgalmazsz meg... Te énnekem mennyet és húgyakat (csillagokat),... te énnékem időknek változásit teremtéd! Napot és holdat, te napokat és éjeket, te világosságot és setétséget egymástól megválasztád. Eg te ujjaidnak míve! Tiszta időt és felleget te tettél, szeleket és esőket. Földet vizekkel bétakar-tál, tettél hegyeket és tengereket, völgyeket és egyenességeket, kútfejeket, állóvizeket és folyóvizeket... Ezeket... sokképpen megékesítéd: zöld fivekkel megruhá-

zád mezőket, hegynyakakat megválogatál virágokkal, és az erdőket ágaknak levelivel. Megfáradtaknak nyugalmat csináltál, meghevülteknek fáknak árnyékot, és mulatságra gyenyerő mulatóhelyeket. Megszoméholtnak (szomjazott-nak) igen tiszta vizeket, megéhöltnek mindennemő gyemölcsöket és sokképpen való megelégetésnek eledelit. Mely sokképpen való lelkes állatokval földeket és tengert bétöltél...

Mindezeket embereknek lábai alá vetted; kilenb-kilenb gyenyeredésig szeretted embert! Engemet sem kevésbé, mert... némely tulajdonságokat adtál nékem. Te embernek testét minden teremtt állatok felett megékesíhtted... Szát néki, parancsolót és vidámat, és lelket, téged foghatót és menyeeieknek meggondolható-ját, adtad. Ahhoz adtál sokképpen való tudományokat, kikvel ez élet ékesöltebb volna, és az örök életnek reménységét adtad. Megmutattad az utat, kin járni kellene, megnyitottad bémenetit te lakodalmadnak, megoktattad mitől magát kellene megóvni... Minden menésit az nézőhelyről szemlélted és az én tévelygésimet eszedbe vetted.

Elesőt megtartottál, elizsamót megerősítöttél, tévelygőt igazgattál, elestet felemeltél, holtat megelevenöhtöttél, megkönyöröltél én munkáimon annyiszor, holott nem irgalmasságra, de gyölölséggel voltam méltó...

Aléjtom vala, hogy állok, mikor leesém! Jaj nékem, hová fordoljak? igen leüttettem! Hová, vagy honnan estem, szörnyöködöm, mikor megemlékezem, s igen erősen megrettenök... Magamnak nagyokat ígértem vala. Álmokat magamnak költök vala. Most, mint aki megcsalatott, felserkenek könnyhullatásimmal. Bátor voltam veszedelmekben, víg nyavalyáknak ködében, vészekben partot aloejtottam. Környül nézek az ködökön, és követem vissza való mentemkor ez tekergős életnek útait... Gyü-

lőséges vagyok magamnak és mindent mívelek, magam-megúnással... Vedd el, uram, éntőlem vakmerőségnek lelkét és alázatosságot adj, néked kellemetöst, hogy fel ne magasztassam oktalan és magamnak én magamról hazudjak, de megmaradjak te félelmedben... Emelj fel engem, Krisztos Jézus, és irgalmasságosan tartóztass, hogy ne essem le utolsó korimon!

Festetics-kódex, 365-405. — Nyelvemléktár XIII. 92-99.

URUNK SZENT TESTÉNEK HOZZÁNK VALÓ VÉTELÉRŐL IGEN SZÉP IMÁDSÁG

Ó, én édes és szerelmes teremtőm és megváltó uram, Jézus Krisztus, kit én mastan nagy lelki áhítatossággal kívánok hozzám vennem, te látod és tudod mindön szükséges voltomat és gyarlóságomat, kiket szenvedök. Meny-nye bűnökben és gonoszságokban vagyok vettetvén, kiknek miatta fölötté megháborodtam, megnehezültem, megförtöztettem és késértetbe estem! Mind ez ilyen szükségemnek okáért és orvosságáért jövök és folyamom tehozjad, könnyűségömért és lelki vigasztalásomért. Téged kérlek, téged onszollak, ó mennyei dicső király, ki mindent tudsz, kinek előtte mindönök nyilván vannak, te tehetsz engemet tökéletessé. Te tudod, uram, minémű lelki jószágok (erények) nélkül vagyok szükséges!

Íme, ez nap és ez órában te előtted állok, mint nyomorú és mezítelen, szent malasztot és irgalmasságot kérvén. Teljesítsd be (töltsd el) a te szegény éhező, szoméhozó szolgálóleányodat! Gyóhad (gyújtsd) fel én szívemnek, lölkömnnek hidegségét te szent szerelmednek tüzé-

vel! Világosohad meg én vakságomat, te dicsőséges személyednek jelen voltával. Fordóhad (fordítsd) minden ez világiakat énnekem kelletlenségre, minden ellenző nehézséget lelkösséges szenvedésre, minden teremttöt állatot (dolgot) útalatra és elfeledésre. Emeld fel én szívemet, lölkömet tehozzád a mennybe és ne hagyd tétova búdosni ez földnek színén! De csak tennenmagad légy énnékem minden édességem. Örökké te légy ételöm és italom, én szerelmem, én örömem, én édösségem és mindön kívántam-jó, ki vagy elfogyatkozthatatlan bódogság és áldott Isten, örökkön örökké Amen.

Pozsonyi-kódex, 37-38. — Nyelvemléktár XIII. 124.

IMÁDSÁG SZŰZ MÁRIÁHOZ

Szent Mária! örök szízeknek szíze, irgalmasságnak anyja, malasztanak anyja, minden elhagyottaknak remény-sége, minden kétségbeesetteknek vigasztalója! Az bánatnak törén, ki te lelködet által folyá, mikor te egyetlen egy fiad, mi urunk Jézus Krisztus halálnak kénját szenved vala az keresztfán, és az fiúi szeretetön, kivel ő te anyai bánatodon könnyörülvén, egyenlőséggel való ő szerető vikáriosának (helyettesének) szent Jánosnak hozzád-látásra ajánla, keserőlj, könnyörölj, légy tanács kérlek, én szomoruságomnak, ellenem valóságnak, kórságomnak, szegénységemnek, szorgalmatosságomnak és én mindennemő szikségemnek!

Ó nyavalyásoknak irgalmazója, nyavalyultaknak édes vigasztalója és irgalmasságoknak anyja! Elhagyottaknak kegyességes vigasztalója és mindennemő szikség-

ben árváknak kész segejtője, hallgasd meg az én imádságomat; és tekintsd az én árvaságomat: árvaságomnak nyögését, és nyavalyásságomnak könnyhullatását. És mert nagy, sok gonoszba és szomorúságba én bineimért vettettem, nem tudom kihez futamjam, ha nem tehozád, én édességes asszonyomhoz, Szíz Máriához, mi urunk Jézusnak Krisztusnak sziléjéhez, mi emberségönknek hasonlatosához és egyenlőjéhez és megvigasztalójához.

Azért te kegyességednek fileit (avagy a te szokott irgalmasságodnak) az én imádságomhoz kegyelmesen hajtsad; az te irgalmasságos fiadnak ő nagy kegyelmességén, az édességén, kit akkor mutata, mikor emberi nemzetet hozja ölelé, hogy megtökéllené (véghez vinné) Atyával egyben és Szentlélekvel, e gyarló testet mi idvességönkért reája fogadni. És angyali köszönettel és Szentléleknek megárnnyékozásával tetőled, kegyességes Szíz Mária, testet fogada. És kilenc hónappá az te szentéges méhedben bérekedvén, Isten és ember viselteték. És kilenc hónap elmulván, a Szentlélek mívelkedésének miatta, te szízességes méhednek dicsőséges palotájából kijöven, nem útálá meglátogatni ez világot.

A szomoróságon, kit azon te fiad urunk Jézus Krisztus szenvedé, mikor Olivéti (Olajfák) hegyén atyját imádá, hogy ha lehetne elmenne ő kénjának pohara őróla. Az ő három imádságán és az szomoró utána járásodon, mikor ő utána mégy vala, nagy sírásval, az ő kénjának és halálának kegyetlen nézésére. A szégyeneneken, hagyapásokon, nyakcsapásokon, megmevetéseken, hamis vádolásokon és hamis ítélesekén, az ruháján, (nyilon és játékon megnyerten), az kötelen, és ő ostorin, az háromszor való könnyhullatásin, az ő véres veréjének cseppin; az ő békességén és hallgatásán, az ő félelmén és búsulásán és az ő szívének szomoróságán, az ő szégyenén kit szenvedé, mikort megmezejtelenejtették az keresztfán, és

te előtted kegyességes Szíz Mária, és mind az köznép előtt figge.

Az ő királyi fején, (náddal meggyaláztatotton), az ő tövis koronáján, az ő szomehságán és méreggel egyelült ecetnek kóstolásán, az ő cúcáján (lándzsáján), ki az ő szentséges oldalában begyakaték (döfeték). Az ő vérén és a vizen, kik az ő szentséges oldalából kifutamának, és irgalmasságot és malasztot mireánk bőséggel öntének. Az vasszegeken kik ő kezeibe és lábaiba béverettetének, az ő ajánlásán kivel ő atyjának az ő drágalátos lelkét ajánlá, az ő édességes lelkén, kit nagyerős üvöltéssel üvöltvén: „Héli, Héli, lama szabaktáni!” (Istenem, Istenem, miért hagytál el engem!). És fejét lehajtván, kibocsájtá az ő szent lelkét mondván: mind bételjesedett! Az suporlának (kárpitnak) szakadozásán az templomban, és az kőnek hasadozásán, az napnak és holdnak meghomályosodásán, az ő irgalmasságán, kit az latorral tön. Az ő keresztfáján és kénvallásán, az ő halálán és eltemetésén, az ő poklokraszállásán és mind az lelkeken, kit az ő meglátogatásának oda menésével megvígasztala. Az vigasságon és diadalmon és ő feltámadásának dicsőségén. És az ő megjelenésén, kivel negyvennapig az ő feltámadása után tenéked, mindeneknek előtte választott Szíz Mária és apostolinak, és egyéb választottainak megjelenék. Az ő dicsőséges mennybemenésén, kivel tenéked, dicsőséges Szíz, és őnekik nézésükre mennybe felemelkedék. Az vígasztaló Szentléleknek malasztján, kit tanítványinak szíveibe tüzes nyelvekben béönté, és ő miattuk (őáltaluk) mindez világszerte hosszan és szélesen kiterjeszte. Az ítéletnek rettenetes napján, mikorom eljövendő megítélni élőket és holtakat és ez világot tűz miá (által).

Mind ez ő eposságén teveled ez világon kit közbe. És az ő ápolásinak édességén, az mondhatatlan örömo-

dön, kivel felvétettél az te fiadnak elejébe, hol örülsz és országiasz vég nélkül. Vigasztald meg én szívemet és hallgass meg én kérésemben, kiért téged nagy alázatosan és ájtatosan imádlak.

Festetics-kódex, 141-155. — Nyelvemléktár XIII. 39-41.

SZŰZ MÁRIA EPESSÉGÉRŐL

Tégedet azért, kegyelmességes asszony, kegyes szíz, felséges királynak leánya, mennyországnak kerálné asszonya, ez megnyomorolt világnak kegyelmes oltalmazója, életnek sziléje, bines népnek reménysége, romlotaknak vigassága, kérlek hogy énnékem nyavalyás binesnek mindennemő keserő bineimről penitenciát és örök bocsánatot nyerj! És továbbá, hogy engemet te kegyességes oltalmaddal mindennemő halálos bintől megőrizz; malasztjában és ő szerelmiben az te ides fiadnak engem megerősíts. És amiképpen abban én bizonyos vagyok, hogy az te idességes fiad, az mi urunk Jézus Krisztus, tégedet semmit (meg nem) tagadva meghallgat; én azonképpen érzjém könnyebben teljesebben és tökéletesebben te szentséges segedelmedet. Megerősöltessem az kegyességes szíved szerént. És könyörögj az te szent fiadnak, hogy tegye akarattjokat az őtet félőknek, és őbenne gyönyörködőknek kéremlésit meghallgassa.

Annak okáért én nagy reménységem, Szíz Mária, hallgass meg én szívemnek kéremését az én nyaválamban, kiért én te szent nevedet édesdeden kérem és erősen reménylem. És nyerjed meg énnékem az te édes fiadtól, az mi urunk Jézus Krisztustól, az én kéremésimet

emiatt és . . . keresztyén hitben erős reménységet, tekéletes szeretetet, igaz hitet, szívemnek tiszta teredelmességet, könyűhullatásoknak kútfejét, tisztaságos gyovónást, méltóságos (méltó) eligtételt és minden én erőm szerint való bintől való megoltalmazást, ez velágnak megutalását, Istennek és atyámfiának szerelmét, az te szerető fiadnak halálának szívemben való viselését, fogadásimnak bételjesítését, mindennemő jómívelkedetemben való megmaradást és benne való gyarapodást . . . bódogságos halált, teljes és bizony penitenciát, én atyámnak és anyámnak és atyámfiainak, jó barátimnak, én nekem jótevőknek és minden jó híveknek, lelkieknek nyugodalmat nyerj, élőknek idvességes jószerencsát ez világon, ha ki-múlnak ez világból nyerj azoknak örök dicsőséget, Ámen.

Pozsonyi-kódex, 29-31. — Nye'vemléktár XIII. 119-120.

MÁRIA SZÍVÉHEZ

Vagyon mondásom az te édes szívedhez, ó Mária, angyali fényességnek tiköre! Vagyon szólásom az te tiszta szívedhez, ez világnak nemes asszonya, és imádom az te szentséges hajlokodnak templomát, minden én lelkemnek erőssége szerint! Idvezlöm, én szívemnek belső érzékenysége szerint, szeplőtelen szívednek méltóságát. Ki elészer, napnak alatta, mindennél méltóbb lőn, őbelé fogadni Atya Úristennek méhéből kiszármazott magzatot. Idvezlég, kiváltképpen való, megszenteltetett szanktuárium, (szentély) kit megszentelt és választott az Úristen enenmagának Szentlélek miatt (által).

Idvezlég, szentségnek fensége, kit megszentelt az

mennyei fejedelem, az ő csodálatos és kijelenthetetlen bejövételével. Idvezlég, szentségnek edénye, kiben helyeztetett Istennek ujjával írt Szentírás. Idvezlég, aranyas láda, ki teljes vagy mennyei mannával, angyali gyenyerőségnek édes lakodalmával, nemes illatú konfektnek (édesség) malasztjával!

Idvez legyen te szízesség szíved, Szentháromságnak tisztaságos lakodalma és drágalátos szállása, kiben az Istenség az emberséghez egyesőle, szeretetnek ölelése miatt. Teljél be azért minden örökkévaló örömmel, te, ó Mária, smaragdosból szerzött nemes edény, kinek színe soha meg nem hervad, ki az felséges mennyei királnak az mi idvességönket szoméhozván, igaz hitnek venyérékét bejelentéd azon áldott órában, mikoron szent Gábriel arkangyálnak idvezletire ilyen idvesség jó ígét felelél mondván:

— Íme Úrnak szolgálóleánya, legyen én nekem az te beszéded szerént.

Magasztaljon azért tégödet minden lélek, ó édességes Szíz Mária, mind az te bódog szent szívednek Istenhez való engedelmességével, honnan eredet szerént a mi idvességönk származék. Dícsérjen azért minden nyelv tégedet, ó Mária, mindörökkön örökké . . .

VERSEK

OSZK

Országos Széchenyi Könyvtár

MÁRIA SIRALMA

Valék siralm tudatlan:
Siralmmal sepedek,
Búal aszok, epedek.

Választ-világomtól,
Zsidó, fiadomtól, —
Ézes örömemtől.

Ó én ézes uradam!
Eggyen-egy fiadom,
Síró anyát teküntséd,
Búja belől kinyúhhad!

Szemem könnyüel árad,
Én jonhom búal fárad;
Te véröd hullatja,
Én jonhom alélatja.

Világ világa,
Virágnak virága:
Keserűen kízzatol,
Vasszegekkel veretöl!

Uh nékem, én fiam,
Ézes mézül,
Szegényül szépségöd,
Véred hiúl vizeül!

Síralmam fohászatom,
Törtetik kiül,
Én jonhomnak be'büja,
Ki sonha nem hül!

Végy halál engömet,
Egyedöm éljen;
Maradjon uradom,
Kit világ féljen!

Ó igaz Simeonnak
Bezzeg szava ére,
Én érzem ez bú-türüt,
Kit néha igére:

Tüled válnom,
De nem valál'al,
Hol így kízzassál,
Fiam, halállal.

Zsidó! mit téssz,
Törvénytelen!
Fiam mert hol
Büntelen.

Fogva,
Húztozva,
Öklelve, kötve
ölöd!

Kegyödjetök fiamnak,
Ne légy kegyelm magamnak.
Avagy halál kínáal,
Anyát ézes fiáal,
Egyembelü öljétek.

OSZK

Országos Széchenyi Könyvtár

HIMNUSZ-FORDÍTÁSOK

ADVENTBEN VECSEARNYEI HIMNUSZ

(Conditio alme syderum. . .)

Húgyak felséges szerzője,
Hívőknek örök világa,
Krisztus, mindennek Váltója,
Halljad könyörgők kére'mét.

Ki halálnak veszélyével,
Világnak bánád veszését,
Beteg világot megmentél,
Szeretevén az bínösöknek.

Világnak végére fordultan,
Miként völegény teremből,
Kijövénd nagy tisztességes
Szíznak rekesztett méhéből.

Ki nagy erős hatalmának
Immár minden térdre hajol,
Mennyiek, földiek intéssel
Vallják magát engeszteltnek.

Nap elnyúgodtát őrizvén,
Hold homályosságát tartván,
Fényesség húgyakban fínyelvén,
Tartonak bizony utakat.

Isten, neked könyörgönk,
Jövendő világ bírója,
Minket megtarts ez időben
Hitlen ellenség nyilatól.

Tisztos dicséret és dicsőség
Atya Istennek, Fiával,
Szentlélekkel egyetemben,
Mind öröknek örökig, Amen.

Döbrentei-kódex, 235-336. — K MV. 120.

AZ ADVENTI KOMPLÉTA HIMNUSZA

(Verbum supernum prodiens. . .)

Felséges Ige származván
Régen, Atyától kijöven,
Világnak szülvén segejtést,
Hajlott időnek folyásán.

Világoh immár mellyököt!
Meggerjesszed szerelmeddel,
Hogy ú új híreket hallván,
Megtilódjék minden büntől!

Mikorra bíró jövendesz,
Mellyöknek töttét megtudnod,
Vétkezetekért fizetned,
Országot jóknak és igaznak.

Tehát bűnért ne gyötressünk
Bűnönknek érdeme szerént,
De mi légyünk boldogokkal,
Örök menyekben részessé.

Döbrentei-kódex, 236. — K MV. 125.

KARÁCSONY ESTI VECSEERNYÉRE

(Veni redemptor gentium . . .)

Jöjj nemzeteknek Váltója!
Mutassad Szíznek ű szültét;
Minden örökség* csudálja:
Ilyen szülés illet Istent.

Nem férfiónak magjából,
De titkon való ihléssel,
Isten igéje testté lön:
Hasnak gyömölcse virágozék.

Szíznek méhe nevededik,
Szemérem kapuja megmarad,
Jószágnak zásztója fénylik,
Isten templomban lakozik.

Ű tereme-belől kilépvén,
Királyi háznak szemérme,
Két állatjabeli** óriás,
Hogy vigan fusson hamarját.

* örökkévalóság

** kétlényegű (isten és ember)

Ú kijövése Atyától,
Megtérése Atyához.
Kifutása poklokiglan,
Béfutás Isten székihez.

Örök Atyához egyenlő
Testet megvínia övezzed,
Mi testönknek betegségét,
Örök erővel erősejtsd!

Immár új jászo! fénylik,
Éj ihle egy új világot.
Kit egy éj sem veszen közbe,
Szünetlen hittel világozják!

Dicsőség, Uram, tenéked:
Ki immár Szíztől szilettél,
Atyával és Szentlélekkel
Mindöröknek örökig, Ámen.

Döbrentei-kódex, 236-237. — KMV. 126-127.

KARÁCSONYI ÉNEK

(A solis ortus cardine. . .)

1

Napkeletnek kezdésétől
Földnek ű vég határáig,
Krisztust énekeljünk, fejedelmet,
Szűz Máriának szülöttét!

Öröknek bódog tevője
Szolgáló-testbe öltözék,
Hogy testet testtel váltana,
Ne vesztenéje, kiket teremtett.

Anyja rekesztett méhébe
Mennyei malaszt bemégyen,
Leánynak hasa elvisel
Titkokot, kit nem esmért volt.

Szemérmez mellyének ú háza
Hamar lészen isten temploma:
Nem tudván férfiú illetét,
Fiat igéből fogada.

Gyermek-szülő szüle fiat,
Kit Gábriel megmondott volt,
Kit anyja méhébe viselvén,
Rekesztett János érzett volt.

Fekvést szénába választta,
Jászolt ú meg sem útála;
Kevés tejjel eléltetik,
Ki miá éltető* sem éhezik.

Örülnek mennyei karok,
Énekelnek Úrnak angyalok,
Megjelenik vigyázóknak,**
Mindent-teremtő, vigyázó!

Döbrentei-kódex, 237-38. — KMV. 91-92.

* madár

** pásztoroknak

Nap-támadásának sarkátúl
 Mind ez világnak végeig,
 Krisztust énekeljük, fejedelmet,
 Szűz Máriának szülöttét.

Bódog ez világnak szerzője,
 Szolgai testet reá vőn,
 Hogy testtel testöt megváltván,
 Ne vesztenéje kiket teremte.

Szülőnek tiszta béleit
 Mennyei malaszt meghatá,
 Leánynak hasa viseli,
 Titkokat, kit nem tud vala.

Tiszta mellének ő háza,
 Lőn hamar Isten temploma,
 Szeplőtelen, férfiat nem tudván,
 Igével fogadá fiát.

Szülé gyermek-szülő, mint Gábriel
 Elől megmondotta vala,
 Kit anyjának méhében örvendvén,
 Bérekesztett János megérze.

Szénán feküdni szenvede,
 Jászoltól meg nem kibék,
 És kicsiny téjjel tartaték,
 Ki miatt madár sem éhezik.

Örül mennyeieknek kara,
És angyalok énekelnek Istennek,
És nyilván lesz pásztoroknak,
Pásztor, mindennek teremője.

Dicsőség néked, Uram,
Ki születél Szűztől,
Atyával és Szentlélekvel,
Örökkön-örökké, Amen.

Festetics-kódex, 352-354. — KMV. 91.

NAGYBÓJTI KOMPLÉTARA

(Christe, qui lux es et dies...)

Krisztus, ki vagy nap és világ,
És éjnek setétét kinyitod,
Világnak fényessége hitetel,
Bódog világ hirdető!

Szent Úr, mi téged onszolónk:
Oltalmazz minket ez éjjel,
Nyugalm nekünk légyen benned,
Adj nekünk éjet, nyugalmast.

Nehéz álom ránk ne jöjjön,
Ellenség minket meg ne csaljon,
Test ú neki így engedvén,
Neked minket bínössé tegyen.

Mi szemeink álmot vegyenek —
Mi szívünk hozjad vigyázzon,
Te jogod megoltalmazjon;
Kik téged szeretnek.

Tekénts felöl mi oltalmonk!
Ólálkodókat nyomoróh,
Bírad tennön szolgálodat:
Kiket, áron, vérrel vöttél.

Uram, emlékezzél rólunk,
Ez mi nehéz testünkben,
Ki vagy léleknek oltalma
Mi Uronk, te légy mivelünk!

Dicsőség Atya Istennek,
És egy önnön Fiának,
Vigasztaló Szentléleknek,
Immár és mind és örökké Amen.

Döbrentei-kódex, 20. — KMV. 134.

SIKET-VASÁRNAPI ÉNEK ISTEN HALÁLÁRÓL

(Vexilla Regis prodeunt. . .)

Király zászlói terjednek!
Keresztnek titkja fényletik,
Kin testben, testnek teremője,
Felfeszült keresztfára.

Kin aznak felötte megsebesült
Cúcának kemény öklelésével,
Hogy minket büntől mosna:
Vér, vízzel öszvefolyamék. — —

Ékes ez fénylő díszes fa,
Királynak bársonyával ékesült!
Fák között kiválasztott,
Ily szent tagokat illetni!

Bódog, kinek karjain
Ez világnak jutalma csüggött;
Testnek mértéke lévén,
Pokolnak nyereségit megvévén!

Ó egyetlen reménységünk szent kereszt
Idvözlégy, ez gyötrelmnek idejin!
Kegyeseknek bévehh igazságot,
És bűnösöknek tégy bocsánatot.

Felséges Szentháromság,
Téged dicsér minden lélek,
Kiket keresztnek titka miá,
Idvözíts és bírjad mind örökké.

Döbrentei-kódex, 240-241. — KMV. 136-137.

HUSVÉTI ÉNEK

(*Aurora lucis rutilat. . .*)

Fénylik az nap fényességgel,
Zöng az ég nagy dicsérettel,
Ez világ örül örömmel,
Ordít az pokol rettegéssel.

Mert az erős király Krisztus,
Halál erejét elvevé,
Pokol torkát bérekeszté,
Minket nagy kintul megmente.

Koporsóban temettették,
Vitézektől őrizteték,
Hatalomban dicsekedék,
Halál tőle győzettették. — —

Te, kegyelmes király Krisztus!
Bírdad az mi szíveinket,
Hogy tenéked dicséretet,
Mondhassunk és dicsőséget.

Kérünk téged, Krisztus Jézus,
Ez husvéti örömünkben,
Ótalmazz minket mindenben,
Testi-lelki veszedelemben.

HÓRA-ÉNEK

(*Patris sapientia. . .*)

Atyának bölcsessége, isteni bizonyság,
Veternyének idején Krisztus megfogatták,
Az ő tanítványitúl éjjel elhagyatták,
Zsidóknak árulták, adaték és kénzaték.

Napnak első idején Jézus elvitették,
Pilátusnak előtte hamisan vádolták,
Kezét ott megkötozván, nyakon verették,
Mint megprófétáltak volt, arcúl hagyapták.

Napnak harmad idején fessejteni keálták,
Megmevetésnek utána bársonnyal ruházzák,
Az ő szentséges fejét tövissel koronázzák, —
Kénját vállán viseli a kénnek helyére.

Napnak hatod idején Jézust megfessejték,
Kénjában megszomjúla: epével kénzaték.
Két tolvajnak közötté bínésnek ítelték,
A kegyetlen zsidóktúl még megkáromlatták.

Napnak kilenced idején kegyes Jézus meghala,
Ő szent Atyját keáltá, lelkét neki ajánlá,
Egy vitéz ő szent szívét lám által öklelé,
Föld ottan megrémőle, nap megsetétőle.

Keresztfáról levevék vecsernyének idején,
Erőssége megmarada ő istenségében,
Ellyen halált szenvedé életnek orvossága
Ó, mert lám hanyattá fekszik dicsőségnek koronája!

Komplétának idején koporsóba helyezték,
Krisztusnak nemes testét, életnek reménységét
Szent kenettel kenették, írások telének.
Én szívemnek nagy gondja, Krisztusnak halála!

Ez szent imádságokat ájojtatossággal,
Krisztus, néköd ajánlom és hálaadással:
Mert te nagy szerelmedből nagy ként értem szenvedél,
Légy nekem vigasságom halálomnak idején!

Winkler-kódex, 118-120 — KMV. 98-99.

OSZK

Nemzeti Széchényi Könyvtár

EGYHÁZI ÉNEKEK ÉS VERSEK

SZENT LÁSZLÓ KIRÁLY ÉNEKE

Idvezlég, kegyelmes Szent László kerály!
Magyarországnak édes oltalma;
Szent kerályok közt drágalátus gyöngy,
Csillagok között fényességes csillag!

Szentháromságnak vagy te szolgája,
Jézus Krisztusnak nyomdoka-követi;
Te Szentléleknek tiszta edénye,
Szíz Máriának választott vitéze!

Magyarországnak vagy kerálymagzatja,
Szent kerályoknak fényes tüköre;
Tenéked atyád kegyes Béla kerály,
Hogy hozzá képest kegyes kerály lennél!

Nekönk sziletél Lengyelországban,
Mennyből adatál nagy csudaképpen.
Másszor sziletél szent keresztvíztől:
Ősödnek nevén László lőn neved.

Mikoron méglen gyermekded volnál,
Kihozza Béla kerály jó Magyarországba,
Hogy dicsekednél te két országban:
Magyarországban és mennyországban.

Letelepedél Biharváradon:
Ah városnak lól édes oltalma;
Templomot rakatál Szíz Máriának,
Kiben most nyúgoszol minden tisztességgel.

Környől feküsznek téged császárok,
Püspökök, kerályok és jobbágy urak.
Olaj származik szent koporsódból,
Tetemed foglalták az szép sáraranyból.

Téged dícsérnek szent zsolozsmával
Papok, diákok és város-népek.
Téged az földnek kereksége,
Téged dícsérnek Istennek angyeli!

Te dicsekedél kerály-székedben,
Képed feltötték az magas kőszálra.
Fénylik mint nap, sajog mint arany,
Nem elégeszik senki tereád nézni.

Te arcúl teljes, szép piros valál;
Tekéntettedben embereknél kedvesb;
Beszédedben ékes, karodban erős;
Lám, mentent te ejtesz, ki teveled küzdik.

Tagodban ékes, termetedben díszes.
Válladtúl fogva mendeneknél magasb.
Csak szépséged császárságra méltó,
Hogy szent korona téged méltán illet!

Testedben tiszta, lelkedben fényes,
Szívedben bátor, miként vad oroszlán.
Azért neveztek Bátor Lászlónak,
Mikoron méglen ifjúdad volnál!

Mert választá az Szíz Mária,
Megdicsőíte sok jó ajándékkal,
Hogy te őriznéd és oltalmaznád
Néki-ajánlott jó Magyarországot!

Fejedben kéle az szent korona.
Mebátorejta téged az Szentlélek.
Kezded követni atyádnak életét:
Rózsákat szaggatál, koronádba fűzéd.

Te tatároknak vagy megtörője:
Magokat* szaggatád az havasokban.
Te pogányoknak vagy rettenetük:
Törökök mondottak föld félelmének.

Te, kivagdalád az eretnekeket,
Elszaggatád, mind kigyomlálad.
Nem volt időben gonoszól-tevő,
Mert ah híred mindenek rettegték.

Azért igazságnak valál bírója,
Az szép szízeknek valál koronája,
Te tisztaságnak tiszta oltalma,
Irgalmasságnak teljes követője.

* magjukat

Dicsérjük, magyarok, Szent László kerályt!
Bizony érdemli mi dicséretönköt;
Dicsérjék ötet angyelok, mondván:
Idvezlégy, kegyelmes Szent László kerály!

Peer-kódex, 308-325. és Gyöngyösi-kódex, 1-2. — KMV. 220-222.

SZENT BERNÁT DOKTORNAK IMÁDSÁGA

(Első imádság)

Idvözlégy, ez világnak idvössége:
Drágalátos Jézus Krisztus.
Ím én körösztfádhoz léptem,
Te légy neköm segödelmem!
Szent körösztfán ha gondollak,
Te kénodban én kívánlak.
Úgy imádlak, mint látnálak:
Sőt énelöttem tudlak.

Ó mely mezételen tégöd látlak,
Szent körösztfán, ha imádlak.
Megveretvén, meghuzlálván,
Megtöretvén, megútálván.
Kegyös pásztor, te kénodban
Én ne legyek megútálván.
Esmérj engöm, édös Váltóm,
Légyön te szent kénod gandom.

Keserüllek tiszta szívvel,
Kívánatos akaratval.
Nem fáradság, sem nehézség:
De vígasság és édesség,
Ha kénodban őrizendlek,
Körösztfádon ölelendlek!

Kérlek, uram, meg ne útálj!
Méltóságost, engöm meghallgass,
Közel vagyon te halálod, —
Ím előtted, te szolgálód.

Szent fejedet hozzám hajtsad,
Én ölembe megnyugossad.
Te bőségös malasztodban,
Vonj tehozzád bizonyságban,
Hogy lássalak, kívánjalak,
Szolgáljalak, nyugossalak!

Másod imádság (a kezekhez)

Idvözlégy ez világnak jó Váltója!
Nehezülteknek kívánsága,
Ki körösztfára emeltetél,
Két kezeden figesztetél.

Ti szent kezek, idvöz legyetök,
Új rózsával megtöltetök!
Kiket elterjesztvén ágra
Keményen húztak,
Vasszegekvel meggyakdostak!

Kikből gyöngyellő véröd hullott,
Asszú földet harmatozott.
Bűnösöknek nagy bűnéért,
Látom, hogy foly mindönünnen,
Te szent véröd nagy bévséggel.
Piros, olymint mast-nyílt rózsza,
Mi lelkönknek váltságára.

Bársonyszínű vérös kezed,
Szerelmemben megölelöm.
Szoméhozott asszú számval
Iszom szent vérödet,
Kívánsággal.

Körösztfádat ha szorejtom,
Sírván mondom: „Vígasságom!”
Keménységös nagy kénodért,
Te szent véröd hullásáért,
Adok hálát könnyhullatván,
Szent kezedet megapolván,
Szent vérödben keserödvén!

Reménységöm beléd vetöm:
„Te szent kezed oltalmazzon,
Halálomkoron es te jogod
Engömet hozzád fogadjon!”

Idivözlégy, én uramnak édös szíve,
Én jonhomnak jó öröme.
Hozzád jutnom én örvendök,

Hallgass meg engöm, ha néköd beszélök.
Mely az szerelm, ki tégöd meggyőze?
És mely az szerelm, ki így gyötre?

Látom, magad megfogattad,
Mindönöstül nekönk adtad.
Te népedet, ha megváltád,
Hát magadat halálra adád.

Halálok között keservebb halál!
Kemény halál, fösvény halál!
Ki ez dicső mellbe méne,
Hol világnak előtte éle.

Szent szívedet megszaggatád,
Drága véred kihullatád.
Haláloedért kit így vallál,
Én szívemnek szeretője,

Ne legyek nálad elfeledvén!
Jonhomnak akaratját lássad,
Kemény szívem megsebhössed,
Keservvel keserőhhed!

Nyljék szíved, mint szép rózsa
Ki illatját távul adja!
Én lelkömvel eggyé légyön,
Hogy én szívem megszépüljön.

Ki tégöd szeret, az nem eped,
Ha ki keserg, akkor vígad,
Mert mit tégyön, ő nem tudja.
Könnyhullatás: vígassága.
Attúl magát nem tilthatja,
Mert örömét nem mondhatja!

Ha hallhatná, sokszor hallná,
Azkit kíván csak foghatná!

Ily szerelmedet neköm adjad
És szívemet hozzád vonjad,
Hogy tégödet kívánjalak.
Ez világnak én meghaljak:
Örök élet, tégöd kívánlak,
Édösségvel tégöd látlak.

Te indóhhad én jonhomat,
Hogy kívánjon ennyé nagy jót.
Szívem ellyen szerelmedben,
Ne aludjon itt restségben.
Hozzád fusson, hozzád sírjon
És mindönkor tégöd tartson.

Szent szív! mely szép te nyilásod,
Kívánságos te illatod.
Méltoltassál neköm nyílnod,
Én szívemet hozjád vonnod.
Nálad-létét úgy szeresse,
Hogy ő magát elfeledje!
Nálad légyön, ott nyúgodjék,
És tehozzád igyeközzék!
Tégöd szívem akar tudni:
Ne akarjad magad, Jézus, tüle elvonni!

(Krisztus oldal-sebéhez)

Kiből jöve nagy vízfolyás.
Pirhonyodtál, mint szép rózsza;
Mennyországnak vagy ajtója.
Te illatod mindön fölött.
Ki víz tőlünk meréttetik,
Szoméhoztak hozzád jőnek,
Tenálad megzajosúlnak.

Piros oldal, néköm nyíljál,
Én szívemtúl el ne távozzál.
Ha én veled elmehetnék,
Ott magamnak nagy jót lelnék.
Szomjú számval ha illetlek,
Görnyedezőt, ha öllelek,
Akkor vagyok minden jóban,
És én lelkömnek nyugalomban.

Ó, mely édes ez szent illat,
Krisztus Jézus, ki téged lát,
Te édösségöd kiket meggyőznek,
Ha lehetne, halnának véled.

Édös Uram, ez szent sebben,
Fekjön szívem, és ez vérben.
Ez világból ha kimúlom,
Légyön szent oldalad szállásom.
Hol én lelköm megnyugodjék,
Pokol miá meg ne fogtassék.
Idvözlégy, kegyös oldal-nyílás,

Idvözlégy,
Uram Jézus tisztelendő,
Mindön miá szeretendő!
Tekénts engöm szent szömödvel,
Szívént valló szerelmedvel.
De ha te színedet látom,
Bánatomat nem mondhatom.
Mefeketült nap-lévő színöd,
Eltávozott ékösségöd.
Virágdíszöd változtaták:
Szép orcádat sár befogta.
Mindön világnak világossága,
Angyeloknak kívánsága.
Elváltozott te szépségöd,
Mefeketült hó-lévő testöd!

Szép orcádon halál jelönt.
Lám epettél utálatost,
És megholtál keservetöst.
Ó mely nagy volt te szerelmed,
Hol magadat így öled el.
Nem mondanám semmi kénom,
Sőt volna nagy vigasságom:
Ha kénodért ként vallhatnék,
Haláloedért meghalhatnék!

Kérlek, adjad, amit kérök,
Tüled addig el nem mégyök!
Ki énértem halálra menél,
Kérlek, tülem távol ne légy!
Halálomkor fogadj engöm,
Légy fegyveröm te énnéköm!

Ha eljutand én halálom,
Ott jelönjél, én jó Váltóm:
Mert az lészön szörnyű idő,
Igazaknak es félendő.
Hát ne késsél engöm látnod,
Én lelkömet oltalmaznod.

Ó, szerető, szeretendő!
Mindön jónak nagy jót tévő,
Az nagy útra ha eredök,
Egyéb társot nem lelhetök.

Kérlek, édös Uram Jézus,
Hogy énnéköm megjelönjél,
Szent kénodban ne enyésszél:
Engöm fődözz két karodva!,
Oltalmaz te körösztfáddal!

Hálá légyön halálodért,
Drágalátos szent kénodért!
Én Istenöm és én Váltóm,
Mondhatatlan mindön nagy jóm!
Amen.

Thewrewk-kódex, 283-297. — KMV. 168-176.

SZENT KATALIN ÉLETE

Részletek

Prologus

Istennek kegyelmessége
És őneki dűcsősége,
Igen nagy ő szenti között:
Mert nekik annyi jót szerzött,
Hogy, mint Szent Pál megjelenti,
Haló ember nem értheti!

Mert, mint fényes mennyországban,
Győződelmes szentegyházban,
Élnek mennyei étkekvel,
Mondhatatlan örömeikkel:

Azonképpen ez világban,
Vitézkedő szent egyházban
Míg világ világul lészen,
Nevek dicsőséges lészen!

És jól lehet Úristennek
Minden szentinek halála
És nevéért vallott kénja

Dicsőséges, drágalátos,
Mint mutatá, igazságnak
Bővében áll boldogsága
Az oly szentihez jelentvén,
Kik itt ez világban élvén,
Ötet sebösben szerették,
Keményb kénokkal követték.

Ha kediglen meggondoljuk,
Ez ő nemes jegyösének,
Katerina nevő szűznek,
Isteni szent szeretetit,
Kemény kénnal végezetit:

Nagynak leljük ő szerelmét,
Meg olyan nagynak ő sérelmét;

Azért okosság jelenti,
Hogy ő szent mívelkedeti
Földön vének dícséretöt,
Mennyországban dicsőségöt,
Nagyobbat egyéb szenteknél,
Fényesbet egyéb szűzeknél

Vége a prologusnak, kezdődik a vers

Mikoron bév vala pogányság,
Köztek vala egy királság.
Costus névvel neveztetött,
Sok jóval dicsőültetött.
Kazdag vala nagy sok kénccsel,
Hatalmas számtalan néppel.

Nagyobb vala szomszédinál,
Környül való királyoknál.
Jószágosnak, nem mondhatom,
De ötet jámbornak mondom,
Mert, mint Szent Ágoston mondja:
„Bölcs embert minden jól látja,
Nincsen jószág Isten nélkül
És az ő ismérleti nélkül!”

Ő kediglen pogány vala,
Istent nem ismeri vala.
Földön vala bódogsága,
Mert nagy vala nyugodalma.

De mind ez nagy uraságban,
Él vala szomorúságban.
Mert ki kéncsnél jobb mindennél,
Küssebb csak az idvességnél:
Magzatabéli gyönyörűség,
Nála vala csak ez szükség;
Nem bír vala oly magzatot,
Kinek hagyná az országot.

Azért fogá tudakozni,
Hogy miképpen az lehetne,
Hogy magzatot nevelhetne.

Szolgái bölcsek valának,
Nagy sok tanácsot tartának.
Ki-ki mit hozzá mond vala,
Ki egyet, ki mást mond vala.

De közülek egy fűvitéz
Napszámmal es elég idés.
Bölcsességgel megékesült,
Kazdagsággal is bévesült
Egy ily jó tanácsot ada:
Kivel az királnak monda,
Hogy leveleket írasson.
Kikben fennyen parancsoljon
Mind ő széles országának,
Mind szegénynek, mind bódognak,
Hogy egy napot megjegyzevén,
Arra minden ember felkészülvén:
Fűvárosában gyűlnének,
Nagy áldozatot tennének,
A hatalmas isteneknek,
Kik jót tesznek mindeneknek.
Talántán azt elfogadnák:

Királ kívánságát adnák.
Látnák meg ily ajándékkal,
Hogy szeretnék egy magzattal.

Ez tanács mert (igen) jó lén,
Királnak kellemetes lén...

(Katerina születése)

Mikoron mind ez készüle,
Az asszony megterhesüle.
Kilenc hónap hogy bégyüle,
Nagyszépségő leányt szüle.

De ez leány, ha születék,
Király hon nem leletteté,
Mert mind az mestörrel öszve,
Egy várban vala nem messze.

De az mester szokta vala,
Hogy ő éjjel fölkel vala,
Meglát vala csillagokat,
És így mond vala jövendőket.

Azért es éjjelre hogy juta,
Királnak hívséget mutata:
Elő álmkor felkele,
Mert akkor igaz lön helye.
Csillagokra föltekinte
És az ég forgása lön inte.

Őrizőket megkövette
És az királhoz siette,
Kinek nagy vigasságot monda,
Ilyetén nagy jó hírt hozta:

„Király, ha vigyázz es, vig légy
Ha alussz es, örömet végy.
Oka vagyon örömednek!
Mert ezt mondom felségednek:
Az éjjel lön egy leányod,
Kire marad te országod.

Kinek — úgymond ég forgása —
Hogy nagy léssen országlása.
Mert mesterségemből tudom,
És bizonyossággal azt látom:
Égben mennyé csillag vagyon,
Néki minden javára vagyon.
Minden csillag azt jelenti,
Hogy őt sok jó követendi . . .”

Még, hogy mester ezt mondaná,
A hírmondó ott dobbana.
Nagyon foga ivölteni
És az várban kéretezni.

Kit mene béeresztének
Tüle ottan jó hírt vének,
Mert királnak úgyan mondja,
Hogy lett igen szép leánya.

Kit az király hogy meghalla,
És ily bizonynal megtuda,
Álmát ottan hátra hagyá,
És ágyából felszökellék,
Ingyen ottan letérdeplék.
Az nagy Istennek ad hálát,
És neki ajánlja leányát.
Kérvén, hogy őt ótalmazza,
És az ő országában magasztassa.
Kit adott vala csudásul,
Mert csak ő ajándékából.

De mennyé a nap felkele,
Király ottan felkészőle.
Siet menni udvarában,
Nagyszépségű palotájában,
Hogy meglássa feleségét
És leánya nagy szépségét.
Látá azt, amit kívána
És meglelé, mit áhíta.
Lón igen nagy boldogságban,
Mondhatatlan vigasságban ...

(Katerina bölcsességben nevelkedik)

Mikor lén hét esztendeje,
Mert immár vala ideje,
Atyja nagy sok helyre küldé,
Bölcs mestereket kerese.
Kiknek ada ajándékokat
És kiknek monda ilyen szókat:

„Leányomat tanóhhátok
És jutalmat túlem várjatok.
És ötöt oly bölccsé tegyétek,
Hogy velem azt érthessétek,
Hogy őt istenek szeressék
És őt jámborok kedveljék.
Kiben nekem nagy jót teszték,
Kiért túlem sok jót vesztek!”

Ezt az mesterek, hogy hallák,
Costus királnak felfogadák,
Hogy őt örömet tanítják,
Téteménnyel bizonyítják.

Megállák azmit mondának,
És meg tevék, mit fogadának.
Mert ők oly nagyon taníták:
Fényes gyöngynek hivattaták.
Valamit ő meghall vala,
Azt mind megtanulja vala.
Soha nem feledi vala,
Azmit megtanúla vala.
Hamar lón oly nagy mesterré,
És tudományban oly bölccsé,
Hogy széles Görögországban
Nevezteték tudományban:
Bölcsességnek szépségének
És mestereknek gyöngyének.

De időnek folyásában
Atyja esék nagy kórságban.
Megesméré állatjából,
Hogy kimúlnék ez világból.

Mind országát béhivatá,
Akaratját így megmondá:
„Én szerető jó barátim,
És bizonyságos jó híveim!
Ím, esmérem természetemből:
Lelkem megválík testemtől.
Én jó híveim, jól tudjátok,
Mert bizonyossággal látjátok,
Hogy míg ez világban voltam
Országomat jól tartottam.
Mert jó voltam mindeneknek,
Kemény tör ellenségeknek.

Továbbá ezt es akarnám,
Hogy túletek ha megválhám,
Országom békében lenne
És ellenség miatt ne veszne.

Azért néktek im ezt mondom:
Leányomat úrrá hagyom,
És mindennemő jószágomat.

Ne nézjétek leány-voltát,
De lássátok nagy tanultát!
Azmit ő hadban nem tehet,
Bölcs tanáccsal megszerezhet.
Azonba az nagy Isten hozjá lát
És őneki jó férjet ad." — —

Katerina megmarada,
Az királság reá szálla.
Élni kezde igazsággal:
Igen jól bírá országát,
Ő hatalmas királságát.
Jobban bírá bölcsességgel
És eszességgel,

Mert Plátó mester úgy monda:
Ez világ hát boldog vala,
Mikort bölcsek országlának,
Vagy királyok tanulának . . .

Álmod látta mint azelőtt,
Esmég látta egy szép mezőt,
Szép szűz leányt az mezőben,
Szép gyermeket ő ölében.
Mely két személy oly szép vala,
Hogy az napnál fényesb vala.

Katerina csodálkozék,
És hozjájok közelb lépék,
Hogy őket jobban láthatná,
És vigasságokat val'hatná.

Kit Asszonyunk hogy megláta,
Szent fiának ily szót monda:
„Én édes szerető fiam, Jézus,
Ki vagy mennyben dicsőséges,
Ím, Katerinát tekéntsed meg,
Ki szódnak mindenbe enged.”

Urunk Jézus megfelele,
Nagy vig szóval így beszélte:
„Ez Katerina immár kedves
Nékem, és igen kellemetes,
Mert azt látom, hogy megszépült,
Méltán én előmbem készült.”

És asszonyunk Szűz Mária
Szent fiának ily szót monda:
„Én jó fiam, azon kérlek,
Hogy tőled ilyet érdemljek,
Katerinát hozjad vegyed
És jegyösöddé szerezzed.”

Jézus mondá szűz anyjának,
Ki igen jó lén Katerinának:
„Asszonyom, örülvén teszem,
Hogy őt jegyesemmé veszem.
És ennek jelenségére,
Öneki tisztességére,
Ím, gyűrőmet neki adom,
Őt jegyesemmé fogadom.”

Ezt mondván, gyűrőjét kivevé
És a szűz ujjában tevé,
Neki ily beszédet mondván,
Ily szerrel megnyilatkozván:

„Én szerető szép jegyesem,
Én választott jó kegyesem,
Ím látod dicsőségemet,
Ismerjed meg már jegyesödet!”

Annak utána ezt tevé,
Hogy magát ím így megjelenté.
Kinek, hogy félelmét látá,
Őt biztatván ím ezt mondá:

„Bízzál és ne félj, jó leányom,
Mert lám, mint régúta vallom:
Ez világi mennyegzőkben
Nem lakoznak szűzességben;
De az lelki mennyegzőkben
Megmaradnak szűzességben.

Azért ma méltán örülhetsz,
Kiról okot illyet vehetsz:
Mert jegyessed nem halandó,
De örökké lakozandó,
Mert nem földi te jegyessed,
De mennyei, mert Istened!

Azért mostan, bátor, vígadj,
És sok időt ennek nem hagysz,
Hogy te jegyessednek hitéért,
Léssz mártírja ő nevéért,
Gyötrelmmel mégy mennyországban,
Holott vígadsz bódogságban.”

(Katerina dicsérete)

Katerina, nemes virág,
Lőn világosító világ,
Mert há juta az időben,
Jó tizennyolc esztendőben.
Hogy atyjátúl megmarada,
Sok jámborságban árada,
Mert hitében megerősüle
És Istennel egyesüle,

Ül vala nagy bölcsességgel,
Isteni szent félelemmel.
Ő országának nagyságát
És népének sokaságát
Bírja vala nagy jó szerrel,

Mert fényes vala bölcsességgel,
Nem hogy abban gyönyörködnek,
Nem hogy igyen uralkodnék,
Inkább nagy alázatossággal
Él vala . . .

Mert ezeket megútálá,
Gennyedt ganéjhoz hasonlá,
Hogy csak Úr Krisztust nyerhetné,
És magának kéncské vehetné . . .

(Gonosz császár Romában)

Az időben Rómaságban,
És jelennen mind ez világban,
Egy hatalmas császár vala,
Neve Maxentius vala;
Ki jobb részét ez világnak
Vette vala csak ő magának;

De jobb részét idvességének
Hagyta vala mind egyébnek,
Mert nagy vala ő hatalma
És azonnal diadalma.

Jó hitet nem tudja vala,
Mert pogánysággal vak vala.
Ez egy, gonosz ember miatt
Ördög gyűjtött nagy sok fiat,
Mert ez oly kemény pogány vala,
Hogy mindent megölet vala,
Kit hall keresztyénnek lenni. —
Sok mártír ennek tanúi!

„Mester, néked parancsolok,
Mert egyebet nem akarok,
Írj mi szónkkal leveleket,
És jelents köszöneteket
Ez világi mestereknek,
Bölcsességben hírösseknek;
Kérvén, mint jó barátinkat,
Szerető mi híveinket,
Hogy minden dolgok elhagyván,
Semmiképpen ne halogatván,
Siessenek ez városban,
Hogy legyenek malasztimban.
Ha ők kedvönket tehetik,
Mitőlünk nagy kécncset vesznek.”

Az mester, hogy ezt meghallá,
Nagy sok leveleket írta,
Mind ez nagy széles világra,
És jelennen naptámadatra,
Mert bölcsességnek jobb része
Vala csak naptámadatra.

Az leveleket elküldék,
Ebben egy szép idő telék,
Míg mind evvel sietének,
Hogy az doktorok eljövének.
Addig császár dolgát tartá,
Áldozását el sem hagyá,
De az áldozat meglévén,
Sok keresztyént megégetvén
Mene ő palotájába . . .

„Császár, neked ím megmondjuk,
És igazán megjelentjük,
— Napkeleti sok doktorok
Erről néköd bizony tanók:
Soha nem volt még oly ember,
Avagy olyan tanult mester,
Hogy ki magát hányta volna,
Mí meg nem győzhettük volna.
De ez leány ellen szólunk,
Nem merünk még csak indulnunk.
Lám, igen sok bölcslet láttunk,
De ily szókat nem hallottunk,
És ily nagy szégyent sem vallottunk.
Mert hogy neki szavát hallók,
És bölcsességét meglátók,
Megindula az mi testünk,
És megrémüle mi szívünk,
Ugyannyira megnémulánk,
Krisztus ellen nem szólhatánk.
Mert mi nem ember szól tő'le,
De szentlélek szól belőle...”

Az császár ezeket hallván,
Csaknem meghala búsulván,
Szakállát fennyen szaggatja,
És egy nagy tüzet rakata.
Azután így parancsola,
És szolgáinak így szóla:

„Nosza hamar, kik bánjátok,
Rajtunk-lőttét kik szánjátok,
Ez városnak egy utcáján,
És az jeles fő piacán
Igen nagy tüzet tegyeket,
És őket mind elvigyétek,
Mind egyben belé vessétek,
És nagy szörnyen égessétek!”

Az szolgák, mennyé ezt hallák,
Őket ottan elragadák,
Kéméletlen kezdék verni,
És az tűz felé vezetni.

De az vén doktor így szóla,
Az többinek ily szót monda:
„Ó, Isten-béli dicső társim,
Én szerető jó barátim,
Hálát adjunk mi Urunknak,
Az kegyelmes Úr Krisztusnak,
Hogy minket ő nagy malasztjából
El-kihoza pogánságból!” — —

Ezt mondván, az tűzben veték,
És őket mind megégeték.
De hogy mind ezt tökéllenék,
Ott oly csoda jelentheték,
Hogy — jóllehet úgy lött volna,
Hogy fottig meghaltak volna:
De önekik sem ruhájok,
Sem kegyig hajok, szakállok
Meg nem ége az nagy tűzben,
És maradának oly szépségben,
Hogy, ha őket láttad volna,
Csak alonnyok* hitted volna.

(A császárné és kísérője Katerina tömlőcében)

Hogy az temlecbe jutának,
Oly fényességet látának,
Hogy lábon nem állhatnának,
De az földre leomlának.

Kit hogy Katerina láta,
Nekik ily beszédet monda:

„Úristennek választotti,
És Krisztusnak hív szolgái,
Felkeljete, ne féljete,
De velünk bátrok legyete,
Mert titeket es vígasságban
Úr Krisztus hív országában!”

* *aludniuk*

Ezt hallván, feltámadának,
És ott ily dolgot látának:
Nagy sok angyalok vannak ott,
Az szűz sebeit vigasztják,
Kilenb-kilenb kenetökkel,
És mely sebét kenék kezökkel,
Az seb ottan megvigaszik,
Nagy fejjérségre változik.

És látának ott vénöket, —
Nem nézhetik vala őket
Rajtuk-való fejjérségtül.
Katerina vén egyiktül
Egy nagy-szépségű koronát,
És nagy vígnak mutatá magát.
Kit az asszony fejében tén,
És az vénekhez ilyen szót tön:

„Én jó uraim, jól látátok,
És fületökkel hallátok,
Hogy imádék egy asszonyért,
Császárnak feleségéért.
Azért ez az, kiért kérek,
Kiért kértöm es engedék...”

Az vén jámborok ezt hallván,
Az szűznek ez szót mondák:

„Drágalátos te nemes szíz,
Ki fényes vagy, mint fényes nap!
Az Űristen kiért itt vagy,
Ki nevéért kénod ily nagy,
Imádságotat meghallá,
És kértödet néköd adá.
Mert kérénk, hogy ezt meghalljad,
Mitőlünk bizonynal tudjad:
Hogy ezek mind szentté lesznek,
És Krisztusért halált vesznek.
Megjelentéd nagy jó teted,
Mert mennyben mennek előtted.
Azután hadad elvégezvén,
És az császárt te meggyőzvé,
Mennyországbán vitettetöl,
Es oly helyre helheztetöl,
Holott szűzek, seregökben
Örvendöznek Űristenben,
Ártatlan Bárányt követnek,
Szép fejér ruhát viselnek,
És oly éneket neki mondnak,
Kit egyebek nem mondhatnak,
Hanem csak szűzek . . .”

(Gonosz tanács Katerina megtörésére)

Azonban egy ördög-tagja,
Ki Rómában bíró vala,
És neve Tirsates vala,
Ez nagy fittyel előállá,
És az császárnak ighen monda:

„Ó, császári te nagy felség,
Ez világba nagy erősség,
Nagy kár néköd, és nagy szégyen,
Mit ez gennyedt rajtad tézen,
Hogy őtet meg ne győzhessed,
Mit akarsz, ne tehetessed.
Rajtad teszi, mint ím látjuk,
De bizonnyal mind mi bánjuk.

Halljad azért tanácsomat,
Én megállom bosszúságodat!
Vaj, még evvel pakocsáltál,
És vele ként nem vallattál?!
De hagyjad, hogy siettessék,
Négy nagy kerék készítessék;
Harmadnapég megkészüljen,
És forgása ilyen légyen:
Hogy ketteji *fel* forogjon,
És ketteji *alá* forogjon;
Beretvával bérakassák,
És az leányt kihozassák.
Tennen magaddal vallatom,
Hogy az leányt áldoztatom.

Ha kediglen kemény lenne,
Hogy tenéked nem engedne:
Oly nagy kénnel ő meghaljon,
Hogy mindennek példát adjon!
Mely nagy kénra felvétessék,
És foltonként szaggattassék,
Hogy azok, kik ez ként láták,
Tévelgéseket mind elhagyják!”

Mennyé császár illyet halla,
Székéből ottan leszálla,
Az földre lehajtá magát,
Istenének ada hálát,
Hogy ők ezt engedték volna,
Hogy ily tanácsot tett volna. — —

Katerina hogy ezt hallá,
Magát Krisztusnak ajánlá,
Nagy szépséggel letérdeplék,
És nagy sírván igyen imádkozék:

„Ó, én édes Uram Isten,
Kiért mastan vagyon igyem,
Ki Tehozjád-kiáltóknak
És szükségben nyavalygóknak
Imádságokat meghallod,
Amit kívánnak, megadod:
Halljad meg én imádságomat,
Hogy ez kén eltörettessék;
Hogy ez nép, ki mast itt vagyon,
Szent nevednek hálát adjon.”

Még el sem végezte vala,
Úgyan imádkozik vala,
Hogy az ég behomályodék,
Az idő megsötétedék,
Nagy mennydörgés kezde lenni;
Az föld nagyon megindúla,
És egy angyal mennyből leszálla.
Az kerekeket megtöré,
Nagy-sebvel az népre veté.

Úgy az kénnek forgása
És nagy sebes találása
Négyezer pogányt megöle,
Szörnyű halállal rekkente.
Kik egyszörsmind elveszének,
Mind pokolra sillyedének.

Tirsates es ebül jára,
Szörnyű halállal meghala.
Az pogányok így veszének,
És keresztyének megmenének.

Az császár elrugaskodék,
Csak alég menekődheték.
Kezdé magát bosszontani
És ilyen szóval siratni:

„Ó, énnékem, nagy felségnek,
Kitül királyok es félnek!
Ó, én nyavalyás fejemnek,
És búban-zabált lellemnek!
Hogy egy leányt meg ne győzjek,
De miá illy veszélt leljek!..”

(A császárné ura ellen fordul)

Szívében megbátorodék,
Császár eleiben lépék,
Nagy haraggal reá tekinté,
És őt bosszontván, így beszéle:

„Ó, morcona gennyedt ember,
Istennel mit vetekedel?
Ki nem minden hatalmával,
Hanem csak egy angyalával
Illy sok népet megölessen
És illy veszéllel veszessen!
Azért hagyd el hitságodat,
És megbánjad nagy vétkeidet,
Mert pokolban nagy ként vallasz,
Ha mind ebben te megmaradsz.
Én immár köresztyén vagyok,
És hitedre soha nem hajlok!”

Továbbá sok nép gyűlt vala
Ez nagy kénnak látására,
Kik látván ez ily nagy csodát
És Istennek illy nagy hatalmát,
Mind az hitre fordulának,
És nagy felszóval így mondának:

„Bizonyával nagy az Isten,
Kit ez szűz nekünk hirdet ígyen.
Azért mi es keresztyének vagyunk,
És az hit mellett mind meghalunk,
Mert ez bálványok mind ördögök,
És minekünk jó-tehetetlenök!”

Az császár hogy ez szót hallá,
Magát rájok haragétá,
De inkább feleségére,
Kinek mondván, így beszéle:

„Asszony, jámbor, te es mit szólasz,
Vagy bolondság azmit mondasz?
Ó, énnékem, nyavalyásnak,
Nagy nyavalyák énrám másznak!

Kiknél ez ím mentül nagyobb,
Hogy feleségem elhagyott.
Ó, mely boldogtalanságom,
Ó, mely nagy nyavalyásságom!...

Azért, ime, hitem néköd,
Hogy nagy kénnal öletlek meg tégöd,
Ha szódat meg nem tagadod,
Tévelgésedet el nem hagyod!”

Kit hogy az asszony meghalla,
Bátorsággal ily szót monda:
„Mit gondolhatsz, mind eltegyed,
Ím bátoron fejemet vegyed,
Szent hitemet holtig vallom,
Úr Krisztust meg nem tagadom!”

Kit hogy az császár meghalla,
Szolgáinak ily szót monda:

„No szolgálím, ragadjátok
És e városból el-kivonjátok!
Emleit kiszaggassátok,
És ő nyakát elvágjátok!
Testét el se temessétek,
De az ebeknek vessétek!”

Ezt mennyé az szolgák hallák,
Az asszonyt ottan elragadák,
Vele eszve mind az népet,
Kik vallották az Ūristent.

(Császárné-asszonyt) el-kivivék,
És urok szavát megtevék,
Mert emlejét kiszaggaták,
Azután nyakát elvágák,
És testét el nem temeték, —
Az népet es mind megölek.

Ezképpen ők meghalának,
És mennyországba jutának.

(Maxentius császár halálra adja Katerinát)

„Én ki vagyok Maxentios,
Gonoszokat ki megkénoz,
Ez széles világnak ura,
És igazságnak adója —
Ím ily szentenciát adok:
Ez leányra halált adok!
Mert Rómában mi ezt szörzök,
És jó véggel megtökéllök:
Hogy, ki isteninket nem hinné,
Avagy őket nem tisztelné,
Hát azt sok kénnal kénzanók,
És őt halállal megölnök.
De ez leány ezt elhagyta,
És Krisztust Istennek vallotta.

Az mi hitönket megmevette,
Isteninket nem tisztölte.
Azért város-kível el-kivigyék,
És őneki nyakát vágják!”

Az latrok, mennyé ezt hallák,
Az szízet ők elragadák.
És mikoron viszik vala,
Szépeden ezt énekli vala:

Regnum mundi et omnem ornatum feculi contempfi propter amorem
domini mei Ihu xpi Quem uidi quem amavi in quem eredidi et dilexi, etc.

*(E világ királyságát és minden ideigvaló pompát megvettem, az én
Uram Jézus Krisztus szerelméért, kit láttam, kit szerettem, Benne hittem és
Öt kedveltem, stb.).*

„Ez világot, mind kéncsével,
Megútáltam teljességgel.
Csak én édes jegyesemért,
Az én édes Jézusomért,

Kit én láték és szereték,
Ki nevéért nagy ként vallék!”

Hogy ő ezt énekli vala,
Őt sok nép követi vala,
Az asszonyok sírnak vala,
Az szízek bánkódnak vala. — —

Mikort oda jutott volna,
Hol az nyakvágó hel volna,
Ott az nyakvágónak szóla,
És őneki ily szót monda;
Kit az sok nép így jól halla:

„Kérlek téged jó barátom,
Mert immár az én édes Uramat jól látom,
Egy kevéssé várj engemet,
Hogy imádjam már Uramat.”

Kit hogy az hóhér meghalla,
Néki arra időt hagyta.
Katerina nagy ékesen letérdeplék,
És ilyenképpen reményködék:

„Ó, énnekem én idvességem,
És én bizony édességem!
Ó, szízeknek nagy reménye,
És őnekik dicsőségek!
Ó, énnékem nagy ékösség,
Uram Jézus, te nagy Felség,
Földnek-mennynek erőssége,
Én lelkemnek édössége!
Erről néked hálát adok,
Hogy mastan te szolgáló leányod vagyok!”

Azonban nyakát lehajtá, —
A nyakvágó hogy ezt látá,
Egy-vágással úgy legyénté,
Hogy ez világból kivégezé.

Holott két csoda jelenék:
Elő, mert hogy fejét vevék,
Vér nem jára ő nyakából,
De téj folya derekából,
Az szízességnek jegyére,
Kiben lakék, mind míg éle.

Más csoda megent ez lőn:
Hogy mennyből angyalok szállának,
És őneki ennyét szolgálának,
Hogy ő testét el-fel vevék,
Sínai hegyre el-fel vivék.
Ki oda oly messze vala,
Húsz napi menő-föld vala.

Holott nagy sok csodák lésznek,
Kórok egészséget vésznek.
Lelke kegyég mennyországban,
Oly nagy dicsőségben, bódogságban,
Hogy nem úgy, hogy megmondhatnók,
Vagy kegyiglen megírhatnók,
De csak meg sem gondolhatjuk,
Mígnem szemünkkel meglátjuk.
Hogy kegyig oda mehessünk,
Az szíznak így reménykedjünk:

Bódog szűz, Katerína,
Kinek testét tartja Sína,
Imádd értünk Teremtőnket,
És nyerjed idvességönket.
Nyerjed minden kívánsádonkat,
Igaz jószágban ajétádonkat,
Hogy tevéled dicsőülvén,
Vigadhassunk mindörökké, —
 Kit engedjen minékünk,
 Atya, Fiú, Szentlélök,
 Egy örök élő Isten,
 Mindörökül örökké,

Amen.

Vége vagyon, Amen.

EMLÉKEZZÉL, KERESZTYÉN...

Emlékezzél, keresztyén, az áldott Jézusról,
Ártatlan haláláról, nagy kénvallásáról,
Szent vére hullásáról, nyomorúságáról,
Kit teérted szenvedte ő nagy szerelméből.

Régen Paradicsomba valál méltóságba,
Istennek malasztjába nagy ártatlanságba,
Azután teremődnek esél fogságába,
Mikor gonoszságodért esél haragjába.

Téged onnan kivete ez gyarló velágba,
És siralmnak völgyébe ő nagy haragjába,
Te nagy bűnös voltodért baromhoz hasonla,
Hogy bűnöd megesmérnéd ez nyomorúságba.

Azután menyországból tereád tekénte,
Látván nagy nyavalyádat rajtad könyöröle,
Mennyből érted leszalla az Szíznak méhébe,
Öltözék szerelmedért bizony emberségbe.

Harminchárom éviglen tenéked szolgálá,
Nagy nyomorúságában érted megfárada;
Lén te idvességednek szentséges példája,
És keserő bűnödnek kegyes megváltója.

Te örök fogságodért ő megfogattaték,
Kegyetlen bűneidért megostoroztaték,
Mennyei koronádért tövissel koronáztaték,
Te keserő kénodért keserven kénzaték.

A kemény keresztfának kénját reávevé,
Ő kénjának helyére nagy kénnal viselé,
Te kegyetlen bűnödért őtet megfeszéjtek,
Drágalátos szent vérét érted mind kiönték.

Ó, halandó keresztyén, ezeket megmondjad,
Édességes Jézusnak kénját meggondoljad,
Keserő szent halálát szívedbe forgassad,
Hogy haláloed idején szent színét láthassad!

Winkler-kódex, 120-122. — K MV. 100-102.

SZENT ÉNEK, KI DÍCSÉRI SZÍZ MÁRIÁT ÉS AZ Ő SZENT FIÁT

Úr Jézusnak nevében
Kezdetik szent ének,
Ki dicséri Szíz Máriát
És az ő szent fiát.
Igön édös a jóknak
És az tiszta lelköknek,
Kik szeretik Istent,
És az ő szent szülejét.
És az Isten malasztját,
Ki kezdetik ekképen:

Ó, kegyösségös Szíz,
És igön nagy szépség!
Tégöd Isten választa
Még kezdetnek előtte,
Nagyon tégöd tisztöle,
Mert tenéköd köszöne
Angyalnak miatta.
Köszönetöt illetént,
Velág sonha nem hallott,
Mind kezdettől fogva.

Hozjád méne az angyal,
Bérekesztött házba,
És előtted megállá
Nagy szép fényösséggel,
Köszönetit elkezdé,
Igön nagy tisztösséggel,
És ekképpen mondá:
„Idvözlégy te, Mária!
Vagy te malaszttal teljes,
Úr vagyon tevéled!”

Nagy tisztösség ez néköd,
Asszonyom, Mária,
És igön nagy vígasság
Mind örökül örökké,
Hogy mind az Szentháromság
Néköd ígyen köszöne
Angyalnak miatta.
És tégödet megálda
Asszonyoknak közötté
És mindönnek fölötté.

Ó, Mária szép verág
És szízeknek gyöngye,
Az mennyei udvarnak
Nagy szép fényössége!
Mert vagy Istennek anyja,
Angyaloknak asszonya,
Nagy méltóság néköd,
Kinél nagyobb nem lehet,
Istennek utána,
Sem földön, sem mennyön.

Szeretetnek rózsája
Tégöd ékösejte;
Szent alázatosságnak
Violája szépejte;
Tisztaságnak lilioma
Igen tégöd tisztöle
És mindön jószágnak,
Jámborságnak, szentségnek
Édösségös illatja,
Tégöd mind elhata.

Nékönk ez nagy tisztösség
És igön nagy öröm,
Hogy mi ilyen szép asszonyt,
Valljonk földön és mennyön,
Kit igön kell szeretnönk
És igön kell tisztölnönk
És neki szolgálnonk,
Hogy minekönk adjon jót
És megoltalmazjon
Mindön ellenségtől. — —

Jézus nagy felségös kéncs,
Kinél szebb és jobb nincs!
Te szent szíved patika,
És királyi tárház.
Kiben az istenségnek
Mindön kéncse tartatik,
És ő bölcsessége,
Kérünk azon tégödet,
Hogy a te szent szívedet
Adjad mi szívönknek! — —

Vígasságnak ez napja,
Mert király szileték,
Ki származék ez napon
Szíznek ő méhéből.
Csodálatos ez gyermek,
Ki mindönnek kedves lőn
Ő emberségébe,
És ki alejthatatlan
És ő megmondhatatlan
Ő istenségébe.

Isten fia szileték
Tiszta nemes szíztól,
Miként rózsza li'iumtól;
Természet csodálja.
Kit szüle ifjú leány,
Ki volt ez velág előtt
Mindönnek szerzője.
Tiszta szíznek emlői
Neki tejet adának,
Régi nagy Istennek.

Angyal a pásztoroknak,
Csordájok őrizvén,
Nagy örömet hirdete,
Jézus hogy születött.
A jászolba téteték,
Földnek-mennynek királya,
Posztókba takarván.
Mennyből tejjel-tölt emlők
Felnevelék őtet
Ékös nagy szépséggel.

Mint az iveg nem törik
Napfény általhatván,
Ezönképpen Mária
Szízen megmarada.
Bódog a sziló anya,
Kinek szentségös méhe
Isten-fiát szíle,
És bódog az emlők, kik
Ő gyengeségökbe
Úr Krisztust emleték.

Ez dicséretös gyermek
Ez napon szileték,
Egy szeplőtelen Szíztől,
Mi idvösségünkért.
Ha nem sziletött volna,
Mi mind elvesztünk volna —
Engödetlenségért.
Ó én édös Jézusom,
Ki miértünk sziletél,
Oltalmazj pokoltól! — —

Ó felségös fényösség
És nap velágossága!
Halhatatlan kis gyermek
És ilyen nagy bölcsesség!
Ki hallotta és látta,
Hogy ilyen nagy hatalmas
Légyön erőtelen;
Kazdagságos szegénnyé
És az isten gyermekké?
Kit csak csodálhatunk!

Az szentségös szeretet
Ezt gyakorta tőtte,
Hogy a te szent fejedet
Az Jézusnak fejére
Lehajtottad édösdön,
És te könyvhullatásod
Őtet megöntözte,
És az ő szent orcáján
Alágörgedözött,
Igön nagy bévséggel.

Nincs emböri bölcsesség,
Ki azt megmondhassa,
Mely isteni édösség
Szíved-lelköd megfolyta,
Mikor az édös Jézust,
Apolgattad, csókoltad
És őt ölelgetted;
Szent szívedhez szorojtottad
És őtet emleted, —
Nagy szent édösséggel. — —

Ó, te kegyös kis kerály,
És igön nagy isten!
Ez ve'ágra sziletvén,
Apródokat győjtél,
Száz és negyvennégyezert,
Kiket től mind vitézzé
És megkoronázád
És előtted bocsátád
Illyen édös seregöt,
A mennyei udvarban. — —

És hogy mennél, asszonyom
Az szent társasággal,
Szép Jézussal, Józseffel,
Mind Egyiptom felé,
Jutál a nagy pusztákra
És kietlen erdőkre
Fenevadak közzé.
Kiket Jézus enyhíte
És megszelidejte.
Lőnek oly-mint bárányok,

Megesmervén Urokat
És ő asszonyokat,
Szolgálatot mutatván
És nagy szeretetöt.
Mert előtted, utánad
És kétfelől melletted,
Járnak tisztösséggel;
Játszadozván, vigadván,
És ekképpen késérvén
Alkolmas ideig.

Méges immár mi mindnyájan,
Ebbe édösködünk:
A szeretőt szeressük
És az jót kívánjuk;
Az Istentől mi féljünk,
Hogy ellene ne vessünk,
Hogy minket szeressön
És minékünk adjon jót
Mind földön, mind mennyön,
Mind örökkül-örökké Amen.

Winkler-kódex, 338-350. — KMV. 102-112.

TELEGDI MIKLÓS
MÁSODIK KARÁCSONYI ÉNEKE

Nagy örömnapp ez nekünk,
Mert Krisztus születék,
Ki ez napon származék
Egy szűznek méhéből.
Csodálatos az gyermek
És nagy gyönyörűséges
Ű emberségében;
De meggondolhatatlan,
És kijelenthetetlen
Ű istenségében.

Istenfia támada
Tiszta nemes szűztül,
Mint rózsza liliomtól;
Természet elámul.
Kit a szűz leány szüle:
Világ előtt ez vala
Mindennek teremője;
Ki ű tiszta emlején
Tisztaságos tejével
Nevelé fel az Krisztust.

Mint üveg meg nem szegik,
Napfény általhatván:
Úgy szegetlen marada
Az szűz szülésében.
Boldog az gyermek-szülő,
Kinek tiszta szent méhe,
Mert az Istent szülé;
És bódogok az emlők
Kik ő gyenge korában
Az Krisztust feltartották.

Angyal az pásztoroknak,
Ő csordájok mellett
Éjjel hogy vigyáznának,
Az mennyei királt
Hirdeti nagy örömmel,
Hogy ujjonnan született,
És jászolban fekszik,
Angyaloknak szent Urát
Ki mindeneket elhalad
Képpel, nagy szépséggel. — —

Éfelikor születék
Igazságnak napja,
Jászolban helyhezteték
Földnek-mennynek Ura.
Póláztaték a gyermek,
Ki az eget teremté
És megékesété
Nappal, holddal, csillaggal,
Fényességgel, szépséggel,
Minden ékességgel. — —

KMV. 420-422.

VERSES TÍZPARANCSOLAT

Dicséretös az ember
Istennek előtte,
Ki Urának Istenének
Tudja akaratját.
Melyet meg nem tudhatonk,
És nem idvezölhetönk,
Ha meg nem tanóljok
Az tíz parancsolatot,
Kit kiada Uristen
Mojzes prófétának.

Egy Istent higgy, heában
Nevét ne emlíhed;
Innepet ülj: atyádat,
Anyádat tiszteljed.
Ne ölj, soha ne urozz:
Testi bünt eltávoztass;
Hamis tanó ne légy;
Más embernek jószágát,
Feleségét, leányát
Búnre ne kívánjad.

Akarunk-e bémenni
Fényes menyországban?
Tartsonk parancsolatot
Ez gyarló velágban.
Sirassuk meg bűnönket,
Távoztassuk azokat,
Menden kétség nélkül
Megyünk örök életbe, —
Megígérte Úristen,
Jézus Krisztus, Ámen.

Példák Könyve, 32-33. — Nyelvelméltár VIII. 102 .

MÁRIA EPESSÉGE

Piros rózsát ha szednek
Pinkesd idejében,
Miként annak illatja
Embert megvigasztalja:
Igyen Uronk Jézusnak
Öt mély sebét gondolván,
A keresztfán figgesztvén
Vigasztalja szívönket,
Oltalmazja lelkönket
Örök kárhozattól.

Gyenge rózsza meghervad,
Mikor hévség éri, —
Szíz Mária hervada
Szent keresztfá alatt.
Kiről megemlékezzünk,
Róla ne feledkezzünk,
Mert ő lészen nekünk
Halálonknak idején,
Szent Fiának előtte,
Bizony reménységünk.

Példák Könyve, 33. — Nyelvemléktár VIII. 102.

Ó, KEGYES SZÍZ MÁRIA

Ó, kegyes Szíz Mária,
Te vagy szép tiszta rózsa.
Bín nekül fogantatál,
Mert mennyből te adatál.
Anyádtúl mikort sziletél,
Istentől úgy tiszteltetél,
Hogy méhében megszenteltetél,
Szeretettel ípöltetél,
Kétség nélkül eredet-büntől
Szeplőtelen őriztetél, —
Szíz Mária ékes viola,
Bünössöknek vígassága!

Ó, kegyes Szíz Mária,
Te vagy szép tiszta rózsa.
Szentháromságnak leánya,
Istennek édes anyja.
Gábielnek mikoron te hűl,
Szízességében ípölél,
Malasztval ottan megtelíl.
Csudálatos az szízesség,
Kivel érdemléd,
Istenséget méhedben
Úgy viselhetnéd.
Szíz Mária ékes viola,
Bünösöknek vígassága.

Ó, kegyes Szíz Mária,
Te vagy szép tiszta rózsza.
Szeplőtelen megmaradál,
Jézust ha nekünk adád.
Ó, mely méltó szíz akkor lől,
Mikor istent-embert szű'éd,
Mert angyelok imádának,
Szeretének, tisztelének,
Szolgálnak mendeneknek,
Bódognak hírzetének.
 Szíz Mária ékes viola,
 Bűnösöknek vígassága.

Ó, kegyes Szíz Mária,
Te vagy szép tiszta rózsza.
Mennyeknek dicsősége,
Szenteknek nagy öröme.
Halálod mikor közelejtvén,
Fiad Jézus úgy szerete,
Hogy halálodra lejöve.
Angyeloznak, mártíroknak,
Pátriárkáknak,
Mend az szenteknél felette
Magasztaltatál.

Oly örvendetes az te szent fiad,
Mend örökkön örökké, Ámen.

VÁSÁRHELYI ANDRÁS ÉNEKE

Angyeloznak nagyságus asszonya,
Úr Jézusnak boldogságus anyja;
Mennyországnak szépséges ajtója:
Paradicsomnak vagy széles kapuja!

Néked szólnak, szízeknek virága,
Mend szenteknek oly nagy vigassága,
Angyeloznak ő nagy tisztasága,
Pártriárkáknek ő nagy dicsősége.

Dicselkedjél angyeli székedben,
Szerafinnak szent szeretetiben,
Kerubinnak nagy bölcsességében,
Székeseknek bölcs itéletiben.

Reád néznek szenteknek szemei,
És véneknek keserves szívei,
És árváknak nyomorólt ihai,
Bűnösöknek óhajtó lelkei.

Esedezzel, mi nagy igazságunk,
Mi szívönkért mi nagy bátorságunk,
Szent fiadnak, mi nagy tisztességünk,
Halálunkról mi nagy reménységünk!

Áldott te légy, Jézusnak dajkája,
Szent Atyának drága kénccstartója,
Szentléleknek ő megnyugosztója,
Igazságnak megvilágosajtója. — —

Asszonyoknak szépséges tüköre,
Férfiaknak tisztos győzedelme,
Halottaknak ő nagy hiedelme,
Ördögöknek ő nagy töredelme.

Rólad szólnak szenteknek mondási,
Szentháromságnak nagy titkus tanácsi,
Apostoloknak szent prédikálási,
Mártíromoknak diadalmissági.

Halottaknak megszabadejtója,
Törököknek megnyomorajtója,
Kerályoknak jó tanácsadója,
Magyaroknak megoltalmazója.

Ezt szerzették Pestnek városában,
Ugyanottan Szent Péter utcájában,
Születet után, elmúlt időben,
Ezeröttszáz és nyolc esztendőben.

Légyen hála az Szentháromságnak,
Azonképpen az áldott Jézusnak,
Légyen hála az Szűz Máriának,
Véle-össze mend az bódogoknak.

Amen.

RÉGI ÉNEK
NAGYBÓLDOGASSZONY NAPJÁRA

Felvitetett magas mennyországban,
Angyali szép örvendetes házban,
Ez nap a szűz nagy mennyasszonyságban,
Az Istennek drága hajlékában.

A vőlegény ő szerelmesivel,
Szeplőtelen, drága Jegyesével,
Kit eljegyzett arany gyűrőjével,
Vígadoz ma sok ezer szentivel.

A szép fiú szerelmes anyjával,
Kinek szopta szűz tejét szájával,
Együtt beszél ez nap ő magával,
Kedveskedik néki sok jóval.

Szent Atyjának fényes udvarában,
Felső Sion drága városában,
Dicsőséges, szép palotájában,
Már béviszi nagy vigasságában. — —

Felöltözött vont-arany szoknyában,
Különb-színő drága szép formában,
Angyali kar fölött méltóságban
Emeltetett fel Nagyasszonyságban. — —

Ez a szentek fénlő tisztasága,
Gyenge szűzek ékes gyöngy-virága,
Mártíromoknak arany pálma-ága,
Konfessorok édes vigassága.

Asszonyi rend nemes bóldogsága,
Férfiaknak buzgó kívánsága,
Angyaloknak öröm-vigassága,
Az Istennél mindenfölött drága.

Sokan voltak nemes asszonynépek,
Dicsíretes tudománnyal szépek,
Tisztaságok virágában épek,
De ennek csak nyomába sem léptek. — —

Nagy a mi Asszonyunk nemességgel,
Dicsőséges királyi felséggel,
Mindeneket felhalad szépséggel,
Mint nap, csillagokat fényességgel. — —

Vígadj azért, szép dicsőségesen,
Isten színe előtt nagy kedvesen,
És mireánk tekints kegyelmesen,
Kik kiáltunk Hozzád keservesen.

Imádkozzál értünk Szülöttödnek,
Nyerj kegyelmet Tőle népeidnek,
Kik általad kegyelmet keresnek,
És előtte sírván esedeznek,

Amen.

ASZTALNAK SZENT DÍCSÉRETE

Az szent alázatosság
Szerzetös asztalát
Ékösejti, dícséri,
És felmagasztalja.
Az szent vesztegségtartás
Őtet igön gyöngyözi
És megverágozja.
Az szent ájejtatosság
Őtet megédösejti
És érdömösejti.

Az alázatos szerzetös
Nagy édösden eszik,
Mert ő méltó reája,
Amit eszik-iszik.
És őneki a Krisztus
Nyájaskodó barátja
És ő asztalnoka.
Mert előtte mi vagyon,
Mind az Krisztus szerzötte,
Kiről adjunk nagy hálát!

Winkler-kódex, 351. — K MV. 116-117.

JÓ ÉS GONOSZ SZERZETÖSNEK DÍCSÉRETI
ÉS SZIDALMA

A jó szerzetősnek
Szíve Krisztus kerte,
Mert őbenne plántálta
Verágoknak szépségét.
Mert szent alázatosság
Verágozik őbenne,
Mint kék viola;
Szeretetnek rózsája,
Tisztaságnak lilioma,
Benne kevélködnek.

Szerzetősnek gonossza,
Mit terólad mondjonk?
Teljes szíved mérőggel,
És nagy álnoksággal.
Mert az engödetlenség,
És az gonosz gyűlölség
Tégöd mind elgyőzött,
Az kevélség meghatott,
És ekképpen ördög bír. —
Ki elviszön nagy kénra.

Winkler-kódex, 352. — K MV. 117.

Áldott Krisztus keresztfán
Hét ígét megmonda:
Bínes népnek példáját
Kiáltani hagyja,
Krisztus testamentumba,
Ez földön marada —
Írást róla mint íra
Boldog doktor, Béda.

Az hét szónak jószágát
Krisztus nekünk adja!
Hét halálos nagy bínnek
Terhét megbocsássa!
És mint róla származik
Számptalan ágazatja,
Szent vérednek hullását
Tőlünk se távoztasd.

Krisztus, könyörölj rajtunk:
Megfojt az kevélség,
Telhetetlen átkozott
Izgat nagy fősvénység,
Világvesztő torkosság,
Bujaság, irégység,
Harag minden jót megbánt,
Jaj, hogy süllyed restség?

Uronk egyik tolvajjal
Elegyedék szóban,
Mondá neki: „Velem léssz
Ma paradicsomban!”
„Mondjad nékem, ha' leszek
Halálnak markában?”
„Velem léssz ma örökké
Fényes mennyországban!”

Mondá Krisztus keresztfán
Őtet mevetőknek:
„Megbocsássad, szent Atyám,
Mit ellenem töttek!”
Áldott Krisztus keresztfán
„Szomjúhozom!” — mondá —
Kévánságom limbosban
És az szent atyákval.

„Asszonyállat, im neked
— Mondá szent anyjának —
Fiad legyen Szent Jánus;
Légy anyja Jánusnak!”

Krisztus, szent halálodért
Ne hagyj gonosz társnak,
Hagyj csak te szent anyádnak,
Kérlek, ne hagyj másnak.
És én szent angyelimmal
Adtam, mit ígértem,
Tied legyen énvélem
Az mit teremtettem. —

Valaki ez igéket
Híven megtartandja:
Térdepelvén, szeretvén,
Mendennap megmondja,
Harmincnapnak előtte
Halálát megtudja,
Uronk Jézust, szent anyját,
Higgye, hogy meglátja!

Peer-kódex, 194-199. — KMV. 210-211.

RESPONSORIUM SZŪZ MÁRIA SZÉPSÉGÉRŐL

Szíz Mária ez világon
Születők között,
Nincsen hozzád hasonlatus
Asszonyok között!
Virágozol miként rózsza,
Illatozol miként lilium!

Imádj értünk,
Úristennek szent anyja!

Ékesb orcád minden
Szűzeknek felette,
Szébb vagy angyeloknál
Szűzeknek szüze!

Imádj értünk,
Úristennek szent anyja!

Peer-kódex, 219-220. — KMV. 212.

IDVEZLÉGY, DICSŐSÉGES SZŰZ

(Ave virgo gloriosa...)

Idvezlégy, dicsőséges Szűz,
Csillag, napnál fényesb!
Istennek kegyelmes anyja,
Menden méznél édesb,
Rózsánál pirosb,
Liliomnál fejérb, —
Menden jószág téged ékesít,
Menden szent tégedet tisztel,
Menyországban felségesb!

Amen.

Gyöngyösi-kódex, 25. — KMV. 505.

VILÁGI VERSEK

SZABÁCS VIADALA

... Az feljül mondott Pál Kenézi
Ároknak mélységét igen nézi.
Ki Szabács erős voltát elmélé:
Honnég, minémű álgýú kell mellé.

Szorgost megyen Nándorfejérvárra,
Hol király erről bizony hírt vára.
Legottan számtalan sok hajókat,
Fejérvárnál az Dunán valókat,
Nagy hamar felvontatá az Száván,
És Szabács vártáját hoztatá számán.

Nép számtalansága környül-állván,
Nagy erősséget víz felől csinálván,
Hajókat mond árokba vontatni,
Környül pattantyúkval falt bontatni.

De ment* az hajókat felvontatá,
Sokfelül Szabács falát bontatá.
Víz-árokából viadalt es tartottak,
Azzal Szabácsnak ingyen sem árthattak.

Mert mondhatatlan szakálosokval,
Sok nyilakval, sőt számtalan fokval,
Kézipuskákval, nagy pattantyukval,
És különb-különb álgyukkal,
Sebest és ugyan szünetlen löttek,
Sőt minden erejekvel rajtunk löttek.

No, azért strumlottak kéméletlen,
Hogy belől sérelm lött mértékletlen,
Affelett sokszor harcolást töttek,
Azzal magoknak sok sebet vöttek.
Halált es vallottak hát némellyek,
Király nagy tisztessége mellett.
Elő, egy ifjú Váradi Simon,
Kinek anyja éj-naponként sír honn.
Bizony ő kegyes úrfiú vala,
Ki pattantyú miá ott hala.

Más cseh vitéz, Franc, főtisztes hadnagy,
Kik bizony kegyes Istennél vagynak.
Ebbe sonha senkinek nincs kétség,
Vagy tisztulat helyén ökök értsék. — —

Kit meg nem mondhat emberi állat,
Mely nagy harcolás volt Szabács alatt.
Menden ott vitézségét mutatta,
Mert király ökök hozzá nyugatta.

* amint

Egy idén nagy jeles stromlást tőnek,
Azzal magyarok jó nevet vőnek.
Kin hát cseh vitéz népek nem voltak,
De azokban aztán sokan haltak.

Mert tulajdon hát önmagok, mikor
Volt volna sötét elő-álomkor,
Szabácsban nagy vesztesség lött volna,
Vitéz cseh nép azért beljött volna.

Szertelen magokot ott rekesztvén,
Egy házat viadalhoz gerjesztvén.

Legottan túl-belől török népek,
Nagy viadalt velek törletének.
Sok közölök, kik ott benn valának,
Nékik kézen, nékik vízbe halának.

Ó, nyavalyás, hitván keménység,
Mit tőn nékik is az kevélség!
Meghalának nagy vakmerőségbe,
Bizon, nem vitézlő merészségbe!

De jelentsük Ali bég jövését,
És onnaton ment való (mené) sét.
Volt olyha tizenötezer lóval,
Mind válogatott nép lovaglóval.

Szabácshoz nem messze, egy kis halmon,
Megsereglék, hogy beszédet valljon.
Szabácsba nagy felszóval kiáltnak —
Arról bölcsessége lőn királnak:
Hagya nagy-sok dobot doboltatni,
Trombitákval es trombitáltatni.
Olyha hasad volt ég mindezektül,
És volt nagy kiáltás vitézektül,
Hogy szózatot ők ne vehessenek,
Onnaton annálkül mehessenek.

Ali bég jötte lőn csak ön-kára,
Meg sem fordúla semmi munkája.
Ott ezen ők nagyon óhajtának,
Egyembe es mind fejet hajtának.
Nagy bús jonhhal meg visszatérének,
Viadalt kezdeni sem merének.

Az főhajtásról vevék eszekbe,
Hogy nincs segedelm már több ezekben.
Azon kezde minden vélekedni,
Sőt főhajtáson sem elégedni.

Azért igen ifjú török Hamza,
Gondolván, hogy volt magyar, át hozzá
Erős Szabácsból törökök közzül
Nagy sietetességgel, kiszökni készül.

Kiszökvén, szorgost királyhoz juta,
Legottan néki egy helyet mutata,
Honnég alkóbb Szabácsot veretni,
És könnyebb lészen őt megvehetni.

Az helrül kezdék szörnyen veretni,
Mind környül nagy erősen töretni. — —

Mely nagy mondhatatlan veszedelembe,
Lőnek azután es kegyes kegyelembe.
Mert esmérék, hogy meg nem bírhatják,
Sőt császárnak azt meg sem írhatják.

Azért tökélett tanács lőn köztök,
Hogy minden szabad lenne ön-köztök:
Ki akarna, az válnék császárhöz,
Avagy magyari Mátyás királhoz.

Az kéncset, ki ott a császárt illetné,
Sem egy kéz köztök azt ne illetné.

Azon szerént Szabácsban benn hagynák,
És Szabácsot királnak megadnák.
Ment fejedelmnek belül tolmácsolja,
Ezt senki kívül meg se másolja.

Mert ez beszéd lőn náluk tökéletes,
Királnak kedig nagy kellemetes.
Sőt jónak tették ő felségének,
És hozjátartó nép községének.

Mert nagy méltó az minden felségnek,
Nagy kegyelmes légyen ellenségnek.
Jelesül kediglen mindazoknak,
Kik kegyes kegyelmnek esni szoknak.
Akaratjok szerént tőn kegyelmet,
És nagy méltóságos engedelmet.

Így megadák Szabács erősségét,
Bennehagyák álgúnak bőségét.
Mely álgúkat király többőhtette,
És nagyon Szabácsot erősőhtette,

Hagyván benne vitézeknek javát,
Hogy ne látná továbbá az kárát.

Ez mindezen szerént hát meglévén,
Töröknek és mendennek kegyelmet tevén,
Király vígan Budára eredvén,
Török-sereg környüle terjedvén.

Hát valának nékik nagy csudába,
Hogy Budának minden utcájába,
Jelennen királnak udvarában,
Látnák a török-népet kazdag ruhában,
Királnak ékesen udvarlani,
Mint kell piacon, várban állani.

Ezt meghallák mind Törökországban,
Török császár lőn nagy bosszóságban.

KMV. 468-472.

MÁTYÁS KIRÁLY SIRATÁSA

Néhai való jó Mátyás királ!
Sok országokat te birál,
Nagy dicsérettel akkoron valál,
Ellenségednek ellene állál.

Hatalmasságodat jelentéd;
Bécsnek hogy városát te megvevéd,
Ékes sereged ott féletéd,
Királi széked benne helhezted.

Németországot mikor kívánád,
Szent koronához választád,
És nagy sok részre hasogatád,
Magyari uraknak tisztül mind elosztád.

Akkor te lól oly igen drága,
Téged kívána cseh Prága;
Meghervadozott szép zöld ága,
Nem kellemetes néki virága.

Törököktül nyerél ajándokokat,
Ne pusztítanád országokat,
Ne kerengetnéd basájokat,
Ne fenyegetnéd ű császárokat.

Igyekezél vala sok országokra,
És nagy hatalmas városokra.
Az vizen-álló Velencére,
És bennevaló bölcs olaszokra.

Magyarországnak fényes tüköre,
És rettenetes bajnoka,
Nyomorultaknak kies hajloka,
Nagy ékességnek es te valál oka.

Nagy ékessége tisztességünknek,
Nagy bátorsága félelmünknek,
Ótalmazója magyar népeknek,
Rettenetes lól az lengyeleknek.

Királok között lól te hatalmas,
És nagy ügyekben diadalmas,
Néped között nagy bizodalmas,
Légy Úristennel immár nyugodalmas!

Gyöngyösi-kódex, 4. — Nyelvemléktár II. 242-243.

ZÖLDVÁRI ÉNEK

Egy május-ünnep énekének töredéke

... öltöznek be az erdők
zöldbe...

he, hea, hó!
zöld erdőben neki...

he, hea, hó!
az piros hajnalon
az ifjak kegyeseket
szaggatják(?)...

he, hea, hó!
virági, hog(y) a [fö]ldbe (?)
mert virágzik az harmattól
a vagy ek... (?)
he, hea, hó!

Kéziratból.

APÁTI FERENC FEDDŐ ÉNEKE

Félelmes szűőnek engem alejtátok,
Régi jó barátim nékem kik valátok,
Gyakorta szép szóval hozzám járolátok,
Engem megcsalátok.

Reménytelen dolog, ki hazugnak hiszen,
Mert szép beszédével csak sőt tőled veszen,
Avagy túl másfelől ellenséged leszen, —
Rajtad szégyent teszen.

Azok nem gondolnak ez ily beszédekkel,
Kik magokat kelletik hízelkedésekkel,
Nyájason beszélnek ő fejedelmekkel,
Elvesznek nyelvekkel.

Nagy urak, kik vagytok! szólok, ne bánjátok:
Fejér, szép ezüstös, ékes, tü szablyátok,
Véle pogány népet, kérlek, ne vágjátok,
És tü ne bántsátok.

Csintalan dolgokat tü ne szerezzetek,
Fodor hajatokat meg se fésöljétek;
Diákok, elmentek, leányokat néztek,
Szegénységgel nősztök.

Ügyedet ne viseljed egyházi papokkal,
Mert ha bevéteté magát nyájasságra,
Nem kell néki pénzed, vigad leányodval,
Megcsalnak szavokkal.

Serényen futamnak táncban az leányok,
Nyilván ott meglátjuk az ő jámborságát;
Szertelen ha leend az ő jámborságok,
Ott elhull pártájok.

Csepkék, házatoktól messze ne lépjeteK,
Időnek javában tikakot ültessetek,
Szemérem kápálni! — bölcsőt rengessetek,
Avval élélhettek.

Sámsomnak alejtá az pór önön magát!
Látod nagy haragját: nem tiszteli urát;
Fogjad meg szakállát, vedd el csak jószágát, —
Megalázza magát.

Azkort az papoknak vala tisztességek,
Mikoron egészlen áll vala szerzetek,
Távol vala tőlök galléros köntösök,
Veres beretrájok.

Pénztől elfutamtak, szűrben beöltöztek,
Szépen ha beszélnek keveset nem vesznek,
Foréntokat kérnek, ládába győjtenek,
Vele nem épejtnek.

Az régi jó kerályok míglen országlának,
Igazak valának az szegény országnak,
Az szent koronának híven szolgálának,
Avval áldozának.

Tennie kellene azt az nagy uraknak,
Hogy sok lika vagyon erdőn az ravasznak,
Nincs birodalma rajta agaroknak,
Halál az nyúlaknak.

Ígen kevés hajok, számtalan jószágok,
Erős regulájok, kevés zolozsmájok,
Bársonyos szolgáljok, fekete kápájok,
Az apát uraknak.

Peer-kódex, 337-342. — KMV. 491-493

VERSES KÖSZÖNTÉS

1485

Emericus Therek
köszön Krisztinának,
legyen könnyebb jonhának.
Száz jó napat,
két száz jó éjt hozjája!

KMV. 477.

RIGMUSOK

Soproni virágének

Virág, tudjad, tőled el kell mennem,
És teíretted kell gyászba öltözmem.

Kézirat, 1500.

Körmöcbányai táncszó

Supra agnó! Szökj fel kabla!
Hazajött férjed, tombj Kató!
Az te szíp palástodban,
Gombos sarudban, —
Haja, haja, virágom!

Kézirat, 1505.

BERISZLÓ PÉTER ÉNEKE

1525

Mind ti népek bánkódjatok,
Pispek veszedelmén,
Mert tudjátok, míg Isten segélé
Ő jó szerencsáját,
Nem uralkodék török császár
Soha az ő fején.

Ím látjátok, ellenségit
Sok helen meggyőzte,
Törököknek sokaságít
Rólatok elúzta,
Mellettetek megholtát
Ingyen ő nem nézte.

Kitek tudja itthon ülvén
Az ő sok költségét?
És koroskint mindenféle
Nagy gondviselését?
Mert az tevé ő fejében
Ő megőszülését.

Hadakozó soha nem nyer
Egy viadalbann es,
Ha nem lészen igaz hitő
Még a nyereségbenn es,
Vagy tisztaság kívül nincsen
Akármikoronn es.

Az szót mondja szandsák-vajda
Az ő fogságában:
„Jaj, hogy veszék, szégyent vallék
Én bátorságomban,
Egy pap miatt nagy kárt vallék
Én vajdaságomban!

Én nem valék igazhitő
Szegíny horvátoknak,
Sok rabolást én is töttem
Az ő valáloknak.
Azért fogván tart mast engemet
Egy haragos pap-bán.

Lám, nincs mast, ki engemet
Megszabadítana,
Menthet Isten, ha mikoron
Ezt megtudhatnája,
És én reám ő szemeit
Vajha fordétnája.

De ha engem ő ezúttal
Itt meg nem segillend,
És innéten ez fogságból
Engem ki sem viend,
Többé neki én nem hiszek,
Ha itt elfeledend!

Én ki valék Szendőrőben
Egy haragos nagy bán,
Sokat dúltam mindenfelé
Az én lovam hátán,
Azért fogván tart mast engemet
Egy haragos pap-bán!

Szeretném azt, ha engemet
Magyarok nem látnának,
Bátor inkább ez fogságban
Itten levágnának,
Az angyalok menyországban
Ottan ragadnának.

Az sem csoda, hogy én vagyok
Mast ily nagy fogságban,
Mert lakozik nagy sok isten
Az Magyarországon,
Kik segéllék az pap-bánt
Az ő bánságában.

Bátorsággal őt segélik
És nagy nyereséggel,
Tisztességgel, vitézséggel,
Pínnzel és bévséggel,
Avagy peniglen török vajdáknak
Az önön fejekkel.

Ahol vínak ő huszári,
Ott vígan osztoznak,
Ő szolgái az marháért
Csak meg sem bántatnak,
Gyakor helen vígan laknak,
Mind magyaról szólnak.

Tegetlen ím az patyolatot
Mind kópjával mérék,
Némel törökök fa tetejéről
Azt orozva nízék,
Nem merének leszállani,
Mert ők azt restellék.

Kevés kár nélkül nem lehetnek
Szegény keresztyének,
De meghalának immár kétszer
Oly nagy-sok tereknek,
Siralmas mast Terekországban
Az ő éneklések.” —

Könyörögjön az Úristennek
Mi es mint fejenkint,
Hogy ne hagyjon törököknek
Dúlنيا koroskint,
Bátorítson viadalhoz
Minket mind fejenkint.

Ez éneket ezerötszáz
Tizenöt esztendőben
Szabadkai Mihály szerzé
Egy nagy jó kedvében,
Egy Szent Györgynek ünnepének
Nemes kezdetében.

O. Sz. K. — KMV. 485-487.

PANNÓNIA MEGVÉTELÉRŐL

Csáti Demeter éneke

Emlékezzenk régiekrel,
Az Szittyából kijüttekrel.
Magyaroknak eleikrel,
És azoknak vitézségekrel.

Szittyából kiindulának,
Hogy ez földre kijüvének,
Istentül is kiserítletének,
Erdélységben letelepečének!

Ott jól tének ű magukkal, —
Hét sereget nagyot szerzének,
Hét kapitányokat emelének,
Mindeniknek várat szerzének.

Mind egyesek ú dolgukban,
Hatalmasok viadalokban!
Nincs félelmük országokban,
Csak lakoznak bátorságukban!

Nagy erejek mint Sámsonnak,
Bátor szívek mint oroszlánnak,
Mindent rontnak, ha indulnak,
Rettenetesek sokaságukkal.

Az egyik közöttök jelesb vala,
Kinek neve Árpád vala,
Mindeniknél gazdagb vala,
Azért köztök főkapitány vala. — —

Árpád juta magyar néppel,
Kelem földén a Dunán elkelének,
Az Csekén ők csekének,
Az Téténben el-feltetének.
Érden sokat ők értenek,
Százhalomnál megszállának,
Az herceggel megvívának.

Isten vala magyar néppel:
Ott járának nagy nyereséggel.

Az herceg ott megvereték,
Csak egyedül futnia esék.
Az Dunára őt keríték,
Semmiképpen meg nem érheték.

Abban egyéb nem leheté:
Az Dunába beszöktete.
Hogy már magát ott megmentenéje,
Inkább magát ott elrekkenté.

Árpád vala nagy örömben,
Mert az ország lén kezében.
Ű megszálla fenn egy hegyben,
Székesfejérvárhoz lén ű közelben. — —

Ezt szerzették Szilágységban,
Csáti Demeter nagy gondolatjában,
Mikor nagy bú vala Magyarországbán,
Egy némínemű mülatságában.

XVIII. századi másolatból.

BÁJOLÓ VERSEK

LOVAK BETEGSÉGE ELLEN BÁJOLÁS

Contra tharghy equorum

Erdőn jár vala lebeke tárgy:
Béka vala ekéje,
Kígyó vala ostora;
Szánt vala követ;
Vet vala kövecset.

Parancsolok én tenéked,
Hogy miképpen a kő nem gyökerezhetik
És nem levelezhetik,
Azonképpen te, itt ez lovon ne gyökerezhessél
és öröködhessél!

DÖGHALÁLRÓL VALÓ IMÁDSÁG

Örök mindenható
Istennek hatalma,
Az megfeszőlt Krisztusnak
Hatalmának érdeme,
Jézusnak békessége,
Hűtnek erőssége,
Nemes asszonyok
Szíz Máriának tisztasága:

Oltalmazzon, védelmezzen
Engemet, Simont,
Mendennemő döghaláltúl,
És az hertelen ha'áltúl!

Atya, Fiú, Szentlélek,
Dicsőséges Szentháromság...

Peer-kódex, 235-236. K MV. 213.

HIDEGLELÉS ELLEN

Krisztus országolj,
Krisztus parancsolj,
Krisztus győzz, oroszlán
Júda nemzetéből, —

Szabadojtsad meg Símont
Mendennemő gonosztúl,
És az hidegleléstől!

Atyának és Fiúnak
És Szentléleknek nevébe . . .

Peer-kódex, 248. — KMV. 218.

FARKASSEB ELLEN

(Miserorum pia adiutrix . . .)

Bínösöknek kegyös segítség,
És mindön nyomorultaknak
Vigasztalója, megújítója,
Légy énnéköm, Asszonyom,
Jó segítségöm,
És jó orvosom.

Mert én testöm nagyon kénzatic
Fene farkasnak sebével.
Sebhesültetik és gyötretik.
Nincs kitől gyógyíttassék,
Sem segéltessék,
És vigasztassék!

Kérlek téged, szízeknek rózsája,
Ki mondatol mindönöknek
Malasztos anyjának siralmasoknak:
Esedőzjél kórságomért
Jézus fiadnál —
Gyógyíhon meg engöm! — —

Nádor-kódex, 703-704. — KMV. 153.

EGY CSÚZRÓL-VALÓ BAJ

Uram, mindenható Isten,
Múlék regős nagy út, —
Rajta megyen vala
Áldott Urunk Isten.

Elő találá,
Hetvenhét-féle veres csúzt;
Monda áldott
Urunk Úristen:
„Hová indultatok
Ez regős régi nagy úton?”

Megszólala hetven-
hétféle veres csúz:
„Ha minket azon kérdesz,
Urunk Uristen,
Hová megyünk, úgy mond:
Mink is elmegyünk, úgymond,
Ez fekete föld színére:
Áldott ez testbe,
Teremtett ez lélekbe,
Szállás husát szaggatjuk,
Piros vérét megisszuk,
Száz tetemét tördeljük,
Száz ízit, száz porcikáját.”

Hogy azt hallá
Áldott Urunk Isten,
„Tük se mehessetek, úgymond,
Ez fekete föld színére,
Ez én-adottam testbe,
Teremtettem lélekbe,
Tük is siessetek
El az tenger szigetibe,
Kegyetlen óriásoknak
Szálás husát szaggassátok,
Piros vérét megigyátok!”

Az meghallák, elsietének,
Menének tenger szigetiben.

Ez embernek szeméből, szájából, fejéből, orcájából piros véréből, szálas husából, száz tetemiből kisiessen és eloszoljon hetvenhétféle csúz:

Folyó csúz, veres csúz,
Kék csúz, fejér csúz,
Szederjes csúz, köszvény,
Fájdalom, kelevény,
Kioszoljon, kiromoljon,
Hetvenhét-féle nyavalya,
Ez emberből . . .
(Nevét meg kell nevezni.)

Bornemisza Péter: Ördögi kísértetek, 805-809. — KMV. 436-437.

AZKINEK FEJÉT MEGMENTÉ, HOGY NE FÁJJON

Nemes asszonyom, Boldoganya,
Bemene szent templomba,
Leüleplék az ő áldott
Aranyas szent székibe.
Az ő áldott szent fejét
Megessé fenyé füst csúz,
Fenyé füst kelevény.

Lefüggeszté az ő áldott
Szent fejét rajta, —
Szent kedve könnyörödék,
Szent színe szomorodék.

Azt látá
Az ő áldott szent Fia.
Monda:
„Ó én szent Anyám,
Mire szent fejed lefüggesztöd?
Szent kedved megkönyörödött,
Szent színöd megszorodott.”

Hogy azt hallá
Asszonyunk Mária,
Monda:
„Ó, én áldott szent Fiam,
Hogy ne szomorodjék
Az én áldott szent színem,
Hogy ne függessem
Az én áldott szent fejemet,
Hogy ne könyörödjem meg
Az én áldott szent szívemben:
Az én áldott szent fejemet
Megesé fenyé füst csúz,
Fenyé füst kelevény!
Hetvenhét fájdalom
Befogta száz tetememet!”

Hogy azt hallá
Áldott urunk Isten:
„Ne ijedj, én szent anyám, Mária!
Ím, én megszorítom
Az én aranyas
Kendetlen kezkenőmmel
Az te áldott szent fejedet:
Belőle kifusson
Fenye füst csúz,
Fenye füst kelevény!
Benne meg nem maradhasson
Hetvenhét fájdalom,
Az te száz tetemedben!”

Áldott urunk Isten hatalmából
Meg nem maradhatának
Hetvenhétféle fenye füst csúz.

Ez mai dicsőséges napon
Én is megszorítottam
Ez embernek fejét
Ez kendetlen kezkenővel.
Bűnös szájamból
Szent igéket
Reá mondtam:

„Ne ijedjél,
Szent anyám, Mária:
Én vagyok mindennél
Nagyobb orvos,
Te vagy mindennél
Nagyobb bájos!”

AZKINEK AZ TORKÁBA ERESZKEDETT

Föld, édesanya,
Teneked mondom először:
Ennek ez torkában
Erős pörös torok,
Ereszködett torok-gyíkja,
Béka-levelegje,
Nyak-foga
Oszoljon, romoljon,
Benne meg ne maradhasson.
Erős, pörös torok-gyíkja,
Béka-levelegje,
Nyak-foga,
Disznó-szakája,
Kelevénye,
Oszoljon, romoljon,
Istennek hatalmából —
Boldog anya
Parancsolatjával.

Bornemisza i. m. — KMV. 439.

JEGYZETEK

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

UTÓSZÓ

A középkor magyar irodalma kettős arculattal jelentkezett. Az egyik le nem írt alkotásokban: a népi elbeszélés és verselés sokszor máig élő termékeiben bontakozik ki. A másik az európai latin kultúra irodalmi alkotásainak átültetésében és részben már önálló követésében mutatkozik meg. Ami e kettős arc vonásaiban közös: a nyelv. A nyelv, melyet az első teremtett, a másik irodalmivá érlelt. E kötetben régi irodalmunknak főként Európával közös vonásait igyekeztünk bemutatni, de nem feledkezhettünk meg — mert nélküle a kép sem teljes, sem igaz nem lenne — népi színeiről sem.

Az európai középkor irodalmának magyarországi jelentkezését a különböző nézetek más és más időpontban helyezték el. Általában csak a XVI. század, a reformáció — vagy előfutárja a prereformáció — vívmányának (ha tetszik, ajándékának) vélték, s merészebb megfontolások helyezték csupán a XV. századba, annak is jobbadán a közepére. De nem kizárólag a kezdetek kronológiája okozott gondot. Vitatkozni lehetett e régi írások irodalmi jellegéről is. Régies, szemnek-fülnek oly nagyon idegen helyesírásukkal és ejtésükkel már szinte csak a múzeumi tárgy érdekességével hatottak inkább, mint nyelvük ódon zamatával, különös hangulatukkal, szépségükkel. Irodalmunk történetének immár nem csak elaggott szereplői voltak: a mi világunkból el is távoztak. És valóban, csak-

nem másfél századon keresztül sok tudós generáció számára e régi írások nem is igen voltak egyebek, mint nyelvemlékek, és még ha irodalmiságuk olykor-olykor méltánylóra is talált, ez csak valamiféle sajátos, a maitól különálló régi magyar irodalom képében és formájában vált elfogadhatóvá.

A későbbi századok magyar irodalmának e korai emlékekkel való kapcsolatát, egész irodalmi műveltségünk kezdeteinek rangjára való emelését azonban csak irodalomtörténetírásunk nagy mestere, Horváth János, végezte el, sokáig emlékezetesnek maradó nagy művében, az Irodalmi műveltségünk kezdeteiben. Senki előtte nem tudta kódexeink irodalmiságát az élethez oly közel járó módon megérezni és érzékeltetni. Kódexeink irodalma az ő mesteri művében lépett ki a pusztán nyelvemléki mivolt dohos kriptájából és lett eleven, színes, a mához is szólni tudó valóság. Szerzők és másolók, barátok és apácák, megvándordeák scriptorok kezevonása e könyv lapjain telt meg ismét étellel, s a rég elporladt „diktáló” hangját újra meghallottuk.

Horváth János ama régi írásokat nemzeti műveltségünk irodalmi elkezdéseként tárgyalta. Kardos Tibor egy évtizeddel később európai vonatkozásait bontotta ki. A legszélesebb tájékozódás alapján biztosan vázolta fel középkori irodalmunk kapcsolatait az európai magas — deák klerikus és udvari — kultúrával. Nagy érdeme, hogy az európai középkor egységes klerikus kultúráját helyesen értelmezve, azt részben egyházi, de nemcsak egyházi irástudók alkotásaként mutatta be, s ennek magyarországi vetületét is kiszabadította az egyoldalúan egyházi szemléletmód kötöttségeiből. De ugyanekkor módszerben is újat alkotva, régi írásaink történetében az európai magas kultúra részletes ismeretét a század elején elhunyt nagy irodalomtörténész, Katona Lajos nyomában, a fol-

klór eredményeinek gondos szemmeltartásával párosította.

E nagy eredmények középkori írásaink irodalmi jellegét tisztázták. Ezek birtokában kezdhettek hozzá a magyar nyelv irodalmivá válásának, irodalmi anyanyelvűségünk kezdetei kezdő időpontjának közelebbi megállapításához. Erre irányuló kísérletek már régóta folytak és a legkülönbözőbb eredményre vezettek. Tudományos irodalomtörténetírásunk elindítói — Toldy Ferenc és közvetlen utódai — semmi kétséget nem engedtek atekintetben, hogy magyar irodalmunk a magyar kereszténységgel egyidős. A kereszténység elemeinek elsajátítása, az egyházi szertartásokba bekapcsolódás, az egyház nyelvét nem értők számára szükségessé tette bizonyos szövegek magyarra ültetését. S e szövegek csak írva rögzíthettek. Hiszen az igen-igen csekély műveltséggel rendelkező falusi papok a vasárnapokon, ünnepeken felolvastott, vagy elénekelt leckét vagy evangéliumot hamarjában, a maguk erejéből a népnek már csak azért sem tolmácsolhatták, mert latinul maguk sem igen értettek. Márpedig a szentírási szövegek magyarázata hétről-hétre, ünnepről-ünnepre szoros kötelességük volt, melynek megtartásán püspökök, főesperesek szigorúan őrködtek.

Ez a latin egyház általános gyakorlatából vont következtetés — ha úgy tetszik, feltevés — azonban nem sok könyörületre talált azoknál a későbbi irodalomtörténészeknél, akik főként német sémák szerint vizsgálgatva az irodalomnak mint hangsúlyozottan és kizárólagosan szellemi terméknek a magyar tájakon megjelenhetését, a szomszédos nagy nép szellemi érettségéhez viszonyított — szerintük — elmaradottságunk következményeként későbbre, a XV. századba helyezték csupán. Ekkor jelent volna meg az igény és érdeklődés, az olvasóközönség megszervezése (szerzetes reformok) eredménye-

ként, műfajok, irodalmi alkotások iránt, melyeket Európa már sok évszázada a maga nyelvein olvasott. Nálunk még e csetlő-botló, kezdetleges és ügyetlen nyelv is csak ekkor kezd feltűnedezni, — nagy irodalmi feladatokra, színe-
sebb, elevenebb elbeszélésekre, hangulatok érzékelteté-
sére még képtelenül. Ez állítások bizonyítására szolgált
— mások között — a megmaradt kódexek kevés száma,
meg az, hogy ezek az írások is csak a XVI. század elejé-
ről maradtak meg.

Régen tudjuk, hogy a középkori Magyarország könyv-
állományát Mohács után mily irtózatossá veszteségek érték.
S e pusztulásból viszonylag kis számban megmenekedett
kódexeinket sem a XVI. század elején másolták csupán,
szövegeik nem ekkor keletkeztek. Közülök soknak kelet-
kezését nem ok nélkül hozzuk feltevésszerűen összefüg-
gésbe azokkal a körülményekkel, melyek az ilyen bibliai,
liturgikus, vagy egyéb szövegek fordítását a magyarság
kereszténység-re-térésének következményeként szüksé-
gessé tették.

Az irodalmibb jellegű olvasmányok viszont nem egy
teljesen öncélú irodalmiság eredményeként jöttek létre,
aminthogy az irodalom a társadalom életétől függetlenül
sohasem létezhetett. Az író mindig az olvasó-társadalom
igényeire felelt. Gondjai, baja, öröme, szenvedése, tragé-
diája benne visszhangzott és sokszor *csak* benne. Ha az
irodalom keletkezésének kérdését így nézzük, világosan
kell látnunk, hogy az a magyar földön is akkor jelentke-
zik, mikor a társadalom igénye irányában követelődve
válík.

Az újabb vizsgálódások valóban azt eredményezték,
hogy a magyar irodalom kezdeteit is az irodalomalko-
tásra irányuló társadalmi igény jelentkezésével hozzuk
összefüggésbe. Európa-szerte az irodalmi anyanyelvűség
két forrásból fakadt fel. Az egyik az udvari kultúra, mely

megteremtette a lovagregényt, a hősi énekeket s a lovagvilág szerelmi költészetét. A másik a középkor szélesen és mélyen ható, tömegeket mozgató vallásosságából eredezik. A középkori néptömegek vallásos mozgalmi az ún. laikus mozgalmak, melyek néha kicsúsznak az egyházi irányítás alól, de általánosságban a középkori egyház vallásosságával nem szakítanak, növelték az emberekben az igényesebb vallásosság utáni vágyat. De érlelték azt a kívánságot is, hogy a vallásos élet elsőrendű forrásai — a biblia, és a csak klerikusok számára hozzáférhető latin nyelvű vallásos irodalom — hozzájuk is közel kerüljön: a maguk nyelvén olvashassák, vagy felolvastathassák.

Ha azon jelenségeket, melyek Európában mindenütt létrehozták az anyanyelvű irodalmakat, a középkori Magyarországon nyomozzuk, létezésüket a XIII. században, esetleg már a XII.—XIII. század fordulóján is megállapíthatjuk. Hadrovics László rendkívül szellemes módszerrel és igen meggyőző módon bizonyította, hogy a különféle délszláv fordításokban megmaradt Trója-regény — e fordítások mindegyikében fellelhető elírások, félreértések és hungarizmusok alapján — csak egy magyar fordítás alapján készülhetett. E magyar fordítás keletkezésének korát hozzávetőlegesen a Halotti Beszéd korára, az 1200. körüli évekre tehetjük.

Ebben az elveszett, csak idegennyelvű szövegekből kinyomozható lovagi olvasmányban a magyarországi udvari kultúra, az első magyar lovagvilág irodalmi emlékét kell látnunk.

A középkor irodalmi anyanyelvűségének másik forrása, a középkori vallásos mozgalmak hazai történetének vizsgálata, arra jogosított fel, hogy ezeknek a mozgalmaknak jelentkezését európai társaikéval egyidőben a XIII. században, Magyarországon is megállapíthassuk. E középkori vallásos mozgalmak egyike az elsősorban a nő-

ket megmozgató *beginizmus* késő-árpádkori emlékeinek, s e mozgalomra vonatkozó adatoknak elemzése győzött meg arról, hogy gyümölcsként — mint Európában mindenütt — Magyarországon is meg kellett hogy jelenjen a vallásos irodalmi anyanyelvűség. De nem csupán a lehetőség volt meg; tények mutatnak arra, hogy magyar nyelvű irodalmunk egy-két nagyobb lélegzetű, e kor-beli termékét a kortársak számontartották, s azoknak létezését nekünk sincs okunk kétségbevonni. Ezek az adatok a XIII. század egyik különösen népszerű és igen rokonszenves alakjának, IV. Béla leányának, Margit királyleánynak életrajzaiból kerülnek elő.

Mindezek alapján a magyarországi anyanyelvű irodalom kezdeteit — az eddigi vélekedésektől eltérően, ez újabb eredmények alapján — nem a XV. századba, hanem a XIII. század elejére vagy közepére kell tennünk, mégpedig mind világi, mind egyházi vonatkozásaiban. Ez a megállapításunk természetesen nem hagyhatja figyelmen kívül azt a régóta közismertényt, hogy nyelvünk legrégibb emléke, egy nem is egészen igénytelen irodalmi alkotás, a Halotti Beszéd, e kezdeteknél előbbre vezet. Bizonyosnak látszik, hogy a Halotti Beszéd másolat. (A második mondatban kimarad az *Isten* szó; *intetvi* — *ildetvi* elírás.) Kniezsa István alapvető fontosságú helyesírás-történeti tanulmányai pedig nem hagynak kétséget afelől, hogy legrégibb emlékünkhelyesírása másolásának koránál régebbi, a XII. század elejének vagy közepének terméke.

Az Árpádkor végén jelenik meg egy másik, szövegében is reánk maradt (nem csupán kikövetkeztetett) emlékünkhelyesírás, a *Mária-siralom*. Kifejezőkészségének fejlettsége, nyelvezetének gazdagsága arra mutat, hogy a magyar nyelv ekkor már bizonyosan túl volt a súlyosabb irodalmi témák előadásával járó első nehézségeken. Bizonyos az is,

hogy nyelvünk ekkor már nem csupán rövid lélegzetű alkotások létrehozására volt alkalmas. Az a *Passió és Szent István legenda*, — melyeknek magyar nyelvű olvastatását Margit királyleány életírói mondják el nekünk — nem csekély feladatok elé állította a magyar tolmácsolót. S e feladatokat, úgy látszik sikerrel tudta megoldani. Mindenesetre a XIV. század elején, még a század első évtizedében, Erzsébet hercegnő ösztönzésére elkészült *Margit magyar nyelvű legendája* is, amit azután — közbenső másolatok nyomán — Ráskay Lea XVI. század eleji legenda-könyve őrzött meg számunkra. Ez egyik legnagyobb terjedelmű és mindenképpen igen színes és élvezetes középkori olvasmányunk megszületése elképzelhetetlen egy, az irodalmi próbálkozások, esetleg nem is sikeres próbálkozások nehézségeivel küszködő nyelvi állapotban. A XIV. században, a század második felében, még egy másik nagyobb terjedelmű legendaszöveg keletkezik, olyan, amelyik reánk is maradt. Ez a Szent Ferencről és társairól szóló *Némi írások könyve*, a *Ferenc-legenda*. A kisebb testvérek rendje alapítójának csodálatos életét azok az obszerváns, a szegénységet szigorúan értelmező ferencesek fordították le, akik éppen azokkal, az ország déli vidékein jelentkező eretnekségekkel szálltak harcba, melyek a szegénység tanításával és gyakorlásával kezdték ki a hatalmas és gazdag római egyház hitelét és tekintélyét. Ferenc — „e katolikus és egészen apostoli” szegénységű férfiú — életének és sok csodáinak olvasása mindenkit meggyőzhetett arról, hogy az egyházon belül is lehet valaki a szegénység-úrnő hűséges szolgája.

A vallásos lelkek nyugtalanságát azonban ezek az érzelmgazdag, színes és szép legendák sem tudták megszüntetni. És amikor a középkorvégi egyházi élet sok megoldatlan és megoldhatatlan problémája hiába keresett megoldást, a kielégítetlen várákozás vallásos forradalomban

robbant ki. A huszitizmus volt ez. A husziták természet-szerűleg a biblia olvasásával igyekeztek az embereket a kereszténység eredeti, általuk tisztának vélt ősi formáira visszavezetni. De meg a szent könyvek olvasása szolgál-tathatott érveket az egyházzal folytatott elkeseredett és végülis eredménytelen vitákhoz. Így érthető, hogy az első, csaknem teljes bibliafordításunk, Moldvába menekült huszita papok és deákok kezemunkája. E bibliának most ismeretes jelenlegi alakjáról mondható ez el. Kni-ezsa István kutatásai hozták azt az eredményt, hogy az un. *Huszita Bibliá*ban is egy régebbi, esetleg már a XII. vagy a XIII. században meglévő bibliafordításnak moder-nizálását, az új tanoknak megfelelő átdolgozását kell lát-nunk.

A XV. század második felétől irodalmi emlékeink megsokasodnak. A régebbi irodalomtörténeti felfogás szer-int ennek a jelenségnek magyarázatát nem az a termé-szetes feltevés adja meg, hogy a későbbi másolatok inkább megmaradnak, mint a korábbiak, vagy éppen a még ré-gebbi eredeti, hanem hogy nyelvünk csak ekkor jutott a fejlődésnek arra a fokára, hogy terjedelmesebb szövegeket is létrehozhasson. Az elmondottak alapján láthatjuk: a do-log éppen nem így áll. Lényegesebben járul hozzá a kér-dés megoldásához az a nézet, mely a XV. század köze-pétől megélénkülő szerzetesi reform-mozgalmakban látja azt az előfeltételt, mely irodalmat igénylő olvasóközön-séget, a szükségleteknek megfelelő műfajokat teremt. Arra kell azonban gondolnunk, hogy a reform egy ré-gebbi, helyesebb és jobb állapothoz való visszatérés, ille-tőleg ennek a régi jó állapotnak a felújítása — középkori szemmel. Azaz, azok a szokások: asztalra olvasás, esti kö-zös olvasmányok a kolostor folyosóján („kolláció-koron, miként szokásuk jó szerzetes embereknek”) egy hanyatló fe-gyelmű kort megelőzően, a XIII. században alakult fe-

rences és domonkos rendek friss buzgalmának idején is gyakorlatban voltak. A velük kapcsolatos igény tehát nem a XV. században ébredhetett fel csupán. Másrészt meg a latinul nem értő, tehát irodalom dolgában is csak az anyanyelvre kényszerülő Margit királyleány életéből tudjuk meg azt is, hogy állandóan és szívesen hallgatta „a szent atyáknak életüket, a példákat, a szentek legendáit és Szűz Máriának csodatételeit”. E rövid felsorolásban szinte mindaz benne van, ami a Jagelló-korban másolt kódexeink tartalmát teszi. A Nyelvemléktár kötetiben ezekkel a műfajokkal találkozunk. Világos bizonyosság ez arra, hogy ezek a műfajok megint csak *nem* a XV. század szerzetes reformjainak hozzájárulásaként jelennek meg a magyar irodalom kezdeteiben, hanem már előbb, és egyes képviselőikben bizonyára magyarul is megszózott és állandó olvasmányai voltak a kevés litteratúrával rendelkező apácáknak és a világban élő jámbor személyek közösségeinek.

E megfontolások ellenére is tény marad azonban, hogy középkori irodalmunk felfrissítésére a Mátyás korában elkezdődött — s a Jagelló-korban méginkább megerősödött — szerzetesi reform nagy hatással járt. Visszanyult ez egy régebbi, évszázados anyanyelvű irodalmi gyakorlathoz, annak termékeit újra másolta, újabb szövegekkel gazdagította. A maga korának friss, vallásos élményéből, az új áhítatnak nevezett *devotio moderna* irodalmi kincseiből — különösen imádságos szövegeiből — igen sokat ültetett át magyar nyelvre, de sokat — már latin példakép és segítség nélkül — magyarul is alkotott.

Ennek a fordító, másoló, de már önállóan is alkotó irodalmi tevékenységnek természetes otthonai a kolostorok. Természetes otthonai, de nem kizárólagosak. Ennek a reánk maradt magyarországi középkori, túlnyomó részében vallásos jellegű irodalomnak létrehozásában és

terjesztésében az egyháziak mellett mindig fel-felbukkannak a világiak is, a *deák-kultúra* különleges hazai letéteményesei: a literátusok. Megjelennek ők is, mint egy-egy kódex tulajdonosa (Peer-kódex), vagy másolója (Pozsonyi-kódex). Egészben véve azonban ez az irodalom — helyesebben annak hozzánk eljutott emlékei — néhány apácakolostor (Nyulak-szigete, Óbuda, Somlóvásárhely) és begina-közösségek számára készültek. Mégis azt kell gondolnunk, hogy ennek az irodalomnak a kolostorok falain kívül rekedt, közrendű keresztények, a *vulgus christianorum* számára is volt mondanivalója. Egész kódex-irodalmunk legnagyobb alkotása, az Érdi-kódex, az előszóban hangoztatja, hogy apácák és laikus szerzetesek számára készült. Felhasznált anyagának jó részét tekintve, eleve világiak számára készült prédikáció gyűjteményt is tartalmaz. Ez a kódex különben — mely méltóképpen zárja le a Mohácsi-vész esztendejében és az azt követő évben középkori irodalmunk évszázadait — nyelvének gazdagságával, előadásmódjának elevenségével, szemléletességével máig is figyelemre méltó alkotás.

Az a tény, hogy e középkori irodalom megmaradt emlékeit javarészen szerzetesek másolták a kolostorok lakói számára, érthetővé teszi, hogy milyen kevés világi irodalmi emlékünk maradt meg. Az a kevés is, amiről beszámolhatunk, jórészt vers, vagy verstöredék. Aktuális hadieseményekkel, vagy politikai kérdésekkel foglalkoznak. Véletlenül, szinte ötletszerűen kerültek be egy-egy kódexbe, igazán csak vendégszöveggént. Számuk nem olyan nagy, hogy ennek a világi irodalomnak műfaji, tárgyválasztási, stiláris problémáit teljes biztonsággal és részletesen megállapíthassuk. Ismeretük azonban a középkori irodalom teljes képének megalkotásához nélkülözhetetlen. Meg azután bennük a nyelv kifejező készségének fejlődése is tanulságosan mutatkozik meg...

Ez az igen gyér számú, művészi értékben nem is igen jelentős világi-irodalmi termés szinte elenyészik vallásos, egyházi jellegű irodalmi alkotásaink mellett. Így érthető, hogy középkori irodalmunk egészét is szívesen ellátták a *kolostori irodalom* címkéjével.

Nyilvánvaló pedig, hogy a középkorvégi vallásos élet bonyolultsága sehol és nálunk sem teszi lehetővé, hogy ezt a valóban kolostori környezetben megmaradt — de nem csak kolostorokból elindult — irodalmat mindenes-től szerzetesi jellegűnek tekintsük. A reformáció előtti, középkori egyház reformtörekvései nem csupán a szerzetesrendekre korlátozódtak, hanem valamiképpen igyekeztek hatni a laikusok, elsősorban a műveltebb világiak szélesebb rétegeire is. Nálunk ez a műveltebb réteg javarészből a deákok, vagy literátusok köréből került ki.

Ez a középkorvégi vallásosság, helyesebben vallásos mozgalom a közvetlenül megelőző történeti és művelődési korszak ellenlábasaként lép föl. Újszerűségét már nevében is kifejezni óhajtván, *új áhitatnak*, devotio modernának nevezi önmagát. A devotio moderna, úgylátszik, a klasszikussá vált németalföldi típusnál már előbb Közép-Európában — Csehországban, Ausztriában és nálunk is — megjelent. Hatása és irodalmi következményei elsősorban az imádságos szövegek megváltozásával, azaz kötetlenebbé, egyénibbé, az érzelmes „devotio” hullámszerűségében feloldottabbakká válásában mutatkozik meg. Az új devotio hullámai elérték a kolostorokat, de el a világiak házait is. Azok a kódexek, amelyek világiak számára készültek, mint Magyar Benigna imakönyve, a Peer-kódex és a talán legszebb nyelvezetű középkori magyar könyv — a somlóvásárhelyi premontrei apácák magyar imádságait tartalmazó — Pozsonyi-kódex, elrendezésükben, tartalmukban és egész hangulatukban ennek a túláradó érzelmességű vallásosságnak az emlékei.

A devotus azért fordul Szűz Máriához, mert benne a mi emberségünknek „hasonlatosát és társát” látja. Az *istenséghez is csak az emberiségen keresztül mer közelíteni*. Így mutat rá eredetére, mely ezt az egész mozgalmat a *humanizmussal* elválaszthatatlanul összekapcsolja. A devotio moderna valójában nem is más, mint a humanizmus egyik társjelensége.

Ámde, ha a humanizmus megnyilatkozásait irodalmunkban ettől az új devotiótól elvonatkoztatva keressük, kísérletezésünk eredménytelen lesz. Egy kép, az egész középkorban olvasott klasszikus írók idézgetése, a középkori deák-kultúra színes életének átvetítése a „mennyországi vigasságba” még nem sajátosan humanista jelek. Kétségtelen mégis, hogy a korai humanizmus olyan nagy képviselője, mint Petrarca, is utat talált e magyar nyelvű irodalomba. Bűnbánati zsoltárai a korai reneszánsz emberének vallásos érzésektől még nem idegen lelkületével ismertetnek meg. Végeredményben azonban ez a humanista vallásos irodalom aligha tekinthető önálló jelenségként, hanem csak az emlegetett devotio moderna irodalmiságának humanistább és vélhetőleg eredetibb változatának.

A devotio moderna és az új, humanista irodalmiság csakúgy, mint szerényebb kortársuk, a szerzetes reformmozgalom, egyaránt az emberiség szellemi és vallásos megújulásának jegyében született. Ez a megújulás, ami a szellemieket, ami a kultúrát és az irodalmat illeti, a reneszánszban kiteljesedett. A vallásos megújulás nagy, forradalmi kísérlete, a reformáció csak akkor következett be, amikor ez az irodalom addig elfoglalt egyeduralkodó szerepéről már lemondott. Ezek a megújulási törekvések, bármennyire elválaszthatatlanok a középkori magyar irodalomnak a Mohács előtti évtizedekben jelentkező felfrissülésétől, mégsem teszik magyar nyelvű kódexeink

egész irodalmiságát a reformáció előszobájává. Ez az irodalmiság megtette a magáét és önmagáért tette meg. Eredményeket ért el, mert századokon keresztül fejlesztette és csiszolta nyelvünket és nagy irodalmi és szellemi viadlokra edzette meg...

A középkori irodalom fejlődésének e rövid vázlatában hivatkoznunk kellett a középkori műfajok állandóságára. Lássuk műfajokat külön-külön voltukban is.

Szemelvényeinkben legtöbbször és legnagyobb terjedelemben legenda-szövegek fordulnak elő. A legendáról a közhiedelem azt tartja, hogy ájtatos, de azért — vagy éppen ezért — minden valószínűséget nélkülöző jámbor mese. A dolog nem egészen így áll. A *legenda*, neve szerint, egyszerűen csak olvasmány, felolvasásra, olvasásra rendelt szöveg. Műfaji rendeltetése csupán az, hogy egy szent élettörténetét adja.

Lássunk egy példát kialakulására. A Margit-legenda hivatkozik egy helyen a szent latin legendájára, melyről azonban tudjuk, hogy ebben az esetben nem más, mint a szenttéavatási eljárás tanuvallomásainak a jegyzőkönyve, sem célkitűzése, sem formája szerint nem közfelfogás szerinti legenda. Száraz, minden irodalmi igény nélküli írás. Mégis ezt is legendának nevezték. De még a szoros értelemben vett legenda is kialakulásának különféle fázisában más és más képet mutat. Eredeti magja voltaképpen nem más, mint a szent életéről egy, a lehetőség szerint a valóságnak megfelelő, egyszerű életírás, általában még minden csodás elem nélkül. A következő fokozatokban a szöveg csodáknak — miraculumoknak — eleinte még bátortalan, majd egyre magabiztosabb és színesebb közbeiktatásával bővül, míg végre a legendahős életének csodás jellege kerül az elbeszélés középpontjába, és válik az írásmű voltaképpeni céljává a hős szent voltának és tettei csodás jellegének bizonyítása.

De még az ilyen legendák között is okunk van különbséget tenni. Vannak olyanok, amelyek minden hagiografikus átdolgozás és stilizálás ellenére is sokat megőriznek az eredeti, való életrajz történeti hiteléből. Vannak viszont olyanok, amelyek teljes egészükben, minden történeti valószerűséget nélkülöző, azt nem is igénylő kitalálások, egyszerűen mesék. Ebben a vonatkozásban érdemes összevetni a magyar szentek legendáit Barlaám és Jozafát fantasztikus keleti históriájával. Erről különben is tudjuk, hogy voltaképpen egy indiai buddhista példázatokkal megtűzdelt, keretes elbeszélés. Ezzel szemben István király legendájáról okleveles feljegyzés tanúsítja, hogy a XIV. században egyes részleteit — nyilván azokat, melyeknek a történeti valósággal való egyezését a hagyomány töretlenül igazolta — peres eljárásokban bizonyító eszközként felhasználták.

A legendák voltak kétségkívül az összes középkori, irodalmi igényű szövegek között azok, amelyek — már terjedelmüknél és a sokszor bonyolult mondanivalónál fogva is — a nyelvet, és a latin szöveg magyarságával küszködő fordítót leginkább próbára tették. A feladatot több-kevesebb sikerrel, néha meglepően jól, sokszor félszegen és igen sikerületlenül oldották csak meg, de ezekben a névtelenül maradt középkori magyar fordítóknak kell látnunk elbeszélő prózánk úttörőit, nyelvi előkészítőit.

Ez az érdem nem vitatható el azoktól sem, akik azokat a rövidebb lélegzetű, korlátozottabb terjedelmű szövegeket ültették át nyelvünkre, amelyek *példák* néven ismeretesek. A példa, az *exemplum*, a középkori kultúra, irodalmi élet egyik jellegzetes és igen tág alkalmazású terméke. Kezdetei nyilván elvesznek a népi példa-szóban, példálódzásban, szájról-szájra szálló, élőszóban továbbélő, megmaradó adomákban, kis történetekben. A rövid fogalmazásban megmaradó, de azáltal semmit sem veszítő

kerekdedsege, ügyes csattanói mindenesetre ezeket a kezdeteket, meg azután már későbbi fejlődés fokán a fabulákat idézik emlékezetünkbe.

A középkor exempluma azonban szórakoztatva oktató történetecske volt. Nélküle elképzelhetetlen a középkori egyházi beszéd, melynek igen hosszú, néha több órás fejtegetéseit a szónok csak ilyen szórakoztató, figyelmet megragadó kis históriák közbeszúrásával tudta elviselhetővé tenni. Az exemplumokat számos gyűjteményben találta meg a középkor embere, és aligha kétséges, hogy közkedvelt, soktekintetben nélkülözhetetlen voltuk közülük nem egynek magyarra átültetését már korán kívánatossá tette. Margit királyleány, aki latinul nem tudott, a Nyulak-szigeti kolostorban már a XIII. században is bizonyára magyarnyelvű exemplumokat hallgatott. Hogy milyen gyűjteményből, milyen exemplum-családból kerültek ki ezek az első magyarnyelvű példák, bizonyossággal megállapítani nem lehet. Ha azonban a Margit-szigeten ujjramásolt Példák Könyvére gondolunk, nem tarthatjuk kizártnak, hogy ennek a példagyűjteménynek századokkal előbb elkészült eredetijét olvasta fel a szorgalmas Dezső fráter Margit sorornak...

Az exemplum — ugyancsak elterjedt véleménnyel kell vitába szállnunk — a középkor számára nem volt szükségképpen, feltétlenül hiteles történet, de nem is ezt várták tőle. Elegendő volt, hogy morálisan elfogadható elemeket tartalmazzon és végső konklúziója valóban az erkölcsi rendnek megfelelő legyen és növelje az ahhoz való ragaszkodást az olvasóban, hallgatóban. Ilyen vonatkozásban pedig kódexeink példái kifogás alá nem eshetnek. De túl ezen a moralizálva nevelő sajátosságon, az exemplum jelentősége pusztán irodalmi mivoltában sem lebecsülendő. Nem ok nélkül láthatjuk benne a modern, rövid, szórakoztató történetnek, a novellának őst...

Az exemplum sokszor önállóan, sokszor legenda kísé-
rőjeként, de még többször egy-egy *prédikáció* szövegé-
ben bukkan föl. A prédikátor, mint említettük, feltétle-
nül jó hasznát vette az ügyes, tanulságos és figyelemkeltő
példáknak. Ennek a segítségnek igénybevétele már csak
azért is ajánlatos volt, mert a középkori beszéd általában
rendkívül nehézkes, és szigorúan iskolás didaktikus, ok-
tató jellegű volt. (Ráadásul, ebben a tekintélyt mindenke-
felett tisztelő korban, a prédikátor ritkán merészel önálló
gondolatokkal előállni. Mondanivalóját az egyházi tekin-
télyek, egyházatyák és skolasztikusok, az *auktoritások*,
bőséges idézésével igyekezett elfogadhatóvá, sőt megtá-
madhatatlanná tenni. Ehhez járult a középkori prédiká-
cióval szemben támasztott az a követelmény, hogy be-
osztásával szigorúan a skolasztika pontos fogalomrend-
szerezése szerint, részletes *diviziók* alkalmazásával járjon
el. Bizonyos, hogy egy jó stílusú, megfelelő szókinccsel
rendelkező szónok, — pl. a Névtelen Karthauzi — ezeken
a megkötöttségeken okkal-móddal túl is tudta magát ten-
ni, és — még a hagyományos beszédformákat betartva is
— irodalmilag szépet, értékeset tudott alkotni. Egyébként
is megfigyelhetjük, hogy a magyar nyelvű egyházi beszéd
sokszor erőteljes és szép, népies és közvetlen nyelven
tudta hallgatóságához közelíteni mondanivalóját. Ez a,
már a középkorban is sok szépséget mutató és különös
élvezeteket nyújtó, magyar prédikatori nyelvezet azon-
ban nyilván több mester közreműködésével, többféle for-
mában képződött és nevelődött.

Az első helyen mindenesetre az akkori, minden latin-
nyelvűség ellenére is épebb, mert a néppel közvetleneb-
bül érintkező, *nyelvérzéket* kell említeni. Ez azonban
formai sajátosságokban jut kifejezésre. Erről majd ké-
sőbb fogok szólni.

E terjedelmesebb szövegekben erős próbára tett

nyelvkészség fejlesztésében és csiszolásában, minden biztonnal, nem ok nélkül tulajdonítunk jelentősebb szerepet a *bibliafordításoknak*. A Vulgata, a közkézenforgó latin bibliafordítás, viszonylag nem tulságosan nagy szókincse nem állította megoldhatatlan feladatok elé az irodalmiságnak még csak a legkezdetein csetlő-botló magyar nyelvet. Ha *bibliafordító* nem tett mást, mint szót szóval visszaadva, a bibliának egyszerűen „betűszerinti” magyarságát tárta fel, máris olyan stiláris tapasztalatok birtokába jutott, amelyek a magyar nyelvhez asszimilálva, annak kifejező erejét, fordulatokban való gazdagságát, hovatovább egyre nyilvánvalóbban megmutatkozó nemes pátoszát, a biblikus nyelv ősi és méltóságteljes formáival gazdagították és erősítették. Pedig, hogy ez a bibliával való nyelvi érintkezés már korán megindult, a felsoroltakon kívül sok más, részben még bizonyításra váró adat kell hogy igazolja. Néha az az érzésünk, hogy a középkori latin szövegek tolmácsolói leginkább a bibliafordításoknál találtak önmagukra. A zsoltárfordítások (a Kulcsár-kódexből), csodalatos keménységű zengésükkel, vagy a Deborah éneke (az Apoc-kódexből), férelmes csataképeivel, a magyar hősi énekek nyelvéhez szokott füleknek nem szólhattak idegenül. A magyarra átültetés éppen ezért simábban ment, de egyben a stiláris asszimilálás is könnyebb és teljesebb volt.

A középkor nemhiába nevelődött latinságában az antik retorika hagyományain és tiszteletében, a prózai megnyilatkozás legsajátosabb formájának a *retorikát* tekintette. S ha a retorikai teljesítmény, a rábeszélő, meggyőző, néha vitatkozó, peroráló alkotás címzettje, maga az Isten, avagy szentjei voltak, ezt a retorikát, ezt a szónoklatot *isteninek*, „*rhetorica divinának*” nevezte. Csakhogy ez a *rhetorica divina* — amely szónoki igényeit már a műfaj alkotásainak elnevezéseiben („*oratio*”) is kifejezésre jut-

tatta — nem csupán latin szövegek és minták szolgai át-
magyarításában találhatta értelmét. S a kódexek lapjain
megmaradt szövegek valóban nemcsak a szónoki hangul-
latkeltés formai eszközeivel, hanem magyarságukkal is
igyekeztek hatást elérni. E rhetorica divinanak, mely az
imádságokat is beszédnek, „oratiónak” mondja, leggazda-
gabb és legszínesebb kivirágzása a devotio modernával
köszönt be.

Az érzelmeknek e vallásossága e szövegek meggyőző
és rábeszélő erejét az Istenhez fordulva ugyanúgy latba-
vetette, mint ahogyan azzal akarta megindítani és meg-
győzni magát az oratort, az imádkozót, az Istenhez szó-
noklót, beszélőt is. Természetes az, hogy a szónoki hatás
sokkal gazdagabban, sokrétűbben és célját nem tévesz-
tően bontakozik ki az anyanyelv segítségével, a magyar
nyelvűség beszédet-díszítő eszközeinek minél teljesebb
igénybevételével, mint az érzelmeket is csak módjával
szóhozjuttató latin *gravitas* egyszerű utánzásában. Ezek
az oratiók, a hívő lélek retorikájának ezek a szép teljesít-
ményei emelték, úgylátszik, legmagasabbra a Mohács-
előtti irodalom stílusformáló próbálkozásait. A Pozsonyi-
kódexből vett példák, érzelmes, de nem érzelgős, mérték-
tartó és komoly, de mégis különös szenvedélyességű mon-
danivalója szép és ma is élvezhető stílus kötőseben jelent-
kezik.

A középkor amely szerette az egész életet, az egész
világot az ellentétek drámai feszültségében látni és érez-
tetni, — hiszen egyik tanítómestere, Szent Ágoston,
mondja valahol, hogy Isten a századok sorát, mintegy
gyönyörűséges költeményt, szinte költői ellentétekkel
ékesítette fel — ez a kor írásainak drámaiságot nemcsu-
pán a léleknek az Istenhez intézett szónoklataiban, az
orációkban, imádságokban, az előbb emlegetett isteni
retorikában tudott adni. A drámai kifejezés-forma a kö-

zépkor egyik legsajátosabb irodalmi megoldása. Témát elsősorban a legfeloldhatatlanabb ellentét, a legteljesebb drámaiság, az élet és a halál ellentéte adott. Az első magyar *drámai emlékek* között is első helyre tettük azt a haláltánc-éneket, mely egy XII. századi ciszterci szerzetes, froidmonti Helinánd szerzeménye. Ugyancsak a halál témája körül forog az az írás is, mely egy szerencsétlen bűnös lélek megítéltetését, már-már kárhozatra jutását, végülis azonban az Isten anyjának anyai palástja, oly sok középkori lélek végső menedéke alá menekülését mondja el. Az ördöggel lelkére szerződést kötött Teofil klerikus csodálatos misztériuma ez. A Faust-legenda egyik legrégebb megformálása.

A középkori dráma azonban nem csupán az élet és a halál, a mennyország és az elkárhozás problémáinak megoldásán bajlódó misztérium-játékokból áll. Kitűnően értett ahhoz is, hogy a legkülönbözőbb helyzetképeket drámai elevenségűvé színezza még akkor is, ha az eseményt nem több szereplővel játszatja le. Ennek az erősen dramatizált monológnak kitűnő hazai (és sokáig nem méltatott) példája az *Apostolok vetekedése*, mely egy tudós dominikánusnak a szent apostolok méltóságáról szóló, skolasztikus tanultságú értekezéséből származik.

Legismertebb és legterjedelmesebb drámai emlékünk Hrotswitha gandersheimi kanonisszának IX. századi játékából a XV. századi bécsi humanista Celtis Konrád által modernizált és Magyarországon a török idők keserves körülményeire aktualizált három keresztény leány története.

A középkor *egyházi költészetét* két nagy csoportra oszthatjuk. Az egyik a szoros értelemben vett himnusz-költészet, a másik a liturgián kívüli, a liturgiához nem tartozó, azt legfeljebb kísérő egyházi énekek csoportja.

Himnusznak a középkori szóhasználat kizárólagosan

csak a liturgiában, a papság napról napra változó zsolozsma imádságait tartalmazó breviáriumban előforduló verseket nevezte. A nyugati egyház első himnusköltője úgylátszik Ambrosius, Milánó püspöke volt. Az ő jambikus dimeterben írt költeményeit utánozta jó részben a középkor, sokszor persze nem az eredeti időmérték, hanem csak a strófaszerkezet betartásával. Jambusos vers magyar nyelvre átültetése középkori fordítóink számára nem lehetett könnyű feladat. Az ilyen lejtésű himnuszok magyar fordításai kevésbé jól sikerültek, mint a trochaikus énekeké. Igaz, hogy ez utóbbiak tartalmuk érzelmesebb és színesebb voltánál fogva is könnyebben megnyerték átültetőjüket, mint a sokszor túlságosan is elvont, vagy antik súlyosságú dogmatikai témákat előadó himnuszok. Még a trochaikus vers a magyar fülben, a magyar ritmusérzéknek rokonibban hangzik, mint az idegenszerűen „sántító” bonyolult szerkezetre alkalmat adó jambusos vers. A nem-liturgikus használatú énekek neve különben *cantio*. Ez a neve minden középkori vagy középkorvégi versnek is, különösen, ha énekelhető. Találkozunk a *cantio* szóval Beriszló Péter veszedelméről szóló ének elnevezésében is. Természetes, hogy a *cantio* irodalmi hatása stílusfejlesztő, kifejezésformákat csiszoló, a verselésben irányt szabó szerepe nagyobb, mint a volta-képpen himnuszoké. Ez a magyarázata annak, hogy a középkorvégi, nyilvánvalóan éneklésre szánt, nem csupán olvasásra, a latin eredeti megértését célzó himnuszoknál maradandóbb hatású és máig tovább él a középkor utolsó századainak néhány egyházi éneke. *Cantio*-formát vesz fel magyar fordításban nem egy olyan latin liturgikus ének — antifóna — amely eredetileg a legszigorúbb latin versformában, kemény zengésű hősi versekben, hexameterben íródott. Az „Alma Redemptoris Mater” — Üdvözítőnk Édesanyja — magyarul olyan formában hangzik

föl, amely kifejezés-módban, verselésben, strófaszerkezetben a magyar fülhöz, de a szívhez is mindenképpen közelebb áll.

Középkori verselőink is akkor tudtak valóban szépet alkotni, amikor a vers lejtése, a téma melegsége, a jelzők színes gazdagsága inkább megindította őket, alkotó kedvüket inkább megmozgatta, mint a dogmatikus témák súlyos gondjaival vesződő és versformában is idegenebb himnuszok.

A középkori *fordítás-technika* eddig még kellőképpen ki nem vizsgálta sok kérdésével való foglalkozás fog talán élesebben rávilágítani középkori magyar irodalmunknak, e javarészeben fordítás irodalomnak, nyelvi problémáira is. Talán nem vágunk nagyon elébe a valamikor elkövetkezendő vizsgálódásoknak, ha megállapítjuk, hogy középkori magyar írásaink *nyelve* igazában *népi* nyelv. Nem volt a középkorban magyarul írók számára olyan magas, tudós téma, aminek magyarul való előadásában más szókinccsel, más képalkotással próbálkozott volna, mint a közbeszéd. A tudós dominikánus magiszternek nyelvezetében, aki az apostolok méltóságáról értekezik hosszasan — megcsillogtatván theológiai és humanista erudíciójának egész gazdagságát — semmi mesterkéltég, semmi tudományos fennköltég, még nagyképűség sincs. Hallgatóságának szánt szavai, fordulatai akár melyikük szájából elhangozhattak volna. Nem a szavak, nem a nyelv, csak a tartalom a sajátja. A nyelv mindenkéi volt: királyé és jobbágyoké egyaránt. A szavaik közösek voltak. Nem választotta el őket rendjük és állapotuk nagy különbözősége — ha magyarul szóltak; miként Mátyás udvari történésze, Bonfini is megállapította már ezt. És ennek a középkori magyar irodalomnak szemünkben egyik legsajátosabb értéke éppen ez a nyelvi egyezés mindenki beszédével, e szegény ország minden lakosának

szólásával. A nyelvnek, a szókincsnek ez a töretlen és eredeti magyarsága és népiessége tette egészen miénkké az eleinte sok-sok latinizmussal dőcögő fordításokat. Nyelvében, annak ősi, ízes és meg nem hamisított népiességében lett igazán magyar, ez az idegenből hozzánk plántált irodalom. Ez talán egyik legnagyobb értéke és, későbbi irodalmiságunk számára is, talán a legnagyobb tanulság.

Az, hogy ez az irodalom nyelvben és stílusban olyan tökéletesen magyarrá tudott válni, bizonyára nem utolsó oka tartós *továbbélésének*. Ezek a kódexek — egyik-másikukról bizonyosan tudjuk ezt — még a XVII. és a XVIII. században is használatban voltak a nyugati határszél (Pozsony és Nagyszombat) klarissza kolostoraiban. Világos jele annak, hogy ez az irodalom, ezek az írások túléltek a reformációt. De arra is kell gondolni, hogy a magyarnyelvű és ránk maradt kódexek szövegein kívül sok olyan szöveg is létezett valamikor, immár elveszett kódexekben, amelyek a katolikus népi használatban lévő imakönyvek révén sokáig továbbéltek. Rá-ráakadunk nem egyszer XVIII. században összeállított, a XIX. században ismételten újranyomtatott és még a XX. század első felében is használt katolikus népi imakönyvekben olyan szövegekre, amelyeknek egész nyelvezete, fordulatai, sajátos kifejezésformái, képei félreismerhetetlenül elárulják a középkor-vég „lángoló stílusú” gótikus irodalmának alkotását. ⇒ *Albena Kó-8 : 146 1870*

1845-ben jelent meg például, Pesten, egy imádság, a hosszú barokk címe szerint *Aranykoronának* nevezett imádságos könyv Úr vacsorája előtti imádságai között. Lássuk csak:

„...Micsoda, Uram, az ember? Hogy nemcsak megemlékezel róla, de szent Fiadat az undok hajlékába viszed? Hihetséges-é, hogy az egeknek és földnek Ura e kis

házba jöjjön és itt lakozzék? Kit az egek és az egeknek egei meg nem foghatnak, Te előtted, Uram, az égi csillagok fényességi sem tiszták! A szerafin angyalok szemei sem méltók, hogy Téged nézzenek! Az egek fundamentomi csak tekintetedre is megindulván reszketnek, a föld megindul és a hegyek füstölögnek. . .”

Egy másik ugyanilyen alkalomra készült imádság ezt mondja:

„Ó, ha Isten adná, hogy nékem volna angyali tisztaságom és szerafin angyaloknak szeretete és minden szenteknek tisztessége! Ó, ha teljes volnék igaz tökéletességgel, buzgó ájtatossággal és szívbéli kívánsággal, Tehozzád, édes Jézusom! De ó, én szegény bűnös, mindezek nincsenek énbennem, mert az én lelkem tele rosszassággal, tisztátalansággal, haragtartással, és így előtted és minden szentek előtt ocsmány és rút vagyok, melyért ugyan pirúlok . . . Az én szívem tele kevélységgel, irigységgel, türhetetlenséggel. És több ezer bűnök bennem fekszenek, mint a ganéjos férgek és utálatos mérges békák és kigyók. Hogy mehetek tehát ily bátran a Te asztalodhoz és hogy merjek ily hatalmas szentséget mérges szívem vermébe venni? . . . De mivel a bűnösöket Hozzád fogadod, meg nem utálád Mária Magdolnát, ki nagy bűnben vala, Hozzád fogadád az alázatos publikánust és Szent Péter sírását füleidbe bocsátád: tudom, Uram, hogy meg nem változtattad régi kegyelmességedet! Azért engem úgy tisztíts, ékesíts, mint Magad kívánod, a Te drága, szent véreddel, mely a keresztfán kinyílt szívedből kifolyt. Kend meg és gyógyítsd és öntözd lelkemet a Te rózsavéreddel. . .”

Ez a sok évszázadra terjedő irodalmi folytonosság, mely középkori magyar írásaink java termését a reformáción és a barokkon keresztül szinte napjainkig megőrizte katolikus magyar népünk használatában, szépen

példázza, hogy ez a sokáig kolostorinak nevezett magyar irodalom nemcsak a kolostorok lakóinak számára készült, hanem imádságainak, Istenhez beszélő orációinak gazdag nyelvezetével a világi hívők, előkelők és egyszerűek, Magyar Benigna és sok száz évvel utána imádkozó palóc öregasszonyok nyelvében és szívében élt tovább.

*

E válogatás összeállításakor célunk nem az volt, hogy régi irodalmunk nyelvtörténeti szempontok által irányított áttekintését adjuk szemelvényekben. Inkább azt szeretnénk, ha olvasmányaink a régi magyar irodalom kezdeti termékeiben a stílus fejlődését, a nyelvi kifejező-készség erősödését szemléltetnék.

Közlésünkben lehetőleg a ránkmaradt szövegek ejtési-módjához alkalmazkodtunk, ki-kijavítva egy-egy elírást, értelmetlenséget. Meg kell azonban mondanunk, hogy e régi szövegek helyesírása nem következetes, nem egységes, s minthogy másolatok, — sőt nem egyszer többszörös másolatok, — helyesírási és hangzási sajátosságaik nyilván nem pontos másai az eredeti művekének. Ha még azt is tekintetbe vesszük, hogy a másoló többnyire nem származhatott azonegy vidékről a másolt mű szerzőjével, illetőleg fordítójával, világosan kitűnik, hogy e régi szövegek helyesírás, hangtörténet és tájnyelvi sajátosságok tekintetében mennyire nem képesek teljesen egységes képet alkotni.

Budapest, 1956. szeptember—november

MEZEY LÁSZLÓ

FONTOSABB IRODALOM

Azok számára, akik régi irodalmunkban alaposabban kívánnának tájékozódni, részletes bibliográfia helyett csupán a leglényegesebb művek megemlítésére szorítkozunk. Az érdeklődő a teljesebb irodalmat ezekben a könyvekben úgysis felleli:

Horváth János, A magyar irodalmi műveltség kezdetei. Bp., 1931.

Kardos Tibor, Középkori kultúra, középkori költészet. A magyar irodalom keletkezése, Bp., é. n. (1942.)

Középkori irodalmunknak a humanizmussal való érintkezését fejti ki:

Horváth János, Az irodalmi műveltség megoszlása. Magyar humanizmus. Bp., 1935.

Újabb szempontú értékelések:

Kardos Tibor, A magyarországi humanizmus kora. Bp., 1955.

Szövegek kiadásai:

Nyelvemléktár. Régi Magyar Codexek I—XIV. Bp., 1874-1890. Betűhiv kiadás, részletes bevezetésekkel. Wolf György szerkesztette a harmadik kötet kivételével, mely Komáromy Lajos és Király Pál munkája. Idézési módja: *Nyelvemléktár.*

Régi Magyar Költők Tára. I—V-ig. Bp., 1877-1886. Újra kiadása ma is folyamatban van. Ezideig csupán az első

kötet jelent meg Horváth Cyrill szerkesztésében *Középkori Magyar Verseink* címmel Bpsten, 1921-ben. KMV az idézése.

Újabb eredmények:

Hadrovics László, *Az Ó-magyar Trója-regény nyomai a délszláv irodalomban.* — A Magyar Tudományos Akadémia Nyelv és Irodalomtudományi Osztályának közleményei. V. 1—4. sz. 79—181.

Mezey László, *Irodalmi anyanyelvűségünk kezdetei az Árpád-kor végén.* Budapest, 1955.

OSZK

Országos Széchenyi Könyvtár

SZÖVEGEINK FORRÁSAI

Szemelvényeinket javarészből magyarnyelvű kódex-inkből, középkori kéziratok könyvekből vettük, melyek a Nyelvemléktár tizennégy kötetében kerültek a nyilvánosság elé. Kisebb részük — a verses emlékekre áll ez főként — levéltári anyagból került elő. Először a kódexekről röviden, azután a kódexeken kívüli, más leelőhelyekről származó szövegek eredetéről szólnak.

PRAY-KÓDEX

Az 1200-as évek elején a boldvai bencés monostorban másolt liturgikus könyv: miseimádságokat és áldásokat tartalmazó Sacramentarium. A monostor leégése után, még a XIII. század elején Somogyvárra, az ottani bencésekhez, majd a pannonhalmi főmonostor deákii perjel-ségébe (Kis-Alföld) került. A Halotti Beszédet itt másolhatta bele egy, a bencések szolgálatában, a plébániát vezető világi pap. Deákiból a pozsonyi káptalan könyvtárába vándorolt, s innét a káptalan ajándékként a Széchényi Könyvtárba, jelenlegi őrzési helyére jutott.

A beszéd a temetési szertartás részét képező oktatás, „Admonitio”. És ha igaz, hogy szerkezetében és vélhető eredetijében a bizánci ritus terméke, e legrégebbi irodalmi emlékünknél a magyar kereszténység első, bizánci szertartást követő kezdeteinek hagyatékát kell látnunk.

A Bécsi- és a Münchener-kódexszel egyetemben a legrégebb magyar bibliai fordításunkat tartalmazza. Az Apor-kódexben a zsoltáros-könyv, a Bécsi-kódexben az Ószövetség, a Münchener-kódexben az Újszövetség egyes könyveinek a fordítását találjuk. A két utóbbit, 1436 és 1439 között, két Moldvába menekült szerémségi huszita — Tamás és Bálint — másolta, mégpedig a Husz János által rendszerezett helyesírási elveknek megfelelő helyesírással. A biblia-fordítás azonban, mint Kniezsa István kimutatta, több részletében egy XII. századi, kancelláriai helyesírással íródott, régebbi fordítás maradványait őrizte meg. Az Apor-kódex egyébként a XV. század második felétől valamelyik magyarországi premontrei apácakolostor (valószínűleg a szegedi Szentlélek) tulajdonában volt és később kerülhetett a pozsonyi klarisszákhoz.

BOD-KÓDEX

A Cornides-kódexszel, a Sándor-kódexszel, az un. Könyvecsével és a Példák Könyvével együtt még a múlt század ötvenes éveiben is *egy* kódexet képezett, melyet a XVI. század első évtizedeiben Ráskay Lea és két vagy három domonkosrendi apácatársa másolt a Nyulak-szigeti kolostorban. Toldy Ferenc, „irodalomtörténet-írásunk atyja”, osztotta öt részre az egységes kódexet, mely egészében prédikációkat, legendákat és példákat tartalmazott. Az immár öt részre osztott kódex egyes könyveit pedig Bod Péterről, „régiirodalmunk érdemes bajnokáról”, Cornides Dánielről, „a régi magyar irodalom egyik első nyomozójáról” és Sándor Istvánról, „a hazai régiségek szorgalmas bűváráról” nevezte el. A kódexrészletek különben ma is az Egyetemi Könyvtárban, Budapesten találhatóak.

DÖBRENTÉI-KÓDEX

A zsolnárokat, az Énekek énekét, Jób könyvéből azokat a részleteket, melyek a halotti zsolozsma olvasmányait képezik, a Passiót, himnusz-fordításokat, prédikációkat tartalmazza, és evangéliumi részleteket. Ez sem maga a fordítás, hanem másolat: „*Bertalan* pap, Bereg vármegyei *halábori* faluból nemzett, ez Zsolnárt írta: születés után 1508. esztendőben”. A gyulafehérvári püspöki könyvtár tulajdona.

ERDI-KÓDEX

E legterjedelmesebb régi magyar kéziratós könyvet 1527-ben, Szent Kelemen napján, november 23-án fejezte be egy karthauzi szerzetes, talán a leveldi (ma Városlód) kolostor sáfárja, prokurátora. Nyilvánvalóan több, korábbi forrás felhasználásával készült. E források között megkülönböztethetünk egy vasárnapi evangélium-magyarázatot: Postillát. Továbbá Temesvári Pelbárt beszédei alapján készült vasárnapi és ünnépnapi prédikációkat, valamint legendákat, különféle szerzetesrendek legendáskönyveiből. E többféle forrás anyagát azonban egy biztos magyarságú, kítűnő stílus-érzéssel megáldott, igazi szónoki tehetség és középkori mértékkel mérve írói egyéniség (a Névtelen Karthauzi) foglalta egybe. Előttünk lévő formájában azonban ez is, legtöbb társához hasonlóan, másolat. Sok százados viszontagságairól, egészen addig, amíg Nagyszombatban a múlt század elején felbukkant, semmi biztosat nem mondhatunk. Jelenleg a Széchényi Könyvtárban őrzik.

ÉRSEKUVÁRI-KÓDEX

Legnagyobb részét Sövényházi Márta, domonkosrendi apáca másolta, és sok másoló társától eltérően, még festett képekkel, ábrázolásokkal ékes kezdőbetűkkel is díszítette.

tette, 1529 és 1531 között. Evangéliumi szakaszok, vallásos elmélkedések, oktatások és legendák találhatóak benne. Legnevezetesebb darabja Szent Katalin verses legendája. Az érsekújvári ferences kolostor könyvtárából került, még a múlt század második felében, a Magyar Tudományos Akadémia könyvtárába.

FESTETICS-KÓDEX

Kinizsi Pálné, Magyar Benigna számára készült, igen díszes kiállítású, pergamenre írt középkori imakönyv — a kor nyelvén Hóraskönyv — amely „önagysága klastromában”, a Veszprém megyei Nagyvázsonyban, Tetemi Pál pálos vikárius kezemunkájával készült. Ez is másolat. Jelenleg a Széchényi Könyvtárban található.

JÓKAI-KÓDEX

Eredeti elnevezése Ehrenfeld-kódex. Teljes egészében a Szent Ferenc legendát tartalmazza. Keletkezésének ideje minden valószínűség szerint a XIV. század dereka, ha ugyan nem régebbi már. A XV. század első feléből való másolatban maradt ránk. E másolt alakjában legrégebb magyar könyvünk. Jókairól a nagy író halála után nevezték el.

KAZINCZY-KÓDEX

A Mohácsi vész évében kezdték el másolását és javrészében Buda elvesztének esztendejében, 1541-ben, készült el. Néhány lapot azonban még a XVII. században is írtak hozzá. Ferences környezetben keletkezett; prédikációk, példák és legendák — kódexeink szokásos darabjai — teszik tartalmát, melyből kiemelkedik Barlaám és Jozafát legendája.

KULCSAR-KÓDEX

1539-ben Pápai Pál ferences szerzetes másolta, a ferencesek világi rendjéhez tartozó szesztrák, avagy beginák számára. Tartalma a zsoldároskönyv, kisebb liturgikus imádságokkal. Mind ezek, mind amaz, régebbi szöveg átörökítései.

MARGIT-LEGENDA

Ráskay Leának — annyi más kódex szorgalmas másolójának — keze munkája ez a kódex is, amely egységét tekintve legterjedelmesebb, írásművészetére nézve pedig talán legszebb régi magyar könyvünk. Az 1510. körül elkészült Ráskay-féle másolat előtt a XV. század első évtizedében már egyszer lemásolták és részben módosították a száz évvel azelőtt, tehát az 1300-as évek elején készült magyar szöveget. Ez a szöveg Marcellusnak, Margit rendfőnökének és gyóntatójának latin-nyelvű legendája alapján készült.

NAGYSZOMBATI-KÓDEX

Ismeretlen másolója 1512-ben és 1513-ban különféle elmélkedéseket, beszédeket és imádságokat másolt belé. Mikor az esztergomi káptalan Nagyszombatban székel, már a káptalani könyvtárban volt. Jelenleg az esztergomi főegyházi könyvtárban őrzik.

PEER-KÓDEX

Pálosok rendjéhez közelálló deák-környezetből került ki ez a változatos tartalmú kis papírkódex. Nevezetessé Vásárhelyi András és Apáti Ferenc énekei teszik. A XVI. század elején készült; jelenleg a Széchényi Könyvtárban van.

POZSONYI-KÓDEX

A somlóvásárhelyi premontrei apácák számára másolta Mihály deák és még két társa. A pozsonyi Ferences Könyvtárban volt a múlt században. Egy időre eltűnt, majd megint előkerült, újabban ismét nyomaveszett. Másolásának éve 1520.

SIMOR-KÓDEX

A XVI. század elején egy ferences, rendje alapítójának, Assiszi Szent Ferencnek élete történetéből — hihetőleg abból a legenda szövegből, mely a Némi Írások elnevezést viseli — részleteket másolt. Simor János bíboros prímás ajándékozta az Országos Széchényi Könyvtárnak, ahol jelenleg is van.

THEWREWK-KÓDEX

Sok kéz írása, a szokásos tartalommal (prédikációk, legendák). Ponor Thewrewk József ismertette, mikor még az érsekújvári ferenceseké volt. Jelenleg az Akadémia könyvtárában van.

WINKLER-KÓDEX

Apácák részére másolt, vegyes tartalmú, főként prózai és verses imádságokat tartalmazó, 1506-ban másolt kódex. A budapesti Egyetemi Könyvtár Winkler Mihály pécsi kanonoktól nyerte ajándékba.

MARIA-SIRALOM

A löweni egyetem könyvtárának egyik kódexében találta meg 1922-ben Gragger Róbert. A kódex rövid oktatásokat, ún. kollációkat tartalmaz, melyeket minden jel szerint domonkos-rendiek tartottak, vezetésük alatt álló begináknak. A Mária-siralmat — valószínűleg — egy ilyen nagyheti kolláció előtt énekelhették. Legalábbis e

kódexben egy ilyen kolláció elé jegyezték be utólag. Ez azonban nem jelenti azt, hogy a szöveg maga bejegyzése koránál (1300. körül) régebbi nem lehet.

BATTHYANY-KÓDEX

Igazában már nem is nyelvemlék, helyesebben kódex-irodalmunk koránál későbbi, a reformáció első évtizedeiben, vélhetőleg az 1550-60. közötti években összeállított protestáns énekes-könyv: Graduál. Egészben mégis igen sok szál fűzi még az előző korszak mindenestől katolikus egyházi irodalmához. Nemcsak azért, mert több, a miséhez, a papi zsolozsmához tartozó szöveg magyar mását találjuk benne, hanem azért is, mert különösen himnuszainak túlnyomó része vagy a katolikus latin eredeti után készült, reformáció utáni (esetleg előtti) fordítás, vagy egy-egy középkori fordításnak „megreformálása”. A közölt himnusz a breviáriumban „ad Laudes”, azaz a hajnali órán mondandó a húsvét utáni hetekben. A fordítás a latin eredetit meglehetősen pontosan követi.

TELEGDI MIKLÓS MASODIK ÉNEKE

Oláh Miklós esztergomi érsek helyettese volt Telegdi, aki a török hódoltság alá került pécsi püspökség püspökének címét is viselte. Könyvének — „Az evangéliomok magyarázattya” (Bécs, 1577.) — első része 88-89. lapján található a közölt ének. Középkori eredete mellett kezeskedik, hogy az esztergomi érsek-vikárius — zsinati határozat és királyi rendelet értelmében — csak olyan énekeket vehet fel prédikáció előtti és utáni éneklésre, melyeket a régiek a katolikus időkben — a reformációt megelőzően — már ismertek és énekeltek.

Kisdi Benedek egri püspök elrendelte, hogy egyházmegyéjében összegyűjtsék azokat a „régí és új, deák és magyar ájtatos egyházi énekeket, kikkel a keresztyének esztendő által való templomi solenításokban szoktak élni”. A gyűjtemény 1651-ben Kassán napvilágot is látott: *Cantus Catholici* címmel. E régi és új énekek között kétséget kizáró módon vannak olyanok, amelyek a reformációt megelőző időben népünk ajkáról az esztendő által való ünnepeken felhangzottak. A Nagyboldogasszony-napi ének, amit válogatásunkba felvettünk, Kisdi Benedek énekes könyvében szorosán követi Vásárhelyi András nevezetes énekét, és mint azt, ezt is *régi énekként* jelölik. Nem joggal tehát feltételezésünk, hogy az Angyaloknak Nagyságos Asszonyáról szóló cantilénának egykorú, vagy majdnem egykorú társa.

KARÁCSONYI KANTALAS

A mindmáig népszerű *Csordapásztorok* legrégebb, ismert szövegét ugyancsak a *Cantus Catholici*-ban (1651.) találjuk. Azt is tudjuk azonban, hogy a XV. században kellett keletkeznie: szövegének egyes fordulatai, dallamának néhány — a gregorián-zenére utaló — motívuma alapján állapították ezt meg. A *Cantus Catholici*-ban való felbukkanásáig eltelt két évszázad alatt hangjában, ejtési formájában szenvedhetett ugyan némi változásokat, de a lényegen ez mitsem változtat: mint legrégebb karácsonyi énekünket tarthatjuk számon. Schramm Ferenc legutóbb bebizonyította, hogy eredeti rendeltetése szerint több szereplő által előadott *betlehemes játék szövege*. Így került első drámai emlékeink közé.

Heltai Gáspár Magyar Krónikája először 1574-ben jelent meg Kolozsvárott, tehát időben nem sok választja el középkori nyelvemlékeinktől. Ezért is helyeztük szövegeink közé a benne található — középkori forrásokból származó — legenda-töredéket, mely szerencsésen kiegészíti az Érdi-kódex Szent László legendáját.

BERISZLÓ PÉTER ÉNEKE

Közelebbről meg nem határozható helyről került Janovich Miklósnak, a múlt század neves magyar régiséggyűjtőjének birtokába. Hamarosan azonban nyomavesztett, és csak 1888-ban találta meg Schrauf Károly az eredetit, mely az ő tulajdonába jutott.

SUPRA AGNŐ

Körmöcbánya városa 1505. évi jegyzőkönyvének címlapjáról közölte Krizkó Pál.

SOPRONI VIRAGÉNEK

Egy XVI. századi, soproni városi jegyzőkönyvből közölte Házy Jenő az 1920-as évek elején.

SZABÁCS VIADALA

Az egykor Ung megyében birtokos csicseri Orosz család levéltárából került elő. Sokáig vita tárgyát képezte, hogy nem hamisítvány-e? Az ellenkező értelmű, és egyébként komoly megfontolást érdemlő érvek ellenére is teljesen bizonyosra vehetjük, hogy XV. században készült másolattal — ha nem eredetivel — van dolgunk. A Széchényi Könyvtárban találjuk meg.

ZÖLDVARI ÉNEK

A töredéket 1955-ben Borsa Gedeon fedezte fel a budapesti Orvostörténeti Könyvtár egyik ősnyomtatványának bekötési táblájában. Az érdekes töredéket mind ezideig még nem publikálták betűhíven. Átírásunkat a felfedező Borsa Gedeon baráti szívessége révén vehettük fel válogatásunkba.

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

SZÓJEGYZÉK

- abbatissa* — apátnő, apáca-fejedelemnő
alítani, alejtani — képzelni, elképzelni
alithatatlan — elképzelhetetlen
alkóbb — alkalmasabb
apolgatni — csókolgatni, becézgetni
asszony — úrnő, úrasszony értelemben
asszú — aszott
azomba, azonban — közben, ezután, erre
ájojtatosság — áhítatosság
áldomás — áldás
állat — állapot, vminek lényege, élőlény
baromi lelkes — állat
baziliskus — mérges kígyó
benyomatván — belépvén
beretra — biretum, papsapka
bestye — vadállat, farkas
béka levelegje — a mandula daganatja
bosszúsultattak — megbántottak
bú-türü — bú töre
capitulum — 1. káptalan: szerzetesek gyűlése és az annak
 megtartására szolgáló hely; 2. fejezet
cilicium — vezeklőöv
cipressus fa — ciprus
Completa v. kompléta — a hivatalos egyházi esti ima —
 completorium — elnevezése a hazai latinságban
cúca — lándzsa
csajva — szőlőpusztító bogár
csepkék — menyecskék
csergeteg — csermely
dagályosság — gög, kevélység
délszívében — fényes délben

diszkant — második énekszólam
dormitorium — hálóterem
egyembe — egyesül
elesztéb — előbb
első ideje a napnak — a „hora prima” kb. reggel 6 óra
elfalta — eltöltötte
emtet — szoptat
előálm — koraéjjel
előtikszó — hajnali kakasszó
epettél — epével etetettél
epesség — imádság
examinálta — megvizsgálta
éltető — madár
farkasseb — rákbetegség
fejedelem — (egyáltalán) előljáró
felfogadni — megfogadni
fennyen — fennen, hangosan
fiadom — fiacskám
foganat — fogantatás
frater — testvér
fundálás — alapítás
fundáltatott — megalapozott
generale capitulum — egyetemes káptalan-gyűlés
Genesis — (Teremtés, Kezdet) a Biblia és Mózes első könyve
gonosz szerencse miatta — rossz véletlen folytán
goromba — tudatlan, faragatlan
gorombaság kívül — tudatlanság nélkül
görbéket terjesszen — görbéket egyenesítsen
gyöngyözni — gyönggyel ékesíteni
hajthatni — szándékától eltéríteni
hagyapni, hagyapálni — megütni, arculütni
haló — halandó
harmad ideje a napnak — „hora tertia”, kb. reggel kilenc óra
hatod ideje a napnak — „hora sexta”, kb. déli tizenkét óra
hazúl — hazulról
hétók — ostobák
Hibernia — Írország
hiúl — hígul
hollal — kora hajnalban
hospitál — kórház, szegény utasok szállása
hó-lévő — mint a hó
Hóra-ének — az egyházi imaórák (horae canonicae) rendjében haladó, verses imádság

hős — ifjú
hőskorság — ifjúkor
húgyak — csillagok
isa — bizony
Isztragom — Esztergom
íz — szagatás
jámbor — derék, becsületes
jobbágy, jobbágyúr — főúr
johom, jonhom — szívem, bensőm
jó kéz, jog kéz, jog — jobb kéz
jószág — erény
kapucium — csuklya
kápa — csuklyás köpeny
káptalan — szerzetesek gyűlése
káptalan-ház — káptalan tartásra szolgáló hely
kedig, kedég, kegyig, kegyék, kegyiglen — pedig
kerülő — a templommal négyszöget képező kolostorépület ár-
kados folyosója; ámbitusnak is mondták
kén — kín
kép — szobor
képzé — képzelte
késálkodni — serénykedni
kilenced ideje a napnak — „hora nona”, kb. du. 3 óra
klavikordium — húros hangszer
Kluniákum — Clunyt jelentené, valójában azonban itt nem
erről az igen híres monostorról van szó, hanem Clusa
vagy Chiusa piemonti apátságáról
kompléta — l. completa
konfekt — illatszerek keveréke
konkordált — hangolt
kontratenor — második tenorszólam
kórság — betegség
lakodalom — örvendezés, vígasság
lebeketárgy — szalamandra(?)
lelkes — állat
limbos — pokoltornác
lokatorium — az apácakolostorok ráccsal elválasztott beszélő
szobája
malogranatum — gránátalma
malus — almafa
mártély — mártír
megeskés — esküvő
meggyakdostak — megszurkáltak

meghúzlalván — megkínózván
 meglassítani — lecsillapítani
 mevet — nevet
 monostor — nagyobb templom, vagy szerzetesház
 megtilódni — megtisztulni
 naplevő szín — naphoz hasonló szín
 nárdus — illatos olaj
 nehezülteknek — szomorodottaknak
 nékik-nékik — némelyek-némelyek
 nincsenek híremmel — nem tudok róluk
 notárius — közjegyző, udvari jegyző
 nyomtatott ki — lépett ki
 nyoszolya — koporsó értelemben is
 ofmester — udvarmester: hopmester — Hofmeister
 padimentum — padozat
 panyika alma — *malum punica* — almafajta
 patika — itt: illatszerez ház
 penitencia — vezeklés
 penitenciatartás — bűnbánattartás
 poroszló — hírnök, hazai latinságunkban pristaldus
 portarius — portás, kapus
 prédikátor szerzet — a domonkosok rendje
 prépost szerzet — premontreiek rendje
 provinciális — szerzetes tartomány főnöke
 ravasz — róka
 Rómaság — a római birodalom
 Sanctuarium — a templom szentélye
 sárarany — színarany
 sebesben — hevesebben
 sennyedék — genny
 sepedek — sápadok
 siket-vasárnap — fekete, azaz a húsvét előtti második va-
 sárnap
 sonha — soha
 strumlottak — ostromoltak
 szenderetesség — kegyelem
 szakálos — régi ágyúfajta
 szerencsa eset — szerencsés véletlen
 szederjes — lila
 szerzés — rendelkezés, intézkedés
 székből találják egymást — bíróság elé mentek
 szívét valló, színtvalló — nyilvánvaló
 születet után — Jézus születése után

szür — daróc, durva posztó
szűőnek — szívűnek
tharghy — tárgy: fekély
testamentum — végrendelet
tériti magát — fordul
tétemény — tett
tikakot — tyúkokat
tökélleni — végrehajtani
unikornis — egyszarvú, mesés vad; valószínűleg az orrszarvú
 után képzelték el
uradom — uracskám
uroz — oroz, lop
usturuc madár — strucc
valál — birtok, falu
vallani — birtokolni
varrattal — varral, sebhellyel
Váltó — Megváltó
vecsernye — a kezdődő alkonyat imaórája a zsolozsmában:
 „ad Vesperas”
venyerék — ital
veternye — a kora hajnali imaóra — Matutinum — szláv
 eredetű régi magyar elnevezése
vigyázó — pásztor
világul — mint világ
virginál — a zongora kezdetleges formája.

TARTALOM

PRÓZAI EMLÉKEK

Halotti beszéd	5
----------------------	---

Biblia-fordítások

Zsoltárok	9
Jóhel próféta jövendölése	12
Lukács evangéliumából	15
Deboráh éneke	16
Az Úr színeváltozása napján evangélium	17
Salamon ineklése	18
Jób könyvéből	27

Legendák

• Némi írások Boldog Ferencről és társiról	33
• Margit-legenda	<u>43</u>
• Szent Elek élete	90
Szent Barlaám és Jozafát élete	99
Az első magyar királyok krónikája	127
László herceg és a csuda szarvas	138
Szent László legendája	139
Szent István király legendája	149
Szent Brúnó legendája	160

Példák

A Példák Könyvéből	173
Mely igen jó légyen az Szűz Máriának szolgálni	184
Exemplum mirabile	185
Tundalos látomása	204
A szeretet ellen vétőről példa.....	204

Prédikációk

A Névtelen Karthauzi beszédeiből	
A lelkiisméretéről	209
Karácsony-éjjeli beszédből	212
Urak és szolgák	213
Szent István-napi beszéd (és: Ének Szent István királyról)	215
Szűz Mária szépsége	216
Szerzetős ember élete	217
Az halálról szól itt az írás	218
A mennyei vigasság	222

A dráma kezdetei

A halál éneke	233
Az élet és halál vetekedése	236
Példa a halálról	239
Apostolok vetekedése	245
Három keresztyén leány	248
Karácsonyi kántálás	259

Istenes Retorika

Petrarca penitenciatartásról való zsoltáraiból	265
Urunk szent testének hozzánk való vételéről	268
Imádság Szűz Máriához	269

Szűz Mária eposságáról	272
Mária szívéhez	273

VERSES EMLÉKEK

Mária siralma	277
---------------------	-----

Himnusz-fordítások

Adventben vecsernyei himnusz	281
Az ádventi kompléta himnusza	282
Karácsony esti vecsernyére	283
Karácsonyi ének (1—2)	284
Nagybőjti komplétára	287
Siket-vasárnapi ének	288
Húsvéti ének	290
Ó, dicsőséges szent asszony	291
Hóra-ének	292

Egyházi énekek és versek

Szent László király éneke	295
Szent Bernát doktornak imádsága	296
Szent Katalin élete	306
Emlékezzél, keresztyén	334
Szent ének, ki dicséri Szíz Máriát	335
Telegdi Miklós második karácsonyi éneke	342
• Verses tízparancsolat	344
Mária epossága	346
Ó kegyes Szíz Mária	347
Vásárhelyi András éneke	349
Régi ének Nagyboldogasszony napjára	351
• Asztalnak szent dicsérete	353
• Jó és gonosz szerzetősnek dicséreti és szidalma	354

Áldott Krisztus keresztfán	355
Responsorium Szűz Mária szépségéről	357
Idvezlég, dicsőséges Szűz	358

Világi versek

Szabács viadala	359
Mátyás király siratása	364
Zöldvári ének	366
Apáti Ferenc feddő éneke	367
Verses köszöntés	369
Rigmusok	
Soproni virágének	369
Körmöcbányai tánczó	370
Beriszló Péter éneke	370
Pannónia megvételéről	374

Bájos versek

Lovak betegsége ellen bájolás	377
Döghalálról való imádság	378
Hideglelés ellen	378
Farkasseb ellen	379
Egy csúzról-való báj	380
Azkinék fejét megmenté	382
Azkinék az torkába ereszkedett	385

JEGYZETEK

Utószó (Mezey László)	389
Fontosabb irodalom	413
Szövegeink forrásai	415
Szójegyzék	425

A MAGYAR KÖNYVTÁR SOROZATBAN
MEGJELENT:

	fűzve:	kötve:
<i>Benyovszky Móricz</i> : Emlékiratai	10,50	14,50
<i>Bornemissza Péter</i> : Válogatott írások	11,—	14,—
<i>Domby Márton</i> : Csokonai élete és kortársak emlékezései Csokonairól	5,—	9,—
<i>Kazinczy Ferenc</i> : Pályám emlékezete		13,50
Magyar széphistóriák	6,—	9,—
<i>Radnóti Miklós</i> : Tanulmányok, cikkek		13,50
<i>Tinódi Lantos Sebestyén</i> válogatott munkái		13—
<i>Tompa Mihály</i> : Válogatott versek és levelek		9,50
<i>Versegi Ferenc</i> : Válogatott versek		14,50
<i>Heltai Gáspár</i> : Válogatott írások		12,50
Magyar költők XVII. század		22,50

MAGVETŐ REGÉNYEK

<i>France, Anatole: A pingvinek szigete</i>	28,50
<i>Gergely Sándor: Rögös út</i>	32,50
<i>Gyárfás Miklós: A szerep</i>	12,50
<i>Jankovich Ferenc: Csepp a tengerben</i>	30,50
<i>Oravecz Paula: Petri Anna</i>	29,—
<i>Szántó György: Csőd</i>	37,—
<i>Szőnyi Sándor: Megújhodás</i>	22,—

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

Felelős kiadó a Magvető Könyvkiadó igazgatója

Felelős szerkesztő: Csanádi Imre. Műszaki vezető: Beck Péter

Kiadványszám: 931 Terjedelem: 19 (A/5) ív Példányszám: 2150

Műszaki szerkesztő: Sebestyén Lajos. Burkolóterv: Rudas Klára

Ez a könyv az MNOSZ 5601—54 és 5602—50 A szabvány szerint készült

Alföldi Nyomda, Debrecen. 640-1 — Felelős vezető: Kovács Mihály

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

KOZMOPOLITANIZM I RÁSOX

a 19,50 Ft